T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

RUHUN YAPILANDIRILMASINDA KATKI SAĞLAYICI BİR EDEBÎ TÜR: ANI VE YAZMA EĞİTİMİNDE ROLÜ

EZGİ YAZ

DANIŞMAN
PROF. DR. YILDIZ KOCASAVAŞ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ

İSTANBUL-2021

T.C
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ-CERRAHPAŞA
LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

DOKTORA TEZİ

RUHUN YAPILANDIRILMASINDA KATKI SAĞLAYICI BİR EDEBÎ TÜR: ANI VE YAZMA EĞİTİMİNDE ROLÜ

EZGİ YAZ

DANIŞMAN
PROF. DR. YILDIZ KOCASAVAŞ

TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER ANABİLİM DALI
TÜRKÇE EĞİTİMİ

İSTANBUL-2021

Bu çalışma 25.11.2021 Tarihinde aşağıdaki jüri tarafından Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi Doktora Programı Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

TEZ JÜRİSİ

Prof. Dr. Yıldız KOCASAVAŞ
(Danışman)
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. Hülya AŞKIN BALCI
İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa
Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. Birsel ORUÇ ASLAN
Balıkesir Üniversitesi
Necatibey Eğitim Fakültesi

Prof. Dr. Selahittin TOLKUN
Anadolu Üniversitesi
Edebiyat Fakültesi

Dr.Öğr.Üyesi Emel SİLAHSIZOĞLU HASAN
Trakya Üniversitesi
Eğitim Fakültesi

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ……...iv

ÖZET…….….vi

ABSTRACT……..vii

İÇİNDEKİLER……..….viii

BÖLÜM I: GİRİŞ……..….1

1.1. PROBLEM DURUMU……..…1
1.2. AMAÇ/HİPOTEZLER/PROBLEMLER VE ALT PROBLEMLER……..…..3
1.3. ÖNEM……..…..4
1.4. SAYILTILAR (VARSAYIMLAR)……..…….5
1.5. SINIRLILIKLAR……..…5
1.6. TANIMLAR……..……5

BÖLÜM II: KAVRAMSAL ÇERÇEVE……...…7

2.1. RUHUN YAPILANDIRILMASINDA KATKI SAĞLAYICI BİR EDEBÎ TÜR: ANI……..……..7

2.1.1. Bir Edebî Tür Olarak Anı……..…….7

2.1.2. Anı Yazma Gereksinimini Oluşturan Etkenler…….…11

2.1.3. Anı Yazarak Ruhu Yapılandırmak……..……..28

2.1.3.1. Kişinin Yaşamının Sorumluluğunu Üstlenmesi…….....37

2.1.3.2. Kişinin Yaşamını ve Kendisini Gözden Geçirmesi……...40

2.1.3.2.1. Doğum…….…42

2.1.3.2.2. Adın Hikâyesi…….…43

2.1.3.2.3. Çocukluk Süreci……..…44

2.1.3.2.4. Anne, Baba, Kardeşler ve Akrabalar……..…48

2.1.3.2.5. Çocuklar ve Torunlar……..……60

2.1.3.2.6. Sosyal Çevre……...61

2.1.3.2.7. Eğitim Süreci…….……64

2.1.3.2.8. Meslek- Kariyer…….……71

2.1.3.2.9. Aşk…….……75

2.1.3.2.10. Evlilik-Boşanma……...77

2.1.3.2.11. Sağlık…….…...86

2.1.3.2.12. Kayıplar…….……87

2.1.3.2.13. Travmatik Yaşantılar……87

2.1.3.3. Kişinin Kendisi ve Yaşamı Üzerine Düşünmesi…….…...88

2.1.3.4. Kişinin Yaşamını Belli Bir Akışta Sıralayıp Düzenlemesi…….…...89

2.1.3.5. Kişinin Kendisini ve Yaşamını Sorgulaması……...108

2.1.3.6. Kişinin Kendisiyle Yüzleşmesi……112

2.1.3.7. Kişinin Yarım Kalmışlıklarını Keşfetmesi ve Kendisi ile Yaşamını Olduğu gibi Kabul Etmesi…….114

2.1.3.8. Kişinin Anıları Neticesinde Yaşam Dersleri Çıkarması……..117

2.1.3.9. Kişinin Değiştirmek İstediklerini Değiştirme Cesareti Edinmesi……124

2.1.3.10. Kişinin Yeni Yaşam Hedefleri Oluşturması……..125

2.1.4. Anı Yazmanın Ruh Sağlığına Katkıları……..127

2.1.4.1. Anı Yazmak ve Kendini Tanımak……...129

2.1.4.2. Anı Yazmak ve Kendini Gerçekleştirmek……...138

2.1.4.3. Anı Yazmak ve Psikososyal Gelişim Evreleri…….139

2.1.4.4. Travmatik Yaşantılarda Anı Yazmak……..145

2.1.4.5. Kayıplarda ve Yas Sürecinde Anı Yazmak…….…149

2.1.4.6. Anı Yazmak ve Rahatlamak……....161

2.2. YAZMA EĞİTİMİNDEKİ ROLÜ BAĞLAMINDA ANI……...165

2.2.1. Yazma Becerisi……...165

2.2.2. Yazma Eğitiminin Amaçlarına Ulaşmada Anının Rolü…….167

2.2.3. Anı Yazmanın Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarına Ulaşmada Katkıları……176

2.2.3.1. Anı Yazmanın Öğrencilerin Ruh Sağlığına Katkıları……..179

2.2.4. Yaşam Boyu Öğrenme Sürecinde Anı Yazmak……..191

2.2.5. Anı Yazma Yöntemi Üzerine Öneriler……...194

BÖLÜM III: YÖNTEM…….199

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ……...199

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM/ ÇALIŞMA GRUBU……....200

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI……...…….201

3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ…….201

BÖLÜM IV: BULGULAR……....202

BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER……..210

KAYNAKLAR……...225

ÖZGEÇMİŞ……...232

ÖNSÖZ

Yaradılışı gereği varoluşunu anlamlandırma gereksinimi duyan ve birtakım yollarla bu gereksinimini gidermeye çabalayan insanın varoluşun özü olan hakikate ulaşma yolunun ilk basamağı kendisidir. Bu yüzdendir ki yolun başında kendini arayan insan; önce kendisini öğrenmeye, bilmeye ve yeniden tanımlamaya gereksinim duyar; kendisini ve yaşamını anlamlandırmaya çalışır. İnsanın anlamlandırma gereksinimini giderme yollarından birisi olan yazmanın, onun doğrudan hem kendisiyle hem de yaşamıyla olan muhasebesinden teşekkül olan anı türü ile gerçekleşmesinin bu amaca hizmet ettiği fikrinden doğan bu çalışmada sözü edilen boyutlarıyla birlikte ruhun yapılandırılmasında katkı sağlayıcı bir edebî tür olarak anı, yazma eğitimindeki rolü bağlamında değerlendirilmiştir.

Anı türüne mahsus birtakım özellikler, Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarından ikincisi "Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş bir karaktere, hür ve bilimsel düşünce gücüne, geniş dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler yetiştirmek" ile üçüncüsü "İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların kendini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak" (MEB, 2006, s. 1) olan amaçlarını gerçekleştirmeye hizmet etmesi bakımından önem arz etmektedir.

Lisans eğitimime başladığımdan beri üzerimde çok emeği olan, beni her daim cesaretlendiren, zamanını ve bilgisini esirgemeyen çok sevgili hocam ve çok değerli danışmanım Prof. Dr. Yıldız KOCASAVAŞ'a; Lisans eğitimimden bu yana bilgi ve birikimleriyle bugüne gelmemde katkıları olan çok kıymetli İstanbul Üniversitesi-Cerrahpaşa Türkçe Eğitimi Bölümü öğretim üyesi hocalarıma; ruhumun derinliklerini görüp küçüklüğümden beri bugünlere ve daha da ötesine gelmemi çok isteyen, içimdeki sanat ve bilim ateşini körükleyerek destekleyen, ömrü vefa etmese de Yüce Yaradan'ın lütfuyla sonsuz âlemden rüyalarıma gelerek yanımda olduğunu, beni desteklediğini ve hayallerimizin gerçekleşmesinden haberdar olduğunu, tüm

bunlardan dolayı çok mutlu olduğunu hissettiren canım babacığım Raci YAZ'a; özümü görüp kendimi bildim bileli akademik gelişimimi, yazarlığımı, sanatımı geliştirmem ve kendimi gerçekleştirme yolunda olmam için beni her daim destekleyen, motive eden ve hayata karşı güçlü duruşuyla, azmiyle, sebatıyla, gerçekleştirdikleriyle bana örnek olan, yaşam koçum canım anneciğim Filiz YAZ'a; bana her daim başarılarıyla ve takdir ettiğim kişiliğiyle örnek olan, çok kıymetli fikirleriyle ufkumu açan, her daim bana ve çalışmalarıma destek olan canım abiciğim Yusuf YAZ'a; yaratıcı fikirleriyle ve engin bakış açısıyla çalışmalarıma her daim destek olan, yaşam felsefeme katkıda bulunarak ufkumu açan canım kardeşim Efe YAZ'a; gönlümü aşkı ve sevgisiyle ısıtarak varlığıyla bana huzur ve güç verip yaşamımı masalsı bir tat katarak güzelleştiren çok sevdiğim, Erhanıma; "2211-A Genel Yurtiçi Doktora Burs Programı 2018/1" ile tezimi destekleyen TÜBİTAK'a sonsuz teşekkürler… Doktora tezimin hem ulusal hem de uluslararası arenada bilime ve insanlığa katkıda bulunmasını candan yürekten diliyorum…

Ezgi YAZ (Kasım 2021)

ÖZET

RUHUN YAPILANDIRILMASINDA KATKI SAĞLAYICI BİR EDEBİ TÜR: ANI VE YAZMA EĞİTİMİNDE ROLÜ

Bu çalışmada özü itibariyle bir edebî tür olarak anıyı, yazma eğitiminin amacına ulaşması bakımından değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek doğrultusunda bir edebî tür olarak anının nasıl ortaya çıktığı ve günümüze değin hangi etkenlerle şekillendiği, anı yazma gereksiniminin neler olduğu; anı yazmanın ruh sağlığı ile ilişkisinin, kendini tanımaya katkısının, kendini gerçekleştirmeye katkısının olup olmadığı, psikososyal gelişim dönemleriyle nasıl bir ilişkisinin olduğu; anılarını yazan kişilerin anılarında travmatik yaşantılarına ve kayıplarına yer verip vermediği; yas sürecinde anı kitabının nasıl ele alındığı; anı yazmanın kişinin rahatlamasına katkısının olup olmadığı; Türk Millî Eğitiminin amaçlarından ikincisine ve üçüncüsüne ulaşmada ve yaşam boyu öğrenme sürecine katkılarının neler olduğu; anılarını yazan kişilerin anılarını nasıl bir yöntemle yazdığı sorularına yanıt aranmıştır. Çalışmanın evrenini kişinin doğduğu andan itibaren yazmaya başladığı zamana değin olan anıları bir bütün hâlinde yazdığı anı kitapları; örneklemini ise Mîna Urgan'ın Bir Dinozorun Anıları, İpek Ongun'un Anlat Anneanne, Nilgün Belgün'ün Aşk ve Komedi, Prenses Süreyya'nın Sürgündeki Prenses, Halid Ziya Uşaklıgil'in Bir Acı Hikâye adlı anı kitapları oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemi, Türk edebiyatı ile ünlü kişilerin yazdıkları anılardan seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden olan amaçsal-ölçüt örnekleme yoluyla elde edilmiş ve elde edilen veriler doküman incelemesi yoluyla analiz edilmiştir. İncelenen anı kitaplarında ruhun yapılandırılmasına katkı sağlayan niteliklerin şunlar olduğu görülmüştür: Anı yazarken kişinin yaşamının sorumluluğunu üstlenmesi, yaşamını ve kendisini gözden geçirmesi, kendisi ve yaşamı üzerinde düşünmesi, kendisini ve yaşamını sorgulaması, yarım kalmışlıklarını keşfetmesi ve kendisi ile yaşamını olduğu gibi kabul etmesi, anıları neticesinde yaşam dersleri çıkarması ve değiştirmek isteyip istemediklerinin neler olduğunu fark etmesi, yaşamına dair hedefler belirlemesi. Anı yazmanın kendini tanımak, gerçekleştirmek, psikososyal gelişim evreleri, travmatik yaşantılar, kayıplar ve yas süreci ve rahatlamak boyutlarıyla ruh sağlığı ile ilişkili olduğu tespit edilmiştir. Çalışma kapsamında incelenen anı kitaplarının yazarlarının yaşamlarını ve kendilerini gözden geçirirken kendilerine özgü bir sıralama ile belirledikleri konu alanlarını ele aldıkları saptanmış ve anı kitaplarındaki ortak konu alanlarının doğum; adın hikâyesi; çocukluk süreci; anne, baba, kardeşler ve akrabalar; çocuklar ve torunlar; sosyal çevre; eğitim süreci; meslek-kariyer; aşk; evlilik-boşanma; sağlık; kayıplar, travmatik yaşantılar olduğu anlaşılmıştır. Çalışmada sözü edilen bulgularla birlikte kişinin kendi duyguları, düşünceleri ve yaşantıları ile doğrudan iletişime geçmesinin ve kendi yaşamına dair düşünmesinin dışavurumu ile oluşan anı türüne mahsus birtakım özelliklerin hem yazma eğitiminin hem de Türk Milli Eğitimi'nin genel amaçlarından ikincisine ve üçüncüsüne ulaşmada işlevleri tespit edilmiş, çalışmadan hareketle yazma eğitimine yönelik birtakım önerilerde bulunulmuştur.

ABSTRACT

A GENRE OF LİTERARY CONTRIBUTING TO THE CONSTRUCTIVE OF THE PSYCH: THE ROLE IN MEMORY AND WRITING EDUCATION

In this study, it is aimed to evaluate memory as a literary genre in terms of achieving the purpose of writing education In line this purpose, how the memory emerged as a literary genre and what factors it has shaped up to today, what is the need to write the memory; whether memoir writing is related to mental health, contributes to self-knowledge, self-actualization, and how it is related to psychosocial development periods; whether the people who wrote their memoirs include their traumatic experiences and losses in their memories; how the memoir book is handled in the mourning process; whether or not memo writing contributes to the person's relaxation; What are the contributions of Turkish National Education to reach the second and third goals and lifelong learning process; The questions of how the people who wrote their memoirs wrote their memoirs were sought answers. The memoirs in which he writes the universe of the study as a whole from the moment the person was born until the time he started to write; The sample was made up of Mîna Urgan's Bir Dinozorun Anıları, İpek Ongun's Anlat Anneanne, Nilgün Belgün's Aşk ve Komedi, Princess Süreyya's Prenses Süreyya, Halid Ziya Uşaklıgil's memoirs, Bir Acı Hikâye. The sample of the study was obtained through purposeful-criterion sampling, which is one of the non-random sampling methods, from the memoirs written by famous people in Turkish literature, and the obtained data was analyzed through document analysis. It was seen that the qualities that contribute to the structuring of the soul in the analyzed memoir books are: Taking responsibility for one's life while writing memoirs, reviewing his life and himself, thinking about himself and his life, questioning himself and his life, discovering his half-heartedness and accepting himself and his life as it is, taking life lessons as a result of his memories and realizing what they want to change or not, setting goals for life. Along with the findings mentioned in the study, certain features specific to the type of memory formed by the expression of the person's direct communication with his own feelings, thoughts and experiences and his thinking about his own life, both in writing education and in achieving the second and third general goals of Turkish National Education, based on the study. some suggestions were made for writing education.

BÖLÜM I: GİRİŞ

Bu bölümde problem durumu belirtilmiş; amaç, önem, sınırlılıklar ve sayıltılar ortaya konmuştur. Bunlarla birlikte çalışmada sıklıkla karşılaşılan kavramların tanımlarına yer verilmiştir.

1.1. PROBLEM DURUMU

"İlim ilim bilmektir

İlim kendin bilmektir

Sen kendini bilmezsen

Ya nice okumaktır

Okumaktan murat ne

Kişi Hakkı bilmektir

Çün okudun bilmezsin

Ha bir kuru ekmektir" (Yûnûs Emre, 2020)

Yaradılışın özü buysa eğer, insanın yaradılışının sırrı nereden gelip nereye gittiğine dair arayışı da ihtiva eder. İnsanın hakikati arayış yolcuğu kendisinde, benliğinde başlar ve bunun içindir ki insan kendisini ve yaşamını, bütünüyle de varoluşunu anlamlandırmaya çabalar.

"Yiğirmi dokuz hece

Okursun uçtan uca

Sen elif dersin hoca

Manası ne demektir" (*Yûnûs Emre, 2020)*

Özüne doğru çıktığı yolculukta insan, kendisini öğrenerek varoluşunu anlamlandırıp varlığını yeniden tanımlar. Bu süreç de onun ruhunu yapılandıracak mahiyettedir ki insan, öğrendikleriyle birlikte kendini inşa ederek varlığını yeniden oluşturur.

Yazmanın, insanın hakikate ulaşma çabasının bir tezahürü olduğuna inanılmaktadır. Bilhassa kişinin anılarını yazmasını, onun kendisini ve yaşamını anlamlandırarak hakikate ulaşma arzusunu içinde barındıran bir merhale olarak düşünmek mümkündür. Çünkü kişinin anıları, başlı başına kendi meselesidir ve hakikate varan yoldaki çıkış noktasıdır. Buradan hareketle kişinin anılarını yazmasının onun kendisi ve yaşamı ile birlikte varoluşunu anlamlandırma çabasının dolaysız istikameti olduğu söylenebilir.

Kişinin varoluşunu anlamlandırması, varlığını tanımlaması kendisini öğrenmesi ve bilmesi ile girifttir. Bu sürecin enginliği ise tartışılmaz mahiyettedir ve kişinin ömrünün sonuna dek süreklilik arz eder. Kişinin kendisine dair öğrendiği her şey onun ufkuna ve varlığına ilişkin tanımını enginleştirerek kendisini yeniden inşa etmesine olanak sağlar. Elbette kişinin varoluşunu anlamlandırabilmesi için gönül âleminde olup bitenleri, kendisini, yaşanmışlıklarını bilinç boyutu ile sorgulaması; değerlendirmesi ve tüm bunlara ilişkin yorumlar yapabilmesi gerekir. Bu da zihinsel sürecin devreye girmesini gerektirir. Kişinin varoluşunu anlamlandırma sürecinde zihinsel sürecinin devreye girmesi, onun içinde mazisine ve şimdisine tanıklık eden yapıları talan eden define avcısının yaptığına benzer bir kazı yapmasını engeller. Hatta her kalıntısına titiz bir arkeolog gibi yaklaşarak kendi içinde kazı yapmasına imkân verir. Dört temel dil becerisinin son aşaması olan yazmak aynı zamanda düşünmektir. Bilhassa anılarını yazan kişinin kendisiyle ve yaşamıyla birlikte varoluşunu anlamlandırma yolunda bilişsel ve hatta üstbilişsel sürecinin aktif olduğunu söylemek mümkündür.

Tüm bu anlatılanların etkisiyle kişinin ruhunun yapılandırılmasına katkı sağlayacak kadar tesiri olan anıyı, yazma eğitiminin amaçlarına ulaşması bakımından değerlendirme fikri doğmuş ve bu fikir çalışmanın temel problemini oluşturmuştur. Edebî bir tür olarak anı türünün yazma eğitimindeki rolüyle ilişkili olduğu düşünülen bazı konular merak uyandırmıştır. İşte çalışmanın temel problemini tamamlayacağına inanılan söz konusu bu konular, alt problemleri meydana getirmiştir. Literatürde,

bahsi geçen bu mahiyete uygun herhangi bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu da sözü edilen problemlerin ele alınması yönünde cesaret vermiştir. İşte bu sebeple çalışmanın yenilikçi, özgün ve farklı bir bakış açısı taşıdığına inanılmış; sürdürülebilir olarak dil, edebiyat ve psikoloji disiplinleri arasında yapılacak bilimsel çalışmalara örnek teşkil ederek literatüre katkı sağlayacağına dair ümitlenilmiştir.

1.2.AMAÇ/ HİPOTEZLER/ PROBLEMLER ve ALT PROBLEMLER

Çalışmada özü itibariyle bir edebî tür olarak anıyı yazma eğitiminin amaçlarına ulaşması bakımından değerlendirmek amaçlanmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek doğrultusunda ise şu sorulara yanıt aranmıştır:

1) Bir edebî tür olarak anı nasıl ortaya çıkmış ve günümüze değin hangi etkenlerle birlikte nasıl şekillenmiştir?
2) Anı yazma gereksinimini oluşturan etkenler nelerdir?
3) Anı yazmanın ruhun yapılandırılmasına katkıları nelerdir?
4) Anı yazmanın ruh sağlığına katkıları nelerdir?
5) Anı yazmanın kendini tanımaya katkısı var mıdır?
6) Anı yazmanın kendini gerçekleştirmeye katkısı var mıdır?
7) Anı yazmanın psikososyal gelişim dönemleriyle nasıl bir ilişkisi vardır?
8) Anılarını yazan kişiler anılarında travmatik yaşantılarına yer vermiş midir?
9) Anılarını yazan kişiler anılarında kayıplarına yer vermiş midir?
10) Yas sürecinde yazılan anı kitabı nasıl ele alınmıştır?
11) Anı yazmanın kişinin rahatlamasına katkısı var mıdır?
12) Anı yazmanın, yazma eğitiminin amaçlarına ulaşmada katkıları nelerdir?
13) Anı yazmanın Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarına ulaşmada katkıları nelerdir?
14) Yaşam boyu öğrenme sürecine anı yazmanın katkıları nelerdir?
15) Anılarını yazan kişiler anılarını nasıl bir yöntemle yazmıştır?

Yazma eğitiminin asıl amacı yazma becerisinin geliştirilmesidir. Edebî bir tür olarak anının yazma becerisinin geliştirilmesine olanak sağladığı hipotezinden yola çıkılmış; öğrencilerin yazma becerisinin gelişmesine, duygu düşünce ve hayal dünyalarının geliştirilmesine, yazma sevgisi ve alışkanlığı kazanmalarına, duygu ve

düşüncelerini ifade etmelerine, bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinlerinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesine katkı sağladığı öngörülmüştür.

1.3. ÖNEM

"Yazmak, bir yaratıcılık alanı olarak öncelikle bireysel bir varoluş" (Aral, 2011, s. 15). Gerek kurmaca nitelikte gerekse doğrudan yazma eyleminin bireysel bir varoluş olduğunu söylemek mümkündür. Nitekim "İnsanın yaşadığı değildir hayat, asıl olan hatırladığı ve anlatmak için nasıl hatırladığıdır" (Marquez, 2005, s. 7). Bir edebî tür olarak anı, doğrudan kişinin kendisi ve yaşamıyla ilgili olan bir varoluş alanıdır. Ayrıca anı, bütünüyle anılarını yazan kişinin bireysel farklılıklarına uygun, kişinin yeni yaşantılara maruz kalması ile konusu tükenmeyen ve yazma alışkanlığının oluşturulmasına olanak veren bir edebî türdür. Aynı zamanda anı yazmak, edebiyat ve dil eğitiminin yapılandırmacı yaklaşımla birlikte hayatın derse, dersin de hayata taşınmasını sağlayıp yaparak ve yaşayarak öğrenme ortamını hazırlamaya oldukça elverişlidir. Tüm bunlarla birlikte eğitim, yaşam boyu devam eden bir süreçtir, anı yazmak da bu sürecin bir parçası ve uzantısı olabilecek niteliktedir.

Kişinin kendi duyguları, düşünceleri ve yaşantıları ile doğrudan iletişime geçmesinin ve kendi yaşamına dair düşünmesinin dışa vurumu ile oluşan anı türüne mahsus birtakım özellikler; Türk Millî Eğitiminin genel amaçlarından ikincisi olan "Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı bir şekilde gelişmiş bir karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek" ile üçüncüsü "İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayat hazırlamak ve onların kendini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak" (MEB, 2006, s. 1) olan amaçlarını gerçekleştirmeye hizmet etmesi bakımından önemlidir.

Toplumun ruhsal, sosyal, kültürel ve ekonomik vb. boyutları, meydana geldiği fertlerin çoğunluğunun hâlini yansıtır. Nitekim toplumun yapı taşı fertlerdir.

Ruhen ve bedenen sağlıklı, içsel olarak huzurlu ve mutlu olan kişilerden oluşan toplumlar her daim sosyal, kültürel ve ekonomik anlamda gelişmeye açıktır. Kişilerin her açıdan üretkenliğinin, onların kendilerini tanımasından, kendini gerçekleştirme yolunda olmasından ve psikolojik sağlamlığının güçlenmesinden olumlu yönde etkilenmekte ve beslenmekte olduğuna inanılmaktadır. Kişinin anılarını yazmasının da kişinin kendini tanımasına, kendini gerçekleştirmesine ve psikolojik sağlamlığının güçlenmesine katkı sağladığı düşünülmektedir. Eğitim sistemimizde fırsat ve imkân eşitliği göz önünde bulundurulduğunda toplumu oluşturan hemen hemen her kişiye Türkçe derslerinde anı yazma ile ilgili olarak çalışmalar yapılmasının toplumun ruhsal, sosyal, kültürel ve ekonomik boyutlarına doğrudan veya dolaylı olarak katkı sağlayacağını söylemek yanlış olmaz.

Literatürde bu konuyla doğrudan ilişkili bir çalışmaya rastlanmamıştır. Türkçe eğitimi, dil, edebiyat ve hatta psikoloji disiplinleri arasında olan, bu bağlamda özgün ve yenilikçi nitelikler taşıyan çalışma, konu ile ilgili yapılacak yeni çalışmalara ışık tutabilmesi ile sürdürebilirlik açısından önemli görülmektedir.

1.4.SAYILTILAR (VARSAYIMLAR)

Çalışma kapsamında incelenen anı kitaplarının yazarlarının anılarını samimiyetle kaleme aldıkları ve seçilen örneklemin evreni temsil ettiği varsayılmıştır.

1.5. SINIRLILIKLAR

Çalışma, konusu ile ilgili ulaşılabilen kaynaklarla ve elde edilen verilerle sınırlandırılmıştır.

1.6. TANIMLAR

Çalışmada kullanılan kavramları anlamlarıyla birlikte şöyle açıklamak mümkündür:

Ruhun Yapılandırılması:

Literatürde "ruhun yapılandırılması" kavramı yer almamaktadır. Alanda daha önce rastlamadığımız ve çalışma esnasında ihtiyaç olarak ortaya çıkan bu terimi kullanmayı uygun bulduk. Özü itibariyle kişinin kendisini ve kendisi ile yaşamına dair şeyi bilme çabasının neticesinde varlığına ilişkin birtakım yeni şeyler öğrenmesi, öğrendikleriyle kendiliğini yeniden oluşturması, kendisine dair yeni bakış açısı kazanması diye tanımlanabilecek olan ruhun yapılandırılması kavramı şu anlamları karşılamakta ve kapsamaktadır:

Kişinin kendini öğrenmesi, kendini tanıma yolunda mesafe kat etmesi, kendini keşfetmesi, kendilik bilgisi edinmesi, kendini ve varlığını anlamlandırarak kendini yeniden inşa etmesi, kendini yeniden tanımlayarak kimliğini varlığını oluşturması, kendilik bilgisinin çoğalması.

Ruhu yapılandırmak kavramı, ayrıntılarıyla birlikte *Anı Yazarak Ruhu Yapılandırmak* başlığında ele alınarak açıklanacaktır.

Anı: Kişinin yaşadığı olayları, durumları daha kapsayıcı bir ifade ile yaşanmışlıklarını özünü, duygularını ve düşüncelerini başka bir ifadeyle benliğini katarak anlattığı yazı türüdür.

Yazma Eğitimi: Dört temel dil becerisini geliştirmeyi amaçlayan Türkçe eğitiminin ve öğretiminin, öğrencilere yazma becerisi kazandırmaya ve yazma becerisini geliştirmeye dönük boyutudur.

BÖLÜM II: KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. RUHUN YAPILANDIRILMASINDA KATKI SAĞLAYICI BİR EDEBÎ TÜR: ANI

Ruhun Yapılandırılmasında Katkı Sağlayıcı Bir Edebî Tür: Anı başlığı kapsamında ana çerçevesi ile edebî bir tür olarak anının tarihsel süreç içerisinde nasıl oluşup şekillendiği ve ne olduğu tartışılarak anı yazma gereksinimini oluşturan etkenler değerlendirilecektir. Sonrasında anı yazma sürecinde kişinin yaşamının sorumluluğunu üstlenmesi, kendisini ve yaşamını gözden geçirmesi, kendisi ve yaşamı üzerine düşünüp sorgulaması, yaşamını belli bir akışta sıralayıp düzene koyması, kendisiyle yüzleşmesi, yarım kalmışlıklarını keşfetmesi ve kendisi ile yaşamını olduğu gibi kabul etmesi, anıları neticesinde yaşam dersleri çıkarması, değiştirmek isteyip istemediklerini fark etmesi, yeni yaşam hedefleri oluşturması *Anı Yazarak Ruhu Yapılandırmak* başlığı altında ele alınacaktır. Tüm bunların ardından ruh sağlığı ile ilişkili olarak anı yazmak; kendini tanımak, kendini gerçekleştirmek, psikososyal gelişim evreleri, travmatik yaşantılar, kayıplar ile yas süreci ve rahatlamak bağlamında değerlendirilecektir.

2.1.1. Bir Edebî Olarak Anı

Öleceğini bile bile yaşayan ve düşünebilme yetisi ile canlılar âlemi içinde en üstün varlık olan insanın yaradılışından beri geçmişle geleceğin esaretinden kurtularak sonsuzlukta hüküm sürme arzusu, pek çok yaşantısında kendisini göstermiş ve içinde bulunduğu çağ ile birlikte bu çabası kılık değiştirmiştir. Çeşitli kıssaların, inanışların, efsanelerin, destanların, mitlerin, mağara duvarlarına çizilen resimlerin, mimari eserlerin, mezar taşlarının, lahitlerin, sanat eserlerinin, otobiyografi ve biyografilerin, bilimsel çalışmaların, müzecilik anlayışının, kişilerin ve devletlerin tuttuğu belgelerin, fotoğrafların, ses ile video kayıtlarının, maddi-manevi miras bırakma eyleminin ve hatta günümüzde instagram, facebook, twitter kullanımının bu çabanın izlerini taşıdığını söylemek mümkündür. Bütün bu sözü edilenler tarihsel süreçleriyle beraber değerlendirildiğinde, sosyal medya kullanımı dışındakilerin bir edebî tür olarak anının doğuşunun sancıları olduğu fikri

uyanmaktadır. Elbette bir edebî tür olarak anının doğuşuyla anı yazma gereksiniminin ortaya çıkışının çok çeşitli ve girift sebepleri mevcuttur. Bu konu, çalışmanın ilerleyen bölümlerinde kapsamlı olarak ele alınacaktır.

Ana hatlarıyla geçmiş, şimdi ve gelecek olarak insanlar tarafından bölünüp tanımlanan zaman mefhumu, birbiri ardınca sıralanan anları içinde barındırır. Bu anlarda yaşananlar, kişinin duygu ve düşünce dünyasında birtakım süreçlerle işlenerek anlama dönüşür. Ruhu en çok etkileyen anlamlı yaşantılar zamandan bağımsızlaşarak kendi bütünlüğü dâhilinde kişinin hatırında varlığını sürdürür. Esasen, yaşamın olağan koşturmacasında, yoğunluğunda ve çağın hızında silikleşmiş gibi duran bu anlamlı birikimler, kişinin ruhunu yeniden yapılandıracak denli etkili ve canlıdır. Bazen tanıdık bir koku, bilindik bir ses, fotoğraf, mekân, eşya vb. bu anlamlı yaşantıların, bir başka deyişle anıların, tüm canlılığıyla kişinin şimdisine egemen olarak bir ayağının sonsuzluğa basmasını sağlar, denilebilir.

Anı için "Yaşanmış şeylerden zihinde kalan, hafızada yaşamaya devam eden her türlü iz, hâtıra" (Ayverdi, 2011, s. 143); "yaşanmış olayların anlatıldığı yazı türü, hatıra" (TDK Türkçe Sözlük, 2011, s. 125); "Bir kimsenin görüp geçirdiği olayları, durumları ve yaşantıyı saptayan yazı" (Hançerlioğlu, 2000, s. 37); "Bir kimsenin yaşamı boyunca başından geçen, içinde yer aldığı ya da yakından tanığı olduğu olaylar üzerine yazdığı yazı" (Adalı, 2016, s. 298); tanımları yapılmıştır. Bu tanımlardan hareketle özelliklerine dair anı için ana hatlarıyla şu çıkarımlar yapılabilir.

Bir edebî tür olarak anının tanımlarından hareketle özelliklerine dair ana hatları ile şu çıkarımlar yapılabilir:

1. Anı yazarken, özne kişinin kendisidir ve eserini doğal olarak 1. tekil şahıs zamiri ile yazar. Başka bir deyişle, "Anılar ben söylemiyle anlatılır" (Adalı, 2016, s. 298). Bu da gösterir ki kişi, kendisine mahsus duyuşu, düşünüşü ve algılayışı çerçevesinde yaşadıklarını tamamen öznel bir biçimde yazarak anlatır.
2. Anı yazarken kişi aktiftir, yaşamının sorumluluğu ve kontrolü kendisindedir.

3. Anının asıl konusu onu yazan kişi ve onun yaşamıdır. Yazdıkları, kendisi için anlamlı, anlatmaya değer veya anlam arayışına katkı sağlayacak olan yaşanmışlıklarından oluşur. Adalı'ya (2016) göre anı yazan kişinin asıl kaynağı şüphesiz onun belleğidir. (s. 298) Bu sebeple anı yazarı, tanık olduğu olayları ve kişileri kendi merceğinden yazar. Anıda söz konusu özü itibariyle kişinin ta kendisidir.
4. Tanımlarından yola çıkıldığında anı türünün zamanının geçmiş olduğu izlenimi uyanır. Ancak burada bir ekleme yapmanın zorunlu olduğu düşünülmektedir: Geçmişte o anıyı henüz bir olay veya durum olarak yaşayan ve aradan belli bir zaman geçtikten sonra onu yazıya döken kişi aynı değildir. Çünkü anılarını yazmaya koyulan kişi yaş almıştır, içinde birtakım yaşanmışlıklar demlenmiştir, yaşadıklarının duygu yoğunluğu eskisinden farklılaşmıştır, bazı yaşantıları anlamını yitirmiş bazıları ise anlam kazanmıştır, kişi birtakım yaşantılarına karşı yabancılaşmıştır, kim bilir belki de olgunlaşmıştır. Tüm bu hususlar anıların yazılmaya başlandığı güne değin değişim ve dönüşüm hâlindedir, buraya kadar görünürde bir edebî tür olarak anı çoğunlukla geçmişle ilişkilidir. Ancak anıların yazılma süreci hem geçmişle hem şimdiyle hem de gelecekle ilgilidir.
5. Anı yazarken söz konusu kurmaca değil, doğrudan anlatımdır.

Anı, otobiyografi (öz yaşam öyküsü), günlük, vasiyetname, siyasetname, gezi vb. türlerle birtakım özellikleri bakımından benzerlik gösterse de ayırt edici özelliklere sahip olan bir edebî türdür. Emin Özdemir (2010) anıların belirleyici özellikleri şöyle sıralanmıştır:

> "1. Anılar insanoğlunun yaşadığı, geride bıraktığı olay ya da olguları anlatma, başkalarıyla paylaşma gereksiniminden doğmuştur.
>
> 2. Anılar, yaşanılmakta olan zaman dilimini değil yaşanılmışı anlatır.
>
> 3. Geçmişi anlattığı için tarihe ışık tutar; yer yer tarihle kesiştiği, zaman zaman da öz yaşam öyküsüyle birleştiği olur.
>
> 4. Anıcılar anılarını yazarken anlattıkları dönemle ilgili yazılı ve yazısız tüm kaynaklardan yararlanırlar. Bu kaynaklar (resimler, mektuplar, yazılar, kişiler) yardımıyla belleklerini işletir.

5. Anı yazarlarının işlevi, anıcının kişisel öyküleri olmaktan çok bir döneme ayna tutmak, aydınlatmaktır.

6. Anıcı, anlattıklarını yüzde yüz belgeleme, kanıtlama gereğini duymaz. Anıların bir bölümü yaşanılan olaylar, geride kalan yıllar ve yılları yönlendiren olgularla ilgili olduğu gibi, bir bölümü belirli alanlarda ün yapmış kişilerle ilgilidir. Bu ikinci tür anılara anı portre denir.

7. İçtenlik, anlatımda doğrudanlık, yapaylıktan kaçınış, anı türünün belirleyici özellikleri arasında yer alır." (s. 200)

Anı yazarlarının işlevini Özdemir'in (2010) sıraladığı bu özelliklerden "anıcının kişisel öyküleri olmaktan çok bir döneme ayna tutmak, aydınlatmaktır." (s. 200) maddesine indirgemenin 2021 yılı için çok doğru olmadığına inanılmaktadır. Çünkü Ergin'in (2007) ifadesinde hayat bulan "kendisine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık olan dil" (s. 3) ile bir edebî tür olarak vücut bulan anı, gerek işlevi gerek yazılış gayesi gerekse biçim özellikleri bakımından zamanla değişmekte ve gelişmektedir. Anı türünün ortaya çıktığı ve geliştiği dönemlerdeki toplumsal, teknolojik, coğrafi, kültürel yapı ile o dönemlerde yaşayan insanların maneviyatı ve psikolojisi 20. ve 21. yy'daki insanlarınkiyle birebir aynı değildir. Bu duruma bir örnek verilecek olursa, modern ve postmodern çağların giderek yalnızlaşan insanlarının pek çoğu yaşamının merkezine kendisini koymuş, biz yerine önce ben demeye başlamıştır. Bu durum kaçınılmaz bir şekilde ruhun aynası olan edebiyata da tezahür etmiş ve son zamanlarda neredeyse tamamen kişisel gereksinimlerle yazılan anılar çoğalmaya başlamıştır.

Bir edebî tür olarak anının dünyada doğduğu ve Türk edebiyatında var olmaya başladığı zamana kısaca değinilecek olursa şunlar söylenebilir:

Yaklaşık M.Ö. 427-355 yıllarında Eski Yunan Edebiyatında Ksenephon'un yazdığı Anabasis adlı eser, anı türünün ilk örneklerinden sayılabilir. Batı Edebiyatında Rönesanstan beri sanatçılar ve siyasetçiler tarafından anı türünde eserler verilmiştir (Kudret, 2003, s. 309). Batı edebiyatı anı türü bakımından oldukça zengin olsa da Türk Edebiyatında Tanzimat'tan sonra gelişmiştir (Karaalioğlu, tarih yok, s. 383). Türk Edebiyatında anı türünü başarıyla temsil eden ilk başarılı yazar ise Ahmet Rasim olmuştur (Oğuzkan, 2005, s. 292). Konu ile ilgili olarak yapılan çalışma neticesinde bir edebî tür olarak anının ilk örneklerinden bu yana değiştiği,

dönüştüğü, çeşitlendiği; günümüzde ise toplumsal ve tarihî gayelerden ziyade birtakım kişisel gereksinimlerle kaleme alındığı görülmüştür.

"Anılar, ait oldukları konu alanlarına (edebiyat anıları, siyaset anıları), dönemlere (savaş anıları), yaş dönemlerine (çocukluk anıları, gençlik anıları) göre türlere ayrılabilir" (Adalı, 2016, s. 298). Bu çalışmada ağırlıklı olarak ruhun yapılandırılmasına katkı sağladığı düşünülen anı türü olarak kişinin yazdığı döneme değin yaşanmışlıklarını bir bütün hâlinde kaleme aldığı kişisel anılar incelenecektir.

Bir edebî tür olarak anı, bu çalışma başlığı sınırları dâhilinde ele alınmıştır. Bu yüzden anı türünün Türk ve dünya tarihindeki yerine; tarihî ve toplumsal işlevlerine ayrıntılı olarak yer verilmemiştir.

2.1.2. Anı Yazma Gereksinimini Oluşturan Etkenler

"İnsanı insan yapan, üretebilmesi ve düşünebilmesidir" (Bilgin, 2006, s. 1). İnsan, düşünebilme yetisi ile diğer canlılardan ayrılan ve onlardan farklı bir şekilde varlığını hem biyolojik hem de ruhsal bir bütünlük hâlinde sürdürme çabası içerisinde olan bir türdür. Hayvanlarla beslenme, boşaltım vb. ortak gereksinimleri olan insan, kendi yaradılışına ait özelliklerden kaynaklanan birtakım başka gereksinimlere de sahiptir. İnsanın düşünebilen bir varlık olmasının doğurduğu gereksinimlerden bazıları anlatmak, anlamak ve anlamlandırmaktır. İnsan, dilin konuşma ve yazma boyutuyla anlatmaya; dinleme ve okuma boyutuyla da anlamaya çalışır. Aynı zamanda tüm bunlar ile kendisini, yaşamını ve varoluşunu anlamlandırma gereksinimini gidermeye uğraşır. Özü itibariyle yazmak kişinin anlama, anlatma ve anlamlandırma çabalarının izlerini taşır.

Yazıdan önce insanlar, mağara duvarlarına resimler çizerek yaşanmışlıklarını paylaşmıştır. Bunu yaparken de çizgi ve renklerle belleklerinde iz bırakan kesitleri hikâyeleştirerek duvara yansıtmış; başka bir deyişle o göstergelere anlatım boyutu ve hareketlilik kazandırmışlardır. Mağara duvarlarına resmedilenler olmasaydı, asırlar sonra gelenler belki de o insanların varlığını bilemeyecek, onların yaşantılarına dair fikir sahibi olamayacaktı. O kimseler de yok olup giden pek çok insan topluluğu ve medeniyet gibi insanlık belleğinin karanlıklarına gömülecek, tarih sahnesinden silinecekti.

Roma dönemindeki lahitlerde de ölen kişinin yaşanmışlıklarından seçilenler ve yine mermerden yontularak yapılan heykellerle anılar anlatılmaya çalışılmıştır. Lahitte yatan kişinin hatırlarda var olarak sonsuzluğa uzanması arzusunun böyle bir paylaşımda bulunulmasında etkili olduğuna inanılmaktadır. O lahitlerdeki yaşanmışlıklar, âdeta film kareleriyle hikâyeleştirerek yazılmıştır.

Jean Paul Satre'ın *Bulantı* adlı romanında dile getirdiği gibi "Bir insan her zaman hikâye anlatıcısıdır; kendi hikâyeleriyle ve başkalarının hikâyeleriyle çevrili yaşar; başına gelen her şeyi onlar aracılığıyla görür ve hayatını anlatıyormuş gibi yaşamaya çalışır" (Gülsoy, 2016, s. 15). Esasen hikâyeler, insanların anılarından hayat bularak vücuda gelir.

Orhun Abideleri; yaşanmışlıkların, onlardan çıkarılan derslerin, öğütlerin hem o dönemdeki hem de gelecek nesillerdeki Türk milletiyle paylaşıldığı bir eserdir. Bu durum Kağan Kül Tigin'in şu sözlerinde gözler önüne serilmektedir:

> "Aç, fakir milleti hep toplattım. Fakir milleti zengin kıldım. Az milleti çok kıldım. Yoksa, bu sözümde yalan var mı? Türk beyleri, milleti, bunu işitin! Türk milletini toplayıp il tutacağını burda vurdum. Her ne sözüm varsa ebedî taşa vurdum. Ona bakarak bilin. Şimdiki Türk milleti, beyleri, bu zamanda itaat eden beyler olarak mı yanılacaksınız? Ben ebedî taş yontturdum" (Ergin, 2010, s. 7).

Kül Tigin, abidede pek çok kez ebedî taş yontturduğunu vurgulamaktadır:

"Taş yontturdum. Gönüldeki sözümü vurdurdum… On Ok oğluna, yabancına kadar bunu görüp bilin. Ebedî taş yontturdum, yazdırdım. Onu görüp öyle bilin" (Ergin, 2010, s. 7).

Bu sözler, Kül Tigin'in hem kendisinin hem de Türk milletinin varlığını sonsuzlukta konumlandırma gereksinimini ve çabasını apaçık göstermektedir.

İnsanın mal varlığına ilişkin haklarını miras yoluyla alt soyuna aktarma ve manevi varlığına dair yaşamı boyunca biriktirdiği tecrübeleri anıları yoluyla gerek alt soyuna gerekse de yaşadığı toplumdaki kişilere aktarma gereksinimi de sonsuza değin var olma arzusunun bir göstergesidir. Orhun Abidelerinde kağanlar manevi varlığını taşa yazdırarak onları hem yaşadığı dönemdeki Türk milletiyle hem de gelecek nesilleriyle paylaşmıştır. Nitekim manevi varlık yaşanmışlıklar neticesinde oluşur, anılar da birer manevi varlıktır.

Anı yazma gereksinimini oluşturan etkenleri düşününce Orhun Abidelerinden örneklerle birlikte ilk akla gelenler var olmak, yarınlara kalmak, sonsuzluğa uzanmak ve anlamlandırmaktır.

İnci Aral da yazarak var olma hususuna şu ifadeleri ile dikkat çekmektedir:

"Bazı insanlar öncelikle sözleriyle var olma arzu ve iddiası taşırlar. Hayatı somutlaştırmak ya da yazma enerjilerini sonuna dek harcamak için yazarlar" (Aral, 2011, s. 19).

Belki de sözleriyle var olma iddiası taşıyan insanlardan bazılarının yaşam enerjisi neredeyse tümüyle yazma enerjisine evrilmektedir.

Kavcar ve diğerleri (2007) anı yazma nedenlerinin şu şekilde olduğunu söylemiştir:

> "• Kişinin kaybolup gitmesine gönlü razı olmadığı bir gerçeği ortaya koymak.
>
> • Yazma alışkanlığı içinde bulunmak.
>
> • Birlikte yaşadığı kişilerden kimilerine karşı duyduğu hayranlığı belirtmek.
>
> • Tarih ve kamuoyu karşısında hesaplaşmak, pişmanlık duygularını anlatarak rahatlamak, bir çeşit günah çıkarmak.
>
> • Gelecek kuşaklara uyarılarda bulunmak, ders vermek." (s. 179)

Elbette ki anı yazma gereksinimini oluşturan etkenler bunlarla sınırlı değildir. Çalışmanın bu başlığı altında, incelenen anılardan alınan örnekler ile kurmaca eserlerdeki kahramanların yaşantılarından yola çıkarak anı yazma gereksinimini 7oluşturan etkenler de ele alınacaktır.

Mîna Urgan *Bir Dinozorun Anıları* adlı anı kitabının *Yaşlılık ve Ölüm* olarak isimlendirdiği birinci bölümünde yazma gereksinimini oluşturan etkenleri şu satırlar dile getirmiştir:

> "İhtiyarlar ne yaparlar? Anılarını yazarlar. Ben de bunu yapıyorum işte. Günce tutmak alışkanlığım olmadığı; ancak altmışından sonra ve yalnız yolculuklarımda notlar tuttuğum için bu dinozorun anıları kopuk kopuk olacak. Üstelik belleğim de hiç güçlü değildir. Bunun nedeni, birçok şeyi kafamdan tamamiyle silmek istememdir belki de. Çünkü bizi derinden

yaralayan olayları hiç anmamak, tümüyle unutmak, daha doğrusu unutmuş gibi davranmak zorundayız yaşama devam edebilmek için.

Anılarımı yazmaya başlarken seksen iki yaşına bastım. Bu işi tamamlamaya ömrüm vefa eder mi bilemem. Ama bunu deneyeceğim mutlaka. Çünkü belleksiz bir toplum olmamızı önlemek için herkesin anılarını yazmasını yararlı buluyorum. Köşedeki bakkal gördüklerini kaydetse, sokağındaki evlerin nasıl apartmanlaştığını, orada oturanların ne gibi değişimlere uğradığını, kendi bakkaliyesinin nasıl markete dönüştüğünü anlatsa, bunlar bile ilginç olur bana kalırsa.

Ne var ki görev bildiğim bu işe bir nebze bencillik de karıştığını yadsıyamam. Çünkü benim gibi, ruhun ölümsüzlüğüne, öteki dünyaya filân inanmayan bir insan, karanlık bir boşlukta yok olmadan önce, çok küçük de olsa, bir iz bırakmak ister peşinde. Tüm ölümsüzler sanatçılardır, şairlerdir, yazarlardır, düşünürlerdir. Şimdi ünlü olmasalar bile ileride değerleri anlaşılacaktır. Çamurlu bir su birikintisine bembeyaz, ışıl ışıl ışıldayan çok güzel bir çakıl taşı atmışlardır onlar. Çamurlu sular nasıl olsa bir gün çekilecek, o güzel çakıl taşı gün ışığına çıkacaktır. Büyük yaratıcılar, her zaman yaşayacakları, hiçbir zaman unutulmayacakları için anılarını yazsalar da olur, yazmasalar da. Oysa benim gibi bir öğretmeni öğrencilerinden, ailesinden, yakın dostlarından başka kim anımsayacaktır? Onlar da öldükten sonra, o öğretmen tümüyle yok olacaktır karanlık boşluklarda" (Urgan, 2012, ss. 9-10).

Anı, insanın, kendisinden sonra iz bırakma girişimidir. Cüceloğlu'na (2016) göre, ölümle beraber varlıklarının bütünüyle yok olacağına ve bilincin yalnız bedenle var olacağına inanan kişiler büyük bir bunalıma girerler. (s. 368) Birtakım eserler vererek sonsuzlukta iz bırakma girişiminin bir bakıma bu bunalımdan kurtulma çabası olduğu düşünülmektedir. Çünkü kişinin ölümünün ardından bir zamanlar yaşadığının kanıtı niteliğinde olan anılarıyla birlikte hatırlarda var olma ihtimali, onun gelecek kuşaklarda ve sonsuzlukta yaşamını sürdürme umudunu içinde barındırır. Özellikle ölümle birlikte tüm mevcudiyetinin yok olacağına inanan kişilerin anılarını yazmasının söz konusu bunalımla baş etmeye yardım edeceğine inanılmaktadır.

Orta yaş ve üzeri, her geçen gün ölüme bir adım daha fazla yaklaşıldığının kesif olarak hissedildiği yaşlardır. Mîna Urgan'ın altmışından sonra yaşadıklarına dair notlar tutmaya başlaması, kendisinin zihinsel ve duygusal olarak anı yazmaya yönelmekte olduğunun işaretidir. Altmış yaş, Mîna Urgan'ın yaşadığı kuşağa göre değerlendirildiğinde, Erik H. Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramına göre *Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk* dönemine tekabül eder.

Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk döneminde kişi yaşamını gözden geçirdiğinde yaşamını acısıyla tatlısıyla, olumlu ve olumsuz her yönüyle bir bütün olarak kabul edebiliyorsa yaklaşmakta olan ölümü, korku ve kaygıyla karşılamayacaktır (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 174). Bu dönemde kişi, benlik kaynaşımı (benlik bütünlüğü, bütünleşme) ile çökkünlük (bunalım) olmak üzere iki karmaşa arasında sıkışır:

Zamanla yaşlanan ve ölümün yaklaştığını fark eden kişi ya kendi varlığını ve benliğini kendisinden daha üstün ve daimî bir düzenle kaynaştırmayı başarır veya ölümle birlikte yok olacağını düşünerek çökkünlük ve bunalıma düşer. Yaşamını gözden geçirerek kendini aşan bir düzeni arayış, çocuklarının evlenip yuvadan ayrılması, emekliye ayrılma ve kendi akranlarından birinin ölümüne benzer olaylarla başlayabilir (Cüceloğlu, 2016, s. 366). Bütünleşmede ise kişinin iç dünyasında birbiriyle ilişkisiz olan yönleri birbiriyle ilişkili hâle getirip anlamlı bir içyapı oluşma söz konusudur. Uyanış, temel problemlerin ayırdına varma, onları dönüştürme merhalelerinin ardından gelir. Bütünleşme merhalesini tamamlamış kişi artık kendisi olmaktan mutludur ve bunun için kimseden özür dileme gereksinimi duymadan, suçluluk ve utanç duyguları hissetmeden yaşamaktan keyif alır (Cüceloğlu, 2015, s. 247).

Kişi *Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk* döneminde bulunduğu zamandan geçmişe doğru bakar ve yaşamını gözden geçirmeye başlar. Çünkü kişi bu dönemde insanlar tarafından bilinen doğmak ve ölmek hakikatinden ikincisine daha çok yaklaştığını hissetmektedir. Ömür bir doğruya benzetilecek olursa doğrunun başlangıcı doğum, bitişi de ölümdür. Yaşlılık olarak adlandırılan bu dönemde çizginin ortasının çoktan geçildiği daha keskin bir şekilde duyumsanır. En basitinden yitip gitmekte olan sağlık ve yaşanmışlığın eskitmeye başladığı bakışlar aynalarda kişiyi bu hakikatle yüz yüze getirir. Kişi bu dönemde geçmişe cesurca bakar ve kendisinden daha emin bir hâlde yaşamı ile kendisini değerlendirmeye başlar: Yaşamı istediği gibi mi oldu? Ait olmak istediği yaşamı mı yaşadı yoksa ucundan kıyısından tutunmaya mı çabaladı? Kendisi mi oldu? Nelere sevindi, nelere üzüldü? Çocukluğu, gençliği, yetişkinliği; eğitim hayatı, maneviyatı, özel hayatı (sevgililik, evlilik, aile), dostlukları nasıldı? Kendisini tanıyor muydu? Kendisini tanımak için çaba gösterdi mi? Keşkeleri oldu mu? Peki ya pişmanlıkları? Hayalleri var mıydı?

Varsa gerçekleştirdi mi? Bedeninden memnun muydu? Geriye dönüp baktığında neler hissediyor? Neler öğrendi yaşanmışlıklarından? İyisiyle kötüsüyle kabullenebiliyor mu kendisini? Geçmişe dönseydi neleri değiştirirdi? Kişinin ruhunu bunlar gibi pek çok soru istila eder ve kişi tüm bu soruların cevabını yaşamını sorgulayarak aramaya; kendisini ve yaşamını anlamlandırmaya çalışır. Bu anlamlandırma sürecinde kişinin içinde bir savaş başlar. "Benlik bütünlüğü ve umutsuzluk arasındaki kaçınılmaz mücadele dönemin temel gücü olan 'aklın' (bilgeliğin) ortaya çıkmasını sağlar" (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 174). Bu bilgeliğin ortaya çıkışı kişinin galibiyetidir, ona içsel huzur ile kendisiyle barışmayı getirir.

Anı yazma gereksiniminin ortaya çıkmasının nedenlerinden birisi de tüm bu soruların cevabını bulup anlamlandırmak, onlarla baş edebilmek, yüzleşip onları iyisiyle, kötüsüyle kabullenmek içindir. Bu tür sorgulamaların sadece yaşlılık için geçerli olduğunu söylemek elbette doğru bir yaklaşım değildir. Kişi yaşamının krizleri, belli yaş dönemleri, kayıplar, travmatik yaşantılar vb. etkenlerle de bu ve buna benzer bir süreçten geçebilir ve anı yazma gereksinimi duyabilir. Bu duruma bir örnek olarak Ayşe Kulin'in *Hayat* adlı anı kitabında dile getirdiği üzere, anılarını yazmaya gereksinim duymasında babasının ölüm döşeğinde olmasının tetikleyiciliği örnek olarak verilebilir:

> "Her gece, yayı gevşemiş hastane çekyatına birlikte sıkıyoruz annemle. Yaz sıcağında, gece rüzgâr çıkıverir de babamın üzerine eser korkusuyla pencereyi de açmaya çekinerek, benim ayaklarım annemin ağzında, anneminkiler benim burnumda, sabaha kadar uyuyormuş gibi yapıyoruz. Annemin yorgunluğa dayanamayıp dalıverdiği anlarda, ben sedirden süzülüp babamın yatağının ucuna ilişiyorum elini tutmak, saçını okşamak için. Kimi zaman da oturduğum yerde içim geçiyor, uykuyla uyanıklık arasında bir yerde kuşbakışı hayatıma bakıyorum. Bunca yanlışı kırk yıla iyi sığdırmışım, aferin bana! Aferin! Çocuklarımı saymazsam, elde var kocaman bir sıfır! Başarısızlığımla, beceriksizliğimle yüzleşmek için babamın ölmeye yatmasını beklemiş olmam da cabası!" (Kulin, 2019, ss. 12-13).

Yaşlılıkla ilgili olarak anlatılanlara ilaveten, kişinin bu döneminde yaşadıklarından daha fazla anı biriktiremeyeceğinin sezgisel olarak farkında olduğu, bunun için de anılarına dönüş yapıp onlara tutunup sarılmaya çalıştığı düşünülmektedir.

Tarihler boyunca insan, yaşanmışlıklarına tutunarak var olduğunu iliklerine değin hissetmeye çalışmış; bununla da kalmayıp yaşanmışlıklarını türlü biçimlerde diğerleri ile paylaşarak hem kendisinin hem de sevdiklerinin varoluşuna dair tanıklar oluşturmaya, hem kendi hatırında hem de diğerlerinin hatırında iz bırakarak sonsuzlukta var olmaya çalışmıştır. Çeşitli edebî türler de bu çaba ile doğmuş ve doğmaya devam etmektedir. Çağlar boyu süregelen biyolojik olarak çoğalma güdüsünün de tüm bunlar gibi bir şekilde yarınlara kalma ve zamandan bağımsız olarak sonsuzlukta var olma arzusunu içinde barındırdığı söylenebilir.

Mîna Urgan, anı yazma gereksinimi ile ilgili satırlarında seksen iki yaşına bastığında anılarını yazıya döktüğünü ifade ederken aynı zamanda unutulmamak, başka bir deyişle hatırlarda yaşayarak sonsuzluğa uzanmak için anılarını yazma gereksinimi duyduğunu dile getirmiştir. O hâlde, Mîna Urgan da ölüme meydan okuyarak var olmak, varlığını sonsuzlukta konumlandırmak istemiştir. Yapılan açıklamalardan hareketle anı yazma girişiminin Türk Edebiyatı'nda yer alan bir motif olan âb-ı hayatın arayışının bir uzantısı olduğu söylenebilir. Bir başka ifadeyle anı yazmak, âb-ı hayatın izinden gitmektedir.

Nazlı Eray, *Tozlu Altın Kafes* adlı anı kitabında yaşarken bazı ufak notlar tuttuğunu ve zaman zaman onlara baktığını, yaşamının geçip giden bölümlerini kaybetmemeye çalıştığını şu satırlar ile ifade etmiştir:

"Kaybetmemeye çalışıyorum. Bütün çabam belki de bu. Ne tuhaf değil mi? Bitmiş, kapanmış, yok olmuş şeyleri de yeniden yaşıyorum böylece. Hayatımı sanki yeniden yaşamış gibi oluyorum" (Eray, 2011, s. 283).

"Şu yoğun yaşam tempomda bile eskiyi hatırlamak için bir zaman ayırıyorum kendime" (Eray, 2011, s. 283).

Bu satırlarda Nazlı Eray'ın *Tozlu Altın Kafes* adlı kitabını yazma gereksinimi oluşturan etkenlerden birisinin kayıp gitmekte olan zamanı sonsuzlaştırma arzusu olduğu göze çarpmaktadır.

Ali Poyrazoğlu'nun şu sözleri, anı yazma gereksinimini oluşturan etkenlere dair bazı ipuçları vermektedir:

> "Bence hepimiz arada bir durup yaşadıklarımızla hesaplaşmalıyız. Anı defterleri, günlükler tutmalıyız. Olanı biteni kaydetmeliyiz. Ben düzenli olarak yaparım bu işi. Biz yaşamın içinden geçerken, yaşamın bizim içimizden nasıl geçtiğinin notlarını düşmeliyiz; en azından belki bir gün kendimiz okuruz diye… Bir gün kendi kendinizi okumak isterseniz, nereden okuyacaksınız ki? Geleceğe doğru yürümeye çalışırken, geçmişin, geçmişimizin nasıl paçamıza yapıştığını, bilincimizi de bilinçaltımızı da nasıl şekillendirdiğini bilebilmek için arada bir bilinçaltımızın tavan arasındaki sandıklarını açıp karıştırmalıyız" (Belgün, 2010, s. 7).

Bu sözlerden anı yazma gereksinimini oluşturan etkenlere dair ilk bakışta göze çarpanlar; kişinin kendisini sorgulaması, yaşadıklarını kaydederek kendisini tanımaya, anlamaya, anlamlandırmaya, kişisel arşivini tutmaya çabalaması ve varoluşu üzerinde kontrol sağlamaya çalışmasıdır. Kişi yaşanmışlıkları ile birlikte zaman içerisinde değişir ve dönüşür. Bu değişim ve dönüşüm yaşamın olağan akışı içerisinde kendisini çok fazla belli etmeden gerçekleşir. Kişi gerek günlük tutarak gerekse anı yazarak kişisel ve ruhsal değişimini, gelişimini analiz edebilir. Aynı zamanda yaşanmışlıklarını hazmedip içselleştirebilir.

Nazlı Eray'ın, *Tozlu Altın Kafes* adlı anı kitabından alınan şu alıntılar bu durumu destekler niteliktedir:

"Hayatımın başka bir devresine geçtim. O zamanı daha yoğun yaşıyorum. Anılarımı okuyorum ve etkileniyorum. Yıllardır hiç düşünmediğim, aklıma gelmeyen ayrıntıları görebiliyorum" (Eray, 2011, s. 234).

"Bu günlerde kafam hep bunlarla dolu dedim. "Yaşlı Ejder'le yapmış olduğum ani evliliğim. Bu evliliğin bana yaşattığı tuhaflıklar… Bunlarla meşgul kafam. Geride kalmış şeyler bunlar. Çoktan bitmiş, gitmiş. Ama yazıldığı için unutulmuyor. Ben de okudukça o günleri yeniden yaşıyorum sanki" (Eray, 2011, s. 234).

"Yaşarken o günleri, içindeyken her şeyin, göremediğim bazı şeyleri çok daha net görebiliyorum" (Eray, 2011, s. 234).

"Elimdeki defteri karıştırıyordum. Hayatım satır satır yazıyordu orada. Renkler, insanlar, konuşmalar, duygular, her şey canlanıyordu gözümün önünde.

Her şeyi yeniden yaşıyor gibiyim" (Eray, 2011, s. 235).

Kişi anıları demlendikten bir süre sonra yazdıklarını o eski kendisi olarak değil, değişen ve dönüşen kendisi olarak okur ve yaşar. Bu da onun bir başka gözle kendisine ve yaşamına ilişkin değerlendirmelerde bulunmasını, yeni farkındalıklar edinmesini sağlar. Milan Kundera'nın *Hiç Kimse Ölmeyecek* adlı öyküsünde geçen şu satırlar bu duruma örnek teşkil etmektedir:

"Şimdiki zamanı kat ederken gözlerimiz bağlıdır. Çok çok yaşamakta olduğumuz şeyleri sezebilir ve tahmin edebiliriz. Ancak daha sonraları, gözlerimizin bağı çözüldüğünde ve geçmişi incelediğimizde ne yaşamış olduğumuzu fark eder ve yaşadıklarımızın anlamına varırız" (Kundera, 2012, s. 13).

Doğan Cüceloğlu (2017) filozof olan Thomas Hobbes'un insana dair şu gözleminden bahseder: "Gördüğü şeylerin sebeplerini araştırmak insanoğlunun doğasına özgüdür. Bazıları daha çok araştırır, bazıları daha az; ama herkes kendini iyi ya da kötü kaderlerinin sebeplerini araştıracak kadar meraklıdır" (s. 16). Aslında kişinin bu merak duygusu, onu kendisini yargılamaya da meylettirir. Ali Poyrazoğlu'nun satır aralarından anı yazma gereksinimini oluşturan etkenlerden birisinin diğer gereksinimlerle birlikte merak duygusu olduğunu söylemek mümkündür.

Kaya'ya (2013) göre, kitap okuma sürecimizde esasen kendimizi okumaktayızdır. Okuruz çünkü, okurken daha önceden ayırdına varmadığımız bir gerçeği bilinç düzeyine getirir, okuyarak kendi kendimizle iletişim kurarız. Aslında kendimizde olmayan bir şeyi başkasından öğrenmemiz mümkün değildir. Okumak, kendi gerçeğimizi oluşturmak zaten kendimizde var olan bir şeyi bilinçli hâle getirmektir. (s. 95) Bu durumun yalnızca okuma süreci için değil; kişinin yazma süreci, sonrası ve yazdıklarını okuma süreci için de geçerli olduğu düşünülmektedir.

Halid Ziya Uşaklıgil, Tiran'da intihar eden oğlu Vedat'ın ölümünden sonra ona dair anılarını kaleme almaya başlar. Onları *Bir Acı Hikâye* adını verdiği kitaba dönüştürüp yayınlar. Kitabın girişindeki *Yazıları Okuyacak Olanlara Birkaç Söz* başlığı altında bu kitabı neden yazdığını şöyle anlatmıştır:

> "Bu yazıları görecek olanlar eğer onu yazanın daha evvel başka yazılarını görmüş iseler, onları unutmamalıdırlar. Bunlarda edebiyat yapmak, sanat göstermek isteyen bir adamın kalemi değil, yalnız türlü emeklerle vücuda gelmiş sevgili yavrusunun bir zulme kurban gittiğine yanan, ömrünün

son yıllarını gözyaşlarıyla ah ve enîn ile (inlemeyle) sürükleyen mahkur (kahrolmuş) bir babanın ateşlerle dolu kalbi vardır.

Bunları niçin yazdım? Sadece bir sebeple: Onu doğduğu günden toprağa gömüldüğü saate kadar yaşatmak, onun hayaliyle, günlerin, yılların teakubu (birbirini izleyerek geçişinin) ardından giderek imkân dairesinde kendisiyle beraber bulunmak için… Vedat'a yakın olanlar da aile halkı da istedikçe bunlara bir göz atarlar ve ağlarlar. Ben ağlaya ağlaya yazdım, fakat başkalarını ağlatacak sânialardan kaçındım, Kalemi her türlü tesir kaygılarından âzâde (özgür), serbest bıraktım. Bu ispat eder ki bu yazılar neşredilmeye mahsus olarak (yayımlanmak üzere) yazılmış değildi. Bunlar belki aile evrakı arasında kalsaydı daha iyi olurdu; fakat bana temin etmek (güven vermek) isteyenler oldu ki bütün babalar ve analar böyle bir facianın etrafında toplanıp sıkı bağlarla birbirine sokulan aile efradı (bireyler) kabîlindendir ve bunun içindir ki onun hikâyesi yalnız bir mahdud (sınırlı) dairenin değil herkesin malıdır.

Buna kandım ve onun için eseri neşre karar verdim, yalnız temenni ederim (dilerim) ki onu görecek olanlar işte bu satırlarla izah edilen maksat ve amili (amaç ve nedeni) unutmasınlar" (Uşaklıgil, 2012, ss. 15-16).

Halid Ziya Uşaklıgil'in oğluyla geçirdiği zamanlara dair anılarını yazma gereksinimini oluşturan etkenlerin oğlunun yasını yazarak tutmak, onu yazıda ölümsüzleştirip sonsuzlaştırmak, yazarken oğluyla yaşadığı zamanları yeniden yaşamak ve kendisi gibi evlat acısı yaşayan ebeveynle acısını paylaşmak olduğu anlaşılmaktadır.

Bir Acı Hikâye'nın önsöz kısmında Rahim Tarım, Halid Ziya Uşaklıgil'in anılarını yazma gereksinime dair şu satırları dile getirmiştir:

"Ancak, bir sanatçının en büyük beklentisi bir gün birilerinin kendisini anlayacağı, acılarına, sevinçlerine ortak olabileceği ümididir. İşte Halid Ziya Uşaklıgil, kendisine acı veren bu düşüncelerle bu anıları kaleme almıştır" (Uşaklıgil, 2012, s. 7).

İpek Ongun, *Anlat Anneanne* adlı kitabını yazma gereksinimi oluşturan etkenin torunlarının kendisinden anılarını yazmasını istemesi olduğunu şu şekilde ifade etmiştir:

"Özellikle de Maya, hayatımla ilgili pek çok öykü anlattırmıştı, bir araya geldiğimiz zamanlarda.

Ve bir gün Amy, "Bütün bu anlattıklarını yazsana anneanne," dedi. Lydia hemen Amy'yi destekledi: "Evet, bence de bunları yazmalısın."

"İlahi," dedim, "Ben ne Madam Curie gibi bir bilim kadını ne de Halide Edip gibi bir kahramanım."

"Ama senin de ilginç bir hayatın olmuş, üstelik anlattıkların çok eğlenceli."

"Bakın," dedim, "Geçenlerde internette muzip bir yazı okudum, hayatını yazanları düşündürebilecek.

"Hayat bir masal gibi başlar,

"Yaşlandıkça roman olur,

"Anlattıkça fıkra.

"Sonuç mu? Hepsi hikâye…"

Gülüştük hep birlikte.

Sonra Maya'dan son söz.

"Ama seninki güzel bir hikâye."

"Öyle diyorsanız, öyledir," dedim.

"Ve aldım kalemi elime" (Ongun, 2017, s. 12).

Prenses Süreyya anılarını yazma gereksinimini nasıl duyduğunu, kitabının *Hatıralarımı Yazmaya Karar Verdim* başlığı altında şöyle açıklamıştır:

"Bu olaydan kısa bir süre sonra, Kaliforniya'daki arkadaşlarımla konuşuyordum. Onlara derdimi açtığımda.

"Niye bir kitap yazıp ilk ve son kez gerçeği olduğu gibi ortaya koymuyorsunuz?" dediler.

"Savunmamı kendim yapmak istemem" dedim; "Kaldı ki halk, yazdıklarımın ancak yarısına inanır."

Son zamanlarda birçok hatıra kitabı okumuştum. Yazarlarını da yakından tanıyordum, yazdıkları şeyler beni hayal kırıklığına uğratmıştı. Hatıralarını anlatanların hemen hepsi büyük ölçüde kendilerini öven şeyler yazmışlardı. Oysa bence bunun gibi hatıra kitapları, ancak tam bir samimiyetle yazılırsa bir değer taşır. İçinde bulunduğum durumdan dolayı, böyle bir şey yapmak istemiyordum. Ama arkadaşlarım:

"Senin durumun yalnız kendi kaderini değil başkalarının kaderini de ilgilendirir. Başından geçenler, içinde yaşadığımız çağın tezatlarını ortaya koyuyor," diye üsteldiler.

Sonunda hatıralarımı yazmaya beni ikna ettiler" (Süreyya, 2007, s. 22).

Prenses Süreyya'nın bahsettiği şey, gazetecilerin kendisi hakkında çıkardığı asılsız haberlerden biridir. Şah Rıza Pehlevî'den boşandıktan sonra bahsettiği asılsız haberler gibi kendisi ile ilgili olarak canını sıkan pek çok yalan haberin de yapıldığını dile getirmiştir. Yukarıdaki ve aşağıdaki satırlar ile *Sürgündeki Prenses* adlı eserin tamamının incelenmesinden yola çıkarak Prenses Süreyya'nın asıl olarak kendisini anlatmak, ifade etmek ve kendisi hakkında yazılıp çizilenler karşısında kendini temize çıkarmak için yazma gereksinimi duyduğunu söylemek mümkündür:

> "Masal kahramanı Prenses Şehrazat, dinleyicilerini bin bir gece dünyasının büyülü havasına sürüklemiştir. Bense, bu çağda yaşayan İranlı genç bir kadın olarak size ne hazine yüklü mağaralar ne tılsımlı lambalar ne de uçan halılar sunabilirim.
>
> Sadece, bana İran'ın tarihini en yüksek noktadan seyretme imkânını veren bir evlilik hikâyesi sunabilirim. Bu evlilik bana birçok kadının bilemeyeceği şeyler öğretti.
>
> Size bu hikâyeyi anlatacağım. Eminim ki, katıksız gerçek, şimdiye kadar benim gerek kişiliğim gerek hayatım hakkında anlatılan masallardan daha ilgi çekici olacaktır" (Süreyya, 2007, s. 22).

Tozlu Altın Kafes adlı anı kitabıyla ilgili olarak kendisiyle yapılan röportajda Nazlı Eray, yaşadıklarını ölümsüzleştirmek için yazdığını şöyle dile getirmiştir:

"Yalnızca, yazarak son kısımlarda anı defterlerimi kullanarak yaşadıklarımı belgelemek ve ölümsüzleştirmek istedim" (Eray, 2011, Milliyet Gazetesi).

Godot'yu Beklerken'deki şu diyalogda olduğu gibi yaşamış olmak kişiye yetmez, yaşadıklarını anlatması gerekir:

"Vladmir: Ne derler?

Estragon: Hayatlarından bahsederler.

Vladmir: Yaşamış olmak onlara yetmez.

Estragon: Bir de bahsetmeleri gerekir" (Beckett, 2010, s. 80).

Çünkü yaşanılanları anlatmak, onları sindirip içselleştirmeyi kolaylaştırır. Kişi varoluşunu duyumsama ve dünya üzerinde konumlandırma ihtiyacı duyar.

Bunun için kişinin hayatını anlatmasının, onu yeniden yaşayarak özümsemesinin ve var olduğunu duyumsayarak varlığını dünya üzerinde konumlandırma çabasının ruhsal bir tezahürü olduğu söylenebilir.

Yaşanmışlıkları anlatma gereksinimi, erkeklerin anlata anlata bitiremedikleri askerlik anılarında, annelerin çocuklarına "sen çocukken" diye başlayarak anlattığı anılarda, sevgililerin birbirlerine anlattığı "sen bir keresinde" anılarda vb. de de kendini göstermektedir. Özellikle insanların konuşma yoluyla anlattığı anıların belli bir şekilde kalıplaşmış olduğu göze çarpmaktadır. Anlatma becerilerinin en gelişkini olan yazma becerisinin yaşanmışlıkları anlatma yolu olarak seçilmesinin ise anılar üzerinde düşünme ve ruhu yapılandırma sürecini harekete geçireceğine inanılmaktadır.

Esasen yaşanmışlıkları anlatmak başlı başına bir gereksinimdir. Çünkü insan yaşadığını ve yaşamakta olduğunu duyumsamak ister. Manevi varlığı olan anılarıyla kendisini güvende hisseder. Bu yüzden yaşadıkları içinde kendisi için önem arz eden her ne varsa hatırında tutma ihtiyacı duyar; bu durum da onu anlatma davranışını gerçekleştirmeye yönelik olarak güdüler. Çünkü bazı yaşanmışlıkların hatırlanması için onların uzun süreli hafızaya kaydedilmesi gerekebilir. Kişi, içgüdüsel ve bilinçdışı olarak bu durumdan haberdardır. Yaşanmışlıklar üzerinde düşünmek, onları anlatarak tekrar yaşamak, onların pekişerek hafızada kalmasını ve hatırlanmasını sağlar. Böylelikle yaşamakta olan kişinin biriken anılarıyla bu dünyada ben de varım, yaşadım, yaşıyorum diyebilmesinin kolaylaştığı söylenebilir.

Edebiyat, romanlar ve roman kahramanları kişinin ruhunun yansımasıdır. Bu sebeple roman karakterlerinden yola çıkarak anı yazma gereksinimi ile ilgi birtakım çıkarımlar yapmak mümkündür. Orhan Pamuk'un *Masumiyet Müzesi* adlı romanının başkahramanlarından olan Orhan'ın şu sözlerinde olduğu gibi kişi kendisinde olumlu iz bırakan anı veya anları yeniden yaşamak ister:

"Benim için mutluluk, bunun gibi unutulmaz bir ânı tekrar yaşayabilmektir" (Pamuk, 2018, s. 270).

Geçmişte kalan anları tekrar yaşatan fotoğraf, eşya, mektup, mekân vb. kişiye özgü olarak çeşitlenen pek çok yol bulunmaktadır. Orhan karakteri unutulmaz anını

tekrar yaşayabilmek için eşyalara sahip olma yolu ile yaşadıklarını roman biçiminde yazma yolunu seçmiştir:

> "Ama en mutlu ânı işaret ettiğimizde, onun çoktan geçmişte kaldığını, bir daha gelmeyeceğini, bu yüzden bize acı verdiğini de biliriz. Bu acıyı dayanılabilir kılan tek şey, o altın andan kalma eşyaya sahip olmaktır. Mutlu anlardan geriye kalan eşyalar, o anların hatıralarını, renklerini, dokunma ve görme zevklerini bize o mutluluğu yaşatan kişilerden çok daha sadakatle saklarlar" (Pamuk, 2018, s. 73).

Anıları yazmak da hem geçmişin bir bütün olarak yaşama katılıp hatırlanmasını hem de geçmişteki o anların ayrıntılarıyla hatırlanarak yeniden yaşanmasını sağlamanın; yaşanılan hayata, yaşanmışlıklara sımsıkı sarılarak onlara sahip ve ait olmanın bir yoludur. Buradan hareketle anı yazma gereksinimi oluşturan etkenlerden birisinin de yaşanmışlıkların zamanda kaybolup yitmesini önlemek ve onları yeniden yaşayabilmek olduğu söylenebilir.

Sabahattin Ali'nin *Kürk Mantolu Madonna* adlı romanının başkahramanı Raif Efendi de Maria Puder'le olan yaşanmışlıklarını, anılarını, kara kaplı defterine yazma gereksinimi duyuşunu şöyle anlatmıştır:

> "Yalnız bir şeye dayanmak artık benim için mümkün değil: Her şeyi kafamda yalnız başıma saklamayacağım. Söylemek, bir şeyler, birçok şeyler anlatmak istiyorum… Kime? Şu koskocaman dünyada benim kadar yapayalnız dolaşan bir insan daha var mı acaba? Kime, ne anlatabilirim? On seneden beri hiç kimseye bir şey söylediğimi hatırlamıyorum. Boşuna yere herkesten kaçmış, boş yere bütün insanları kendimden uzaklaştırmıştım; ama bundan sonra başka türlü yapabilir miyim? Artık hiçbir şeyin değişmesine imkân yok… Lüzum da yok. Demek böyle olması icap ediyormuş. Yalnız söyleyebilsem… Bir kişiye olsun içimdekileri dökebilsem… Bunu sahiden istesem bile artık böyle bir insan bulmama imkân yok… Bende arayacak hal kalmadı… Kalsa da aramam… Zaten bu defteri neden aldım? Küçük bir ümidim olsa, dünyada en sevmediğim bu yazmak işine kalkışır mıydım? İnsanın kendisini muhakkak boşaltması lazım" (Ali, 2013, ss. 46-47).

Raif Efendi'nin yıllar sonra öğrendiği gerçekle birlikte bir zamanlar diri diri toprağa gömdüğü geçmişi hatırına musallat olmuştur. Kendisi allak bullaktır. Çaresizlik ve içsel karmaşa, geçmişini, yaşadığı anı bir anda altüst etmiştir. Esasen her şeyi sil baştan düşünmek, sil baştan yazmak ve böylece geçmişini yeniden yapılandırmak, hayatını yeniden yorumlamak, baş edemediği duygulardan ve düşüncelerden kurtulmak ister; içini dökme gereksinimi ile yazmaya karar vermiştir:

> "Fakat madem bir kere yazmaya karar verdim, her şeyi sükûnetle ve baştan anlatmalıyım… Bu takdirde birkaç sene, hatta on on iki sene geriye gitmek lazım… Belki de on beş… Fakat sıkılmadan yazacağım… Belki manasız tafsilat arasında asıl korkunç taraflar boğmak, onların tesirinden kurtulmak mümkün olur. Belki yazacaklarım yaşadığım kadar acı olmaz ve ben biraz ferahlarım. Birçok şeylerin zannettiğimden daha ehemmiyetsiz, basit olduğunu görüp heyecanımdan utanırım… Belki" (Ali, 2013, ss. 46-47).

Bir taraftan da yaşadıklarının boşlukta kaybolup yok olmasını istememesi de etken olmuştur yazmasına:

"Her şeyi içinde boğmaya mecbur olmak diri diri mezara kapanmaktan başka nedir?" (Ali, 2013, s. 159).

Pınar Kür'ün *Küçük Oyuncu* adlı romanındaki Semra karakteri neden anılarını yazma gereksinimi duyduğunu şu sözleriyle ifade etmiştir:

> "Kişi anlatmadan kurtulamıyor anılarından… Oysa benim istediğim anılardan kurtulmak da değil. Başka neyim var ki? Kurtulmak. Bir şeylerden kurtulmak istediğim doğru… İçimdeki zorlamadan belki… Anılardan değil de anıların baskısından belki… Anlatmak zorundayım. Yaşarken yaşadığını ayrımsayamıyor insan. Anımsamak gerçekten yaşamak sanki. Herkeste aynı mıdır bilmem. Ben ancak anımsamaya başladıktan sonra anladım yaşadığımı. Eski acıyı, eski coşkuyu, eski sevinci daha bir derinden, daha bir gerçekten duyuyorum anımsarken ya da işte, yeniden yaşarken. Yalnızca duymak değil anlamak istediğim için de anlatmaya çalışıyorum galiba… Kişi hiçbir zaman kendi kendini anlayamaz demiş bir yazar. Simone de Beauvoir yanılmıyorsam. Ancak kendi kendini anlatabilir. Oysa ben asıl anlamak istiyorum. Hiç değilse olanları… Anlatmak, anlamak ve kurtulmak… İçimi dökmek isteğinden başka, çok öte bir şey bu… Kişi en içten, en derin iç dökmelerinde bile ancak kendi kendine başlattığı şeyleri açıklar… Ben tersine. Ben bağışlayamadıklarımı anlatacağım, belki bu yolla bağışlayabilirim diye" (Kür, 1985, s. 8-10).

Bu satırlarda Semra karakterinin geçmişi yeniden, bu sefer olanı biteni idrak ederek yaşamak ve kendisini, yaşadıklarını anlamlandırmak; yaşadığı duyguları yeniden hissetmek ve affedememe duygusunu değiştirmek; anıların baskısından kurtulmak, içinde çözemediği her ne varsa onların esaretinden kurtulmak için yazma gereksinimi duyduğu görülmektedir.

Nazlı Eray, *Tozlu Altın Kafes* adlı kitabında, ikinci evliliğini yaptığı Metin And'ın geçmiş ilişkilerinden birine ait olduğunu düşündüğü sırtüstü uzanmış, yüzü belli olmayan çıplak bir kadın fotoğrafı bulur. Metin And'ın evlenmelerine rağmen geçmiş ilişkilerine ait fotoğrafları saklıyor olması kendisi şaşırtır ve yaralar. O çıplak

kadın fotoğrafındaki kişinin kim olduğu fikri Nazlı Eray'ın zihnini kuşatmış ve onun için katlanılması zor bir kâbusa dönüşmüştür. Nazlı Eray şayet onu yazarsa ondan kurtulacağına inanmıştır Pınar *Kür'ün Küçük Oyuncu* adlı romanındaki Semra karakterinin kurtulmak istediği anılarında olduğu gibi:

> "Gece karanlıkta yatak odasına girdiğim zamanlar onu yatağın üstünde çırılçıplak yatarken birkaç kere daha gördüm. Dışarıdan odaya süzülen ışıkta, hafif toplu gövdesi ne kadar net görünüyordu. Yüzünü yavaşça döndürüyordu bana. Hiç tanımıyordum onu. Kimdi, neyin nesiydi, bu eve gelmiş, bu yatakta yatmıştı. Işığı açar açmaz kaybolup gidiyordu.
>
> Bir hayaldi o, biliyordum ama gene de beni odadan yavaş yavaş uzaklaştırıyordu. Aslında ürkütücü bir çekimi de vardı. Onu yazmaya karar verdim. Yazarsam kurtulabilirdim ondan. Ama sonradan düşündüm ki, onu yazdığım anda çekmeceyi karıştırdığım ve fotoğrafı bulduğum meydana çıkacaktı.
>
> Yazamayacaktım onu. Bazı geceler o odada onunla yaşamaya mahkûm oldum" (Eray, 2011, s. 265).

Dostoyevski'nin *Yer Altından Notlar* romanının başkahramanı anı yazma gereksinimini şöyle açıklamıştır:

> "Neden anılarımı ille de yazmak istiyorum? Okurlar için olmadığına göre anılarımı kâğıda dökmeden, zihnimden geçirmekle yetinemez miydim?
>
> Orası öyle ama anılarım kâğıt üzerinde daha bir görkemli duruyor. Böylece etkisi daha da artacak, kişiliğim üstünde daha doğru bir yargıya varabileceğim; buna bir de üslup güzelliği eklenecek. Ayrıca içimi dökmekle belki rahatlayacağım. Sırası gelmişken söyleyeyim, eski bir anım var ki şu sıralar canımı sıkıp duruyor. Geçenlerde birden kafama takıldı, o günden beri de hep kulağımda çınlayan hüzünlü bir müzik parçası gibi bir türlü aklımdan çıkmıyor. Peki ama ondan kurtulmam da gerekli. Böyle anıların yüzlercesi var bende zaman zaman bunlardan bir tanesi bunaltmaya başlıyor. Yazmakla bunlardan kurtulacağıma inanıyorum nedense. Bir kez denesem ne çıkar?" (Dostoyevski, 2007, s. 55)

Gustave Flaubert, *Bir Deli'nin Anıları* adlı otobiyografik romanının kahramanı karşı koyamadığı yazma dürtüsü, gereksinimi bulunduğunu ancak bunun nedenini bilmediğini şu satırlarla dile getirmiştir:

> "Bu sayfaları yazmak niye? Ne işe yararlar? Bununla ilgili ben ne biliyorum ki? İnsanlara gidip hareketlerinin ve yazılarının nedenlerini sormak, bana göre, hayli aptalca. –Siz kendiniz, bir delinin elinin çizeceği sefil sayfaları neden açtığınızı biliyor musunuz?

> Bir deli! İnsana dehşet veriyor. Siz, siz nesiniz okuyucu? Kendini hangi kategoriye koyuyorsun? Aptallarınkine mi, delilerinkine mi? –Şayet seçmek sana kalsa, kibrin yine de son hali tercih ederdi. Evet, bir kez daha, neye yarar, bunu gerçekten soruyorum; ne eğitici, ne eğlendirici, ne kimyevi, ne felsefi, ne zirai, ne hazin olan, ne koyunlar ne de bitler için hiçbir reçete vermeyen, ne demiryollarından, ne Borsa'dan, ne insan kalbinin derin kuytularından, ne Ortaçağ giysilerinden, ne Tanrı'dan, ne şeytandan söz eden ama bir deliyi, yani dünyayı bir adım dahi atmadan asırlardır uzayda dönen ve haykıran ve salyalar saçan ve tek başına yırtınan o koca şapşalı anlatan bir kitap ne işe yarar?
>
> Ne söyleyeceğinizi ben sizden daha fazla biliyorum zira bu, hiçbir şekilde, sabit bir planı ya da önceden tasarlanmış bir tek düşüncesi bile olan bir roman ya da drama değil. Düşünceyi cetvelle çizilmiş koridorlarda dolandıracak mihenkleri de yok.
>
> Sadece aklıma gelen her şeyi kâğıda dökeceğim, düşüncelerimle birlikte anılarımı, izlenimlerimi, düşlerimi, heveslerimi, düşünceden ve ruhtan geçen her şeyi; gülüşü ve ağlayışı, beyazı ve siyahı; önce yürekte başlayan ve sesli dönemlerde yufka gibi açılan hıçkırıkları ve romantik kelime oyunlarında eriyen eriyip giden gözyaşlarını" (Flaubert, 2011, ss. 15-16).

Gustave Flaubert'in romanının kahramanının kendisini var eden her şeyi anlatarak varlığını onaylama ihtiyacının yazma gereksinimini oluşturan etkenlerden olduğu söylenebilir.

Küçük Prens adlı eserde pilotun, Küçük Prens'i unutmamak için yazma gereksinimi duyduğu görülmektedir.

> "Bu anıları kâğıda geçirene kadar az mı çektim. Arkadaşım koyununu alıp gideli altı yıl oluyor. Onu anlatmaya çalışmam unutmak istemeyişimdendir. İnsanın arkadaşını unutması ne acı. Kaldı ki arkadaşı olan kaç kişi var içimizde? Bir gün onu unutursam gözleri sayılardan başka bir şey görmeyen büyüklere dönerim" (Exupéry, 2017, s. 23).

Görüldüğü üzere anı yazma gereksinimini oluşturan pek çok etken bulunmaktadır. Aynı zamanda incelenen örneklerde kişinin tek gereksinimle olduğu gibi birden fazla gereksinimle de tetiklenerek anılarını kaleme aldığı görülmüştür. Yukarıda yer verilen incelemeler neticesinde anı yazma gereksinimini oluşturan etkenlerden bazılarının şunlar olduğunu söylemek mümkündür:

Kişinin,

- Anlatma, anlaşılma ve anlamlandırma gereksinimi,

- Kendisini ve yaşamını sorgulaması, yargılaması, anlamlandırmaya çabalaması,
- Kendisini ve yaşamını gözden geçirme ihtiyacı,
- Kendisiyle ve yaşamıyla yüzleşme ihtiyacı,
- Kendisini tanımaya, bilmeye, öğrenmeye çalışması,
- Merak duygusu,
- Tecrübelerini, yaşanmışlıklarından çıkardığı dersleri paylaşma ihtiyacı,
- Mutlu anlarını yeniden yaşama ve sevdiklerini hatırında/hatırlarda yaşatma arzusu,
- Kendisini ve/veya sevdiklerini ölümsüzleştirerek sonsuzlukta var etme isteği,
- Yaşanmışlıklarını sindirip içselleştirme çabası,
- Yas tutması,
- Kendisini topluma karşı savunması,
- Var olma arzusu,
- İçinde çözemediği yaşanmışlıklarının yarattığı gerilimden kurtulma çabası,
- Yaşanmışlıklarından anlam çıkararak kendisini yeniden tanımlama gereksinimi.

2.1.3. Anı Yazarak Ruhu Yapılandırmak

İnsanlar birtakım benzer kişisel özelliklere sahip olsalar bile kendilerine özgü farklı niteliklere sahiptirler. Bu farklılıklar onların varlığının biricikliğinden ileri gelir. Bütünüyle değerlendirildiğinde her kişinin parmak izi gibi eşsiz olduğu görülür. Çünkü herkesin özünde kendisine özgü bir varoluşu ve gerçekliği vardır.

Yaradılışı itibariyle varoluşunu anlamlandırma gereksinimini duyan bir varlık olan insan, bu gereksinimini gidermek için ömrünün sonuna dek varoluşunu, varlığını sorgulamaya devam eder. Böylelikle kendisi ile yaşamını anlamaya ve anlamlandırmaya çalışır. Bunu yaparken de dili kullanır. Songar'a (1986) göre dil düşünce tarafından üretilir ve dil düşünceyi üretir. (s. 15) Nitekim insan dil ile düşünür ve tasarımlarını sözcüklere dönüştürerek bilinç düzeyine çıkarır.

Adalı'ya (2016) göre, kişinin algıladığı evreni zihinsel boyutta yeniden oluşturabilmesi için soyutlama ve genelleme yapması gerekir. Kişinin soyutlama ve genelleme yeteneği dille birlikte düşünmeyi de imkânlı hâle getirir. Bu sayede müşterek bir kökten ve yetiden temellenen dil ve düşünme, kişilerin birbiriyle sımsıkı ilişkili ancak fonksiyonları farklı etkinlikleri meydana getirir. Söz konusu iki etkinlik daima birbirine etki eder, birbiriyle bütünleşir ve birbirini geliştirir. (s. 23)

Lacan, bilinçaltının yapısıyla dilin yapısını birbirine benzetir (Portzamparc ve Sollers, 2010, s. 36). Belki de bu yüzden, şartlı refleks uyaranı olan sözlerin, sözcüklerin değiştirilmesi ile insanın düşünce sistemi yeniden yapılandırılabilmektedir (Songar, 1986, s. 62). Böylelikle aynı zamanda kişinin davranış kalıpları yapılanabilmektedir: "Yeni davranış kalıpları düşünce sürecinde oluşur. Algılamayla kazanılan, depolanıp saklanan, anımsanan, bilinen ve tanınan simgelerle düşünce süreci oluşturulur. Düşünce süreci içinde engel aşmaya, sorun çözmeye yönelik davranış kalıpları yapılanır" (Köknel, 2004, ss. 80-81). Kişinin özünde kendisi ile yaşamını ve varoluşunu anlamlandırma gereksinimi ile anılarını yazma isteği duyduğu düşünülmektedir. Kişi kim olduğunu öğrenmeye, yaşamının anlamını keşfetmeye ve var olduğunu hissetmeye dair içsel bir huzursuzluk yaşar ve bunun adı konmamış sancılarını çeker. İşte bu sancılar ve kişinin varoluşunu anlamlandıramamasından doğan içsel gerilim, kişiyi içinde olup bitenlerin nedenini anlama çabası yönünde zorlar. Böylece kişi kendisi ve yaşamı üzerinde düşünmeye başlar. Köknel'e (2004) göre, "Düşünce süreci, anıların taşıdığı simgelerin gruplandırılması, sınıflandırılması ve bunlardan yeni simgeler yaratılmasıyla başlar; insanın karşılaştığı bir engelin aşılması, sorunun çözülmesiyle son bulur." (s. 82) Anı yazma sürecinde kişinin en gelişkin dil becerisi olan yazma becerisiyle birlikte düşündüğüne inanılmaktadır. Kişinin anılarını yazma sürecinin âdeta onun zihinsel işleyişinin kâğıt üzerinde gerçekleşmesine benzer olduğunu söylemek mümkündür.

Esasen kişi kendisi ile yaşamını, varoluşunu anlamlandırmak için kendisini tanımaya, anlamaya, bilmeye, öğrenmeye ve bunları gerçekleştirebilmek için de içsel yolculuğa çıkmaya gereksinim duyar. Bir başka deyişle, kişinin kendisi ile yaşamını ve varoluşunu anlamlandırma gereksinimi, onu hakikati kendi özünde aramaya doğru yola koyar.

Anı yazma sürecinde kişi kendisini keşif yolcuğuna çıkar. Bu içsel bir yolculuktur. Kişi bulunduğu an ile irtibatını sürdürerek geçmişini yeniden yaşar. Kişi bir taraftan kendisinin kim olduğunu anlamaya çalışırken, bir taraftan da bütün olarak değerlendirdiği yaşamıyla ve kendisiyle birlikte varoluşunu sorgular. Aslında kişi anılarını yazarken kendisini ve yaşamını anlamlandırmaya çalışır. Var olma nedenini/nedenlerini kendi içsel yolculuğunda bulmaya çalışır. Kişi anılarını yazarken kendisinin ve yaşamının sorumluluğunu üstlenerek özüne ulaşmaya çalışır. Aslında, tüm benliğiyle nasıl biri olduğunu ve nasıl hayat yaşadığını değerlendirirken özündeki kendisiyle buluşmaya, tanışmaya çalışır. Bunu yaparken de kendisini daha farklı bir bakış açısıyla anlamaya ve anlamlandırmaya başlar. Gittikçe de kendisini kendisine öğretir. Özüne dair bilgi sahibi olur ve bu bilgi birikimi anı yazma sürecinde katlanarak çoğalır. Kendisini yaşamıyla özdeşleştirmeye alışır. İlk olarak kendisini dinlemek üzere pür dikkat içine yönelir. Anı yazma sürecinde kişi geçmişini bugünüyle ilişkilendirerek değerlendirip yorumlar; geçmişini öyküleyici anlatımla içinde bulunduğu an, şimdi, yazarak inşâ etme; kendisini ve yaşamını zihninde yeniden düzenleme varoluşunu anlamlandırma olanağı elde eder. Bununla da kalmaz kendisini öğrenen kişi davranışlarını da biçimlendirmek için tetiklenme olanağı yakalar. Ayrıca kişi âdeta kendi hikâyesini yazar ve yazdığı hikâye ile bütünleşir.

Bir başka anlatımla; kişi özüne doğru çıktığı yolculukta kendisini tanımaya ilişkin öğrendiği her bilgiyle, kendisine dair anlayış gücünün keskinleşmesiyle birlikte kendisini ve yaşamını anlamaya ve hâtta anlamlandırmaya başlar. Bu süreçte zihninde varlığının tasarımını oluşturup sözcüklere döken kişi, kendisini kendisine tanımlamış ve açıklamış olur. Böylelikle kişi tüm bu öğrendiklerini varlığıyla bütünleştirerek yenilenen kendisini oluşturur ve geçmişinin yasını tutarak âdeta küllerinden doğar. Kişinin kendisini oluşturması süreci bu çalışmada ruhu yapılandırmak olarak adlandırılmıştır. Özetle, kişinin içsel yolculuğa çıkarak kendisini ile yaşamını anlama ve anlamlandırma yolunda içsel gerçekliğinden kendisine dair öğrendiği bilgilerle birlikte kendisine ve yaşamına dair farklı bakış açıları kazanmasına; kişinin kendiliğini zihninde yeniden oluşturmasına, kendisini öğrenmesine bu çalışmada “ruhu yapılandırmak” denilmiştir.

Kişinin kendilik bilgisiyle içsel bütünlük ve denge hâline ulaşma çabasının, ruhunu yapılandırmasının, ömrünün sonuna dek sürdüğüne inanılmaktadır.

Öğrenme kabiliyeti olan insan (Akbaba, 2016, s. 1) yaşam boyu öğrenen bir varlıktır. Çünkü duyduğu merak neticesinde bilgiyi öğrenmeye çalışır, bilgiyi yapılandırır, yaşadığı çelişkiler sonucu bilgiyi yeniden yapılandırır (Akbaba, 2016, s. 103). Kişi varoluşunu anlamlandırmak için kendisini merak eder. Kendisini öğrenmeye çalışır. Kişi kendisini öğrendikçe kendisini anlamaya başladıkça bir taraftan da zihninde kendi varlığını oluşturur.

Kalıtım ve çevre etmenleriyle oluşan kişilikte kalıtımla gelen mahsusların değişmesi büyük ölçüde mümkün değildir. İstendik kişiliğin oluşturulması için eğitimciler ancak çevre etmenini kullanabilir. Kişiliği meydana getiren etmenlerden çevre söz konusu etkisini öğrenme aracılığıyla gerçekleştirmektedir (Akbaba, 2016, s. 1). O hâlde, kişinin anılarını yazma sürecinde bir taraftan kendisini öğrenirken bir taraftan da kimliğini biçimlendirdiğini söylemek yanlış olmaz.

Ruhun yapılandırılması kavramını etraflıca açıklamak için çalışmanın bu başlığı altında yapılandırmacı/oluşturmacı yaklaşıma konu sınırları dâhilinde değinilecektir.

Bilgiyi öğrenme ile ilgili bir kuram olan yapılandırmacılık, özü itibariyle bilgiyi kişinin tecrübeleri, gözlemleri, mantıksal çözümlemeleri neticesinde kendine özgü bir şekilde anlam yükleyerek şekillendirmesi, yapılandırmasıdır (Akınoğlu, 2008, s. 148). Yapılandırmacılıkta bu şekilde anlamın oluşturulması öğrenmedir (Karakuş, 2016, s. 138). Tecrübeden anlam çıkarmak ve öğrenme yapılandırmacı yaklaşıma göre aynı şeydir (Akınoğlu, 2008, s. 148). Aynı zamanda yapılandırmacılıkta anlam gerçekliğin baskısıyla ya da doğrudan öğretimle değil öğrenen kişi tarafından oluşturulur. Her kişinin gerçeklik kavramı da yorumsal yaşantılarına göre değişmektedir (Yurdakul, 2010, s. 41).

Bu bilgiler doğrultusunda, yapılandırmacı/oluşturmacı görüşün kişiye içinde bulunduğu dünyasında basit bir varlık olmaktan ziyade; karmaşık, özgün ve mühim bir varlık niteliği yüklediği söylenebilir. Kişinin var olan özelliklerinin, yaşantı ve tecrübelerinin ona biriciklik ve özgünlük hususunda katkı sağlayan etmenlerden olduğu kabul edilebilir. Her kişinin yaşantı ve tecrübeleri birbiriyle aynı olmadığı

için onların dünyayı anlama ve anlamlandırma çabası da birbirinden farklılaşır (Karakuş, 2016, s. 137).

Yurdakul'a (2010) göre yapılandırmacılıkta bilginin "esnek zaman dilimlerinde gerçek yaşam durumlarında ve bağlam merkezli zengin yaşantılar sayesinde kurulan özgün ilişkilerle oluşan, oldukça geniş, çok değişkenli ve değişkenlerin birbirini nasıl etkilediğinin yordanması oldukça zor olan, döngüsel ve holografik bir olgu olduğu düşünülmektedir." (s. 41) Bir edebî tür olarak anının, öğrenme sürecinde gerçek yaşam durumlarının; bağlam merkezli zengin yaşantıların da anı yazma sürecinin yerine geçtiği düşünülmektedir.

Yapılandırmacılıkta bilgi kişisel olarak oluşturulduğundan kişinin içindedir (Yurdakul, 2010, s. 40). Anı yazma sürecinde içsel yolculuğa çıkan kişi, özündeki bilgilere, bir başka deyişle kendilik bilgilerine ulaşmaya çalışır.

Yapılandırmacılığa göre bilgi aynı zamanda anlamlıdır ve gerçek bağlamdan türer (Yurdakul, 2010, s. 39). Kişinin anılarını yazarken bilgilerini türettiği gerçek bağlamın kişinin yaşanmışlıkları, anıları ve anı yazma süreci olduğu söylenebilir.

Yapılandırmacılıkta kişi bilgiyi ve bilgiyi sunma biçimlerini kendi tecrübelerine ve düşüncelerine dayandırarak oluşturur (Akınoğlu, 2008, s. 148). Anılarını yazan kişi geçmişini, kendisi ile yaşamını tecrübeleriyle ve düşünceleriyle analiz eder, birtakım değerlendirmelerde bulunur ve yorumlar yaparak kendisine dair birtakım bilgilere ulaşır; kendisi ile yaşamını anlamlandırma yolunda mesafe kat eder. Kendiliğinin bilgi dağarcığını ve bu hususta ufkunu genişletir. Kişi ulaştığı bilgilerle ve vardığı anlamlarla birlikte zihninde kendisini yeniden oluşturmaya, başka bir deyişle ruhunu yapılandırmaya başlar.

Anı yazma sürecinde kişi kendisi ve yaşamı üzerine düşünür. Kendisi ile yaşamını sorgular. Esasen anı yazma sürecinde de kişinin sorgulayan, eleştiren, değerlendiren ve yorumlayan zihinsel süreci oldukça aktiftir.

Yapılandırmacı yaklaşıma göre öğrenmede de bilginin yapılandığı yer kişinin zihnidir ve burada düşünme ile analiz etme mevzubahistir. (Akbaba, 2016, s. 105). Anılarını yazan kişi de kendisi ile yaşamını, varlığını anlamlandırmaya çalışır. Bunu yaparken de yaşanmışlıklarından yola çıkarak anlam oluşturur.

Piaget'ye göre her uyarana anlam yükleyen ve bu anlamları dengeleyen dinamik bir yapı olan zihinde (Yurdakul, 2010, s. 43) anlam oluştururken özümleme, uyma, yerleştirme söz konusudur. Özümlemede "Yeni bilgiler öncekiler içerisinde eritilerek yapılandırılır. Böylece birey yeni kazandığı deneyimi zihninde kendine uygun tarzda değiştirerek kabullenir (Akbaba, 2016, s. 104). Uymada ise: "Birey düşünme tarzını, yeni kazandığı deneyimi kabullenecek şekilde değiştirir. Diğer bir deyişle önceden var olan zihinsel şemasını yeni bilgi doğrultusunda değiştirir" (Akbaba, 2016, s. 104). Ayrıca başka bir konuda kişi, yeni edindiği tecrübeyi göz ardı eder. Bütün bu bilgiyi alarak yapılan dönüştürme süreçleri yerleştirmedir. Yerleştirme neticesinde zihinde yapılanma (zihinsel denge) gerçekleşir ve böylece anlam oluşturulur (Akbaba, 2016, s. 105). Anlam oluşturuldukça da kişinin ruhu yapılandırılır.

Kişinin anı yazma gereksinimini duymasını tetikleyen birtakım uyaranlar vardır. Bu uyaranlar genellikle kişinin iç dünyasında yaşadığı çelişkiler kişinin anlam oluşturması istikametinde zihnin dengelenme (yapılanma) gerçekleşene kadar içsel uyumu yakalama çabasına götürür. Kişinin anılarını yazmasının da kişinin bu işlevi gerçekleştirme şekillerinden birisi olduğunu söylemek mümkündür.

Piaget'nin bilginin yapılandırılması ve anlam oluşturmaya yönelik olarak geliştirdiği yapılandırmacılığın şu önemli sonuçları kişinin anılarını yazma süreciyle yakından ilişkilidir:

"1) Evrensel nitelikli ve hiyerarşik yapıya sahip olan gelişim evrelerinin özellikleri bilginin oluşturulması üzerinde etkilidir. 2) Birey, evrendeki nesnel gerçekliği bireysel yapıları aracılığıyla kavrar. Anlam oluşturmada deneyimler ve çevreyle etkileşiminin yanı sıra bilişsel yapılar önemli bir rol üstlenir. 3) Biliş nesneye onda olmayan zaman, mekân, niceliksel birimler, nedensellik ilişkisi gibi yeni biçimler yükleyerek onu etkiler. Bu nedenle biliş etkindir, nesneler dünyasını açıklarken onu biçimlendirir" (Karakuş, 2016, s.138). Görüldüğü üzere, kişinin anılarını yazması bir anlam oluşturma, anlamlandırma, öğrenme ve kişinin ruhunu yapılandırma sürecidir.

"Yapılandırmacı anlamda bir öğrenmenin:

a) Bilginin hem işlenmesi hem de sonuçlarının sorgulanması, yorumlanması ve analiz edilmesi

b) Bu bilgiyi ve düşünme işlevini geliştirme, arttırma, fikir ve düşüncelerin anlaşılması ile anlamın yenilenmesi ya da geliştirilmesi ve

c) Edinilen deneyimlerle, geçmişteki deneyimlerin bütünleştirilmesi olduğu ileri sürülmektedir" (Yurdakul, 2010, s. 41). Anı yazma sürecinde de bu durum söz konusudur.

Yapılandırmacı görüşte öğrenme, var olan etkinliklerden meydana gelen ve yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Yapılandırmacılıkta bilgi, yaşantılarını anlamlı hâle getirmeye çabalayan kişi tarafından yapılandırılmaktadır (Yurdakul, 2010, s. 41). Anı yazma sürecinde de kişi yaşanmışlıklarına anlam yükleyerek kendisine ilişkin bilgiler öğrenerek yaşantılarını anlamlı hâle getirmeye ve varlığını anlamlandırmaya çalışmaktadır.

Herkesin içsel gerçekliği varlığının özünde saklıdır. Anı yazma sürecinde kişi geçmiş yaşantılarını yorumlayarak gerçekliğini oluşturur. Çünkü kişi, anılarını yazarken kendisi ile yaşamını sorgulayarak kendisine ve yaşamına dair birtakım değerlendirmeler yapar. Bu değerlendirmeleri yaparken de geçmiş yaşantılarını yazma sürecinde yorumlar. Kendisi ile yaşamını bugünüyle ilişkilendirerek yorumları neticesinde kendisine ilişkin birtakım yeni bilgiler edinir. Kişi tüm bunları yaparken tecrübelerini, zihinsel yapısını da işe koyar. Anı yazma sürecinde kendisinin sorumluluğunu üstlenen kişi, aslında yaparak yaşayarak öğrenir.

Kişi varoluşunu anlamlandırmak için her daim kendini keşfetmeye, öğrenmeye çalışır. Kişinin bu tükenmek nedir bilmeyen kendiliğini keşfetme sürecini olma süreci diye adlandırır (Burger, 2006, s. 421). Olma süreci kişinin ömrünün sonuna dek sürer. Başka bir deyişle kişi kendisini hiçbir zaman tam olarak öğrenemez. Her daim kendisine dair keşfedeceği bir şeyler var olmaya devam eder.

Corey'e (2008) göre kişiler geçiş yapma, kendini biçimlendirme, evrim geçirme ve olma hususlarında bir süreklilik içerisindedir. Kişi olmak, sürekli varlığımızı keşfetmemizi ve onu anlamlı bir hâle getirdiğimizin göstergesidir. Bizler gelişimsel dönemimize göre çeşitlilik gösterse de değişmeyen temel husus

konusunda sürekli kendimizi, diğerlerini ve dünyayı sorgular, “Ben kimim?”, “Kimdim?”, “Nereye Gidiyorum?” benzeri olan bu temel soruları cevaplandırmaya çalışırız. (ss. 154-155) Kişinin varoluşunu anlamlandırma ve ruhunu yapılandırma süreci de onun ömrünün sonuna dek devam eder.

Carl Gustave Jung kişiliğin ömür boyunca süren dinamik ve evrensel bir süreç olduğunu ve kişiliğin yalnızca geçmiş yaşam olaylarına dayanmadığını, kişinin daima yeni beceriler geliştirip hedefler oluşturduğunu ve kendini gerçekleştirme istikametinde geliştiğini söylemektedir (Çakar, 2018, s. 377). Kişinin ruhunu yapılandırması da kendini gerçekleştirmeye benzer şekilde kişinin sürekli kendisini geliştirmesine olanak veren bir süreçtir:

Ancak ölümle tamamlanabilen kendini gerçekleştirme yaşam boyu devam eden bir süreç olduğundan kişiler hiçbir zaman son ve durağan bir hâle bürünmüş bir şekilde kendini gerçekleştirmiş bir varlık olamazlar (Corey, 2008, s. 186). Buradan hareketle, kişinin ruhunu yapılandırmasının ömür boyu dinamik bir hâlde sürdüğü söylenebilir.

Varoluşçu yaklaşıma göre kişinin içinde bulunduğu şartların temel boyutları şunlardır:

1) Kişinin kendi varlığının farkına varma potansiyeli,
2) Özgürlük ve sorumluluk,
3) Kişinin kendi kimliğini oluşturması ve diğer kişilerle anlamlı ilişkiler kurması,
4) Kişinin anlam, amaç, değerler ve hedefleri araştırması,
5) Yaşamın bir şartı olarak kaygı,
6) Ölümün ve yok olmanın ayırdına varılması (Corey, 2008, s. 155).

Anı yazma sürecinde kişi, kendi varlığının farkına varma kapasitesini geliştirme, kendisinin ve yaşamının sorumluluğunu üstlenme, kimliğini yeniden oluşturma, yaşamının anlamını sorgulama, anlamını yitiren hususları ayıklama, yeni hedefler belirleme, ölümün farkına varma olanağı yakalar ve tüm bunlarla birlikte varoluşsal sancılar yaşayarak kaygı duyar.

Hepimiz, kişisel kimliğimizi bulabilmek ve onu yaratmak için bir ben arayışındayızdır (Corey, 2008, s. 158). Martin Heiddeger'e (1889-1976) göre sebebini bilmediğimiz karmaşık duyguların farkına vardığımızda nasıl bir kişi olmak istediğimiz hususunda daha müspet çözümler oluşturabiliriz (Corey, 2008, s. 151). Anı yazma sürecinde kişinin kendi duygularına, düşüncelerine ve davranışlarının altında yatan nedenlere dair farkındalığı artar. Kişinin şimdisiyle ilişkilendirerek geçmişini ve kendisini değerlendirmesi neticesinde kendiliğine dair bilgisi çoğalır. Bu durum kişinin geleceğini yapılandırır.

Nitekim kişi duygularını fark ettikçe daha sağlıklı seçimlerde bulunur (Akboy ve İkiz, 2007, s. 68). Bunun içindir ki psikoterapi sürecinde terapist danışanların meçhul duygularını net bir şekilde sözcüklerle ifade etmesine yardım ederek onların kendi duygularını anlamalarını sağlar. Bu sayede danışanlar belki de ilk kez kendi kelimelerini dinler ve düşüncelerini tetkik eder (Burger, 2006, s. 446). Meier ve Davis'e (2009) göre de danışanların kendileriyle ilgili olarak daha etraflı açıklamalarda bulunmalarını istemek, onların kendini keşfetmesini kolaylaştırmakla onlara değişim hususunda yardım etmenin bir yoludur. (s. 33) Çünkü danışanlar şartları ve içinde bulundukları çevrenin kontrolünü herhangi bir tepki vermeden kabullendiklerinin farkına vardıklarında, yaşamlarını bilinçli bir hâlde biçimlendirmeye başlarlar (Corey, 2008, s. 149).

İnci Aral (2011) "Yazarlığın bütün bir ömre yayılan sistemli bir çalışma, özverili bir kendini yeniden inşa etme eylemi olduğunu bilmeyen kişi yazmaya heves etmemelidir" (s. 33) ve "Okumanın ve yazmanın insanın olgunlaşma ve kendini yeniden yaratma sürecindeki etkisi kesinlikle yadsınamaz" (s. 39) açıklamalarıyla ve şu ifadesiyle yazma eyleminin kişinin ruhunu yapılandırmasına olan katkısını vurgulamaktadır:

> "İnsan neden yazar? Yazmanın hayatı donukluktan kurtaran etki gücüne tutulduğu, yaratma eyleminin tanrısallığıyla büyülendiği için mi? Edebiyatın büyük dilinin peşine düşme rüyasından mı? Hayal dünyasının kapılarını sözcüklerle zorlamak, varoluşunu daha derin kavramak ihtiyacından mı? Belki de hepsi. Bu yüzden yazarların çoğu bu soruyu ilk anda 'bilmiyorum,' diye yanıtlar. Bilinmez.
>
> Kendini ifade edebilmek güçlü bir istektir. Yazmak ise kendinde olmayana ya da başkalarının ihtiyacına yönelmiş bir heves değil duygu ve

düşünceleri sanatsal bir dille ve hayatın devingenliği içinde yeniden biçimleme içgüdüsüdür" (Aral, 2011, s. 19).

Yetmiş üç yaşında anılarını yazmaya koyulan Doris Lessing, anılarını yazarken kendisiyle ilgili bilmediği birçok şeyi öğrendiğini, hatırlamaya çalışmanın geçmişini ve kendini bir anlamda yeniden yaratmak olduğunu söylemiştir (Aral, 2011, ss. 111-112).

Çalışma kapsamında incelenen eserlerden hareketle anı yazma sürecinde kişinin ruhunun yapılandırılmasına katkılarının şu süreçler olduğu tespit edilmiştir:

Kişinin yaşamının sorumluluğunu üstlenmesi, yaşamını gözden geçirmesi ve onu belli bir akışta sıralayıp düzenlemesi, kendisini ve yaşamını sorgulaması, kendisiyle yüzleşmesi, yarım kalmışlıklarını keşfetmesi ve kendisi ile yaşamını olduğu gibi kabul etmesi, anıları neticesinde yaşam dersleri çıkarması, değiştirmek isteyip istemediklerini keşfetmesi, yaşam hedefleri oluşturması.

2.1.3.1. Kişinin Yaşamının Sorumluluğunu Üstlenmesi

TDK Türkçe Sözlük'e (2011) göre, "Kişinin kendi davranışlarını veya kendi yetki alanına giren herhangi bir olayın sonuçlarını üstlenmesi, sorum, mesuliyet" (s. 2142) anlamına gelen sorumluluk, varoluşun bir parçasıdır. Kişinin varoluşsal olarak yaşamının sorumluluğunu üstlenmesi için ilk önce kendisini fark etmesi ve kendisine dair merak duyması gerekir.

Kişinin kendisini fark edip varlığına ilişkin merak duymasıyla birlikte güçlenen anlamlandırma çabasının, kişinin yaşamın sorumluluğunu üstlenmesi yolunda attığı adımlardan biri olduğu düşünülmektedir.

Varoluşçu yaklaşıma göre biz insanlar, bizi diğerlerinden ayıran, kendimizi yansıtmamızı ve karar vermemizi sağlayan özelliklere sahip olan potansiyelimizi geliştirerek kendi farkındalığımıza varabiliriz. Bu farkındalığımız ile yaşam yollarımızı seçme ve buna istinaden kaderimizi değiştirmek sorumluluğuna sahip olan özgür varlıklara dönüşebiliriz (Corey, 2008, s. 174). Çünkü insan alelade bir şey veya nesne değildir. Nesneler birbirini tayin eder fakat insan, sonuç olarak kendini belirleyen bir varlıktır. İnsan, var olan yeteneklerinin ve çevrenin hudutları içinde, her kim olmuşsa, onu kendinden meydana getirmiştir (Frankl, 2019, s. 148).

Kişinin kim olduğunu; dünyadaki konumunu, duygularının, düşüncelerinin, davranışlarının ve seçimlerinin sonuçlarının neler olduğunu sorgulaması ve bu sorgulamasının neticesinde edindiklerini kabullenmesi; davranışlarının sonuçlarındaki payını idrak etmesi ve onları değiştirip dönüştürmeye dair kontrolü eline almaya çabalaması da kişinin yaşamının sorumluluğunu üstlenmesinin göstergelerindendir.

Kişinin seçimler yapma özgürlüğü vardır ve her kişi kendi yaşamının yazarıdır. Her kişi kendi seçimlerinden sorumludur ve kişinin kimi seçimleri daha doğru ve anlamlıdır (Akboy ve İkiz, 2007, s. 67). İnsan, seçimleri ve eylemleri neticesinde, yaşamını biçimlendiren bir varlıktır. Bunun için önce kendisini fark etmesi, kendisini ve yaşamını gözden geçirerek bilinçli olarak özünü tanımaya başlaması gerekir.

Kimi zaman olaylara karşı otomatik tepkide bulunsak ve bilinçdışı dürtüler aracılığıyla güdülensek de her birimiz özgür irademizle her an kendi kaderimizi tayin etme ve eylemlerimizin kararlaştırma gücünü içimizde taşırız (Burger, 2006, s. 416). Nitekim içinde bilinç adı verdiğimiz gizemli bir erk kaynağı taşıyan canlı bir organizmayız ve hızını bu kaynağın gizeminden alan sonsuz fiil ve hareketlerin öznesi ve yapıcısıyız (Başgil, 2011, s. 21).

Varoluşunda sorumluluk sahibi olan kişi, harici etkenler tarafından engellenmedikçe kendi istikametini seçme yetisine sahiptir. Burada belirtilmeye çalışılan husus, kişinin çocukluğundan beri geliştirdiği şartlanmalar yönünde yaptığı seçimler dışındaki ve kendi iç gerçekliğini fark etmesi neticesinde yaptığı seçimlerdir. (Geçtan, 1995, s. 169). Bunun içindir ki varoluşçu yaklaşım, kişinin içinde bulunduğu koşulların edilgen kurbanı olarak durması yerine onun yaşamının mimarı olması gerektiğini bilerek harekete geçebileceğini söyler (Corey, 2008, s. 149).

Kişinin anılarını yazmaya başlamasının, onun yaşamına dair sorumluluğunu üstlenme süreci niteliğinde olduğu düşünülmektedir. Çünkü kişi anılarını yazmaya başladığında odak noktası kendisi ve yaşamıdır, kendi gerçekliğidir. Anı yazarken kişinin kendisini ve yaşamını analiz etme süreci devrededir. Kişi kendisine ve yaşamına dair neler yaşadığını aktif olarak düşünür. Yaşanmışlıkları sırasında,

sonucunda ve zaman içerisinde neler hissettiğini; yaşadıklarının hayatını nasıl şekillendirdiğini, yaşamındaki dönüm noktalarını, pişmanlıklarını; tüm bunlardan hareketle gelecekte neler yapıp yapmayacağı vb. konuları değerlendirerek birtakım çıkarımlarda bulunur. Anı yazma sürecinde kişi kendisini değerlendirirken yaşamında aldığı kararları ve yaptığı seçimleri de gözden geçirir. Bunları yaparken kendisine yer yer bir yabancıymışçasına uzaktan bakar ve kendisini dışarıdan akıl ve duygu dengesi içerisinde gözlemleme ortamı oluşturur. Aslında tüm bunlar, bir bakıma kişinin yaşamının kontrolünü eline alması anlamına gelmektedir.

Yaşamı üzerinde sınırları belirgin olmamakla birlikte kontrol yetkisine sahip bir varlık olan kişinin iradesi ile varoluşunda ve yaşamında sorumluluğu bulunmaktadır. Seçimleri ve yaşantılarıyla birlikte yaşamını biçimlendiren kişinin varoluşunun anlamını aramasının da onun sorumluluğu kapsamında olduğuna inanılmaktadır.

Varoluşunun sorumluluğunu duyan kişi iç sesine kulak verir. Geçtan'a (1995) göre, eğer dinlemeyi becerebiliyorsak iç sesimiz bize hangi istikamette davranmamız gerektiğini fısıldar. (s. 177) Bu da kişinin ruhunu yapılandırmakla beraber yaşamını da yapılandırmasına olanak tanır.

Anı yazarken kişinin yaşamının sorumluluğunu üstlendiğinin göstergelerinden biri, yazma sürecinde fiillerini birinci teklik şahıs eki ile çekimlemesidir. Bu durum Nilgün Belgün'ün *Aşk ve Komedi* adlı anı kitabından alınan şu satırlarda apaçık gözler önüne serilmektedir:

> "Hiç nankör değilim; örneğin, insanların kolayca telaffuz ettikleri "şöhret" olduktan sonra da –birçok tiyatro oyuncusu arkadaşım gibi- televizyonu seçip tiyatroyu elimin tersiyle itmedim. Tiyatro, benim geldiğim yerdi. Daha sonraları da ne olursa olsun tiyatroma ayıracak zaman buldum, ondan hiç vazgeçmedim. Her sene mutlaka bir oyun oynadım. Çünkü tiyatroyu ruhumun temizlendiği bir yer olarak görüyorum. Benim için çok kutsal tiyatro sahnesi, orası riya, torpil, kayırmaca kaldırmayan bir er meydanı. Tanrıya sağlık için dua ederken arkasından da beni tiyatro sahnesinden hiç ayırmasın diye dua ediyorum. Çünkü vazgeçemediğim tek aşkım tiyatro" (Belgün, 2010, s. 99).

Kişinin anılarını yazması hem içsel kontrolünü sağlamasına yardım eder, hem de ona kendi yaşamına ait olduğunu duyumsatabilir. "…iyelik eklerinin mülkiyet, âidiyet, bir ismi başka bir isme bağlamak, bir şahıs ifade etmek fonksiyonundan

başka bir de belirtme fonksiyonu vardır" (Ergin, 2007, s. 225). Anılar yazılırken iyelik eklerinin çokça kullanılmasının anılarını yazan kişinin yaşamını sahiplendiğinin ve kendisini yaşamına ait hissettiğinin somut bir göstergesi olduğu düşünülmektedir. İpek Ongun'un anı kitabı *Anlat Anneanne*'den alınan şu alıntıda da aynı durum söz konusudur:

> "Şu yazdıklarıma baktım da çoğunlukla iyiyi, güzeli, eğlenceliyi anlatmışım. Herkesin hayata bakışı farklıdır. Benim de hayata bakışım böyle. İyiye, güzele, umuda odaklanmak. Beni üzen, yoran, olumsuz kişi ve olaylardan sessizce uzaklaşıyor ve hayatımdan çıkarıyorum. Ve paketleyip âdeta zihnimin en uzak köşesine kaldırıyorum" (Ongun, 2017, s. 453).

Kişinin kendisini tepkide bulunan ve değerlendiren biri olarak tanımlama melekesi (Haviland, 2002, s. 165) anlamına gelen kendi bilincinin kişinin yaşamının sorumluluğunu üstlenmesi ile yakından ilişkili olduğuna inanılmaktadır. Çünkü "Kendi bilincinin gelişmesinde, dar anlamda kişinin varlığının bilincine varması olan algılama, kişiyi tanımlayan birbiriyle ilişkili gereksinimler, ilgiler, tutumlar, çıkarlar anlamındaki kavramsallaştırmadan evvel gelir ve bu kişinin kendisini kültürel bağlamda tanımlamasıyla doğrudan alakalıdır. Bu tanımlama dil yaşamsal bir işleve ve role sahiptir. Bu sebeple bütün kültürlerde kişiler, kişilik ya da iyelik eklerine hâkimdirler (Haviland, 2002, s. 167).

Tüm bu anlatılanlardan hareketle, anılarını yazan kişinin, kendisinin ve yaşamının sorumluluğunu üstlendiği söylenebilir.

2.1.3.2. Kişinin Yaşamını ve Kendisini Gözden Geçirmesi

Kişi anılarını yazarken önce yaşamını gözden geçirir ve zihinsel olarak kendince kesitlere ayırarak onu belli bir akışta sıralamaya ve düzenlemeye başlar. O kesitleri kendi bütünlüğü içinde değerlendirir. Bu kesitler kişiden kişiye değişmekle birlikte annesinin ve babasının evliliği, doğumu, bebekliği, çocukluğu, eğitim süreci, aşk hayatı, evlilik, aile, boşanma-ayrılma, yetenekler-ilgiler, sosyal çevre, dostluk, arkadaşlık, çocuklar, torunlar, iş-kariyer yaşamı, sağlık, hayaller veya ele aldığı konuya ilişkin olarak belirlediği alanlarla ilişkili olabilmektedir. Kişi tüm bunları zihninde kendince sınıflandırır ve belli bir akışta sıralayarak düzene koyar. Bu alanlarda neler yaşadığını, olayları, olaylar hakkındaki düşüncelerini, duygularını,

çıkarımlarını, kişiliğini detaylıca zihninde değerlendirir. Bunları en gelişkin dil becerilerinden olan yazmak ile gerçekleştirir.

Burada şu konuya da değinmeden geçmenin bir eksiklik olacağına inanılmaktadır: Anılarını yazanlardan kimileri, unutmak istediği bazı anılarına yazılarında yer vermemeyi tercih edebilir. Kişinin o anılarına yer vermemesi, onları unuttuğu ve düşünmediği anlamına gelmez. Çünkü yayınlanacak olan anı kitaplarında kişi bazen kendisini güçsüz göstermesinden çekindiği yaşanmışlıklarını, anılarında yer vermeyecek kadar kırgınlık içerisinde olduğu kişileri, mahremini vb. insanlarla paylaşmak istemeyebilir. Anılar yayınlanacağı zaman defalarca düzeltilip bazı yerlerinde kesintiler yapılsa da hatta bazı yaşantılar hiç yazılmasa da kişinin anılarında yer vermediği o olayları ve kişileri anılarını yazma sürecinde hatırına getirmeyip gözden geçirmediği anlamına gelmez. Mîna Urgan'ın şu alıntıları bu durumu gözler önüne sermektedir:

> "…bu dinozorun anıları kopuk kopuk olacak. Üstelik belleğim de hiç güçlü değildir. Bunun nedeni, birçok şeyi kafamdan tamamiyle silmek istememdir belki de. Çünkü bizi derinden yaralayan olayları hiç anmamak, tümüyle unutmak, daha doğrusu unutmuş gibi davranmak zorundayız yaşama devam edebilmek için" (Urgan, 2012, s. 9).

> "Başka konulara geçmeden önce yaşlılık üstüne söyleyeceğim birkaç şey daha var: Kırkına kadar, yaşadığımız her olayın bir yeri, bir önemi, bir anlamı vardır. Kırkından sonra tempo inanılmaz biçimde hızlanır. Bir bakarsınız daha dün olduğunu sandığınız bir şey on beş yıl önce geçmiştir. Bir bakarsınız kucağınıza aldığınız küçük çocuklar kocaman delikanlılar, kızlar oluvermiştir. Bir bakarsınız siz de altmış beş yaşına gelmişsiniz. İşte yaşlılık o sırada başlar. Yetmiş beşine kadar ağır, yetmiş beşinden sonra hızlı yaşlanırsınız" (Urgan, 2012, s. 82).

Bir de kişinin yaşamında bilinçdışının derinliklerine gömülen, unutulan anılar vardır. Kişiye acı veren ve son derece menfi duygulara sebep olan bir olayla alakalı geri getirme ipuçları bilinçaltına itilir ve anımsanmaz (Selçuk, 2008, ss. 200-201). Başka bir deyişle bastırılır.

Kabaca bastırma, bir şeyin bilinçten uzaklaştırılması ve uzakta tutulması temeline dayanır (Akvardar, Çalak, Etaner, Hürol, Sunat, Tükel, Üçok ve Yücel, 2015, s. 156). Bu yüzden kişi bastırdıklarına dair anılarını yazamaz. İnci Aral bu durumu şöyle açıklar:

> "Anılarımızın acı ya da tatlı oluşunda kentlerin suçu yoktur. Sosyoekonomik çevrenin, zamanın ve zeminin koşulları belirler bunu. Ben çocukluk acılarımı yetişkinliğimde daha derinden duydum ve beni onların ben yaptığına inandım. Gene de dayanılmaz olanlarını unutmak, hiç değilse daha az anımsamak için çaba gösterdim, belleğimin derinliklerine ittim" (Aral, 2009, s. 52).

Nazlı Eray da *Tozlu Altın Kafes adlı* anı kitabının girişinde bu durumu şöyle dile getirmiştir:

"Anılarımın bir bölümünü kaleme alırken, kimi anılarımın, yaşantımın bazı bölümlerinin geri çekilip saklandığını gördüm. Zorlamadım onları" (Eray, 2011, s. 11).

Ahlaki sınırlar ve kurallar, gelenek ve göreneklerin baskılayıcı gücü, toplumun ve insanların umursanması gibi etkenlerin de bazı anıları ötelenme sebebi olduğuna inanılmaktadır.

Bu çalışmada değerlendirilen anı kitaplarından yola çıkıp kişinin yaşamını gözden geçirmesine ve anılarını belli kesitlerde konulara ayırmasına ilişkin olarak şu örnekleri vermek mümkündür:

Doğum, adın hikâyesi, çocukluk süreci; anne, baba, kardeşler ve akrabalar; çocuklar ve torunlar, sosyal çevre, eğitim süreci, meslek- kariyer, aşk, evlilik-boşanma, sağlık, kayıplar ve travmatik yaşantılar.

2.1.3.2.1. Doğum

Kişiler nerede, ne zaman, ne şartlarda doğduklarına ve hatta annelerinin hamileliğine ilişkin hatıralara, kendilerine anlatılanlardan iz bırakanlar nispetinde anılarında yer verebilmektedir. İpek Ongun'un anı kitabından alınan şu satırlar, bu duruma örnek teşkil etmektedir:

> "İşte bunalımlı gelgitler sonunda, oldukça yüksek bir merdivenden aşağı atıyor kendisini. Büyük bir kanama ama bebeği de onu da kurtarmaya başarıyorlar. Ondan sonrası; doğum yapabilmesi için hep yatması gerek. Aylarca yatıyor ve sonunda 1942 yılının ocak ayında, müthiş bir kış yaşanırken beni doğuruyor" (Ongun, 2012, s. 33).

Prenses Süreyya, *Sürgündeki Prenses* adlı anı kitabının *Çocukluğum* bölümünde, *Dünyaya Gelişim* başlığı altında ne zaman, nerede ve ne şartlar içerisinde doğduğuna şöyle yer vermiştir.

> "Annemle babamın evlenmelerinin altıncı yılında, tam yıldönümü gününde, 22 Haziran 1932'de, İsfahan'da İngiliz Misyoner Hastanesi'nde doğmuşum.
>
> Babam, hastanenin hekimlerinden Dr. Schaffer'i iyi tanırmış. Annem hastanedeki tek Avrupalı kadın olduğu için, doktor onu ayrı bir odaya; karısıyla kendisine misafir odası olarak verilen odaya yatırmış" (Süreyya, 2007, s. 33).

2.1.3.2.2. Adın Hikâyesi

Kişisel adlar bütün kültürlerde kişinin kendini tanımlaması için oldukça mühim vasıtalardır (Haviland, 2002, s. 167). Nitekim kişinin varlığının âdeta dünya üzerindeki ispatı olan adı, kimliğinin bir parçası ve esası mahiyetindedir. Kim bilir belki de bu yüzden "Eski Türklerde ad vermenin özel bir yeri vardı ve 'ad koymak' çok önemli bir olay kabul edilirdi. Hemen her Türk boyunda doğan çocuğa ad verilirken Uygurlarda "ad toyu" denilen şölenler düzenlenmiş, bazı uygulamalar yapılmıştır" (Gülensoy, 2011, s. 180). Benzer şekilde "Dede Korkut Destanları'nda da "ad verme" çocuğun yaptığı bir kahramanlık üzerine ya da çocuk "yay basıp, ok atmaya başlayınca" verilir, anne-baba tarafından verilen ilk adlar "iğreti" olarak görülürdü" (Gülensoy, 2011, s. 182). Başka bir deyişle *Dirse Han Oğlu Boğaç Han Destanı*'ndaki gibi çocuğa hak ettiği ad verilirdi, çocuk adını kazanırdı:

"Bayındır Han'ın ak meydanında bu oğlan cenk etmiştir, bir boğa öldürmüş senin oğlun, adı Boğaç olsun, adını ben verdim yaşını Allah versin dedi" (Ergin, 2000, s. 26).

Anı yazma sürecinde kişi kendisini ve yaşamını gözden geçirirken adının anlamını, kim tarafından verildiğini; kısacası adının hikâyesini de yazabilmektedir. *Bir Dinozorun Anıları* adlı anı kitabında Mîna Urgan, adının babası tarafından verilmesini ve ne anlama geldiğini şu şekilde dile getirmiştir:

> "Bu acayip Mîna adını ben iki üç yaşındayken ölen babam şair Tahsin Nahit vermiş bana. Mîna'nın, Mekke'de Hac sırasında şeytanın taşlandığı çadırlarda yanarak ya da izdihamda tünellerde ezilerek yüzlerce Müslümanın öldüğü Mina Dağıyla uzaktan yakından hiçbir ilişkisi olmadığını bildirmek

isterim. Mîna, Arapça değil, Farsça bir sözcük ve şarap kadehi ya da mavi anlamına geliyormuş" (Urgan, 2012, s. 96).

Prenses Süreyya da *Sürgündeki Prenses* adlı anı kitabında, adının anlamını, manevi değerini ve kendisine babası tarafından neden verildiğini şöyle anlatmıştır:

> "Süreyya" gökyüzündeki bir burcun adıdır. Avrupalıların "Pleiades" dedikleri, yedi yıldızlı bir burç. Arap dünyasında bu burcu elmas bir taç gibi görürler, havaya tesir ettiğine inanırlar, en çok sabaha karşı parladığını söylerler. Ayrıca, yedi yıldızdan meydana geldiği için de uğurlu sayarlar. Yedi, Doğu'da kutsal bir sayıdır. Dünyanın yedi harikası, haftanın yedi günü ve Tahran Sarayı'ndaki Tavuslu Taht'ın yedi kapısı vardır.
>
> Babam, evliliklerinin altıncı yılı bitip yedinci yıla bastıkları gün dünyaya gelişimi bir uğur saymış, bana Süreyya adını koymuştu. Gökyüzünde bu adla anılan yıldız kümesinin taç biçiminde oluşu da ayrıca şana ve şerefe delâlet ediyordu" (Süreyya, 2007, s. 34).

2.1.3.2.3. Çocukluk Süreci

Kişinin anı yazma sürecinde kendisini ve yaşamını gözden geçirirken zihninde çocukluğunu da bir kesit olarak sınıflayıp değerlendirdiği görülebilmektedir. Bu çalışma kapsamında ele alınan eserlerde, Mîna Urgan'ın, İpek Ongun'un ve Prenses Süreyya'nın çocukluk sürecine ilişkin anılarında oyunlarını, oyuncaklarını ve kişilik özelliklerini anlatması dikkat çekmiştir.

Mîna Urgan, çocukluk anılarını hatırlamakta güçlük çektiğini çünkü o zamanki kişilik özelliklerinin şu ankinden çok farklı olduğunu, üvey babası dışındakilerin kendisini acayip bir çocuk olarak nitelendirdiğini şu sözleriyle ifade etmiştir:

> "İhtiyarlar yaşlandıkça geçmişe döner, eski günlerini, çocukluk yıllarını daha iyi anımsarlarmış. Bense, neredeyse anımsamıyorum çocukluğumu. Çocukluk anılarım, kendi hatırladıklarım değil, başkalarının bana anlattıkları. Anlatılanlar ise, öyle ürkütücü, şimdiki kişiliğime öyle aykırı ki çocukluğumu anımsamak işime gelmiyor belki de diye düşünüyorum. Bu konuda en çok kullandıkları sözcük "acayip". Bende kusur görmek istemeyen sevgili nenem bile, bana bakar bakar, "çok acayiptin, Mîna çok acayip. İyi ki değiştin" derdi. Annem de aynı şeyi söylerdi. Bir tek üvey babam kullanmazdı bu sözcüğü" (Urgan, 2012, s. 140).

"Bir çocuk ya da yetişkin ancak oynarken ve sadece oynarken yaratıcı olabilir ve bütün kişiliğini kullanabilir; birey de kendini ancak yaratıcı olduğunda keşfedebilecektir" (Winnicott, 2017, s. 75). Çünkü oyun, her daim kişinin yaşamının

bütünleyici bir unsuru olmuştur (Tezcan, 2008, s. 255). Belki de bu yüzden kendini keşif sürecinin ve sınırları zorlamanın hazzını yaşatan çocukluk oyunları da kişinin yaşamını gözden geçirirken hatırında canlandırdığı anılardan olabilmektedir.

Mîna Urgan, anılarında çocukluğundaki yaramazlıklarına, tuhaflıklarına ve tehlikeli oyunlarına şöyle yer vermiştir:

> "Sadece tehlikeli değil ölümcül denilebilecek oyunlardan hoşlanırdım. Büyüdükten sonra yaşama yönelen ben, hep ölüme yönelirdim sanki. Geceleri yatağımdan kaçar, en büyük ağaçların tepelerine tırmanırdım. Tepedeki ince dallar daha kolay sallandığı için, o ince dallara biner, "tayyare oldum, uçuyorum" derdim" (Urgan, 2012, s. 141).

> "Çocukluğumda saklambaç oynarken, belime sardığım bir ipin ucunu bir ağaca bağladım, kendimi bir kör kuyuya salıverdim. Gerçi öteki çocuklar beni bulamadı ama kuyudan çıkamıyordum. Yiğitliğime halel gelmesin diye, onları imdada da çağırmıyordum. Sonunda çocuklar, kaybolduğumu haber verdiler büyüklere. Nerede saklandığım anlaşıldı. Zavallı annem, o kuyunun başında fenalık geçirdi. Bahçıvan beline kalınca bir ip bağladı. İpin öteki ucunu da dört kişi tuttu. Kuyuya inip, beni kucağına aldı, yukarıya taşıdı. Teşekkür edeceğime, küçük düştüğüm, rezil olduğum duygusuna kapıldım; sağa sola tekmeler atarak kaçtım oradan" (Urgan, 2012, s. 141).

*Bir Dinozorun Anıları*nda Mîna Urgan, ayrıca erkek çocuğu gibi göründüğüne, bebeklerle oynamadığına da değinmiştir:

> "Bir kız çocuğu değil bir erkek çocuğuydum. Pantolon modası şimdi olduğu gibi yaygın değilken, okul dışında, ya pantolon ya da şort giyerdim. Saçlarım kısacıktı. Beni tanımayanlar oğlan sanırdı. Üç yaşındayken oğlum Mustafa, çocukluk resimlerime bakarken, "anne sen kaç yaşında kız oldun?" diye sormuştu" (Urgan, 2012, s. 141).

Mîna Urgan, anılarında yaş aldıkça ve oğlunun doğumuyla beraber "acayipliğinden" uzaklaşmaya başladığını da dile getirmiştir:

> "Erkek çocuk olarak bebek de oynamazdım elbette. Huyumu suyumu bilmeyenler, bebek getirince, hediyeyi dakikasında parçalardım. Ancak otuz dört yaşındayken, oğlum Mustafa dünyaya gelince, bebek oynamaya başladım. Onu yıkamaktan, saçlarını taramaktan, soyup giydirmekten haz aldım; tıpkı kız çocukların oyuncak bebeklere bunları yapmaktan haz aldıkları gibi" (Urgan, 2012, s. 142).

> "Futboldan, erkek çocukluğumdan ve "acayipliğimden" sıyrılıyordum büyüdükçe. Ne var ki on bir yaşımı daha tamamlamadan Amerikan Kız Koleji'nde yatılı olarak okumaya başladığım sırada gene biraz acayipmişim" benden dört beş sınıf büyük olan Behice Boran'ın ve başkalarının anlattıklarına göre. Bir yandan akıllara sığmaz yaramazlıklar yapar; bir

yandan da başıma çiçekten çelenkler takıp o kocaman bahçenin ıssız köşelerinde Fransızca şiirler okuyarak tek başıma gezermişim meselâ" (Urgan, 2012, ss. 143-144).

Anlat Anneanne adlı anı kitabında İpek Ongun'un okul yaşamına ve sevdiği oyuncaklara dair duygularını dışa vurduğu görülmektedir:

"Okulumu seviyordum, annem bana çok güzel doğum günleri düzenliyor, bütün sınıfımı davet ediyordu.

İki taş bebeğim vardı çok sevdiğim.

Biri yürüyen bebekti, kurunca yürüyordu; diğeriyse neredeyse benim boyumda, pembe tuvaletli, şapkalı, maşonlu bir bebekti. Onları unutamam" (Ongun, 2017, s. 65).

İpek Ongun, hâlâ sakladığı bir oyuncağının sembolik olarak çocukluğunu yansıttığını ve iç dünyasındaki anlamının ne olduğunu şu satırlarla birlikte açığa çıkarmıştır:

"Bana bir de İsviçre'den duvara asılmak üzere ahşap bir köy mutfağı düzenlemesi getirmişlerdi ki bayılmıştım. A biçimi çatısı, yayığı, ocağı ve minyatür ahşap masa ve iskemleleriyle şirin bir köy mutfağı. Ve inanır mısınız, o, bugün benim mutfağımda asılı. Yılların içinden onu her yere taşıdım, o zaman altı yaşındaydım. Ve o hâlâ benimle. Çocukluk günlerimin tanıklığını yaparcasına" (Ongun, 2017, s. 65).

Prenses Süreyya, çocukluk anılarında kişiliğini belirleyici bir biçimde şekillendirdiğine inandığı anısını şöyle anlatmıştır:

"Birbirine Zıt İki Dünyanın Kızı

Çocukluğumdan hatırladığım olaylardan biri, İsfahan'ın güneyindeki çölde atla yaptığımız yolculuktur. Henüz altı yaşında olduğum halde iyi ata biniyordum. Benim bindiğim at, pırıl pırıl küçük bir Arap küheylânıydı.

Bizim köyden (Gafarog'dan) sabah saat sekizde yola çıkmıştık. Yakındaki bir vahada tanıdıklarla buluşacak ve kır yemeği yiyecektik. Oysa saat on bir buçuğu geçiyordu ve görünürde vaha falan yoktu.

Beyazlar giymiştik, güneşten korunmak için başımızda geniş kenarlı hasır şapkalar vardı. Buna rağmen içimdeki hararet gitgide artıyordu.

Sonunda, babama seslendim:

"Daha ne kadar var, baba? Susadım ben." Babam dizginleri çekti, atını tırısa geçirdi, yanıma yaklaştı.

"Bahtiyarî kadınları susamaz. Gideceğimiz yere kadar dayanmak zorundasın" dedi.

Bu gibi yolculuklara çıkarken yanına su almak soyumuz için yasaktı. Sıcak ne kadar şiddetli olursa atla giden, o kadar az su içmeliydi.

Dişimi sıktım. Yarım saat sonra, bana bir yıl gibi gelen yarım saat sonra, hafif bir yer tümseğinin ardında, bir küme ağaç gördük. Tanıdıklarla orada buluşacaktık. Bizim uşaklar önden fırlayıp gitmiş, yemek yiyeceğimiz köşeye gölgeliğe halılar sermişlerdi.

Atlılarımızdan birinin bana getirdiği o bir tas soğuk pınar suyunu alırken müthiş sevinmiştim. Hâlâ hatırlıyorum babam, suyu ağır ağır, yudum yudum içeyim diye, gözlerini bana dikmiş, bakıyordu. Bu suyun tadını daha sonra şampanyada bile bulamadım.

Bu olayın, karakterimin oluşmasında büyük payı vardır. Çöllerde geçen ilk çocukluk yıllarımda, sıkıntılara sesimi çıkarmadan dayanmayı öğrendim. Aldığım bu ders sonraki yıllarda, hayatımın zor anlarında epey işime yaramıştır" (Süreyya, 2007, ss. 23-24).

Rıza Şah'la boşanmasının ardından neredeyse ömrünün tamamı sürgünde geçen Prenses Süreyya, anılarını yazma sürecinde, Alman olan annesinin sıla özlemi çektiğini nasıl idrak ettiğini şu satırlarda belirtmiştir:

"Çocukluğumdan bir şey daha hatırlıyorum. Bunun az önce anlattığım hikâyeyle hiçbir ilgisi yok. Ancak, ilerleyen sayfalarda göreceğiniz gibi iki olay da birbiriyle bağlantılı. Sonuçta ikisi de aynı noktaya varıyor.

İsfahan'daki Alman Protestan kilisesindeydik. Noel gecesiydi. Annemle gece yarısı âyinine gitmiştik. Koro "Sessiz Gece, Kutsal gece" ilâhisini söylemeye başlayınca, annemin gözleri dolmuştu. İnsanın yurdunu özlemesi nasıl bir şeydir bilmiyordum. Bu yüzden o zamanlar fazla üzülmemiştim" (Süreyya, 2007, s. 24).

Bu satırlar, anılarını yazma sürecinde kişinin yaşanmışlıkları arasında ilişkilendirmeler yaptığını gözler önünde sermektedir.

Prenses Süreyya'nın da Mîna Urgan gibi çocukluk sürecindeki kişilik özellikleri, yaramazlıkları ve okuldaki anıları şu alıntılarda kendisini göstermektedir:

"Çocukluğumun bu ilk çağlarına dair çok az şey hatırlarım. Annesiyle babası, ayrı ayrı milletlerden olan bir çocuk olduğum için kendi yaşımdaki kızlardan farklı yaratılıştaydım. Onlardan daha hassas ve hırçındım. Hele yemek bahsinde çok huysuzdum" (Süreyya, 2007, s. 36).

"O günlere ait aklımda kalan bir anım var. Berlin yakınlarındaki göllerden birinin kıyısındaydık. Çocuk bayramıydı. Bir oyun kulübesi, atış

pavyonu ve bir de açık hava tiyatrosu vardı. Burada ben de sahneye çıkmıştım. Ormanda Uyuyan Güzel rolünü oynadım. Ben uyuyordum, genç bir prens gelip beni öpüyor ve uyandırıyordu. Bu sahne benim son derece hoşuma gitmişti" (Süreyya, 2007, s. 36).

"Küçüklüğümde çok haşarıydım; bu kadıncağıza da yapmadığımı bırakmazdım. Hele bahçedeki ağaçların birine çıkıp en yüksek dalların arasına saklanmak pek hoşuma giderdi. Hâlâ gözümün önünde: Kadıncağız aşağıdan bana seslenip durur:

"N'olur, Süreyya Hanım, in aşağı. Acı bana… Dersini yapmazsan yapma ama in de başımıza bir belâ gelmesin… Ya düşecek olursan n'aparız?" diye yalvarırdı.

Öğretmenime türlü türlü eziyet çektirirdim ama derslerime de çalışırdım. Her yıl imtihanımı verirdim. Okulda okusaydım bu imtihanlarla her yıl yeni bir sınıf ilerlemiş olurdum" (Süreyya, 2007, s. 40).

Bu çalışma kapsamında incelenen anı kitaplarında bebeklik sürecine dair anılara yer verilmediği tespit edilmiştir. Bu durumun kişinin bebekliğinin erken safhalarında kendiliğinin oluşmaması ile ilişkili olduğu düşünülmektedir.

2.1.3.2.4. Anne, Baba, Kardeşler ve Akrabalar

Anne, baba, bakım veren ve kardeşlerle olan ilişkiler; kişinin hem kişilik özelliklerine hem de yaşam içerisindeki duruşuna pek çok yönden büyük ölçüde etki eden yaşantılardır. Biyolojik olmayan başka bir deyişle üvey anne ve babayla ilişkiler için de bu durum geçerlidir. Bu yüzden kendisi ile yaşanmışlıklarını anlamlandırmaya çalıştığı anı yazma sürecinde kişi, öz veya üvey annesi- babası ve varsa kardeşleri ile aralarındaki ilişkiyi, bu ilişkilerin kendi kişiliği ve yaşanmışlıklarındaki tezahürlerini yazarak anlamaya çalışır. Bazen kişinin anılarını yazarak annesini, babasını ve kardeşlerini anlayıp kabullenerek onlarla olan yaşantılarındaki yaraları sarmaya bile çabaladığı görülmektedir. Aynı zamanda kişinin yaşamını etkileyen anneanne, babaanne, teyze, hala, amca, dayı vb. akrabalara dair yaşanmışlıklarını gözden geçirdiği söylenebilir.

Bu çalışma kapsamında incelenen anı kitaplarında kişilerin annesi ile babasının evliliğine; annesiyle babası boşananların onların boşanmasına ve hatta (ikinci ve/veya üçüncü evlilikleri olanların) ikinci evliliklerine, üvey babalarına, (üvey kardeşi olanların) üvey kardeşlerine yer verdiği görülmüştür. Aynı zamanda

söz konusu anne ve babaları (öz/üvey) ile olan ilişkilerini, onların yaşanmışlıklarında kapladıkları yeri ve bu yerin niteliğini değerlendirdikleri tespit edilmiştir.

Prenses Süreyya *Sürgündeki Prenses* adlı kitapta, annesi ile babasının tanışmasını ve evliliğini şu satırlarla anlatmıştır:

> "Bir akşam annem, arkadaşlar arasında yapılan bir toplantıda babamla tanışmış. Annem o zamanlar artık on altı yaşında, yetişkin bir kızmış. Saçları altın sarısı, teni pembe beyaz, çok güzel bir kızmış. Babam ise yirmi üç yaşında, uzun boylu, geniş omuzlu ve esmer bir delikanlıymış.
>
> Birbirine zıt şeyler birbirini çeker, derler.
>
> Bu sarışın Alman kızıyla İranlı esmer delikanlı daha ilk görüşte birbirine tutulmuşlar" (Süreyya, 2007, s. 32).

> "Annem, Halil İsfendiyarî ile nişanlandığı zaman henüz lise öğrencisiymiş. On beş ay sonra, yani ertesi yılın ders döneminde, birlikte İran'a gitmişler. Nikâhı, dedemin evinde, memleketin âdeti gereğince, bir imama kıydırıp evlenmişler. Sonra yine Almanya'ya dönmüş, iki yıl sonra babam İktisat Fakültesindeki öğrenimini bitirince de bu kez temelli İran'a dönmüşler" (Süreyya, 2007, s. 32).

Prenses Süreyya, anılarını yazma sürecinde kardeşi ile kendisinin annesi ile olan ilişkisini ve annesinin adanmışlığını şöyle ifade etmiştir:

> "Erkek kardeşim de ben de oldukça hırçın çocuklardık. Annemin bizimle sert konuştuğu olurdu. Ama kendisinden hiç korkmazdık, çünkü bilirdik ki, bizi çok severdi. Gerçekten de tanıdığım annelerin en iyilerinden biridir annem. Yalnızca bizim için yaşardı, batılı bir eğitim almamız için her türlü fedakârlığı yapmıştı" (Süreyya, 2007, s. 26).

Mîna Urgan'ın anılarını yazma sürecinde annesi Şefika ile olan ilişkisini çokça değerlendirdiği ve annesinin kendisinin yaşamında büyük bir yere sahip olduğu aşağıdaki alıntılarda kendisini apaçık göstermektedir:

> "Bekârken de evliyken de boşandıktan sonra d, annemle her zaman beraber oturdum. Şefika ile aynı evi paylaşmak, çok ilginç olmakla birlikte, fazlasıyla heyecan vericiydi. Sönmüş, ama beklenmedik bir anda yeniden patlayabilecek bir yanardağın kraterinde yaşamaya benzerdi biraz" (Urgan, 2012, ss. 102-103).

> "Kusursuz bir dadı olarak oğlum Mustafa'ya her zaman ben baktım. Ama ben yokken, annemin de yaşlı dadımın da çocuğa göz kulak olacakları güveni içinde, haftada üç gün işime gönül rahatlığıyla giderdim. Kendisine çok benzeyen kızım Zeynep'e, narsist bir dürtüyle, annem bebekliğinde el koydu. Bir gün Fakülte'den dönünce, bir de baktım ki, Zeynep'in yatağı,

giysileri, oyuncakları, her şeyi benim odamdan alınmış, annemin odasına taşınmış" (Urgan, 2012, s. 103).

"Babamın ölümünden sonra, ben dört yaşındayken, annem Falih Rıfkı ile evlenmişti. Bu evlilik iyi yürümüyordu. Falih Rıfkı'ya son derece düşkün olduğumdan, ondan başka baba da bilmediğimden, aralarında tatsızlık çıkmaması için, küçükken bile yoğun bir çaba gösteriyordum. Annem saldırıya geçince üvey babamın elini yakalıyor, ceketini çekiştiriyor, "baba, çıkıp gezelim biraz" diye yalvarıyordum. Şişli'deki apartmandan kaçıp, Beyoğlu sinemalarına, kahvelerine, lokantalarına gidiyorduk" (Urgan, 2012, s. 108).

"Günün birinde, ben on beş yaşındayken, annem Ankara'dan okula telefon etti. Halil'i alıp İstanbul'a geleceğini bildirdi. "Babam da geliyor mu?" diye sordum. "Senin baban filan yok; boşanıyoruz." diyerek telefonu kapattı. Durumu bana böyle bildirmesini hâlâ bağışlayamıyorum. Karnıma korkunç bir tekme yemiş gibi iki büklüm çıktım o telefon kulübesinden. Çünkü annem, üvey babamdan boşanınca, Falih Rıfkı'nın artık benim babam sayılamayacağını anlayıverdim" (Urgan, 2012, ss. 108-109).

"Çok daha sonraları, ben orta yaşlı bir kadınken Şefika, volkanik patlamalarının birinde, hayatını mahvetmekle suçladı beni: Benim yüzümden Falih Rıfkı ile evlenmiş, hayatı mahvolmuş. Evlenmesinin tek nedeni benim Falih Rıfkı'ya düşkünlüğümmüş. Ben bu adama o kadar düşkün olmasaymışım, annem de ya hiç evlenmeyecek ya da başkasıyla evlenecek, hayatı mahvolmayacakmış. Dört yaşında bir çocuğun, annesini belirli bir adamla evlenmeye nasıl zorlayabileceğini hiç anlayamamıştım. Ama Şefika denen yanardağının patladığı günlerden biri olduğu için, susmaktan başka çarem yoktu" (Urgan, 2012, s. 109).

"Şefika, volkanik patlamalarında bana kıyasıya saldırırdı ara sıra. Başlıca suçlamalarından biri, çocuklarımın her istediğini yapmam, onları fazlasıyla şımartmamdı. "Köle ruhlu" olduğum için, onlara karşı aklı başında bir anne gibi değil, bunak bir büyükanne gibi davranıyormuşum. Bir gün "Köle ruhlu! Geri zekâlı! Kıçını kıpırdat! Bir şey yap hayatta!" diye bağırarak beni kasıp kavuruyordu. Ben de susuyor, aptal aptal sırıtıyordum. Bana biraz haksızlık edildiğinin farkına varan, ama Şefika'ya büyük saygısından ötürü ona karşı çıkamayan arkadaşım Şehnaz, annemin değil de ancak benim duyabileceğim hafif bir sesle, "ne yapsın ki hanımefendi, o da profesör oldu işte" deyince, sırıtmalarım kahkahaya dönüştü. Şehnaz'ın ne dediğini anneme aktarınca, o da gülmeye başladı" (Urgan, 2012, s. 116).

"Bir kül tablası devirdiğimde ya da bir bardak kırdığımda kıyametleri koparan, beni kasıp kavuran Şefika'nın, gerçek bir felâket karşısında kılı kıpırdamazdı. Örneğin, 1960'ta 147'lik olup Üniversiteden atıldım. Bu durum 28 Ekim'de olduğundan, son maaşımı da alamamıştım. Aile dımdızlak ortada kalmıştı. Solculuğumdan ötürü almıştım elbette. Ama kendisi hiç de solcu olmayan annem, beni suçlamayı aklının kenarından bile geçirmedi. Hattâ ancak dört beş kişi o listeye bir fikir suçundan girdiği için, neredeyse övünür gibi oldu. "Üzülecek bir şey yok, Allah büyüktür, idare ederiz." dedi aslan Şefika" (Urgan, 2012, s. 116).

"Küçük Şefika da büyük Şefika da 13 Ağustos 1972'de birlikte gittiler bu dünyadan. Annemin kafası hep pırıl pırıldı; ama bedeni tümüyle tükenmişti. Bu yüzden ölmeyi istiyordu artık. Ölümünden aylar önce, ufak tefek kıymetli eşyalarını, saatini, gümüş aynasını, sunî incilerini filân, kendi arkadaşları çoktan yok olduğundan, benim arkadaşlarıma vermişti. Daha önce de söylediğim gibi, 48 saat süren bir komaya girmeden önce, kendi ölüm ilânını dikte etti bizlere. Bu arada son esprisini de yaptı" (Urgan, 2012, s. 118).

"Anneme büyük bir gönül borcu duydum her zaman. Çünkü onun sayesinde meslek sahibi bağımsız bir kadın olabildim" (Urgan, 2012, s. 118).

"On yedi yaşına bastığımda, beni gene karşısına alıp şöyle dedi: "Bir genç kızsın artık. Bir erkek arkadaşın olabilir. Sana rica ediyorum, dağlarda bayırlarda, ıssız yerlerde gizlice buluşma onunla. Burada evin var, odan var. Arkadaşlarını buraya getir. Ben de tanışayım onunla" (Urgan, 2013, s. 119).

Mîna Urgan'ın birisi biyolojik diğeri ise çok sevdiği üvey babası Falih Rıfkı olmak üzere iki babası olmuştur. Mîna Urgan, babalarıyla olan ilişkilerini de anı yazma sürecinde gözden geçirmiş ve yaşanmışlıklarıyla birlikte pek çok açıdan değerlendirmelerde bulunmuştur:

"Annemi anlatırken, anaerkil aile, feminizm, boşanma gibi başka konulara daldım gene. Kafamın bir mantık silsilesini izleyerek, akıllı uslu bir biçimde ilerlemesi gerekirdi. Ama ne yazık ki çağrışımlara kapılarak o mantık silsilesinden uzaklaşıyorum ikide bir de. Neyse, şimdi esas konuma geri döneceğim. Önce babalarımı –çünkü benim iki babam oldu- sonra da çocukluğumu ve gençliğimi anlatacağım" (Urgan, 2012, s. 124).

"Otuz iki yaşında ölen biyolojik babam Tahsin Nahit'i hiç tanımıyorum. O aklıma geldikçe, "delikanlı" babam derim kendi kendime ve şimdi o yaşta bir torunum olabileceğini düşünürüm. Babamın neden bu kadar gençken öldüğü çocukluğumda bana söylenmemişti. Annem de, nenem de bu acı olaydan söz etmek istemiyorlar, "birkaç gün içinde öldü işte" diyerek sorularımı geçiştiriyorlardı" (Urgan, 2012, s. 125).

"Ben de yaşından büyük romanlar okuyan bir çocuk olarak babamın kendini öldürdüğü kanısına vardım ve bu durumlar kalıtımsal olduğundan, günün birinde ben de intihar edebileceğimi düşündüm. Ancak on iki yaşıma doğru babamın hangi hastalıktan öldüğünü öğrendim: Bir yakınımızın başına gelen bir felâket üzerine, boğazım sıkılıyormuş, nefes alamıyormuşum gibi bir sıkıntı duydum. Annem sokakta olduğu için üvey babama söyledim. Falih Rıfkı büyük bir telâşa kapıldı. Hemen bir taksi çağırdı; ünlü kulak-burun-boğaz uzmanı Dr. Taptas'a götürüldüm. Falih Rıfkı "polimyozit" gibi bir tıp terimi kullanarak, "bu çocuğun babasının hastalığı da böyle başlamıştı" dedi. Meğer babamın boğaz kasları sıkışmış ve bu yüzden çifte prölezi olarak birkaç gün içinde ölüvermiş. Şimdiyse bu hastalığın tedavisi çok kolaymış, bir tek enjeksiyonla sıkışan kaslar gevşetiliyormuş" (Urgan, 2012, s. 125).

“Ne gariptir, bu hiç tanımadığım babama tıpkı ama tıpkı benziyormuşum. “Garip” diyorum; çünkü benzemeler, sadece genetik değil biraz da “mimetique”dir; yani bir çocuk, annesini babasını taklit eder. Kendilerini evlat edinen kadınlarla erkeklerle benzeyen çocuklar vardır. Birçok özelliğimi, örneğin edebiyata ve tiyatroya tutkumu babamdan aldığım kesin. Ama fiziksel görüntümü de ondan almışım. Yüzümle, gülüşümle, el kol hareketlerimle tıpkı onun gibiymişim. Bütün aile söylerdi bunu. Ben on üç on dört yaşındayken ölen babaannem, bana bakar bakar, usul usul ağlardı” (Urgan, 2012, ss. 126-127).

“Babama benzememden ötürü başıma gelenlerin en garibini, onun öldüğü yaştayken, yani otuz iki yaşındayken yaşadım; Vapurla Marsilya’dan İstanbul’a dönüyorum. Ünlü deli doktoru Mazhar Osman da aynı vapurdaydı. Onu çok iyi tanırdım; çünkü haftada bir gün, Bakırköy’deki bütün ilginç delileri bir otobüse doldurur, Beyazıt’taki Üniversite Merkez binasının büyük bir amfisinde onlarla uygulamalı bir ders verirdi. Aslında bir psikiyatri dersi değil doktorlarla hastalarının karşılıklı Show yaptıkları güldürücü olduğu kadar da yüksek kaliteli bir eğlence programıydı bu. Yalnız tıplılar değil bütün öteki fakültelerin öğrencileri o amfiye üşüşürdü bu gösteriyi seyredebilmek için” (Urgan, 2012, s. 128).

“Yanılmıyordum beş gün süren bu Marsilya- İstanbul yolculuğu sırasında, Mazhar Osman beni görür görmez, gözlerini bana dikti. Genç bir kadına ilgi duyan yaşlıca bir adamın bakışı değildi bu. Beni inceden inceye inceliyor, bir şeyler anlamaya çalışıyordu sanki. “Tamam hapı yuttum” diye düşündüm. “Kendimi pek normal ve dengeli sanırım. Ama bu deli doktoru gizli ruhsal hastalığımı anladı. Şimdi kesin teşhis koymak için beni gözden kaçırmıyor.”

Yolculuğun son günü, meslektaşım Vahit Turhan ile briç oynamakta olan Mazhar Osman beni görünce, elindeki kartları bıraktı, gözlerini gene bana dikti. Sonra, Vahit’in kulağına bir şeyler fısıldadı. “Eyvah!” Teşhisi koydu sonunda” diye düşündüm. Derken, Vahit “gel” diye işaret etti bana. Çok ezik büzük halde yanlarına gittim. “Kızım,” dedi Mazhar Osman, “bunca yıllık deli doktorunu, az kalsın deli ediyordun. Bakıyorum, Haydarpaşa’da yakından tanıdığım, otuz yıl önce ölen gençlik arkadaşım, hanım kılığına girmiş, etrafta dolanıyor. O arkadaşımın kim olduğunu ancak şimdi hatırladım. Tahsin Nahit’in nesi olduğunu sordum Vahit Bey’e” (Urgan, 2012, s. 129).

“Ne gariptir ki, delikanlı babam üstüne bazı bilgiyi, bu konuda çok az konuşan ailemden değil, uzaktan tanıdığım Salâh Birsel’in kitaplarından elde ettim” (Urgan, 2012, s. 129).

“Üvey babam Falih Rıfkı sayesinde, babamın yokluğunu hiç hissetmedim. O sırada pek para kazanamadığı için, evimize içgüvey geldiğinde, yanında getirdiği tek şey, benim için aldığı oyuncaklarla dolu küçük sandıktı. Büyüdükten sonra, o sandığın atılmasına uzun zaman gönlüm razı olmadı. Falih Rıfkı’nın üvey baba olarak tek kusuru, beni fazlasıyla şımartmasıydı belki. Kardeşim Halil doğduktan sonra da ben her zaman ön plandaydım” (Urgan, 2012, s. 132).

> “Halil yedi, ben de on dört yaşındayken, ona babalarımızın durumunu bildirmeye karar verdik. Annemle ben gerekli açıklamaları yaptık. Halil, öz babamın salonda duran fotoğrafını göstererek, “şu Tahsin Nahit Bey, Mîna’nın babası, değil mi?” diye sordu. “Evet” dedik. “Peki, benim babam Falih Rıfkı Bey onun babası değil mi?” diye sordu. Buna da evet” dedik. Ama Halil’in üçüncü sorusunda işler karıştı. “Peki, Tahsin Nahit Bey benim nem oluyor?” diye sordu. “Senin hiçbir şeyin olmuyor, çünkü sen o zaman doğmamıştın bile” dedik. Bunun üzerine Halil kendini yerlere attı, ağlamaya, tepinmeye başladı, “Mîna’nın neden iki babası var da benim bir tek babam var!” diye bağırarak korkunç bir kıskançlık nöbeti geçirdi. Kardeşime “Tahsin Nahit Bey senin de baban” demekten başka çare yoktu. Eve bir konuk gelince kardeşim, babamın fotoğrafını gösterir, “İşte benim öteki babam, Tahsin Nahit Bey” diye övünürdü” (Urgan, 2012, ss. 132-133).

Mîna Urgan, yukarıdaki satırlarda yer verdiği öz olmayan kardeşi Halil’e olan duygularını şöyle ifade etmiştir:

> “Aramızda yedi sekiz yaş fark olduğu için ben, kardeşimin ablası değil küçük bir annesiydim aslında. Çok daha sonraları asistanı olduğum Halide Edip, “seni ilk görüşümü asla unutamam” demişti. “Bir de baktım, çok ufak tefek, çok sıska bir kız çocuğu, zor taşıyabildiği iri bir bebeği kucağına almış. Size kardeşimi göstermek istiyorum” diyerek, yaşından büyük bir sevgi içinde, sendeleye sendeleye bana doğru ilerliyor. Gerçekten de anne bir kardeşim Halil’e çok büyük sevgi duydum her zaman. O benim ilk oğlumdu” (Urgan, 2012, s. 133).

Nilgün Belgün *Aşk ve Komedi* adlı anı kitabında önce annesiyle babasının tanışıp evlenmesini, dünyaya gelişini, doğup büyüdüğü Büyükada’yı, yaşamında iz bırakan babaannesini ve anneannesini, çocukluğunu anlatmıştır. Anılarını yazarken onu etkileyen baba-kız ilişkisine uzaktan bakmış ve birtakım çıkarımlarda bulunmuştur:

> “Annem, son derece yumuşak, sevecen, çok neşeli, olumlu bir kadınken, babam mizaç olarak biraz sert, otoriter ve sevgisini asla belli etmeyen bir insandı. Beni hiçbir zaman kucağına alıp öpmemesi; ilişkide olduğum erkeklerle, eşlerimle, sevdiklerimle ya da birlikte olduğum insanlarla sorun oldu. Ben bir erkekle birlikteyken, hep aşırı sevgiye ihtiyacı olan, sevgi arsızı bir kadın durumunda oldum. Ve zamanla öğrendim ki her şey çocukluğuna dayanıyor. Babamdan öyle hararetli bir baba sevgisi görmeden büyüdüm açıkçası. Bu tabii ki beni sevmiyor anlamında değildi. Ama bana hiçbir zaman bu sevgisini ifade edemedi. Beni öptüğünü, saçımı okşadığını hiç hatırlamıyorum. Bunu da 22 yaş gibi çok genç yaşta baba oluşuna ve babalık duygularıyla henüz tanışmamasına bağlıyorum. Aslında kıskanç bir yapıya sahip değilim; ne parayı, ne pulu, ne şöhreti, ne güzelliği; hiçbir şeyi kıskanmadım. Ama sadece baba-kız ilişkilerindeki o sıcaklığı gördüğümde, her zaman burnum sızlar, gözlerim dolar. Bu konuda çok hassasım. Onun için hep çocuk yetiştirirken, şımarsınlar ya da şımarmasınlar,

yüz bulsunlar ya da bulmasınlar önemli değil, mutlaka sevgilerin gösterilmesi gerektiğini, bunun çok önemli olduğunu, çocuğa güven verdiğini, sevgiyle büyümenin ileriki hayatta çok hoş bir duygu olduğunu anlatmak isterim. Çünkü sevgi gerçekten önemli. Ben hayatım boyunca sevgiye her şeyden daha fazla önem verdim. İnsanlar şayet birbirlerini seviyorlarsa, bunu mutlaka göstermeliler diye düşünüyorum. Çünkü sevmek, ne saklanacak, ne de utanılacak bir duygu (Belgün, 2010, ss. 16-17).

İpek Ongun, *Anlat Anneanne* adlı anı kitabında kendisini derinden etkileyen ve kişiliğine katkıları olduğunu düşündüğü annesine, anneannesine ve teyzesine dair şu çıkarımları yapmıştır:

"Eve dönerken, hayatımı derinden etkileyen o üç kadını düşünüyordum.

Annem, anneannem ve teyzem.

Anneannem otoriter, annem her zaman olgun ve anlayışlı, teyzemse zeki bir delifişek.

Onlardan çok şey öğrenmiştim. Anneannemden hayatta güçlü olmak gerektiğini… Onun en sinirlendiği tipler sürekli kendine acıyan ağlaklardı.

Teyzemden, en berbat durumda bile gülecek bir şeyler bulduğunda, olayın daha kolay atlatıldığını, annemdense anlayışlı ve hoşgörülü olmanın hayatta uzun vadede en yararlı duruş olduğunu görmüş, bu vasıfları kendi hayatımda uygulamaya çalışagelmiştim.

Ama bütün bunları, onlardan bana gelen nasihatlerle değil hayatlarını yaşarkenki davranışlarında ve uygulamalarında görmüştüm. Gözlemlemiştim anlayacağınız" (Ongun, 2017, ss. 27-28).

İpek Ongun, üvey babalarından ilki Cevdet Kerim ile annesinin nasıl tanışıp evlendiğini şöyle anlatmıştır:

"Ve yine konumuza dönersek, beyler ayakta onun oturmasını bekliyorlar, o ise "Lütfen oturun," derken geçip Aliye'nin yanına oturur.

Ve gece aynı neşeyle devam eder.

Ayrılırlarken Cevdet Kerim, "Bu grubu bu kez ben davet etmek istiyorum. Sizler İstanbul'a dönmeden Gazi Çiftliğinde buluşalım," diyor.

Daha sonra bu buluşmalar sık sık tekrarlanıyor, kâh Ankaralı, kâh İstanbullu dostlarla.

Cevdet Kerim o gece Aliye'yi uzaktan görüyor, bir an, bu ne güzel bir kadın diye düşünüyor. Yürüyüp gideceğine bir türlü gidemiyor.

Ve o an, onunla mutlaka tanışmalıyım, gibi delice bir duyguya kapılıyor. Üstelik yanındakileri de tanıyor. Bundan güzel bir fırsat olamaz, diye düşünüyor. Bir duygu fırtınası içinde o masaya doğru yürüyor.

Ankara'da ve Türkiye'nin birçok yerinde tanınan tarihî bir şahsiyet ve siyaset adamı olduğu için masadakiler hemen saygıyla ayaklanıyorlar.

Ve… Tanışma faslı.

Gözlerini Aliye'den alamıyor.

Elini avucunun içinde tuttuğuna inanamıyor.

Sesi, edası, tavrı da yüzü gibi güzel ve tertemiz, diye düşünüyor o an.

Sonra kendini toparlıyor ve düğüne gitmesi gerektiğini ve hemen geri geleceğini söylüyor" (Ongun, 2017, s. 48).

"Gerçekten de uçarcasına gelip, bir çabuk tebriklerini iletip yine uçarcasına geri dönüyor. Grubun ayrılmamış olduğunu, onu beklediklerini görünce, bir derin nefes alıp masaya yöneliyor.

Ve herkesin oturmak için onu beklemesinden yararlanıp "Lütfen oturun," derken Aliye'nin yanına oturuveriyor. Gece sona erdiğinde bir rüyanın sona ermesini istemezmiş gibi, hemen o grubu davet ediyor. Aliye'den ayrılmak ona çok zor geliyor.

Ve o gece, yatağında uyuyamaz, bir sağa bir sola dönerken, bu duruma şaşmaktan kendini alamıyor" (Ongun, 2017, s. 49).

"Bu tür duygular…

Sanki gencecik bir delikanlının ilk aşkı gibi…

Aliye gözünün önünden gitmiyor.

Aliye'yi düşünmeden edemiyor.

Müthiş bir tutku bu.

Öte yandan Aliye evli ve de çok genç. Yirmi üç-yirmi dört yaşında olmalı, diye düşünüyor. Ayrıca kocası hem genç hem de yakışıklı.

İşte bu noktada yüreğine bir acı saplanıyor. Hiç şansım yok, diye düşünüyor, eminim kocasına âşıktır.

İşte o günden sonra Cevdet Kerim için böylesi ızdıraplı günler başlıyor.

Duygularını bastırmaya çalışıyor, Aliye'den hiç umut olmamasına rağmen, uzak duramıyor. Çeşitli bahanelerle, o grupla birlikte olmaya devam ediyor.

Duyguları bu kadar taşkın olunca, elde olmadan birileriyle konuşma arzusu doğuyor" (Ongun, 2017, s. 49).

"Aliye- Nusret çiftinin arkadaşlarıyla, bir araya geldiğinde, ağızlarını arıyor, onlar hakkında bilgi edinmek istiyor, önemsemez bir tavırla.

Ve ustaca kurgulanmış sohbetler sonucunda, Nusret'in çok çapkın olduğunu, bunu Aliye dâhil herkesin bildiğini öğreniyor. Arkadaşları, aslında Nusret iyi çocuktur ama bu huyu olmasa diyor, Aliye için üzüldüklerini anlatıyorlar. Aliye her şeyi biliyor ama gururlu olduğundan, bilmezlikten geliyor, diyorlar.

Demek onun için böyle hüzünlü bir havası var, diye düşünüyor Cevdet Kerim. Ve kocasına âşık olmalı ki bile bile bu duruma katlanıyor.

Ve bir kez daha yüreğine acı saplanıyor Cevdet Kerim'in. Böyle güzel ve özel bir kadın. Ne yazık, diye düşünüyor.

Oysa benim eşim olsa…

Ama bu düşünceyi hemen zihninden silmeye çalışıyor.

Çünkü hiç umut yok.

Yine de…

Onun uzağında kalamıyor.

Derken Aliye-Nusret çiftinin ateşe militer olarak Atina'ya tayin ve yerleşmeleri gerçekleşiyor.

Cevdet Kerim bu kez de yurt dışı seyahatlerine ne yapıp ne edip Atina'yı da eklemeye başlıyor. Ve her konuda, her zaman Aliye'ye yardımcı olmaya çalışıyor, yakın bir aile dostu gibi" (Ongun, 2017, s. 50).

"Aliye'ye gelince.

İlk zamanlar böylesine ünlü, ülkesinin tarihine imza atmış bir kişiliğin dostluğuyla gurur duyuyor. Onun, güçlü kişiliğine, derin kültürüne hayran. Ve nasıl bizimle zaman geçiriyor diye de hayretler içinde bir yandan. Uzun bir süre hiç üstüne alınmıyor. Ama daha sonra… Acaba, demeye başlıyor" (Ongun, 2017, ss. 50- 51).

"İşte annem de böyle gelgitler yaşıyormuş.

Babama gelince, o bir kelebek.

Daldan dala uçuyor, kendi âleminde yaşıyor" (Ongun, 2017, s. 51).

"Günler böyle gelip geçerken, Cevdet Kerim yine Atina'ya geliyor ve Aliye'nin oturduğu eve uğruyor. Aliye ona kahve ikram ediyor. Biraz

sohbetten sonra Cevdet Kerim, “Hava çok güzel, çıkıp şöyle biraz yürüyelim mi?” diyor.

Çıkıyorlar. İlerideki bir kır kahvesine kadar yürüyorlar. Tahta iskemlelere oturuyorlar ve Cevdet Kerim içindeki fırtınayı zapt edemezcesine, “Aliye sana bir şey soracağım,” diyor ve ekliyor, “Kocanı seviyor musun?”

Aliye bir an ne diyeceğini bilemiyor. Böylesine özel bir soru, üstelik akrabası bile olmayan birinden.

Cevdet Kerim uzanıp ellerini, ellerinin içine alıyor. “Söyle bana, kocanı seviyor musun?”

Ve Aliye bir an düşünüyor sonra “Hayır, sevmiyorum,” diyor. “Öyle çok kez kırıldım ki artık içimde en ufak bir sevgi kırıntısı bile kalmadı.”

Cevdet Kerim o an eliyle alnına vuruyor, “Ah, yazık oldu bunca zaman.” diye kendi kendine söylercesine mırıldanıyor.

Sonra soruyor, “Neden boşanmıyorsun o zaman?”

“Boşanacağım ama henüz hazır değilim. Şimdi boşanıp annemle babamın evine dönemem. Ankara’ya gidince, öğretmenlik için başvuracağım ve tayinim çıkınca da kızımı alıp gideceğim. İşte ancak o zaman boşanabilirim.

“Kocandan boşanıp benimle evlenir misin?”

Aliye donup kalıyor.

Bunun üzerine Cevdet Kerim onu ilk gördüğünde nasıl etkilendiğini, ondan sonra da nasıl ondan uzak kalamadığını anlatıyor.

Aliye’nin sevgi dolu hayatı hak ettiğini, kendisinin, ona ve kızına güvenli, sıcak bir yuva verebileceğini, birlikteliklerinin her gününü onu mutlu etmek için çabalayacağını ve bu çabanınsa kendisi için en büyük mutluluk olacağını öylesine içten anlatıyor ki Aliye böyle büyük bir sevgi karşısında gözyaşlarını tutamıyor, ağlıyor, ağlıyor.

“Bu sadece onun sözleri yüreğime dokunduğu için değil, yıllarca yaşadığım sevgisizlik nedeniyle etrafıma ördüğüm duvarların yıkılışındandı. O gözyaşlarıyla sevgisizlik duvarları yıkılıyordu âdeta.”

Ve “evet,” dedim. “Seninle evlenirim.” (Ongun, 2017 ss. 51- 52).

İpek Ongun, babasının annesine olan sadakatsizliğine de anılarında yer vermiş, annesi ile babasının boşanmalarını şu şekilde ifade etmiştir:

“Babam annemin kararından vazgeçmeyeceğini anlayınca, boşanmaya razı oluyor ve ikisi de aynı avukata vekâletlerini vererek mahkemeye

başvuruyorlar. O sıralar ben beş yaşındayım, annemse yirmi beş" (Ongun, 2017, s. 55).

"Böylece Aliye'nin hayatında Ankara, Bahçelievler dönemi başlıyor. Yıl 1948. Hayatında en mutlu olduğu dönem. Yıllar sonra bile o günleri anarken gözleri dolar, ağlamamak için kendini zor tutardı" (Ongun, 2017, s. 55).

İpek Ongun, annesiyle babasının boşanma sürecindeki tutumlarının kendisini nasıl etkilediğini şöyle değerlendirmiştir:

"Onların karşılıklı bu tavrı, benim boşanma olayını daha yumuşak bir geçişle yaşamama neden oldu. Pek çok boşanmada yaşananları gördükçe, annemle babama minnet duymuşumdur" (Ongun, 2017 s. 56).

İpek Ongun, annesinin çok sevdiği ikinci eşi Cevdet Kerim'in hastalanıp vefat edişini ve bu durumdan annesinin ne denli etkilendiğini şu şekilde yazmıştır:

"O yıl da güzel geçti ama benim üçüncü sınıf yılımda evimizin üstünde kara bulutlar toplanmaya başlamıştı. İncedayı hastaydı. Kanserdi.

Annem perişandı, yanı başından ayrılmıyor, geceleri bile onun ayakucuna kıvrılıp uyuyordu. Hastalık çok hızlı ilerliyordu, o zamanlar kanser karşısında yapılabilecek pek bir şey de yoktu.

Derken bir gece İncedayı'nın çalışma odasında çat diye bir ses yükseliyor, hemen koşup bakıyorlar. Şu anda bu satırları yazmakta olduğum masanın kalın bir camı vardı.

O cam çatlamış ve ikiye ayrılmıştı.

Annem bunu kötüye yorup daha da telaşlanıyor. Nitekim çok kısa bir süre sonra İncedayı'yı kaybediyoruz.

Anneannemin gelip beni aldığını hatırlıyorum. Bir süre okula Meşrutiyet Caddesi'ndeki evden gidip geldim. Hem evdeki kalabalık hem de annemin çok kötü durumda olması nedeniyle beni uzak tutmak istemişler.

Sonunda eve döndüm, annem, çok özlemiştim, ona doğru koştum.

Ama…

Sanki karşımda bir yabancı vardı.

Annemin saçları tümden ağarmıştı.

Orada duran benim annem değil beyaz saçlı yaşlı kadındı.

Hayretler içindeydim.

Yüzü, gözleriyse ağlamaktan şişmişti. Böyle bir yeis görüntüsüyle az karşılaşılır. Ve ondan sonra karanlık günler başladı. Annem hayal gibi dolanıyordu ortalarda. Sık sık ağlıyordu. Sürekli iğne yapıyorlardı, herhâlde sakinleşmesi için yapılıyordu o iğneler.

Ve annem bütün hayatı boyunca saçını boyatmadı. O beyaz saçlar onun simgesi oldu âdeta" (Ongun, 2017, ss. 72-73).

İpek Ongun, üçüncü üvey babasına, Cevat babasına ve üvey ağabeyine anılarında şöyle yer vermiştir:

"Olayların akışına dönersek, 1952 yılı benim için yine büyük değişimlerin yaşandığı bir yıldı.

On yaşındaydım. Annem üçüncü kez evlenmişti.

Artık bir üvey babam ve bir üvey ağabeyim vardı.

Ve… Yatılı okuyacaktım!

Daha ne olsun" (Ongun, 2017, s. 97).

"Okuluma çok şey borçluyum.

Bizlere sadece çok şey öğretmekle kalmadı, kelimenin tam anlamıyla "eğitim" verdi.

Sorgulayarak düşünmeyi, dinlemeyi, okuduğunu anlamayı, sanat ve sporun önemini, sosyal yaşam adabını, iyi bir yurttaş olmanın önemini okulda, hem de eğitici etkinlikler aracılığıyla öğrendik. İşte bütün bu kazanımlar nedeniyle, bir kez daha annemi ve babamı minnetle anıyorum" (Ongun, 2017, s.101).

"Ve bir not: Cevat babama "üvey baba" demek gücüme gidiyor. Bana öyle çok emek verdi ki. Beni okuttu, evlendirdi, kızlarıma dedelik yaptı. O nedenle onu hep, baba, diyerek andım, dolayısıyla yazdıklarımda da öyle devam edeceğim" (Ongun, 2017, s. 101).

İpek Ongun, anılarında anneannesinin aile içerisinde gelenekselleşen ve o günlere dair içinde mutluluğu duyumsatan puf böreğine de şöyle değinmiştir:

"Anneannemin puf böreği bir başka lezzetli. Tam çay saati hazırlar, kızartır, çayla birlikte o puf böreklerini sofraya getirdi mi, hepimiz çığlık atardık sevinçten. Ne yazık ki puf böreği anneannemin vefatıyla birlikte çıktı hayatımızdan" (Ongun, 2017, s. 138).

2.1.3.2.5. Çocuklar ve Torunlar

Kendisini ve yaşamını bir bütün olarak gözden geçiren kişinin anı yazma sürecinde yaşamının bir parçası olarak çocuklarına ve varsa torunlarına anılarında yer verdiği görülebilmektedir.

Aşk ve Komedi adlı anı kitabının *Canım Kızlarım* başlıklı bölümünde Nilgün Belgün kızları ile ilişkisini şöyle dile getirmiştir:

> "Aslında klasik anne formunda olmadığım için insanlar benim kızlarımla ilişkimi pek algılayamazlar. Oysa öyle sevgi dolu, öylesine içten paylaşıyoruz ki hayatı. Suçlama, yükleme, dayatma olmaksızın, anlayış paydasında geliştirdik hayatımızı; sadece istediğimiz ve birbirimizi çok sevdiğimiz için" (Belgün, 2010, s. 116).

İpek Ongun'un yirmi yaşındayken anneliği tadışı, kızları ile ilgili duyguları ve düşünceleri, anneanne oluşu aşağıdaki alıntılarda görülmektedir:

> "Hamileydim!
>
> Ve ailemden, ülkemden ayrılıp uzaklara gidiyorduk.
>
> Kim bilir ne zaman dönecektik.
>
> İşte bu durum hem bana hem de aileme çok çok zor geliyordu. Metin olmaya çalışıyor, gizli gizli ağlıyordum. Annemse tek kelimeyle perişandı" (Ongun, 2017, s. 213).

> "Mersin'de ilk büyük mutluluğumuz ikinci kez hamile oluşumdu" (Ongun, 2017, s. 261).

> "70'li yıllar benim için en mutlu, en tatlı senelerdi. Çünkü iki kızımız da bizimleydi" (Ongun, 2017, s. 289).

> "Nilgün kadehini kaldırarak, "Sizlere bir sürprizim var," dedi. Öylesine iş odaklıydı ki herhâlde bir terfi haberi diye düşündüğümüzü hatırlıyorum.
>
> "Bir bebek bekliyoruz."
>
> Şok! Şok! Şok!
>
> "Atıyorsun!" dedi teyzem.
>
> "Sahi mi Nilgün" dedi annem.
>
> Benim dilim tutulmuştu" (Ongun, 2017, s. 348).

> “2005 yılında bir müjde daha çaldı kapımızı.
>
> Defne bir bebek bekliyordu.
>
> Üçüncü torunumuz olacaktı.
>
> Nasıl mutlu olduk, nasıl. Hele de annem üçüncü torun çocuğunun yanında olacağı, her aklına geldikçe büyük bir hevesle bekliyordu” (Ongun, 2017, s. 369).

Mîna Urgan’ın oğlu Mustafa ile ilgili anılarına *Çocukluk Süreci* ve kızı Zeynep’e *Anne, Baba, Kardeşler ve Akrabalar* başlığı altında yer verildiğinden tekrara düşmemek için bu başlık altında onlara değinilmemiştir.

2.1.3.2.6. Sosyal Çevre

Biyopsikososyal bir varlık olan kişinin sosyal boyutu, varlığının diğerleri tarafından onaylanması ihtiyacını doğurur. Kişi bu ihtiyacını giderebilmek adına yaşamı boyunca sosyal ilişkiler içerisinde bulunur.

Bir bebeğin sosyal ilişkilerinin başladığı husus onun annesine karşı bağımlılığıdır. Kişinin sağlıklı bir yaşam sürdürebilmesi de içinde yaşadığı fiziksel ve sosyal çevreye uyum göstermesine bağlıdır (Selçuk, 2008, s. 58). Aynı zamanda diğerlerinin aynasında kendisini görmeye çalışarak kişi, kendisini keşif yolcuğunu sürdürür.

Esasen sosyal çevre kişinin annesini, babasını, eşini, kardeşlerini, arkadaşlarını, çocuklarını, iletişimini sürdürdüğü kişileri içeren çok geniş kapsamlı bir kavramdır. Bu başlık altında anne, baba, kardeşler, eşler, çocuklar, torunlar dışındaki sosyal çevreye değinilecektir.

Mîna Urgan, anı kitabının *Gençliğimde Tanıdığım Bazı Kişiler* adlı dördüncü bölümünde Halide Edip Adıvar, Ahmet Haşim, Yahya Kemal, Behice Boran, Aziz Nesin, Abidin – Güzin Dino, Arif Dino, Neyzen Tevfik, Sait Faik, Eleni, Cahit Sıtkı ve Nazım Hikmet’ten bahsetmiştir. Ahmet Haşim, Yahya Kemal ve Sait Faik’le ilgili ifadelerinden bazılarına şu satırlarda yer vermiştir:

“Çocukluğumdan sonra, yazarçizer takımının çoğuyla ilişkim kesildiğinden, onları unuttum. Ancak daha sonraları gördüğüm iki kişiyi hiç unutamam. Bunlardan

biri, çok sevdiğim Ahmet Haşim, öteki de hiç sevmediğim Yahya Kemal'di" (Urgan, 2012, s. 207).

"Ahmet Haşim'i yitirmek benim ilk ölüm acım oldu" (Urgan, 2012, s. 211).

"Yazabileceği daha nice öyküler varken, Sait Faik'in 1954'te daha altmışını tamamlamadan, iyice yaşlanmadan ölmesi bana büyük acı verdi" (Urgan, 2012, s. 236).

Nilgün Belgün, her daim sosyal çevresinde yer alan ve kendisi için çok değerli olan Ali Poyrazoğlu'nu anı kitabında şöyle anlatmıştır:

> "İnsanlar yaşarken bazı kişiler onların hayatında önemli yerler tutarlar. Benim için böyle insanlardan biri de Ali Poyrazoğlu'dur. Gerçekten Ali'nin çok önemli bir yeri var benim hayatımda. Gerek oyunculuğumla ilgili olsun gerek arkadaşlığımla ilgili olsun; hatta üçüncü eşimi bile tesadüfen Ali Poyrazoğlu sayesinde tanıdım. Ali'yle çok özel anılarım var" (Belgün, 2010, s. 459).

İpek Ongun, anı yazma sürecinde arkadaşlığı ve arkadaşlığa dair duygu ve düşüncelerini gözden geçirerek onları şu şekilde kaleme almıştır:

> "Kişinin, hele de kız çocuklarının en kırılgan olduğu yıllar, ilk gençlik yıllarıdır. Ve arkadaşlar, böylesi dönemde en önemli konuların başında gelir.
>
> Mutluluğun ya da mutsuzluğun temel kaynağıdır onlar. Arkadaşların tarafından sevilmek, dahası beğenilmek istersin. Kabul görmek istersin.
>
> Oysa arkadaşlığın bir de zalim yüzü vardır. Kırılgan tipler için, hele de evinde tek çocuk olarak ya da tek çocuk gibi sevgi ve ilgi görmüş, kardeş çekişmesi yaşamamış, hakkı o istemeden eline teslim edilmişse, yatılılık, vahşi bir ormanda savunmasız bırakılmaktan farksızdır.
>
> Çekingenler için böylesi ilişkiler, incitici, ürkütücü, kırıcı, yürek yakıcıdır. Çeken bilir!
>
> İmkânın varsa, mesela gündüzlüysen bu tiplerden uzak durursun, araya mesafe koyarsın. Ama yatılıysan…
>
> Öteki kızlar, atılgan kızlar, cerbezeli, becerikli kızlar yol alırken sen kenarda kalırsın. Derken yavaş yavaş gruplar oluşmaya başlar. Bazen sınıfta biri çıkar ortaya, bir ece ve onun da nedimeleri oluşur etrafında. Sen eğer ece olmak derdinde değilsen öte yandan kimsenin de nedimesi olmak istemiyorsan kendi kafana göre arkadaşlar bulana dek hayat pek de kolay olmayacaktır" (Ongun, 2017, s. 94).

"Ta ki… Yıllar geçip de sen de bu alanda güçlenmeye başlayınca. Ve de hep birlikte, herkesin kendi kişiliğini, zevklerini, hayat görüşünü koruyarak arkadaşlığın sürdürülebilirliğinin kavrandığı, kabullenildiği düzeye ulaşınca. Ecelik ve nedimelik ortadan kalkınca.

İşte o zaman doyumsuz karşılıklı bir arkadaşlık yaşanmaya başlanıyor. Karşılıklı sevgi ve saygının üzerine kurulan ve ömür boyu sürecek bir arkadaşlığın temeli atılıyor. Çok çok şanslıydım ki ilk bir iki yıllık bocalamadan sonra hayalimdeki arkadaşlarımı buldum. Onlar benim hayatımın vazgeçilmezleri. Hâlâ" (Ongun, 2017, ss. 94-95).

"Ve yine çok değerli bulduğum bir başka ortak noktamız, onca yıllık arkadaşlığımızda küçük hesaplar, küçük dedikodular, küçük laf sokmalar hiç olmadı, hiç. Birbirimize karşı hep dürüst, hep merttik. Durup bir an düşününce, bunun ne kadar ender bulunan bir ilişki olduğunu görebiliyor insan. Ve işte onun için hep ama hep böyle arkadaşlarım olduğu için şükredegelmişimdir. Çok çok önemli" (Ongun, 2017, s. 95).

"Küçük kızlarken el ele verdik ve okul sonrasından başlayarak bu dostluğu önce genç kızlığımız, sonra evli kadınlık, annelik yıllarımızda sürdürdük. Şimdiyse büyükanneler olarak sürdürmekteyiz. Şükürler olsun, Tanrım" (Ongun, 2017, s. 96).

Prenses Süreyya, *Sürgündeki Prenses*'te saraydaki sosyal çevresinin kendisi üzerindeki olumsuz izlenimlerini şu alıntılarda dile getirmiştir:

"Prenses Şems beni saraya gelin alarak, benim yolumla, üstün mevkiini yeniden elde amacı gütmüş, ben istediği rolü oynamaya yanaşmayınca da büyük bir hayal kırıklığına uğramıştı" (Süreyya, 2007, s. 96).

"Benim aradığım o aile samimiyeti sarayda yoktu, olamazdı. Annemle babamın yanında, hatta daha sonraları okuduğum okullarda, arkadaşlar arasında görmeye alıştığım candan ilgiyi ve coşkun sevgiyi bu sarayda bulmama imkân yoktu" (Süreyya, 2007, s. 80).

"İşte, bütün bu, yadırgadığım ve bana yabancı gelen, soğuk dünyanın içinde bildiğim ve aradığım o sıcaklığı yanında bulduğum iki kişi (evet, yalnız iki kişi) vardı ki bunlardan biri Fürugzafer halam ve diğeri de Dr. Ayadî'di" (Süreyya, 2007, s. 81).

2.1.3.2.7. Eğitim Süreci

Eğitim, kişinin davranışlarında kendi yaşantısı aracılığıyla kasıtlı ve istendik değişimler meydana getirme sürecidir (Demirel ve Kaya, 2008, s. 6). Birbirini takip eden ve birbiri üzerine biriken öğrenme ve öğretme olayları eğitim sürecini meydana getirir. Öğrenmenin oluşmasına katkıda bulunan her türlü etki eğitim sürecinin bir parçası olarak kabul edilebilir (Demirel ve Kaya, 2008, s.7). Dar anlamıyla bir davranış değişikliği olan öğrenme, uyum, problem çözümü, kişilik gelişimi gibi birçok işlevsel özelliğe sahiptir (Akbaba, 2016, s. 6). Eğitimin temeli öğrenmedir. Bu yüzden kişinin eğitilebilmesi için öğrenmesi koşuldur. Ancak büyük çapta öğrenme, eğitim için bir araçtır ve ulaşılmak istenen nihai amaç eğitimdir (Akbaba, 2016, s. 5).

Gerek formal gerekse de informal olsun eğitim kişinin yaşamının neredeyse tamamını kapsar ve bir ömür boyu devam eder. Ancak çocukluk, ergenlik ve ilk yetişkinlik dönemine denk gelen kişinin davranışlarını, kişiliğini ve hatta gelecekteki yaşamını biçimlendiren eğitim, yadsınamaz derecede önemlidir. Kısacası eğitim, pek çok boyutta kişinin kimliğini biçimlendirir. Bu yüzden anı yazma sürecinde kendisini ve yaşamını gözden geçiren kişinin zihninde eğitim süreci adı altındaki yaşanmışlıklarını sınıflayarak değerlendirme yapmamasının olanaksız olduğu düşünülmektedir.

Mîna Urgan'ın anılarını yazma sürecinde formal eğitim süreciyle ilgili olarak pek çok anısını anlattığı görülmüştür. Burada dikkat çeken husus Mîna Urgan için eğitim sürecinin yaşamında oldukça büyük bir yer kaplamasıdır. Nitekim akademisyenlik yolunda ilerlemeyi seçen ve böylelikle yaşamını anlamlandıran Mîna Urgan'ın eğitim sürecinin, kendisiyle bütünleşmesini, kendini gerçekleştirmesini sağlayan ve yaşamanın neredeyse yerine konulmayacak denli önem arz eden bir parçası olduğu görülmektedir. Belki de bu yüzden kendisini ve yaşamını gözden geçiren Mîna Urgan, en ince ayrıntılarına varıncaya kadar eğitim sürecine dair anılarını hatırında yaşatıp resmedebilmiştir. Aşağıdaki alıntılar bu durumu apaçık gözler önüne sermektedir:

> ""Acayiplik" dönemimde, sokaklarda ve arsalarda top peşinden koştuğum bir iki saat dışında, bütün vaktimi kitap okuyarak geçirdiğim halde, okula gitmek istemezdim. Yedi yaşındayken Bomonti'de bir özel okula gönderdiler. Ama kısa bir süre sonra, oradan almak zorunda kaldılar. Ne gibi bir vukuat yüzünden okuldan ayrılmam gerektiğini anımsamıyorum. Sonra,

> dokuz yaşındayken, annemle üvey babam Ankara'da oldukları için, Mühürdar'da oturan neneme yakın olsun diye, hafta sonları ona gidebileyim diye, Kadıköy'deki Notre Dome de Sion'a yatılı konuldum. Ama bu defa, vukuata neden olan ben değil üvey babamdı: Falih Rıfkı ile o sırada Dâhiliye Vekili yani İçişleri Bakanı olan Şükrü Kaya, bir iş için İstanbul'a geliyorlar birkaç günlüğüne. Ankara'ya dönecekleri gece, bir yerlerde yemek yiyorlar ve bir güzel içiyorlar. Haydarpaşa'dan trene binmeden önce, üvey babam beni ille görmek istiyor. Gecenin saat onunda, okulda herkes derin uykudayken, Dame de Sion'un kapısına dayanıyorlar. Rahibeler kapıyı açmak istemiyor doğal olarak. Üvey babam, "Ama ben Ankara'ya dönmeden önce kızımı görmek istiyorum" diye sızlanıyor. Şükrü Kaya ise, çok iyi bildiği Fransızcasıyla "Ben İçişleri Bakanıyım. Kapıyı açın; yoksa okulu kapatırım" diye gümbür gümbür bağırıyor. O sıralarda yabancı misyoner okullarını kapatmak gibi münasebetsiz bir eğilim olduğundan, zavallı rahibeler telaşa kapılıyor. Méré Supérieure, yani başrahibe yataktan kaldırılıyor. Çaresiz kalıp bu iki belâya kapıyı açıyorlar. Beni uyandırıyorlar, giydiriyorlar, görüşme yerine indiriyorlar. Uyku sersemi olan ben, bir düş mü görmekteyim yoksa üvey babam sahiden karşımda mı hiç bilemiyorum" (Urgan, 2012, ss. 144-145)

Bu olayın sonrasında Falih Rıfkı, Mîna Urgan'ı o okuldan almış Arnavutköy Kız Koleji'ne vermiştir. Okulla ilgili altı ayını ise hiç anımsayamadığını belirten Mîna Urgan'ın bu konu ile alakalı olarak anlattıkları *Travmatik Yaşantılarda Anı Yazmak* başlığı altında ele alınacaktır. Çocukluk çağı travmatik yaşantısının açtığı yaranın da etkisiyle okul sevgisi tükenen Mîna Urgan, kronolojik biçimde anlattığı eğitim sürecine Arnavutköy Kız Koleji ile devam etmiştir:

> "Kadıköy Notre Dame de Sion'undan sonra Arnavutköy Kız Koleji'ne girmek büyük bir mutluluk oldu benim için ve bu mutluluğum tam dokuz yıl sürdü. Çünkü o sırada iki hazırlık sınıfı vardı ve bizim okulda lise dört yıldı. Okulları hiç sevmeyen ben, Koleji sevmiş, hem de çok sevmiştim" (Urgan, 2012, s. 148).

Mîna Urgan, kuralları yıkmanın hazzıyla Arnavutköy Kız Koleji'inde neler yaptığını şu satırlarda ifade etmiştir:

> "Ama ben, salt yasakları delmek, kurallara meydan okumak keyfi uğruna okuldan kaçardım sık sık. Dik duvarlara tırmanan cinsten olduğum için duvara tırmanır; bisikletimin gidonuna kısa bir ip, selesine de başka bir ip bağlar; bisikleti duvarın öteki yanına usulca indirirdim. (Çünkü öyle lök gibi aşağıya düşerse, bir yanları kırılabilirdi emektar bisikletimin.) Sonra, duvardan atlar, çilek tarlalarından geçerek Maslak yoluna çıkar, Şişli'ye giderdim" (Urgan, 2012, ss. 149-150).

Yıllar sonra okula dair yaşanmışlıklarını değerlendirdiğinde Mîna Urgan, kolejin pedagojik yaklaşımını doğru bulduğunu ve kitap okumayı ne denli sevdiğini dile getirmiştir:

> "Zaten ben ikide bir de cezalandırılırdım. Bir süre için okuldan uzaklaştırılma cezasına "tardı muvakkat" denilirdi eskiden. Ama beni okuldan uzaklaştırmazlar, revire yatırırlar; kitaplarımı elimden alıp okumamı engellerler ve hastaymışım gibi, sadece lapalar, sulu çorbalar türünden diyet yemekleri verirlerdi. Bu cezalandırma yöntemi bile, kolejin psikoloji konusunda ne denli bilgili olduklarını kanıtlamaya yeter. Çünkü kitap okuyamamak benim açımdan cezaların en büyüğüydü" (Urgan, 2012, s. 150).

Aynı zamanda Mîna Urgan, öğretmenlerinin yemek yememesi karşısındaki yaklaşımları sonucunda elde ettiği kazanımı şöyle açıklamaktadır:

> "Arnavutköy Kız Koleji, beni birçok acayiplikten kurtardığı gibi artık bir hastalık olarak anılan anorexia nervosa'dan yani yemek yiyememe hastalığından da kurtardı: Okulda kaldığım ilk hafta, ekmek ve sudan başka ağzıma hiçbir şey koymadım. Bir öğretmen ve yedi öğrenci bir masada otururduk. Beyaz ceketli, beyaz eldivenli, Beyaz Rus garsonlar sofrada hizmet ederlerdi o sıralarda. Ben, "Yemeyeceğim" dedim. Öğretmen de hiç itiraz etmedi, "Nasıl istersen" dedi. Oysa ben, "Birazcık ye, n'olur" diye yalvarıp yakarmalarına; "Seni şuraya götüreceğiz, sana şunu alacağız" diye vaatlerde bulunmalarına; hatta yerken beni eğlendirme amacıyla kimi zaman konukların bile katıldığı küçük show programlarına alışıktım. İlk hafta sonu beni evden aldıklarında, takside ağzımı açmamışım. Sonra eve girer girmez mutfağa ve oradaki tel dolabına (buzdolabı yoktu o sıralarda) yönelmiş, ne buldumsa iştahla yemeye başlamışım ve o iştah devam etmektedir hâlâ" (Urgan, 2012, s. 151).

Mîna Urgan, üniversite yıllarında Fransızca imlâsının çok kötü olduğunu, bu yüzden mezuniyet sınavında sıkıntı yaşadığını şu şekilde anlatmıştır:

> "İki gün sonra, sıra sözlü sınava geldi. Öteki sınavlarda olduğu gibi mezun olmadan önceki bu son sınava da bütün hocalar katılırdı. Öğrencilere bir metin verilir ve o metni çıkış noktası sayarak Fransız edebiyatının tümünü kapsayan sorular sorulurdu. Bana verilen metin Moliér'in Kibarlık Budalası'ndandı. Soylu sınıfın kibarlığına özenen bir küçük burjuva, onu eğitecek bir öğretmen tutar. Öğretmen, "Size ne öğreteyim?" diye sorunca da "Bana imlâ öğretin" der. Ben bu metni görünce, bayılma huyum olsa, utancımdan bayılacaktım nerdeyse. Çok esprili bir biçimde beni böyle alaya alan hocam, metni yüksek sesle okumamı istedi. Kekeleyerek okudum. Sonra Auerbach, ancak çok sakin insanların duyabileceği korkunç bir öfkeye kapıldı. Ayağa fırlayıp, sınav kâğıtlarımı şiddetle masanın üstüne attı. "Şimdi ne yapacağız!" En iyi öğrencimiz imlâ bilmiyor! Ona sıfır vermek zorundayız!" diye bağırdı. Öteki hocalar, Fransızcada herkesin biraz imlâ hatası yapabileceğini ileri sürerek onu sakinleştirmeye çalıştılar. Ama Prof.

Auerbach kendinden geçmişti. "Şunlara bakın!" diye tepinerek sınav kâğıtlarımı öteki hocaların önüne fırlattı. Yazdıklarımı okuyanlarda dehşet ifade eden ünlemler yükseldi" (Urgan, 2012, ss. 188-189).

"Onlar bağrışırken ben biraz toparlanmıştım. Hocaları susturup ayağa kalktım ve şöyle dedim: "Şimdi size söz veriyorum. Ömrüm boyunca asla Fransızca öğretmenliği yapmayacağım. (Verdiğim bu sözü de tuttum.) Sadece İngilizce öğreteceğim. İngilizce'de ise hiç imlâ hatası yapmam." Ne var ki Prof. Auerbach İngilizce imlâm konusunda da kuşkuya düşmüştü artık. İngilizce yazılmış sınav kâğıtlarım Dekanlık bürosundan getirildi. Hocaların hepsi, pür dikkat bunları inceledi. İmlâ hatası yoktu sahiden. Bunun üzerine, asla Fransızca öğretmeyeceğim konusunda bana bir defa daha resmen yemin ettirdikten sonra, "pekiyi" verdiler" (Urgan, 2012, s. 188).

Mîna Urgan anı kitabında eğitim süreciyle ilgili olarak kendisini çok etkileyen şu olayı da yazmıştır:

"Daha önce de söylediğim gibi Prof. Leo Spitzer'in derslerinden ve seminerlerinden ancak bir tek yıl yararlanabilmiştim. Ne var ki öğretim üyesi olarak meslek hayatım o tek yılın sonundaki sınavla başladı: Bizim hocamızın "Spitzer metodu" denilen ünlü bir yöntemi vardı. Sözlü sınavlarda öğrenciye, kimin tarafından ve ne zaman yazıldığını bilmediği bir metin verilirdi. Öğrenci o metni yorumlayarak yazarın kim olduğunu, hangi yüzyılda yaşadığını, hangi edebiyat akımına bağlı olduğunu filan anlaması gerekirdi. Benim önüme konulan metin bir soneydi. Mallermé'nin o sonesini ezbere biliyordum. Ama Spitzer'in ünlü metodunun her zaman geçerli olmayacağını kanıtlamak amacıyla, küstah küstah sırıtarak, bu sonenin on altın yüzyılda, Pléiade akımından Joachim du Bellay tarafından yazıldığını söyledim inadıma. Öteki hocalar, sıfır verip beni sınav odasından kovmak üzereyken Prof. Spitzer, özel bir şey yaptığımı hemen anladı. O soneyi neden on altıncı yüzyılda Du Bellay'nın yazdığını düşündüğümü ayrıntılı olarak açıklamamı istedi. Ben açıkladım. Sonra da "ama aslında bu şiiri, on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Stéphane Mallarmé yazdı" diye ekledim. Sınav odasından çıkınca bir de baktım Spitzer peşimden geliyor. (Çok daha sonraları Los Angeles'de bir kongreye gittiğim sırada, orada konuştuğumu söylemiştim. Onlar da bana Spitzer'e kafa tutmaya kalkanları "to spitzere" fiilinin artık edebiyat terimleri arasına girdiğini anlatmışlardı.) Bu terimi henüz bilmediğim halde, koridorda beni yakalayan hocamın beni "spitzerize" edeceğini ya da gençlere özgü bir ukalalık gösterisiyle ünlü metodunu çürütmeye kalktığım için, bana en azından bir tokat atacağını sandım. Ama hocam, bana "pekiyi" verdiğini ve yetenekli bir edebiyat öğretmeni olabileceğim kanısına vardığı için, asistan vekilliğine atanmamı isteyeceğini bildirdi" (Urgan, 2012, ss. 178-179).

Mîna Urgan, üniversite sonrasında eğitimine Fransa'da devam ettiği sürece dair anılarına şu alıntılarda yer vermiştir:

"Aynı yıl, Eylül'ün ilk günü, İkinci Dünya Savaşı başladı. Bense, tam bir ay sonra, Fransız hükümetinin verdiği bir doktora bursuyla Paris'e gittim. Tam bir çılgınlıktı bu. Ama her nedense çılgınlıklara yatkındım öteden beri" (Urgan, 2012, s. 188).

> "Savaşın acayip bir dönemiydi benim orada geçirdiğim dokuz ay. Fransızlar "drolê de guerre" yani "tuhaf bir savaş" adını takmışlardı o döneme. Gerçi savaş resmen ilan edilmişti; ama savaşma yoktu. Herkes yanında gaz maskesi taşımak zorundaydı. Ben maskeyi otelde bırakıp çantasını el çantası olarak kullanır, içine sigara, kitap, kalem, defter filan koyardım. Geceleri, ara sıra alarm verilir, herkesin sığınaklara inmesi istenirdi. Ama kenti bombalayan uçak yoktu havada. Zaten Paris, daha sonraları da hiç bombalanmadı. Sirenler ötmeye başlayınca, ışıkları söndürür, pencerenin kenarına otururdum. Otelimin çevresinde bir yığın kilise vardı ve alarm sırasında kiliselerin hepsi "glas" denilen o çok ağır tempolu ve etkileyici ölüm çanlarını çalmaları beni korkutacağına, garip bir yaşama sevinci verirdi" (Urgan, 2012, ss. 191-192).

> "İstanbul özlemimin beni kemirdiğini, doğduğum büyüdüğüm kent dışında hiçbir yerde yaşayamayacağımı, o dokuz ay anladım. Yolculuklara çıkmaktan, bir ay, bilemediğiniz iki ay, bir yerlere gitmekten her zaman hoşlandım. Ama sonra İstanbul'a dönmeliydim mutlaka. Zaten sonraları Londra'da geçirdiğim on bir ay bir yana, İstanbul'dan uzun süre uzak kalmadım hiç. Paris'teki o dokuz ay sırasında acayip saplantılara kapılıyordum. Örneğin eskiden Galata Köprüsü'nün altındaki havuzumsu yerlerde görülen denizin o garip yeşilini tutturuyordum. O yeşili gözümün önüne getirmek istiyor, bir türlü yapamıyordum. İyiden iyiye manyaklaştığım için, İstanbul'u hiç görmeyen iki ressam arkadaşım, ellerine fırçayla palet alıp çeşitli yeşil tonlarını bana gösteriyorlar; "acaba bu muydu?" diye soruyorlardı. "Hayır değil, bu da değil" diyordum özlemden titreyerek" (Urgan, 2012, ss. 191-192).

> "1941 ilkbaharında, Anadolulu öğrencilerin bir an önce evlerine barklarına dönmeleri için, İstanbul Üniversitesi'ndeki dersler Nisan ortasında kesildi. Nazi ordusu her an İstanbul'a girebilir, her an ölebilirdik. Dünyanın sonu gelmişti sanki. Ertesi gün yaşayıp yaşayamayacağımız belli olmadığından canımızın istediğini yapmaya hakkımız vardı. Çılgın bir ilkbahar yaşadık" (Urgan, 2012, s. 196).

Amerikan Kız Koleji'nde yatılı olarak öğrenim gören İpek Ongun, anı yazma sürecinde kendisini ve yaşamını gözden geçirirken yatılı okumanın ruhundaki izdüşümünü şu şekilde dile getirmiştir:

> "Evet, yalnızlığı güzel kullanmak gerek.
>
> Yarattığım bir dünya vardı.
>
> Sadece bana ait.

Bu, yalnızlığın güçlü ve keyifli yanıydı.

Öte yandan,

Bir de pazar akşamlarının yalnızlığı vardı.

İşte o bir felaketti.

Sıcak, güvenli bir kucak gibi beni sevgiyle sarıp sarmalamış evimden ayrılıp okulun uzayıp giden ıssız ve loş koridorlarından geçerek yatakhaneye ulaşmak.

Benim gibi birkaç kişinin daha bulunduğu o yerde eşyalarımı dolaba yerleştirirken gözlerimin yanması. Ağlamamak için zor tutardım kendimi. Kimi yatılılar pazartesi sabahı daha bir dinlenmiş, derslerimin üstünden geçmiş ve hazırlıklı olacağımı düşünürdü.

Evet, ağlamamak için kendimi tutardım, nasıl olsa, daha sonra ışıklar sönünce başımı yastığa gömüp doya doya ağlayabilecektim" (Ongun, 2017, s. 91).

Yatılı okumanın zorluklarından birisi de aile özlemidir. Bir de ergenlik döneminde buna arkadaşsızlık eklenince, yalnızlığın kesif acısını duyumsamak kaçınılmaz hâle gelmektedir:

"Pazartesi sabahı en güç geçen saatlerdi. Öğleni bulunca derin bir "oh" çekerdim. Ve öğleden sonra dersler biterdi. İlk gün bitti diye nasıl da sevinirdim için için.

O şanslı gündüzlüler, neşeli cıvıltılar arasında, konuşa gülüşe evlerinin yolunu tutarlar, bana da o ıssız koridorlara dönmek kalırdı. Onlara nasıl imrenirdim Tanrım, nasıl!

Dersler biter bitmez, en azından annemin sesini duyayım diye okulun, Marble Hall'daki telefon kulübesine koşar sıraya girerdim. Bazen konuşabilirdim, bu beni azıcık da olsa teselli ederdi; bazen de ya annem evde olmaz ya da uzun kuyruk nedeniyle sıra bana gelmeden etüt saati gelir, yüreğim taşlar kadar ağır, oradan ayrılmak zorunda kalırdım.

Mutsuzdum çünkü yalnızlık çekiyordum.

Mutsuzdum çünkü arkadaşım yoktu" (Ongun, 2017, s. 93).

Prenses Süreyya'nın anı yazma sürecinde kendisini ve yaşamını gözden geçirirken eğitim süreci üzerine düşünüp birtakım çıkarımlar yapması aşağıda yer alan satırlarda kendini göstermektedir:

"Şansımıza İsfahan'da Almanlar için özel bir ilkokul vardı. Başında Fraulein Mentel diye Alman bir kadın bulunuyordu. Meselemiz tam da istediğimiz gibi çözüldü. 1941 Haziranına kadar burada okudum.

Bu tarihte İran'ı müttefikler işgal ettiler, buradaki Almanlar'dan erkekleri Avustralya'ya, kadınlarla çocukları da Almanya'ya yolladılar. Yabancı olarak yalnızca, Fraulein Mentel kalmıştı.

Artık her sabah Fraulein Mentel'in evine gitmeye başlamıştım. Orada bana hem ders verir, hem de piyano öğretirdi. Piyanoda ilerleyip virtiöz falan olmadıysam da bu dersler müzik bilgimi epeyce arttırmıştı. Sonraları da ara sıra, zevk için piyano çalmışımdır" (Süreyya, 2007, ss. 39-40).

Prenses Süreyya, anılarında eğitim süreci ve kişilik özellikleri ile ilişkilendirerek ilgi alanlarının müzik, spor ve psikoloji olduğunu, arkadaşlarına nazaran üstün başarı gösterdiğini belirtmiştir:

"1944'te annemle babam, beni İsfahan'daki bir İngiliz özel okuluna vermeyi kararlaştırdılar. Miss Eidin adında biri İngiliz kadının idare ettiği bu okul, İsfahan'daki diğer okullardan hayli temiz bir yerdi. Yedinci sınıfta başlamıştım; fakat gördüğüm özel öğretimin bir sonucu olarak, sınıf arkadaşlarımdan kat kat ilerdeydim. Onun için okula girdikten sonra üst üste üç sınıf birden atladım. Böylece okulu on yedi yaşında bitirecek yerde, on dört yaşımda bitirdim" (Süreyya, 2007, s. 41).

Aynı zamanda Prenses Süreyya, eğitim sürecinde kurduğu arkadaşlıkları anlatmıştır:

"O günler hayatımın en mutlu günleri olarak kalmıştır. Tatilde annemle babam beni alır Wengen'e, Lunago'ya götürürdü. Kışın da Gsaat'a ya da Saint Moritz'e giderdik. Orada kayak yapmaya başladım, kısa zamanda bu spora büyük merak sardım.

Bütün bunlardan da önemlisi, o iki okulda geçen yıllar içinde ömür boyu devam eden arkadaşlıklar kurmuş olmamdır.

La Printananire'deki en yakın arkadaşlarımdan biri Maria Antonia Rebelo De Nagalhaes adında Portekizli bir kızdı. Diğeri de Maria Grazia Figori adında İtalyan bir kızdı. Bu kız sonradan mimar olmuş ve Roma'ya taşınmıştı.

Les Roseaux'da da en yakın arkadaşlarım Wanda Pampanikilas adında Yunanlı bir kızla, Sylvia Mattin adında İspanyol bir kızdı. Wanda şimdi evlenmiş, Atina'da yaşıyor; Sylvia ise New York'ta.

Tahran'da imparatoriçe olarak kaldığım yedi yıl içinde bu eski arkadaşlarımla sık sık mektuplaşırdım. Annemle babam bir yana kendilerine "sen" diye hitap edebileceğim yalnızca bu insanlar vardı. Çünkü onlar beni imparatoriçe olarak değil Cenevre Gölü kıyılarında arkadaşlık ettikleri

Süreyya İsfendiyarî olarak tanıyorlardı. Şah'tan boşandıktan sonra da hatırımı soranlar onlardı.

İsviçre'de geçen o günlerde bütün arkadaşlar şen şakrak kızlardı. Pazar günleri öğleden sonra dansa gitmemize de izin verilirdi. La Printaniere'deki baloda, ilk kez dans edişimi hatırlıyorum. Hepimiz tuvaletler giymiştik. Kavalyelerimiz de civardaki okullarda okuyan çocuklardı.

Bu arada, dans ettiğimiz delikanlılar arasında pek cazip bulduklarımız olurdu elbette. Yalnız bunlar gelip geçici hislerdi. Kavalyelerimin adlarını şimdi bile hatırlamıyorum.

Öte yandan, annemle babamın bazı İranlılardan benim için aldıkları evlenme teklifleri çok daha ciddiydi. Daha o günlerde bile Zürih'e bizi görmeye gelen İran'lı tanıdıklardan beni isteyenler çoktu. Tatili geçirmek için eve geldiğim zamana rastlayıp görenler vardı aralarında. Bir kısmı da beni İsfahan'dan hatırlıyor, artık güzel bir genç kız olduğumu düşünüyordu" (Süreyya, 2007, ss. 41-42).

Psikoloji Dersleri Almaya Başladım başlığı altında Prenses Süreyya, Psikoloji alanında aldığı eğitime neden gereksinim duyduğunu, bu eğitimi yaşamına katkısıyla birlikte değerlendirerek şöyle anlatmıştır:

"Psikolojiyle uğraşmaya da o sıralar başladım. Çevremdeki insanları daha iyi anlamak istiyordum çünkü. Bu insanların hemen hemen hepsi rol yapıyordu. Onun için, hepsinin yüzündeki maskeleri yırtıp gerçek çehrelerini görmek, davranışlarının gerçek sebeplerini öğrenmek istiyordum.

Bu maksatla, birçok psikoloji kitabı okudum, hatta bir ara psikoloji öğretmeni bile tuttum. Benim için köşke gelir, ders verirdi. Bu adam, İran'ın en ileri gelen psikologlarından biriydi. Charcot'un, Freud'un, Jung'un eserlerini bana o tanıttı" (Süreyya, 2007, ss. 111-112).

"Böylece edindiğim bilgiler, Şah'ı avutmama çok yardım etti. Şah o sıralar, sık sık karamsarlığa düşüyordu. Olup bitenler karşısında, elinden bir şey gelmeden, olaylara seyirci kalmak, o zamana kadar başardığı bazı eserlerin birtakım muhafazakârların elinde mahvolduğunu görmek, onu çok üzüyordu. Kendisine yeniden cesaret vermek için elimden gelen her şeyi yaptım" (Süreyya, 2007, s. 112).

2.1.3.2.8. Meslek- Kariyer

Meslek ve eş seçimi, kişinin yaşamının gidişatını tayin eden ve yaşamını biçimlendiren kritik dönemeçlerdendir. Kişinin meslek seçimi ise oluşturacağı sosyoekonomik ve kültürel çevreyle birlikte eş seçimini bile etkileyecek niteliktedir. Ana hatlarıyla insanlara faydalı mal veya hizmet üretmek ve bunun karşılığında para kazanmak için yapılan, belli bir eğitimle elde edilen sistemli bilgi ve becerilere

dayanan, kuralları toplum tarafından tespit edilmiş etkinlikler bütünü olarak (Kuzgun, 2009, s. 3). tanımlanabilen meslek, iş olarak yaşama geçtiğinde işlevsellik kazanan psikolojik, ekonomik, sosyal ve kültürel boyutları ile kişiyi etkileyen bir kavramdır:

> "İnsanın doğuştan getirdiği yetenekleri, potansiyeli, gizil güçleri vardır. Biz yaşam içinde bunları ortaya koyma, kullanma ve geliştirmek isteriz. İşte sahip olduğumuz bu yetenekleri kullanma ve geliştirme olanağı sağlayacak alan meslek alanlarıdır. İşimizdir. Biz çalışırken aynı zamanda bu yetenekleri ifade etme, güçlerimizi artırma fırsatı elde ederiz. Böylece birey varoluşunun anlamını yakalar. Sahip olduğu yetileri kullanarak doyuma ulaşır. Kendini, bir iş yaptığı, üretken olduğu için de değerli ve önemli görür. Böylece kendine güveni gelişir. Toplum içinde yararlı olma, hizmet verme yoluyla da saygınlık kazanma söz konusudur. Meslek etkinlikleri içinde biz başkalarıyla etkileşimde bulunuruz, belli rol ve görevler yoluyla sosyal kimliğimizi kazanırız. O hâlde çalışmanın temelinde bireyin çok yönlü psikososyal ihtiyaçlarının karşılanması söz konusudur" (Yeşilyaprak, 2018, s. 4).

Yaşam boyu süren dinamik bir süreç olan kariyer kavramı ise bir kimsenin yaşamı süresince yaptığı işleri, başarı çizgisini oluşturan belli başlı olaylar bütünü dizisini, oynadığı yaşam rollerini yansıtan genel bir tablo olarak anlaşılmaktadır (Kuzgun, 2009, s. 3). Anı yazma sürecinde kişi, kendisini ve yaşamını gözden geçirirken zihninde âdeta meslek ile kariyer adlı başlıklar açarak bu konulardaki yaşanmışlıklarına dair birtakım değerlendirmeler yapabilmektedir. Bu duruma ilişkin aşağıda sıralanan alıntılar örnek teşkil etmektedir.

Mîna Urgan, anı yazma sürecinde, meslek seçimi sürecini ve bu kararının yaşamı içerisindeki sonuçlarını şöyle değerlendirmiştir:

> "Aile dostlarımızın çoğu bu kararımı hiç beğenmediler. "Adı bile acayip olan o bölümü bitirince, ne olacaksın? Bir lisede dil öğretmeni olacaksın ola ola. Bari Hukuk Fakültesi'ne git. Devlet memurluğu yaparsın en azından" dediler. Annem de onlar gibi düşünüyordu belki; ama bana karşı koymayı aklından bile geçirmedi. Bense, bir okulda dil öğretmeni olmaya razıydım. Çünkü sevdiğim bir konuyu okumaya karar vermiştim. Lisede seveyim sevmeyeyim her derse çalışmak, geçer not almak zorundaydım. Ama beni gerçekten ilgilendiren bir konuyu seçersem, üniversite öğretimimin bir haz kaynağı olacağını düşünüyordum. Nitekim öyle oldu da. Üstelik ancak anladığım ve sevdiğim bir alanda başarılı olabileceğimi de biliyordum" (Urgan, 2012, s. 171).

> "Kendim doğru seçimi yapmıştım ve mesleğim ömrüm boyunca mutlu etti beni. Öyle mutlu etti ki, bu mutluluk yetmiyormuş gibi, bana üstelik para

verilmesine ilkin şaşırdım. Her ay maaşımı alınca, elimde paralar bölümdeki arkadaşlara koşar, "bana gene para verdiler" derdim hayret içinde. Hayret etmem doğaldı; çünkü salt zevk için yaptığım bir iş, ekmek parasını da sağlıyordu bana. Böyle bir mutluluğun yeryüzünde kaç kişiye nasip olduğunu bilemem" (Urgan, 2012, s. 171).

Anı yazma sürecinde İpek Ongun da Mîna Urgan gibi anılarında mesleğini nasıl seçtiğini yaşanmışlıkları ile ilişkilendirerek değerlendirmiş ve meslek seçiminin sonucu ile kariyerine dair şu çıkarımlarda bulunmuştur:

"O kadar ki, üst üste arkadaşlarla buluşursam ya da etkinliklere katılırsam, sürekli alanım genişlerse sanki giderek sığlaşıyordum. Ve işte o zaman, evimde, kendi kendimle baş başa kalmak istiyordum. Yoğunlaşabilmek, odaklanabilmek için. Tekrar kendimi bulabilmek için.

İkincisiyse yalnızlık çekmek.

Kendi kendine yetememek, kendiyle baş başa kalamamak, sürekli başkalarıyla olma arzusu, sürekli bir yerlerde olma isteği.

Birinci de güç var, ikincisindeyse güçsüzlük.

Tek çocuktum, kardeşim yoktu. Tek çocuk derin duyguları daha iyi tanır. Derin duyguları tanımak için zaman ve zemini vardır çünkü. Düşünürdüm, hayaller kurardım, bebeklerime masallar uydururdum, sanki gizlice, kimselere sezdirmeden kendimi yazarlığa hazırlıyordum.

Şimdi düşününce anımsıyorum.

Üçüncü sınıftayken küçük bir defterim vardı. Bordo kaplı minik bir ajanda. Şu an bile gözümün önünde. Oraya, "Büyüyünce meşhur bir muharrir olmak istiyorum," diye yazmıştım. Muharrir; yazar yani. Defteri hatırlıyorum da bu satırı yazdığımı hiç ama hiç hatırlamıyorum.

Şöyle olmalı. Bu, benim için öylesine uzak ve ulaşılamayacak bir istek, bir hayaldi ki, onu çok çok derinlere gömmüşüm. Ve bu nedenle de o sözcükleri yazdığımı gerçekten hatırlamıyorum. Defteri annem karıştırmış ve o cümleyi görünce saklamış. Çok daha sonra, ben yazar olduktan sonra vermişti" (Ongun, 2017, s. 90).

"Yazı yaşamımla ilgili ilk işaretler ilkokul çağımda belirmiş olmalı. Neden derseniz, o yaşlarda en sevdiğim oyun, Bahçelievler'deki balkondan dönüştürülmüş camekânlı odada bebeklerime uzun uzun masallar anlatmaktı" (Ongun, 2017, s. 387).

"Daha sonra ilkokul üçüncü sınıftayken küçük bir deftere, bordo kaplı ajandaya, "Büyüyünce meşhur bir muharrir olmak istiyorum," diye yazmışım, yani ünlü bir yazar olmak arzusundaymışım. Annem defteri bulup bu satırları okuyunca saklamış ve yıllar sonra, ilk kitabımı yazınca, bana vermişti. Oysa

ben bu satırları yazdığımı hiç ama hiç anımsamıyorum, demek ki bu isteği gerçekleştiremeyecek bir hayal gibi düşünüp çok çok derinlere gömmüşüm.

Okumayı ve kitapları her zaman çok sevdim. Kitaplar benim vazgeçilmezimdi, hâlâ da öyledir. Annem de hem edebiyat öğretmenliğinin verdiği tutum hem kendisinin çok iyi okur olması nedeniyle beni kitaplarla besledi, durdu" (Ongun, 2017, s. 387).

"Alp (hakkını nasıl öderim, özellikle de yazı hayatımla ilgili, bilemem) beni yüreklendirdi" (Ongun, 2017, s. 391).

"Aslında bir yazar için bundan büyük bir mutluluk olamaz. 1980'lerde yazdığım çocuk romanları hâlâ okullarda okutuluyor, 1990'larda yazdığım ilk gençlik kitaplarıysa hâlâ bugünün gençleri tarafından okunuyor, üstelik devam etmem isteniyor.

En büyük sınav zamana karşı olandır, derler ya, kitaplarımın otuz beş yılı devirmiş olup hâlâ okunuyor olması, beni nasıl gururlandırıyor anlatamam" (Ongun, 2017, s. 418).

"Hep söylediğim gibi, tüm çalışmalarımda asıl amacım" gence hizmet" sunmaktı. Bunun yoluysa "İlk Gençlik Yazını"nı oluşturmaktan geçiyordu. Verilen ödüllere baktığımda, bu dileğimin, bu düşüncelerimin karşılığını bulmuş olduğunu düşünüyorum.

Ne mutlu" (Ongun, 2017, s. 426).

"Böylesi güzel olaylar yaşadığımda, durup düşününce, buna "kalemin gücü" diyorum ben. Akıl almaz bir şey. Düşünün, ben odamda oturup yazıyorum, çalışıyorum. Yazdıklarım okunacak mı okunmayacak mı bilmiyorum. Okunursa kimler okuyor, onu da bilmiyorum. Ama yazdıklarım kitaplaşıyor, dağıtılıyor, evlere giriyor ve birileri okuyor. Sonra o birileri benimle temasa geçiyor ve kâh okullardaki öğrenci ve öğretmenlerle bir araya geliyoruz kâh kitabevlerinde imza için buluşuyor, tanışıyoruz. Ve işte bazen de az önce anlattığım gibi güzel olaylar yaşanıyor, kalıcı dostluklar yeşeriyor. Bu kadarı değil belki ama buna benzer pek çok keyifli beraberliklerimiz oldu kitaplar aracılığıyla.

Ve işte bu nedenle, bu tür güzel olayları yaşayınca, "kalemin gücü" diye düşünmekten alamıyorum kendimi" (Ongun, 2017, s. 435).

Nilgün Belgün'ün, anı kitabında mesleğinin kendisine ve yaşamına katkılarını, yaşanmışlıklarında nasıl bir rol oynadığını ve tüm bunlarla ilişkili olarak kariyer sürecini değerlendirdiği alıntılar aşağıda yer almaktadır:

"İnsan, hayatına baktığı zaman, hem işinde hem özel hayatında mutlu olması çok ender rastlanan bir durumdur. Hayat bir tahterevalli gibi, bir yukarı bir aşağı, sürekli bir devinim içinde kovalar sizi. İş ve aşk yan yana çok az örtüşür birbirleriyle. İşte benim 90'lı yıllarım hem aşkta hem işte doruk noktasında olduğum bir dönemdi" (Belgün, 2010, s. 99).

"Oyunculuğun müthiş bir büyüsü ve çok başka bir tılsımı var. Yaşadığınız acılardan, geçirdiğiniz zorluklardan sizin daha kolay biçimde sıyrılmanıza, daha kolay bir biçimde onları unutmanıza yardımcı oluyor. Bence çok kutsal bir meslek" (Belgün, 2010, s. 111).

"Canımı çok acıtan, yüreğimi delip geçen evlilikten sonra, mesleğime daha sıkı sarıldım. Oyunculuğum benim yaralarımı sarmama ve yere düşüp tekrar dimdik ayağa kalkarak güçlenmeme yardım etti. İçimdeki kadının tekrar yüzünü güldürmeyi başardım; o çocuksu temiz duygularını tekrar yaşatmaya gayret ettim. İçimdeki kadının sıcaklığını, gülümsemesini, bana doğru yolu göstermesini sağladım. Çünkü beni yalnız bırakmayan, benim hep yanımda olan, bana doğru yolu gösteren o kadındı. Ayrıca, içimde binlerce kadın vardı. Bu kadınları her oynadığım rolde, karakterde gösterme imkânım vardı. Bu bende Tanrı'nın bana verdiği bir lütuftu. Bu lütfun değerini bilmeye çalıştım" (Belgün, 2010, s. 112).

"Evlilikteki şanssızlığım Allah'tan oyunculuğuma yansımadı. 29 yıl oyunculuğa verdiğim emek karşılığını bulmuş artık: ben evliliği beceremememiştim ama oyunculuğu becermiştim. Aslında, ilişkilerde kötü insan yoktur, birbirinin kimyasına uymayan insanlar vardır. İlgisizlik vardır. Onun doğrularıyla sizin doğrularınız; onun yanlışlarıyla sizin yanlışlarınız farklıdır" (Belgün, 2010, ss. 122-123).

2.1.3.2.9. Aşk

Bilimsel olarak çeşitli tanımları yapılan ve kendi içinde birtakım türlere ayrılan aşkın özünde tanımları yıkıp aşan, adı henüz konmamış bambaşka duygularla girift, ele avuca sığmayan ve kişiye mahsus bir mefhum olduğuna inanılmaktadır. Bedri Rahmi Eyüboğlu, *Sevda Üstüne* adlı şiirinde bu durumu şöyle ifade etmiştir:

"Bütün kitapları yakmalı

Sevda üstüne ne söylemişlerse yalandır"

(Eyüboğlu, 2018, s. 210).

Tanımların ötesinde aşk, asırlar boyunca her tür anlatının konusu olagelmiştir: Destanın, efsanenin, şiirin, öykünün, türkünün, şarkının vb. Öyle ki kişinin ruhunda derin izler bırakan aşk ve aşka ilişkin anılar, her daim kişi tarafından anlatmaya değer bulunmuştur:

"Aşk izi yazı.

Yazdığın aşk izi"

(Mungan, 2016, s. 30).

Aşka dair anılar kimi sanatçıların kurmaca eserlerinde dolaylı olarak kimilerinin de anı türündeki eserlerinde doğrudan anlatılmış ve yazılarak anlaşılıp anlamlandırılmaya çalışılmıştır.

Öleceğini bilen bir varlık olan insan, âşık olduğunda sonsuzluğu deneyimler. Aslında aşkı yaşamanın ve anıları yazmanın gayesinde sonsuzluk arayışının esintisi vardır.

Aşağıdaki örneklerde olduğu gibi anılarını yazan bazı kişiler, kendilerinde acı veya tatlı olarak iz bırakan; kendilerini değiştirip dönüştüren aşk ile ilgili yaşantılarını da gözden geçirip onları sorgulayarak birtakım çıkarımlarda bulunabilmişlerdir. Elbette kişinin yazılarında aşkı anmamasını; âşık olmadığı, aşkı anlatmaya değer bulmadığı vb. şekilde yorumlamanın doğru olmadığına inanılmaktadır. Aşk kişinin mahremidir; bazen hesaplaşılamayan, içten içe yazgısını tamamlamadığı duyumsanan aşk doğrudan ve olduğu gibi yazıya aktarılamayabilir. Ama bu durum, kişinin; anılarında yer vermese de aşka dair yaşanmışlıklarını düşünmediği ve gözden geçirmediği anlamına gelmez.

Mîna Urgan'ın *Bir Dinozor'un Anıları* adlı anı kitabı incelendiğinde aşk ile ilgili yaşantılarına yer vermediği görülmüştür. Çocuklarına değinmiştir. Ancak çocuklarının babasından ve evliliğinden bahsetmemiştir. Belki baskı ile ilgili belki de başka hususlarla ilgili olarak bu durumu birçok açıdan yorumlamak olasıdır fakat bu konuda yeterli kaynak ve ispat bulunmadığından konuya ilişkin herhangi bir açıklama yapılmayacaktır.

Nilgün Belgün'ün ise *Aşk ve Komedi* adlı anı kitabı neredeyse ismiyle müsemma olmuş, kendisinin aşk ile ilgili yaşanmışlıkları temeli üzerine yazılmıştır. Kitabın adından ve incelenen içeriğinden de anlaşılan Nilgün Belgün'ün yaşamında aşk çok önemlidir. Kendisinin aşktan beslenen bir sanatçı olduğu kanısına varılmıştır.

Nilgün Belgün, anı kitabının *Sahne Tozu* adlı bölümünde Metin Akpınar'a olan platonik aşkını anlatmış ve ardından şunları söylemiştir:

> "Daha sonra hayata baktıkça, yaş daha da ilerledikçe, o temiz, o saf duyguların ne kadar önemli duygular olduğunu çok daha iyi anlıyorum. İyi ki o duyguları hissetmişim, iyi ki bunları yaşamışım. Metin'in bunlardan hiç haberi yoktu. Sonra, çok yıllar sonra söylediğimde çok güldü" (Belgün, 2010, s. 42).

Yıllanan duygular aradan geçen zamanla mantık süzgecinden geçerek dönüşebilmektedir. Anıların yazılma sürecinde geçmişteki yaşantılara dair duygular ve düşünceler mantık eleğinden geçirilerek yeniden anlamlandırılabilmektedir:

> "Bu tamamen beni ilgilendiren bir duyguydu. O anda onu çok güzel bir şekilde yaşamıştım. Şu anda Metin Akpınar benim her zaman çok önem verdiğim, çok sevdiğim, hem kişiliğine hem mesleğine çok saygı duyduğum çok iyi dostum" (Belgün, 2010, s. 42).

Gerçek Sevgi adlı bölümde Nilgün Belgün, Veteriner Hekim Fazıl'la olan ilişkisini anlatmıştır. Aralarında yaş farkı vardır. Fazıl, kendisinden yaşça küçüktür. Birliktelikleri uzun yıllar sürmüş ve birlikte ayrılık kararı almışlardır. Nilgün Belgün bu ilişkisine dair duygularını ve düşüncelerini şu şekilde dışa vurmuştur:

> "Bu ilişkimin kadın erkek ilişkilerinden çok daha farklı bir yanı vardı. Belki de gerçek aşk buydu. Ben de gerçek aşkın tarifini yapamıyorum doğrusu. Egomuzun çok üzerinde bir sevgiydi bu. Zaman zaman özlemiyor muyum? Evet, özlüyorum. O da mutlaka beni düşünüyor ve özlüyordur. Bunlardan eminim. Ama emin olduğum bir tek şey daha var. İnsanların aslında yalnız olduğu" (Belgün, 2010, s. 151).

Görüldüğü üzere aşka dair yaşantıları anlamlandırmak kişinin ruhunu değiştirip dönüştüren bir hadisedir. Bu hadise yaşamın bütününü ve kişinin ruhunu doğrudan yansıtma olasılığı yüksek olan anı yazma sürecine ve sonucuna yansımaktadır

2.1.3.2.10. Evlilik-Boşanma

Kişinin yaşamının gidişatını belirleyen kararlarından birisi olan eş seçimi ister ömür boyu süren bir evliliği ister boşanmayı beraberinde getirsin; kişinin ruhsal dünyasında köklü değişikler yapar. Elbette bu değişim kişinin ruhsal dünyasının sınırlarını aşarak toplumsal, ekonomik ve kültürel alanları da içine alır. Kişiden kişiye farklılaşan sebeplerle gerçekleşen evlilik ana hatlarıyla şöyle tanımlanabilir: "…geçmiş birikimleri, içlerinden yetiştikleri aileler, eğitim ve öğrenimleri, kültürleri birbirinden farklı olan iki kişinin hayatlarının geri kalan bölümünü birlikte geçirmeye karar vermesidir" (Baltaş, Acar ve Baltaş, Zuhal, 1993, s. 97). Eşler birlikteliklerini

devam ettirmenin olanaksız olduğunu anladıklarında boşanma yolunu tercih eder (Baltaş, Acar ve Baltaş, Zuhal, 1993, s. 109). Eşlerin boşanmayı seçmesinin altında kişiden kişiye değişen birtakım nedenler yatar. "…evlilik bağının kopması, eşlerin fiziksel ve hukuki olarak evlilikle ilgili sorumluluklarının bitişi ve evliliğin geçersiz olması anlamına gelen" (Zara, 2011, s. 20). Boşanma birlikte alınan ortak bir karar olsa dahi kişinin yaşamında birçok değişikliği getiren mühim bir stres kaynağıdır (Baltaş, Acar ve Baştaş, Zuhal, 1993, s. 109). Boşanma ehemmiyetli bir yaşam değişikliğidir ve çoğunlukla bir yakının ölümünü izleyen yaşananlara benzeyen bir psikolojik kriz olarak yaşanabilir (Zara, 2011, s. 22). Nitekim kişi boşanmada da yaşamındaki önemli birini ve onunla beraber tanımlanan bir kimliği ve yaşam şeklini kaybeder (Zara, 2011, s. 22). Aynı zamanda boşanma evresindeki bir kişi yeni kimlik oluşturma gereksinimiyle birlikte meydana gelen pek çok sıkıntıyla yüz yüze gelebilir (Zara, 2011, s. 21). Görüldüğü üzere evlilik ve boşanma, kişinin kimliğini bile biçimlendirecek denli etkiye sahiptir. Bu sebeple evlilik ile boşanmanın kişinin varlığına ve yaşamının akışına dair pek çok değişikliği beraberinde getirmesi kaçınılmazdır. İçsel dengeyi ve bütünlüğü sağlama arzusunu içinde barındıran anı yazma sürecinde kişiler bu konu alanlarına bağlı olarak yaşanmışlıklarını gözden geçirerek bazı sorgulamalar, değerlendirmeler ve çıkarımlar yapabilmektedir. Herkesin evliliğe ve boşanmaya atfettiği anlamın değişkenliği gibi bu konu alanlarına ilişkin anılarını nasıl ele aldığı da kendisine özgü olabilmektedir. Bu çalışma kapsamında incelenen anı kitaplarında da bu özgünlük kendisini ortaya koymaktadır.

Mîna Urgan'ın anılarında ne evlendiği kişiyle tanışma, flört vb. ne de boşanma süreci görülmüştür. Evlendiği kişi, âdeta yoktur. Hiç yaşanmamış, belli belirsiz bir iz gibidir. Mîna Urgan'ın evlenip ve boşandığı şu satırlardan anlaşılmıştır:

> "Gelgelelim kendimi psikolojik bunalımlara bırakacak durumda değildim. Bir yıl önce boşanmıştım, anneme, dadıma ve iki çocuğuma bakıyordum. Halamdan miras kalan şimdi oturduğum daire yoktu. Daha sonraları Bodrum'da 30.000 liraya aldığım küçük ev yoktu. Bankada beş kuruşum yoktu. Son paramla on bin liraya Buhara taklidi küçük halı almıştım. Bunu sırtıma yükleyip Divan Yolu'nda aldığım halıcıya geri götürdüm. Durumu anlattım. Dokuz bin liraya karşılık geri almasını rica ettim. Sekiz bine, sonra yedi bine indim. Namussuz herif gene kabul etmedi. İlk iki ay

yardıma koşan arkadaşlarım oldu iyi ki. Kara gün dostunun ne demek olduğunu o zaman anladım" (Urgan, 2012, ss. 259-260).

Nilgün Belgün anı yazma sürecinde üç kişiyle olan evliliğinden ve bu evliliklerinin, dört nikâhının boşanmayla sona erdiğinden bahsetmiş; bir taraftan da tüm bunları anlamlandırmaya çabalamıştır. İlk evliliğini yazdığı bölümdeki şu satırlar sorgulamanın, yüzleşmenin, kabullenmenin ve yaşanmışlıkları neticesinde çıkarımlar yapma sürecinin iç içe geçtiğini gözler önüne sermektedir:

> "Çok acele ve çok küçük yaşta bir evlilik yapmıştım. Evliliğin ciddiyetini düşünmeden sadece aşk ve sevgi uğruna yapılmış bir evlilikti. Aradan yıllar geçti. Bir süre sonra da sevgili kızım Oylum dünyaya gelmişti. Kendimi anneliğe hazır hissetmeden anne olmuştum" (Belgün, 2010, s. 33).

> "Bu evliliğin hüsranla bitmesi babama göre çok normaldi. Çünkü yapılan evlilik yanlıştı. Yanlış babama göre ve bana göre çok farklıydı. Bana göre yanlış, gerçekten evliliğin ciddiyetini anlamadan çok küçük yaşta evlenmemizdi. Evlilik bence daha ciddiye alınması gereken bir müessese, daha iyi düşünmek ve bu kadar küçük evlenmemek gerekir diye düşünüyorum. Ama şimdi kızıma baktığım zaman, tabii çok mutluyum bu kadar genç yaşta anne olduğum için, kızıma göre aramızdaki yaş farkı az olduğundan, çok genç, yirmi yaşında doğurdum ilk çocuğumu. Ama her zaman gençlere söylüyorum, kendi ayaklarınızın üstüne bastığınızda, kendinizi daha olgun hissettiğinizde, daha iyice düşünüp karar verdiğinizde evlenin diye. Çünkü evlilik flört etmeye benzemiyor; tamamen farklı. Evlilikteki ilişkiler çok farklı ve özverili" (Belgün, 2010, s. 35).

Nilgün Belgün, İlhan Gencer'in çocuk isteği üzerine inatlaşmaları uğruna ayrıldıklarını ve tekrar evlendiklerini, ikinci çocuğunu dünyaya getirdiğini dile getirmiş ve anı yazma sürecinde bu evliliğini de sorgulamıştır:

"Daha sonra –tabii ki sevgi bitmediği için- bir inat uğruna ayrıldığımızdan, tekrar evlendik. İlhan'la ikinci kez nikâh masasına oturduk. Bu sefer ben sevgim için, aşkım için çocuk doğurmayı kabul ettim. Ve Merve dünyaya geldi. İkinci kızım" (Belgün, 2010, s. 53).

> "Benim çalışmamam için hiçbir sebep yoktu ortada. Çünkü o da sanatçıydı, o da geç geliyordu eve. Yani ben de o sırada tiyatroma gidip çalışıp evime gelebilirdim. Ben aşk için çok sevdiğim mesleğimi bırakıp mutsuz olmuştum. Neden karşımdaki adam aşk için inadından vazgeçip beni mutlu etmiyor diye düşünüyordum" (Belgün, 2010, s. 57).

Nilgün Belgün ikinci evliliğinin bitişini anılarında şöyle ifade etmiştir:

"…Ve bu karşılıklı inatlaşmanın sonunda ayrılmaya karar verdik" (Belgün, 2010, s. 58).

Kitabının *Kedi Tutkum* adlı bölümünde Nilgün Belgün, evlilik ve boşanmayla ilgili yaşanmışlıklarına ilişkin şu çıkarımlarda bulunmuştur:

"Ve maalesef üç evliliğim de hüsranla sonuçlanmıştı. Birincisi sorumsuzluktan, ikincisi kıskançlıktan, üçüncüsü sadakatsizlikten" (Belgün, 2010, s. 123).

Nilgün Belgün, aldatılması sebebiyle boşanmasını da yazıya dökmüştür. Bu konu çalışmanın *Travmatik Yaşantılarda Anı Yazmak* başlığı altında ele alınacaktır.

Anlat Anneanne adlı anı kitabının incelenmesi neticesinde mutlu bir evlilik yaşamı olduğu kanısına varılan İpek Ongun, çok sevdiği eşi ile nasıl tanışıp evlendiğini torununun merak edip kendisinden anlatmasını istemesinin ardından o günleri âdeta yeniden yaşayarak şöyle anlatmıştır:

"Ve Amy, "Defne teyzeyi beklerken bize dedeyle nasıl tanıştığınızı anlatsana anneanne," diyor" (Ongun, 2017, s. 188).

İpek Ongun, eşiyle arkadaşları vasıtası ile tanışmıştır:

"Buradan bir arkadaş alacağız, dedi Lâle. Şaşırmıştım, çünkü biz üçümüz gidiyoruz sanmıştım. Ve ekledi, Miray'ın asker arkadaşı, o da burada, izinde, hep birlikte bir yemek yiyelim, diye düşündük" (Ongun, 2017, s.190).

"Daha ilk görüşte beğenmiştim dedenizi. Üzerinde güzel dikilmiş siyah bir palto vardı ve alnına doğru uzanan bir tutam saç ağarmıştı. Simsiyah saçların arasındaki o bir tutam beyaz, ilginçti ve ona da çok yakışmıştı. İşte bu, ilk izlenimimdi" (Ongun, 2017, s. 191).

> "Dedeniz bakmış asker arkadaşı pek mutlu, nişanlısı her bakımdan süper genç bir kız, arkadaşına demiş ki, ben Amerika'daydım yıllardır, dolayısıyla burada kimseleri tanımıyorum. Sen beni tanıyorsun, beni olduğum gibi nişanlına anlatsan ve sorsan acaba bana göre, benimle anlaşabilecek bir arkadaşı var mıdır? Varsa, beni tanıştırabilir mi?" (Ongun, 2017, s. 192).

"Bunun üzerine Ankara'ya gittiğinde ilk işi dedenizle tanışmak oluyor Lâle'nin. Üçü akşam yemeğine çıkıyorlar ve o yemekte benim bulunmaz arkadaşım

dedenizle sohbet ediyor yani onu ölçüp biçiyor ve pek bir beğeniyor, benimle tanıştırmaya razı oluyor" (Ongun, 2017, s. 193).

> "Dedeniz on gün izin alıp İstanbul'a geliyor ama aksiliğe bak ki ben İsviçre'deyim. Bizim tanışmamız için Lâle'nin nişanlısının da olması gerek, o ise pazar akşamı Ankara'ya dönecek. Benim de İsviçre'den pazar akşamı dönmem bekleniyor.
>
> "Ama işte kader böyle bir şey. Grev nedeniyle ben Pazar yerine cumartesi akşamı dönüyorum. Ve Lâle de bunu bilmesine karşın, yine de bir arayayım, diyor ve tam ben eve girdiğimde beni arıyor, durumu öğrenince de biz gelip seni alıyoruz, diyor ve böylece biz o cumartesi gecesi tanışıyoruz" (Ongun, 2017, s. 193).

"Hilton'un Roof Restoranı'na yemeğe gittik" (Ongun, 2017, s. 193).

"Müzik vardı; bir yandan yemek yiyip sohbet ediliyor, bir yandan da dans ediyorduk. Demiştim ya, o zamanlar yemekte dans edilirdi" (Ongun, 2017, s. 193).

"Bir süre sonra biz Lâle'yle, o zamanların deyişiyle burnumuzu pudralamaya tuvalete gittik. Orada Lâle hemen sordu, nasıl buldun, ne dersin, yarın da buluşalım mı?

"İyi, dedim ilk soruya ve ekledim: Yarın da buluşabiliriz. Beğenmiştim ya" (Ongun, 2017, s. 193).

İpek Ongun eşiyle tanışmalarının üçüncü gününü şu şekilde anlatmıştır:

"Abdullah Efendi Lokantası lezzetli yemekleri, mükemmel servisi ve seçkin müşterileriyle ünlü bir Beyoğlu restoranıydı. Ertesi gün orada buluştuk, yemeğimizi yedik, sıra sinemaya gelince, Lâle, bir arkadaşımla buluşmam gerekiyor, onun için sizinle gelemeyeceğim, diyerek bizi baş başa bıraktı" (Ongun, 2017, s. 195).

"Böylece Love is a Many Splendid Thing filmini baş başa seyrettik ve dedeniz ilk kez elimi tuttu" (Ongun, 2017, s. 195).

> "Dedeniz yine Hilton Roof'ta bize yer ayırtmış. Baş başayız. Manzara harika. Boğaz'da gece, ışıklar içinde büyüleyici. Ve hafif bir müzik.
>
> "Yemeklerimizi ısmarladıktan sonra, sana bir soru soracağım, demiştim, düşündün mü? dedi.

> "Ve ben, nasıl oldu, inanın hâlâ çözebilmiş değilim, belki de bütün haftanın stresiyle, evet, düşündüm, dedim ve ekledim, sen Amerika'da da çalışsan, Türkiye'de üniversitede görev alsan ya da çiftçilik yapsan, ben seninle olmayı kabul ediyorum" (Ongun, 2017, s. 198).

"Dedeniz bir an bana şaşkın şaşkın baktı ama çok mutlu görünüyor, gözlerinin içi gülüyordu" (Ongun, 2017, s. 198).

"Daha sonraları, bir doğru dürüst evlenme teklif edemedim, İpek lafı ağzıma tıkadı, diye takıldı durdu bana" (Ongun, 2017, s. 198).

İpek Ongun, eşiyle tanışmasının ve aldığı evlenme teklifinin ardından, nasıl evlendiklerini şöyle anlatmıştır:

"Konumuza dönersek, soğuk ve yağmurlu bir kış günü, o zamanlar salaş bir bina olan Büyükdere Evlilik Dairesinde, yaşlı ve aksi bir evlendirme memuru tarafından azarlana azarlana nikâhımız kıyıldı" (Ongun, 2017, s. 205).

> "Azarlanmamızın sebebi, benim alçak sesle konuşmam, dolayısıyla ne dediğimi doğru dürüst anlayamamasıydı. Alp'in durumundaysa, mesleğin ne, diye sorduğunda Alp biyokimya demiş, biyokimya sözcüğünü hiç duymamış olduğundan, neden şuna doğru dürüst kimyager demiyorsun, diyerek azarlamıştı. O nedenle, evlilik cüzdanımızda, Alp'in meslek hanesinde, kimyager yazar" (Ongun, 2012, s. 205).

> "Sonuçta nikâhlanmıştık.
>
> Düğünümüz de kısa bir süre sonra 21 Ocak 1966'da Pera Palas'ta yapıldı. Pera Palas'ın yöneticisi rahmetli Ferit Muhayyeş babamın gençlik arkadaşıydı. Yakışıklı, kültürlü, hoş bir beyefendiydi.
>
> Ferit Bey, antikalarla döşenmiş özel bir salonu, bizim düğün kokteylimiz için açmıştı. Abartısız, tantanasız, zarif bir düğün kokteyli olmuştu. Düğünden sonra da balayı niyetine bizi uzun süre Pera Palas'ta ağırladı. Bu da onun bize düğün armağanıydı. Alp askerliğini yapmakta olduğundan, askerlik biter bitmez de Amerika'ya gitmemiz gerektiğinden balayı için bir program yapmamız mümkün değildi" (Ongun, 2017, s. 208).

Prenses Süreyya'nın yaşamı, Rıza Şah'tan boşanmasının ardından sürgünde geçmiştir. Bilhassa, Rıza Şah'la evlenmesi ve boşanması geleceğinin güzergâhını değiştirmiş; yaşamının düzenini temelinden sarsmıştır.

Şaşkınlık Devri ve Boşandıktan Sonraki İlk Günlerim başlıkları altında anılarının ilk cümlesi "Şah'tan 1958 Mart'ında boşandım." (Süreyya, 2007, s. 9) olmuştur.

Zaten, boşanmasından sonra anılarını yazma gereksinimi duyan Prenses Süreyya'nın evlenmesine ve boşanmasına dair hatırında kalanlardan bazı satırlar şunlardır:

> "Mermer Saray'ın aynalı salonuna girdikten sonra Şah, beni bir divana götürdü. Orada, yan yana oturduk, bana içi lokum dolu billur bir kâse verdi. Bir güveyin geline temsilî olarak verdiği bir hediyeydi, evlilik hayatında ona ağız tadı dilemek anlamına gelirdi.
>
> Öte yandan. Valide Sultan da arkamıza geçip başımızdan aşağı şeker serpti. Bunun da bir anlamı vardı; fakat şimdi hatırlayamıyorum. Bütün bunlara İran geleneklerine göre, evlilik hayatında bize mutluluk getirecekti" (Süreyya, 2007, s. 69).
>
> "Nikâhımızı İmam Cuma kıydı" (Süreyya, 2007, s. 69).
>
> "Bazı Arapça dualar okundu, basmakalıp sözler söylendi. Sonunda Şah ile evlenmek isteyip istemediğim soruldu tabii ki.
>
> "Evet" dedim.
>
> Ancak, "evet" dediğim anda, üzerime aldığım yükün ağırlığını henüz fark edemiyordum. Evliliğin hayatına neler getireceğini, kendisini nasıl bir yola sokacağını, daha nikâh kıyıldığı anda biliyordum, diyebilecek kadın var mıdır bilmem" (Süreyya, 2007, s. 69).
>
> "Sadece bir adamla hatta (öyle derler ya) onun ailesiyle evlenmiyordum, kaderimi yirmi milyonluk bir milletin kederinden sevincine, iyi bir hayat sürmesinden, acı çekmesine kadar her şeyinden sorumlu tutuyordum" (Süreyya, 2007, ss. 69-70).
>
> "Derken, kapıda bir uşak göründü. "Şah hazretleri" diye seslendi.
>
> Valide Sultan da dâhil olmak üzere, hepimiz ayağa kalktık. Muhammed Rıza göründü.
>
> Üzerinde, İran Hava Kuvvetleri'nin general elbisesi vardı. Onun en sevdiği üniforma buydu. Şah, annesinin boynuna sarılıp onunla öpüştü, sonra da kardeşlerine döndü. Kardeşleri de onun karşısında yere kadar eğildiler.
>
> Daha sonra beni takdim ettiler. Ben de eğilerek selâm verdim. Ortada çok gergin bir hava vardı. Şah annesiyle "siz" diye konuşuyor, kardeşleri de ona "zat-ı şahaneleri" diye hitap ediyordu.
>
> Birbirleriyle yalnız, toplantılarda, ziyafetlerde, başkalarının yanında değil baş başa oldukları zaman da böyle resmî konuşuyorlardı.
>
> Saray âdetlerinin ne kadar sıkıcı olduğunu daha iyi anlamanız için şunları söylemem gerekiyor: Yedi yıllık evlilik hayatımızda ne Şah bana bir

kere olsun "sen" demiştir, ne de ben ona. Birbirimizle hep "siz" diye konuşmuşuzdur" (Süreyya, 2007, s. 53).

Prenses Süreyya'nın evliliğine ve boşanmasına ilişkin olarak yazdıklarından bu yaşanmışlıklarını sorgulayarak değerlendirerek kendisini anlamaya ve anlamlandırmaya çalıştığı anlaşılmaktadır. Boşanmasıyla birlikte temelinden sarsılan yaşamının ruhundaki tezahürleri şu anlattıklarından ayan beyan açığa çıkmaktadır:

"Yazdıklarımdan, sanki beni bu işe zorla sürüklemişler gibi bir düşünce çıkabilir; fakat bu evliliğe kendi isteğimle atılmıştım.

"İleride durumum acaba ne olur?" düşüncesi o sırada bana ancak ikinci derecede bir mesele gibi geliyordu; üzerinde hemen hemen durmuyor, zihnimi bu konuda hiç yormuyordum. Bütün genç kızlar öyledir ya; geleceğin bilinmez oluşu, tersine bana heyecan veriyor, beni âdeta tahrik ediyor ve çekiyordu. Çünkü ileride karşıma çıkacaklar bana kabiliyetlerimi denemek fırsatını verecek, bu bir bakımdan bir imtihan olacaktı" (Süreyya, 2007, s. 54).

"O sıralar zihnimde Şah'tan başka bir şey yoktu. Şah'ı yakışıklı ve pek zeki buluyordum. İlk görüşte birbirimizi sevdik desem mübalağa etmiş olurum; ama daha başlangıçtan aramızda oldukça derin bir yakınlık doğmuştu. Bu da bana önemli olan tek şey gibi görünüyordu.

Bugün olsa bu kadar çabuk karar verir miydim? O başka mesele. Yalnız o zaman Şah ile evlenmeyi kabul edişim pek tabi bir şeydi. Şunu söyleyeyim ki bütün bu olup bitenlere rağmen hiçbir zaman pişman olmamışımdır" (Süreyya, 2007, s. 55).

"Birbirimizle ilk defa karşılaşıp tanıştığımız o ziyafet akşamı Şah tenezzül edip de konuşuyormuş havası olmakla birlikte, gene de pek dostane ve nazikti.

Sofraya otururken de bana işaret etti, yanına oturttu. Aslında onun bu hareketi protokole aykırıydı, çünkü resmen nişanlı değildik. Beni işaretle yanına çağırması biraz laubali kaçıyordu.

Sofrada on beş kişi kadar vardık. Hatırladığıma göre, Şah bana İsviçre ve İngiltere'deki öğrenim hayatıma dair uzun uzun sorular sordu. Sonra, Montreaux ve Lausanne şehirleri hakkında konuştuk. Buraları o da benim kadar iyi biliyordu, İsviçre'de yatılı bir okulda okumuştu.

Sofradaki bu konuşmamız sırasında, birdenbire içimde bir his uyandı: Şah beni beğenmişti. Bunu anlamıştım" (Süreyya, 2007, ss. 53-54).

Prenses Süreyya'nın anı kitabından alınan şu alıntılar, boşanmasının yasını tutuşunu gözler önüne sermektedir:

"Dünyada yalnız ikimiz olsaydık, sabrımızın sonu olmazdı, daha çok beklerdik. Biz, başlangıçta sevişerek evlenmemiştik ama aradan yıllar geçtikçe, birbirimizi iyice anlamıştık. Bu arada, tabiatlarımız birbiriyle uyuşmuştu. Birçok şey üzerindeki görüşlerimiz aynıydı, birçok konu üzerinde uzun zamandan beri birlikte çalışmıştık.

Bizi birbirimize en çok bağlayan şey birlikte başımızdan geçenlerdi. Hayatımız hareketsiz ve sıradan geçmiş olsaydı, birbirimize ne kadar ihtiyacımız olduğunu belki de hiç öğrenemezdik.

Şah'la evlendikten sonra, İran'ın siyasî bunalımları dolayısıyla, ikimiz de çok sıkıntılı anlar yaşadık. Bu sıralarda birbirimize ne kadar muhtaç olduğumuzu görüyorduk. Herkes bizden uzaklaşıp bizi yalnız bırakıyordu.

Şah'ın omuzlarına binen ağır manevî yükü taşımasına erkek kardeşleri de kız kardeşleri de yardım edemiyordu. Bu gibi anlarda Şah için benden başka, benim için de ondan başka yardımcı ve dost yoktu.

Böyle bir durum iki insan arasında bağ yaratır, bu bağ da öyle kolay kolay kopmaz" (Süreyya, 2007, s. 215).

"Bunları burada sırası gelmişken anlatıyorum, çünkü çocuğumuzun olmayışının bir hanedan buhranı yaratması üzerine ne kötü bir duruma düştüğümü okurlarımın anlamasını isterim.

Evlilik hayatımda mutluydum. O sıralar, Şah'a da İran'a da faydalı olabileceğime eskisinden daha fazla inanmıştım. Mutlu bir evlilik hayatımız olduğu için üzerime aldığım toplumsal işlere dair ciddi birtakım tasarılarım vardı. Artık hayal kurmaktan vazgeçmeye, gerçeği olduğu gibi görmeye karar vermiştim" (Süreyya, 2007, s. 215).

"Şah'la telefondaki bu son konuşmamız pek soğuk, pek resmî bir şekilde oldu. Her zaman öyledir ya, iki kişi derin bir şekilde yaralanınca arada bir soğukluk yaratıp buna sığınmaya çalışırlar. Bizimki de öyleydi.

Şah'a son teklifleri hakkında ne düşündüğümü söyledim. O, boyuna "Lütfen bir daha düşünün…" diyordu.

Bununla birlikte, o anda, ikimiz de bu işin artık biteceğine emindik.

Daha sonra Şah beni bir daha aramadı ve 14 Mart'ta boşandığımızı resmen ilân etti" (Süreyya, 2007, s. 225).

"Birkaç gün sonra Şah, kısa bir mektup gönderdi. Çok üzüldüğünü bildiriyordu. Cevap yazmadım. Belki o da cevap beklemiyordu" (Süreyya, 2007, s. 226).

"Aramızda barışmak meselesi de hiçbir zaman bahis konusu olmadı. Şah, Farah Diba ile evlenmeden önce benimle barışmak istediğine dair birtakım rivayetler çıkmıştı. Bu konuda onun ne düşündüğünü bilmem

elbette. Yalnız, barışmak için hiçbir adım atmadığını söyleyebilirim. Öyle bir teşebbüste bulunsaydı bile bunca şeyden sonra barışmamız imkânsızdı" (Süreyya, 2007, s. 227).

2.1.3.2.11. Sağlık

Türk Dil Kurumu Sözlük'te (2011) "Bireyin, fiziksel, sosyal ve ruhsal yönden tam bir iyilik durumunda olması, vücut esenliği, esenlik, sıhhat, afiyet; sağ, canlı, diri olma durumu" (s. 2006) anlamlarına gelen sağlık, genel olarak "Bedensel, ruhsal, sosyal olarak iyilik ve denge durumudur" (Çakar, 2018, s. 2.). Gerek bedensel gerekse ruhsal hastalıklar kişinin içsel bütünlüğünü tehditkâr bir biçimde uyarır. Kişiyi yok olma tehlikesine maruz bırakarak kişinin ruhsal ve yaşamsal dengesini sarsar. Bu durum kişiyi ya savaşarak ya da kaçarak tehlikelerle mücadele etmeye zorlar. Kişinin bağışıklık sisteminin bedensel hastalıklara sebep olan unsurlarla mücadele etmemesinin veya bu mücadelede mağlup olmasının ölümle sonuçlanabileceği gibi kişinin ruhsal hastalıklara neden olabilecek tehlikelere yenik düşmesi de ruhsal bütünlüğün dağılmasıyla birlikte kişinin sembolik olarak yok olma neticesini doğurabilir. Kişinin anılarını yazmasının başlı başına ruhsal bütünlüğünü sağlama çabasıyla ilişkili olduğu düşünülmektedir.

Kişinin bedensel hastalıklarıyla ilişkili olarak hafızasına izini kazıyan anlatmaya değer bulduğu anıları olabilmektedir. Çünkü bedensel ve/veya ruhsal sağlığı tehdit eden hastalıklar, anıların yazılması gereksiniminin altında yatan nedenlerden var olma meselesiyle kişiyi karşı karşıya getiren yaşanmışlıklardandır. Hâl böyle olunca kişinin sağlığını tehdit eden yaşanmışlıklarını anlatmaya değer bulmaması neredeyse mümkün değildir.

Mîna Urgan'ın erkeksi sesi, kendisine özgü bir özelliktir ve neredeyse varlığıyla özdeşleşmiştir. Sesini kaybetme tehlikesi yaşayan ve ses tellerinden ameliyat olan Mîna Urgan, anı kitabında bu konuyu şöyle anlatmıştır:

> "Şimdi yazdığım bu dinozor anıları da öğretmenliğimin bir devamıdır aslında. İşte bu yüzden de fazlasıyla didaktik oluyorum zaman zaman. Şunu mutlaka yapın, bunu sakın yapmayın diye ahkâm kesiyorum ikide bir de. Bu arada ses tellerime yapılan ameliyattan uzunca bir süre sonra, billûr sesim yerine geldi. Yani telefonda gene "Beyefendi" diyorlar bana" (Urgan, 2012, s. 181).

Prenses Süreyya da anı yazma sürecinde sağlığının bozulması ile ilgili bir anısını, bu anısına dair duygu ve düşüncelerini şu satırlarla dışa vurmuştur:

> "Tahran'a gelişimizin tam on sekizinci günüydü. Bir akşam at gezisinden eve dönerken yanaklarım ateş gibi yanıyordu. Baştan aşağı tir tir titriyordum.
>
> Annem koşa koşa beni karşılamaya gelmişti. Halimi görür görmez yüzüme bakakaldı.
>
> "Nen var senin, Allah aşkına, yavrum? diye haykırdı. Zorlukla konuşabiliyordum:
>
> "Çok fenayım" dedim. "Bayılacak gibi oluyorum." Annem hemen telefon etti, doktor getirdi. Daha sonra da babam geldi. Doktor beni uzun uzun muayene etti. Hastalığı anlamıştı fakat söylemek istemiyor gibiydi. Sonra, merak ettiğimi ve öğrenmek istediğimi görünce.
>
> "Önemli bir şey değil. Bir mide iltihabı," dedi. Oysa doktor gerçeği söylememişti. Aslında tifo olmuştum. Beni telâşlandırmamak için yalan söylemişti.
>
> Hastalığı Tahran'a gelir gelmez kaptığım anlaşılıyordu, çünkü bu hastalığın mikrobu vücuda girdikten sonra bir haftayla üç hafta arasında bir kuluçka devresi geçirir, hastalık ondan sonra patlak verir. Ben Tahran'a geleli iki buçuk hafta olduğuna göre demek ki şehre ayak bastığım ilk günlerde tifo mikrobunu kapmış olmalıyım.
>
> O sıralarda Avrupa'da bir söylenti dolaşmaya başlamıştı. Güya beni Şah'ın düşmanları zehirlemiş.
>
> Hatta beni ortadan kaldırmak isteyen Prenses Eşref'miş, çünkü araya ben girersem Şah'ın üzerindeki nüfuzunu kaybedeceğinden korkuyormuş" (Süreyya, 2007, ss.59-60).

2.1.3.2.12. Kayıplar

Kişinin anı yazma sürecinde kayıplarına da yer verdiği görülebilmektedir. Bu konu ayrıntılarıyla *Kayıplarda ve Yas Sürecinde Anı Yazmak* başlığı altında ele alınacaktır.

2.1.3.2.13. Travmatik Yaşantılar

Kişinin anı yazma sürecinde travmatik yaşantılarına da yer verdiği görülebilmektedir. Bu konu ayrıntılarıyla *Travmatik Yaşantılarda Anı Yazmak* başlığı altında ele alınacaktır.

2.1.3.3. Kişinin Kendisi ve Yaşamı Üzerine Düşünmesi

Yazmak, düşünceyle ortaya çıkan bir üründür (Yıldız, 2008, s. 203). Kişinin yazdığı anıların da esasen onun yaşamı ve kendisi üzerine düşünme süreciyle birlikte ortaya çıkan somut birer ürün olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü anı yazma sürecinde, özne ve odak noktası kişinin ta kendisidir. Başka bir deyişle burada söz konusu kişinin benliği, içebakışı ve kendi gerçekliğindeki yaşamıdır.

Kişi, anı yazma sürecinde kendini merkeze alarak yaşamı üzerine düşünür ve bununla birlikte de birtakım değerlendirmeler yaparak bazı çıkarımlarda bulunur. Nilgün Belgün'ün *Aşk ve Komedi* adlı anı kitabındaki şu satırlar bu duruma bir örnek teşkil eder:

> "Şimdi, geriye dönüp baktığım zaman, beni çok sevenlere, bana acı çektirenlere, beni üzenlere, mutlu edenlere, mesleğimde zaman zaman bana haksızlık edenlere, sevgili eşlerime, yaşadığım aşklara, üzüntülerime, acılarıma, hepsine, hepsine çok teşekkür ediyorum. Hepsini yaşadığım için çok mutluyum. İyi ki yaşamışım diyorum. Çünkü onlar benim büyümeme, hayatı daha iyi tanıyabilmeme, ayakta kalmayı öğrenebilmeme neden oldular. Şimdi, daha hoşgörülü, daha anlayışlı, daha sabırlı, daha tevekküllü, her şeyi yerine koyabilen biriyim" (Belgün, 2010, ss. 152-153).

Yukarıdaki satırlar, Nilgün Belgün'ün hem kişiliği hem de yaşadıklarının kendi değişimi üzerindeki etkileri üzerinde düşündüğünün apaçık bir göstergesidir.

Yazmak kendi içimize doğru yaptığımız içsel bir keşif yolculuğudur (Yaz, 2017, s. 7). Özellikle kişinin anılarını yazması, onun hem kendi benliğini hem de yaşamını merkeze alan keşif yolculuğudur. Kişi anılarını yazarken geçmişini, içinde bulunduğu anı ve geleceği birbiriyle ilişkili bir bütün hâlinde görmeye çalışır. Özü itibariyle kendisini yazar. Hem yazmaya başlamadan önce hem yazdığı anlarda hem de yazdıktan sonra kendisini ve yaşamını yeniden tanımaya, öğrenmeye, anlamaya ve anlamlandırmaya çabalar.

Kişi, kendi anılarını yazarken kişilik özellikleri, kendine dair algısı, doğum anından yazdığı ana değin yaşadıkları ve sonrasında nasıl yaşamayı istediği, sağlığı, meslek-kariyer süreci, aşk yaşantısı vb. pek çok açıdan kendisi ve yaşamı üzerine düşünür. Düşünmekle kalmaz onlardan bazılarını yazar. Aynı zamanda yazarken de düşünür. Bir bakıma anı yazma sürecinde kişinin kendisine ve yaşamına dair düşünmesi ile yazmak iç içe geçer.

Rogers'a göre kişinin kendisini keşfetme süreci bitmez ve buna "olma süreci" denir (Burger, 2006, s. 421). Kişi, yaşanmışlıkları neticesinde bilinçdışı bir yönelimle veya bilinçli olarak değişip dönüşür. Bu her daim var olan değişim ve dönüşümden haberdar olmanın yolu kişisel farkındalık bilincidir. "Kişisel farkındalık bilinci insanın kendi sezgisi ile geçmişindeki olayları hatırlayıp onları tekrar canlandırabilme yeteneğidir. Kişisel farkındalık; kişinin kendisinin, şahsi zamanın, spesifik yer ve zaman içinde kişisel olayların birikmesindeki temeldir" (Tarhan, Gümüşel ve Sayım, 2013, s. 30). Kişi anılarını yazarken kişisel farkındalık bilinci ile kendisini keşfetmeye devam eder.

Mîna Urgan'ın seksen iki yaşında yazdığı anılarında, kendi yaşamı üzerine düşündüğü ve birtakım değerlendirmelerde bulunduğu görülmektedir:

> "Şimdiyse ne kişisel derdim kaldı ne de geçim derdim. Bence en güvenilir gelir, belki tek güvenilir gelir o görkemli emekli maaşımla gül gibi geçiniyorum. Yalnız ruhsal açıdan değil parasal açıdan da hayatımın altın dönemini yaşıyorum. Artık kimseye bakmak zorunda değilim. Ev kirası da vermiyorum. Ömrüm boyunca burjuvalara atıp tuttum; yerin dibine batırdım onları. Ne var ki, burjuva bir aileden gelmenin yararlarını da yadsıyacak değilim. Aldığım eğitim de burjuva kökenlerim sayesinde şimdi oturduğum Mühürdar'daki deniz manzaralı daire de" (Urgan, 2012, s. 89).

Kişinin kendisi ve yaşamı üzerine düşünmesine dair Mîna Urgan ile Nilgün Belgün'ün anılarından alınıp yukarıda yer verilen satırlar gibi kendi anılarını yazan yazarların eserlerinden pek çok örnek verilebilir. Ancak bu başlık altında daha fazla örneğe yer verilmeyecektir. Çünkü kendi yaşamını ele alan her anı yazarı kaçınılmaz olarak kendisi ve yaşamı üzerine düşünür.

2.1.3.4. Kişinin Yaşamını Belli Bir Akışta Sıralayıp Düzenlemesi

Anı kitapları incelendiğinde; kişilerin, anılarını yazarken yaşamlarını zaman, konu vb. alanlar etrafında düzenleyerek onları belli bir akışta sıraya koyduğu görülmektedir. Bu sıra, genellikle anı kitaplarının içindeki başlıklarda veya bölümlerde kendini gösterir.

Piaget'ye göre, insanlar doğuştan veya içgüdüsel olarak düzen gereksinimi duyar. Yaradılışı gereği yaşamının sistemli bir yapı olmasını isteyen insanlar, karşılaşacağı olaylarla durumların kestirilebilir olması beklentisi içindedir (Selçuk, 2008, s. 85). Anılarını yazarken kişinin yaşamını belli bir akışta düzene koymasının

onun hem yaşamı üzerindeki kontrolü sağlamasına hem de içsel karmaşadan kurtulmasına katkıda bulunduğuna inanılmaktadır.

Bu çalışmada incelenen anı kitaplarının yazarlarının yaşamlarını şu şekilde belli bir akışta sıralayıp düzenlediği belirlenmiştir:

Mîna Urgan, *Bir Dinozorun Anıları*'nda anılarını bir bölümü fotoğraf albümü olmak üzere altı bölüm ve son söz yazısı olarak ele almıştır. Anılarını şöyle sıralayıp düzenlemiştir: Birinci Bölüm, "Yaşlılık ve Ölüm"; ikinci bölüm, "Çocukluk"; üçüncü bölüm, "Gençlik"; dördüncü bölüm, "Gençliğimde Tanıdığım Bazı Kişiler"; beşinci bölüm, "Siyasal", "Son Söz" ve altıncı bölüm, "Mîna Urgan'ın Albümünden"

Anılarını yazanlar, yaşanmışlıklarını kendi içlerinden geldiği gibi sıralayıp düzenlemişlerdir. Örneğin; Mîna Urgan, anılarını yazarken zamansal sıralama gözetmemiş; yaşlılığından başlamış ve ardından çocukluğunu sonrasında da gençliğini anlatmıştır:

"Şu anılarım, başından değil de sonundan başladı her nedense" (Urgan, 2012, s. 95). "Ben de anılarımı düzgün ve mantıklı bir planı uygulamaya koyarak yazamadığım için hangi yıl nerede doğduğumu, annemin babamın kim olduğunu, çocukluğumun nasıl geçtiğini, nerede eğitim gördüğümü filan ancak şimdi yazabiliyorum" (Urgan, 2012, s. 95).

Nilgün Belgün, *Aşk ve Komedi* adlı anı kitabında anılarını şu on yedi başlıkta sıralayıp düzenlemiştir: "Merhaba dünyaaa!", "Benim Büyükada'm", "İlk kalp çarpışı, ilk aşk…", "İlk evlilik…", "İlk sahne tozu…", "İlhan'la evlilik…", "Yine aşk… yine evlilik…", "Ve yıldızım parlıyor…", "Vazgeçemediğim Büyükada…", "Matruşka…", "Canım kızlarım…", "Samimiyet…", "Kedi tutkum…", "Dalgınlıklarım…", "Ve kadın kadına: "Menopoz"", "Gerçek sevgi…", "Röportaj" Röportaj dışındaki bölümlerde Nilgün Belgün'ün anılarını içinden geldiğince ağırlıklı olarak yaşam olaylarına göre sıralayıp düzenlediği anlaşılmıştır.

İpek Ongun, *Anlat Anneanne* adlı anı kitabında teşekkür ve giriş bölümünden sonra anılarını elli dokuz başlık altında sıralayıp düzenlemiştir. Bu başlıklar şunlardır: "Anlat anneanne", "Pera Palas'ta çay", "Atina günleri", "Büyük bir aşk hikâyesi", "Mor leylaklar, mor menekşeler", "Tarabya Tokatlıyan Otelindeki

muhteşem mavi ortancalar", "İpek'in türküsü", "Alaçatı'da Orta Kahve'de", "Issız koridorlar", "Yine yeni bir dönem", "Gizli duygular", "Kolej yılları", "Bir şenlikti İstanbul", "İyi ki… İyi ki…", "Ailede ikinci büyük aşk hikâyesi", "Gülün gülün evde kaldınız haberiniz yok", "Tren maceraları", "Beyoğlu… Beyoğlu…", "Kara bulutlar", "Okulda son yıllar", "Burla Biraderler'deki kısa iş hayatı", "Babamın sürprizleri", "Bu da bizim aşk hikâyemiz", "Ya ölürse…", "Artık bir bebeğimiz var", "Riverside yılları", "Okyanusları aşan dostluklar", "Keşke… Keşke…", "Yasemin kokulu sokaklar", "Ve ikinci bebek geliyor", "Mersin'de hayat", "Tatlı günler", "Ve siyaset", "Siyaset sonrası", "New York…, New York…", "Kuşlar yuvadan birer birer uçuyor", "Bir veda", "Bir mezuniyet bir düğün", "Yollar, değişik diyarlar", "Yaşasın! Bir torun geliyor", "Ve bir başka düğün", "Canım annem…", "Eskişehir'de bir anneler günü", "Kıssadan hisse", "Yüreğime dokunan bir armağan", "Aile yemekleri", "Yazı serüvenim", "Yeni ufuklar", "Nilgün Himmetoğlu anısına", "Kitaplı yollar ve kalemin gücü", "Okur mektupları" ve "Son Söz" İpek Ongun da anılarını içinden geldiğince yaşam olayları etrafında sıralayıp düzenlemeyi tercih etmiştir.

Halid Ziya Uşaklıgil, oğlu Vedat'ın intihar ederek ölmesi üzerine *Bir Acı Hikâye* adlı anı kitabını yazmaya başlamıştır. Oğlu Vedat'la ilgili anıları anlattığı bu eserde anılarını kronolojik olarak sıralamıştır. Kitabını iki ana bölümde düzenlemiştir. Birinci bölümde altmış başlık altında yazdığı anılarına, ikinci bölümde Vedat'a dair olan makalelere yer vererek anı kitabını düzenlemiştir. Birinci bölümdeki anılarını âdeta kuyumcu titizliği ile biçimlendirmiş ve şu başlıklar altında sıralamıştır:

- Bir Acı Hikâye
- İlk çocukluğu meş'um talihinin (uğursuz talihinin) ilk tecellisi (belirtisi)
- Bir muayene ve bir sızlayış- Fesahat (Güzel konuşma)- Bir kaza
- Sadunla Güzin'e dair- Bülent doğuyor- Vedat'tan bir hatıra- Yeşilköy'e göç- Ekrem Bey'in Hanımefendi
- Nişantaşı'na geçiyoruz- Türkçe dersleri- Mektep işi- Fransızca için mürebbiye- Bülent- Almanca ve Piyano

- Almanca işi- Piyano dersleri- Köye avdet (dönüş)- Balkan Harbi- Rahiplerin Mektebi- Musiki işi- Büyük Harp- Galatasaray- Bülent'in yaşı- Evde mektep- Verilen karar.
- Ders işleri- Almanca meseleleri- Bir zorluk, bir garîbe (tuhaflık)- Çocukların ilk seyahati
- Bavyera- Küçük Şehirler- Münih'te Nümûnegâhlar (Müzeler), Temaşagâhlar (Seyir Yerleri), Deutsches Museum (Alman Müzesi)- Saksonya- Leipzig ve Dresden- "Satılmış Nişanlı"- Berlin- Hamburg
- Çocukların memlekete avdeti (yurda dönüşü)- Mektepte- Yemek işi- Almanca- Piyano- Muallimle bir ihtilaf (Öğretmenle bir anlaşmazlık)- Harbin müşkülatı (Savaşın zorlukları)- Mücadele- Bugün duyulan azap- İkinci seyahat- Yeğenler
- Yaş Meselesi- Prusya maarif nazırı (eğitim bakanı)- Dessoir- Bir piyano imtihanı (sınavı)- Üniversite- Piyano muallimi (öğretmeni)- İkametgâh- Mozart'ın bir ibaresi (Satırı)- Dr. Brösicke- Kızları
- Musique d'ensemble- Berlin ikameti- Geceler nasıl geçerdi – Raks (dans) dersleri- Harp fenalaşıyor- İstanbul'dan haber yok- Gıda meselesi- Çocuk zayıf düşüyor
- Kaçak yiyecek- Doymuş değil dolmuş- Bizimkilerden haber yok- Muammer ve çocukları- Vedat'ın teessürü (üzüntüsü)- Küçük bir seyahat- Berctesgaden
- Memleha- Vahşi bir manzara- Bir tedavi şehri- Cinnet eseri bir saray- Lâtif bir göl- Avdet yolunda- Wagner'den bir temsil
- Berlin'e avdet- Mrs. Temple- İngilizce- Hakkı Paşa vefat ediyor- Rıfat Paşa sefir- Ahvâl (durumlar) fena- Talat- Almanya'dan çıkmak için çare- İhtilâl- Gece âlemleri devam ediyor- Operada bir gece- Vedat nerede?
- İnzibat (polis) memurundan izahat (açıklama)- Fena bir gece- Ertesi gün- Oyuna benzeyen bir ihtilal- Bir konser- Berlin bozuluyor- Arif Cemil
- Sefirin (elçinin) üzüntüleri- Yola çıktık- Bir tevakkuf (duraksama)- İhtilâl arasında- Kötü bir gece- Fena bir yolculuk- Yerlerimizden kovuluyoruz
- Tren kalkıyor- Ağır bir yürüyüş- Bir tevakkuf- Hem geç hem güç- Gümrük belası- Para işi- Vapurda- Babasına teşekkür- Selamet kenarı- Bir ziyafet- Bir müsamere (eğlence)- Derin bir uyku

- Para ziyanı- Bern'de- Darülfünun (üniversite)- Musiki- İkametgâh zorluğu- Bankada- Lozan'a hareket- Misafirler- Bir acı hatıra
- Çocuk terbiyesi- Vedat'ın mizacı- Yaz tatili- Vedat Lozan'da-İsviçre'de bir cevelan (gezi)- Memlekete dönmek üzere- İtalya
- Toronto- köhne bir vapur- Süvarinin ricası- Bir küçük konser- İstanbul'a muvasalat (ulaşma)- Yeşilköy- Avdet ediyor (dönüyor)- Hissedilen bir buhran- Şüpheler, faraziyeler- Tahkikat (araştırmalar)
- Tahsil'e avdet (dönüş) zamanı gelince- Çekmece- Paris işi- Avdet- Halâs (kurtulma)- Banka- Askıda kalan bir muamma (problem)
- Nihayet bir gece- Esrar (sırlar) yanıyor- Banka hayatı- Şişli'de İkamet- Mesut bir murabba- İştigalleri (uğraşları)- Meslekte terakki (yükselme) ümidi- Yazısının çirkinliği- Bir şaka vesilesi
- Muammer, ben ve çocuklar- Latife- Ankara'ya İlk seyahat- Vedat ve arkadaşları Ankara'da- Tohum- Ankara'ya bir ikinci seyahat yapıyorum
- Vedat için için karar veriyor- Bende endişe- Ankara'ya gidiyor- Hariciyeye intisab (girmek)- Müşkül (zor) bir vaziyet- Talimat veriyorum- Hâsıl olan memnuniyet
- Londra sefaretine tayin- Bülent de oraya gidiyor- Bizim bir kararımız- Londra ikameti- Bülent'in hariciyeye intisabı Vedat'a nasip olan netice
- Ankara'da yaşayış tarzı- Para işi- Bir fırsat- Bülent Amerika'ya- Vedat yalnız- Uzun bir intizar (bekleyiş)- Nihayet Berlin'e gidecek
- Bir ziyafet gecesi- Şetaret (şenlik) arasında- Fena bir haber- Buhran- Vedat derdini döküyor- Kinler- Buna çare nedir?
- Mülakatın (görüşmenin) neticesi- Sabır ve intizar (bekleyiş)- Hava değişiyor- Prag- Orada hâsıl olan (meydana gelen) tesirler- Vedat'ın hazırlıkları- Üniversite- Artık âtiye (geleceğe) emniyetle bakıyoruz
- Bir mülakat (görüşme)- Bir tesadüf, bir haber- Beklenmeyen darbe- Refikam (eşim) Ankara'ya koşuyor- Vedat ne olacak? - Haydar Bey
- Vekâlet emrine almak kararı- İnzibat Encümeni'nin (disiplin kurulunun) itirazı- Vekilin rivayeti- Feryat mektubu- Çocuğun avdetine intizar (dönüşünü bekleme)

- İstanbul'a avdet (dönüş)- Yeniden tahsile (öğrenime) başlıyor- Yeşilköy'de hayat- Mesut (mutlu) görünüyor- Taliinin şeametine (talihinin uğursuzluğuna) inanıyor
- Şeametin (uğursuzluğun) devamı- Eşya sandığı- Palto hikâyesi- İçinin kurdu
- Çocuk gülmez olmuştu- Kitap okurken- İnsanlardan kaçış- Derslere koşarken- Dostlar ne derdi? Musikiden teneffür (nefret etme)- Piyano çalmak istemiyor- Bir ısrara karşı
- Vedat coşuyor- Bir gece- Son imtihanlar- Ankara'ya gidiyorum
- Bülent ile istişare (fikir alışverişi)- Hasan Rıza'ya şükran (teşekkür)-Mustafa Kemal'e ariza- Odamda intizar (bekleyiş)
- Müsveddenin (taslağın) karşısında bekleyiş- Bir telefon- Yeşilköy'ü arıyorum- Vedat'ın hali- Ankara'dan hareket ederken- Dost nasihatları- Uşak, İzmir, İstanbul
- Vedat'ta değişiklik- İş başına- Bülent evlenecek- Vedat'ın delaleti- Leyla ile nişanlanıyor- Düğüne mâni olan bir facia
- Tedfin (defin)- Nikâh ve düğün- Vedat'ın neşesi- Suriye işleri- Almanya'ya gidecek- Vedat'la Bülent hasta oluyorlar
- Vedat ve Bülent gidiyorlar- Berlin'den avdet- Güzel eşya iptilası (tutkunluğu)- Hediye vermek merakı- Babasına rüşvet- Ankara'da uzun bir ikamet- Bir fırsat- Belçika'ya başkâtip- Terfi geri kalıyor- Brüksel'in cazibeleri
- Brüksel ikametgâhı- Güzel bir hayat- Bir fâcia- Anvers Konsolosluğu- Fazla bir iş- Terfi yine kalıyor
- Brüksel'den soğuyor- İki ağabey- Bir vaat- Terfi işi- Tiran'a gidiyor- Eşyası- Ankara'da ev hülyası
- Para ziyanları- Vedat'ın müdahalesi- Tasfiye- Arsa, bina- Bir ad bulmalı- Şairâne bir timsal- Güzel bir teklif- Vedat'ın hediyesi
- Tiran'a muvasalat (varış)- Arnavut dostları- Memleketin parçalanmasına teessürleri (üzüntüleri)- Arnavutluk'ta uzun cevelanlar (gezintiler)- Hudut aşırı seyranlar (sınır ötesi gezmeleri)- Draç'ta deniz âlemleri- Sefaretin ziyafetleri- Vedat toplantılarda
- Musiki âlemleri- Arnavutluk için sevgisi- Kara bir bulut- Bülent'in terfi'i- Makûs talih (uğursuz talih)- Yine eşya kazası- Küçük heykel

- Mektupları- Musiki sevgisine avdet- Okumak iptilası (tutkusu)- Seyranlar, davetler, ziyafetler- İtalyanca'ya merak- Mesut ve müsterih (mutlu ve huzurlu)- Tek bir dert
- Numan'ın hastalığı- Vedat'ın kahrı- Esad'a müracaat- Bezginlik- Vedat'ta itikad (inanç)- Bir nüsha hikâyesi- Gizlenen düşman
- Bir mektup- Alayla karışık bir şikâyet- Son mektubu- Arife gecesi- Bir rüya
- Elîm saatler- Numan'dan bir ses- Vekile telefon- Mukabelesi- Vedat ölüm tehlikesinde- Yavrum uykuda bana vedaya mı gelmiş?
- Korkunç bir kuyu- Müthiş bir haber- Ölüm döşeğinde- Hâlâ ümit- Tekrar bir haber- Acı netice
- Ne bekliyordum? - Derdimize koşanlar- Halkın teferrüsü (anlayışı)- Matbuatın teessürü (üzüntüsü)- İki makale
- Ankara'dan ilk haberler- Atatürk'ün teessür ve gazabı (üzüntü ve kızgınlığı)- Taziyeler- Bir mersiye
- Bir telgraf- Beklenmeyen bir darbe- Vedat dolaşıyor, Vedat düşünüyor- Öyle bir tedbir (önlem) almak istiyor ki…- Sefarete avdet- Ziyafet tertibatı
- Odasına çekiliyor- Ziyafet için son talimat- Uyuyacak! - Sabahleyin- Elçinin vekile telgrafı- Âli Türkgeldi'nin doğruluğu
- Elçi Âli Türkgeldi Vekâlete Mufassal (Ayrıntılı) Bir Mektubu Vedat Uşaklıgil'in suret-i irtihali (ölüm şekli). Bu münasebetle Tiran'da uyanan teessür- Merhumun seciyesi, evsafı (yaratılışı, özellikleri)- Netice
- Elçinin mektubunun son kısmı- tabiplerin gayreti- Nihayet netice- Tiran'da teessür- Bülent yolda- Naaşın tahniti (ilaçlanması)- Simasının kalıbı
- Bülent'in yolculuğu- Cenaze merasimi- Bunun hakkında elçinin resmi mektubu
- Elçinin mektubunun sonu- Arnavut matbuatı- Drita gazetesinin bir makalesinden küçük bir fıkra- Memlekette teessür- Vekâlette sükût
- Vekilin mesuliyeti- Ne yapmalı idi, ne yapılmamış?- Kararname mevcut değil- Bir garip icat- Elçiye hiddet- Vekilin geç kalan taziyeti- Cenaze yolda
- Rüyanın hikâyesi- Naaşın vürudu (gelişi)- Cenaze merasimi- Buna dair bir makale- İlave edilebilecek ne kaldı?..
- Bir Mektup

Halid Ziya Uşaklıgil "Bu kitaptan başka bedbaht ihtiyar baba ateşten acılarının ilhamıyla birtakım makaleler yazmıştır. Bunlardan birkaçını buraya ilave ediyoruz." (Uşaklıgil, 2012, s. 355) açıklamasından sonra anıları neticesindeki çıkarımlarına yer verdiği makalelerle kitabın ikinci bölümünü oluşturmuştur:

- Dünyada Vedat'tan kalabilen- Kabrinin kitabesi
- Bir garip gece (Bu yazı tedfin gününün gecesi için yazılmıştır)
- Ziyafet Gecesi
- İnci Çiçeği
- Resimleri Arasında
- İkimize Ait
- Meş'um Tali'
- Bir Kısa Telâfi

Halid Ziya Uşaklıgil'in de Nilgün Belgün ile İpek Ongun'da olduğu gibi ağırlıklı olarak yaşam olayları etrafında anılarını sıralayıp düzenlediği görülmektedir. Ancak Halid Ziya Uşaklıgil'in *Bir Acı Hikâye* adlı eserinin içeriğinden yola çıkarak oğlu Vedat'la olan anılarını en ince ayrıntılarına değin yazmaya çabaladığı kanısına varılmıştır. Bu durumun âdeta Halid Ziya Uşaklıgil'in, Vedat'ı hatırında yaşatma, ona olan özlemini giderme çırpınışı olduğu düşünülmektedir. Ayrıca, başlıkların büyük harf veya küçük harflerinin ile noktalama işaretlerinin kullanılışına burada anı kitaplarında olduğu gibi yer verilmiştir.

Prenses Süreyya, *Sürgündeki Prenses* adlı kitabında anılarını hem bölüm başlıkları hem o bölüm başlıklarının altında pek çok başlık adı altında sıralayıp düzenlemiştir. Ana bölüm başlıkları "Hayatım, Unuttuklarım, Şah Anlatıyor, Sonsöz ve Albüm" dür. Bu ana bölümlerin alt başlıkları ise şu şekildedir:

- **Hayatım**
  Şaşkınlık Devri:
  Boşandıktan sonraki ilk günlerim
  Kendimi boşlukta hissediverdim
  Üzüntümü unutmak için seyahat
  Sevdiğim adamın yasını tutuyordum
  Boğa güreşlerinde uğursuzluk

Gazetelerde dedikodular birbirini kovalıyor
Kendimi tanıyamaz hale geldim
Bunalımlı günler geride kalıyor
Şah'la Diba geliyor
Hâtıralarımı yazmaya karar verdim

Çocukluğum:
Birbirine zıt iki dünyanın kızı
Kraliçe kalabilirdim
Bahtiyarî ailesinin politikaya girişi
Bahtiyarîlerle İngilizlerin arası açılıyor
Babam Avrupa'da
Annemle babam tanışıyor
Dünyaya gelişim
Büyük amcam idam ediliyor
Hırçın bir çocuktum
İran'a dönüşümüz
İlk aşkım
Mutlu bir çocukluk devresi
Hayatımın mesut bir çağı
Evlenme teklifleri
Paris'te beni bekleyen kısmet Tahran'dan Resmim İsteniyor
Şah çok yalnızmış
Sana gönül verdim
Saray entrikaları
Şah'ın saadeti için

Nişanlanma ve evlilik:
Evleneceğimize dair ilk haberler
Saraydan acele davet
Şah geliyor
Evlenmeye karar verdim
Masal havası kayboluyordu
Saraydaki ilk günler

Şenlik ve hediye istemiyoruz
Saçlarım yakında ağaracakmış
Ağır bir hastalığa yakalandım
Düğün erteleniyor
Prensesler arasında kıskançlık
Şah'ın beni düşündüren sözleri
İngilizlerle petrol ortaklığı
Musaddık sahneye çıkıyor
Tehlikeli olayların ortasında kalmıştım
Şah sabırsızlanıyor
Aylardır bekleyen gelinlik
Mermer Saray'a nikâha gidiyorum
İmam nikâhı kıyıyor
İki aile başbaşa
Razmara öldürüldü Musaddık Başbakan

Saray hayatım:
Saray hayatım başlıyor
Sarayda casus
Saray dedikleri, oniki odalı bir köşk
Korktuğum başıma geldi
Günlük hayatımız
Beni bekleyen işler
Niye gülüyorlar anlayamazdım
Gizli düşmanlıkları
Yalnız iki dostum vardı
Şah'la ilk tartışmamız
Kendimi yapayalnız hissediyordum
Kanlı bir manzara

Şah nasıl bir insandır?
Kültürlü bir asker
Hiç içki sevmez
Babasının zoru ile evlenmişti

Düşünmeden hüküm vermezdi
Hayatındaki kadınlar
Bütün Pehlevî ailesiyle evlenmişim
Harem zihniyeti
Babasının sevgili kızı: Eşref
Prenses Şems'in istediği rolü oynamadım
Eşref ablasından daha hırslıydı
Gelip geçici sevgililer
İran'ın en güzel kadınlarından biri
Şah'ın kızı Prenses Şehnaz
Ezelî düşmanım
Şah'ın akıl hocası, İran Rasputini
Tek güvendiğim insan

Petrol kavgası:
Annem anlattıklarıma şaşıp kaldı
Yanımızda tabancayla uyuyorduk
Durum gittikçe gerginleşiyor
Şah bir çıkmazda
Psikoloji dersleri Almaya başladım
Musaddık, Şah'a meydan okuyor
Kral Faruk tahttan indirilince
Şah, İran'dan uzaklaşmak kararını verdi
Şah'ın gözleri yaşarmıştı
Ben Avrupa'ya yalnız gittim
Beklemekle geçen günlerim
İlk defa ben açıklıyorum
Don Juan bir asker
Gizli kuvvet bendim
Hükümet darbesi hazırlıkları
"Kaybettim, kaçalım."
Hemen uçağa
"Irak'a kadar gidebilir miyiz?"
Uçan halıyla gelseydik…

Büyükelçimiz bizi karşılamadı
“Bütün Pehlevîleri Asmalı”
Pehlevîlerin serveti
Şah’ın dışarıda milyonları yok
Tahran’dan müjde geldi
“Nasıl bildiniz Süreyya?”
Rusya’nın umudu suya düştü
Amerikan Büyükelçisi’nin Musaddık’a ihtarı

Komünistlerin büyük hatası
Milyonlarca dolar
Sırat köprüsü
“Yaşasın Şah!”
Millet Şah’ı sevmeseydi…
Büyük bir hayal kırıklığına uğradım
Şah’ın isteği emir demektir
Kehanetim doğru çıktı
Eskisinden daha büyük bir saygı
Musaddık idama mahkûm oldu
Eskiden arkamdan entrika çevirenler
Şah bir dediğimi iki etmiyor
Fürugzafer yeniden Saray’da
Köpekler baş belâsı
Beklenmedik bir misafir
Havuza tuz döktüm
Halılar üzerinde bir fok balığı
Spor merakımız
Rüzgârda yaprak gibi
Tam inmek üzereyken
Şah sinirleniyor
Daha hareketi bir hayat
Vaktiyle Şah’a teklif edilen kız
Şah’ın şakacılığı
Bir oyunum

“İmparatoriçelik benim harcım değil!”
Ayağa kalkmaktan korkar olmuştum
Paha biçilmez mücevherler
Taç giyme töreni yapılamadı
Masallardaki hazineler gibi
Kime niyet kime kısmet
Şah’ın kabahati yok
Büyük bir imar hareketi
Afyon yerine şeker pancarı
Gençlik kurtuldu
Görümceler dönünce
Çok zor bir iş karşısındaydım
Kendi ceplerini doldurmak için
Süreyya yardım sandığı
Her yerden bağış yağıyor
Fürugzafer hala iş başında
Paranın çoğu Şah’tan geliyor
Kitap yayınlamaya başladım
Kadın hakları
Görülmemiş şey!
Bizi öldürmek istiyorlar
Kan gövdeyi götürecekti
Yeni petrol anlaşması
Yılda 300 milyon dolar
Gece elbiseleri Paris’ten geliyor
Bir facia seyahati erteliyor
Ali uçakla yola çıkmıştı
Uçak siste dağa çarpmış
Yastan sonra Amerika yolculuğu
Eğlenceli olaylar
“Şah’ın köpeği, mahın köpeği…”
New York’a gidişimiz
“Merhaba İmparatoriçe!”
Kapılar önümüzde açılacak sanmıştık

Şah’a ders oldu
Amerikalılar şakaya gelmez
Hollywood züppeliği
İdeal erkek: Robert Taylor
Gördüklerimizin hepsi gölgede kaldı…
Kennedy’lerle tanıştık
Kraliçe benden kısaymış…
Hükümdarlar arasında misafirdik
Hayran oldum
Prenses Margaret’le tanışamadım
Churchill’le karşı karşıya
İki papağan, bir buldok
Almanya’da
Saçlarım satışa çıktı
Nişanlar ve mücevherler arasında
Bu kadar köpeği ne yapacağız!
Nasıl yatarım!
Nuh’un gemisi yola koyuluyor
Zahidi ayrılıyor
Yeni bir nasır tehlikesi
General’in istirahati
Gizli görev: Çöpçatanlık
Şehnaz’la Şems ortada yoklar!
Kennnedyler de oradaydılar
Nihayet geldiler
Şehnaz, Faysal’ı beğenmemiş
Perde arkasında yaşayan kadınlar
Haydarabad nizamı cimriydi
İnsanlarla hayvanlar
İneklere kimse dokunamıyordu
Pislik içinde oynayan çocuklar
Ormanda bisküvi yiyen maymunlar
İstanbul’da bir macera
İbn Suûd kadınsız geldi

Kral kendine nikâh kıyabilir
Rusya seyahatimiz
Kruşçef'in iltifatları
Basit elbiseler, koyu Renkler
Bayan Kruşçef'in çayında
Kürk der demez hemen geldi!
Şah çocuk istiyordu
Sarayın kötü bir âdeti
Beni avutan bir düşünce
Suikastten sonra
"Tanrı beni korur"
Şah beni sevdiği için…
Vâris meselesi
Şah'la birlikte hastaneye yattık
Durumum gittikçe kuvvetleniyordu
Seyahatler
Şehnaz'ı düşündüm
Şah'ın verdiği karşılık kesindi
Yeni fikirleri olan bir adam
Dünyada yalnız ikimiz olsaydık
Öyle kötü bir durumdaydım ki…
Kararımı Şah'a açtım
Benden yalnız çocuk bekliyorlarsa
Kararı yine ben verecektim
Ayrılmak istemiyor muydu?
Babam da bilmiyordu
İçim kan ağlarken…
Anneme anlattım
Garagözlü benden üzgün!
Beklenmedik bir fırsat!
Şah'ın adamları haber getirdiler
Şah kesin karar istemiş
Son bir teşebbüs daha
Durumum değişmeyecekmiş

Şah beni geri göndermezdi…

“Lütfen bir daha düşünün…”

Şah’ın verdiği para çok az…

Şah “İnşallah mesut olur” demiş

Babasının kanunlarını ilk defa bozdu

Felâketimi fırsat bilenler

Şah da ızdırap çekiyordu

Avrupalı bir Prenses

Hayranlarım ve ben

Sorgu yağmuru

Gerçek ve uydurma hayranlarım…

Yeni arkadaşlarım

Dedikodu korkusu

Prensesler arasında

Münih’te Fasching eğlenceleri

Roma’daki hayranlarım

Tehlike heyecan Arttırır

Yalan üzerine yalan

Almanya’da yaşamaya karar veriyorum

Ne tip erkekten hoşlanırım?

Bir erkekte dürüstlük şart

Kökten bir fikir değişikliği

Büyük arzum Amerika’da yaşamak

Amerika’yı İkinci Keşfedişim

Yıldızlar bambaşka bir hayat sürer

Yeni bir söylenti çıktı

Gary Grant’ta filozof havası vardı

Don Juan yatı limana gelince

“Esrarengiz bir İspanyol”

Evli bir adamı seviyormuşum!

Geçmiş ve geleceğe toplu bir bakış

- **Unuttuklarım**

“Bu bölüm, Prenses Süreyya’nın hatıralarında yazmayı unuttuğu ve okur mektupları üzerine: “Bunları da söylemek isterdim” başlığı altında Alman Quick dergisine yazdıklarıdır. Prenses, bu yazılarla “Hayatım” adını verdiği hatıralarını tamamlamaktadır” (Süreyya, 2007, s. 249).

Hayatımı yayınlayınca binlerce mektup aldım

Hükümdarların sözlüğünde yorulmak yoktur

Seyahate çıkan kraliçe yanında neler götürür?

Bir Kraliçe’nin seyahat gardrobu

Kraliçe’nin etekleri niçin havalanmaz?

Gideceğimiz ülkeler hakkında bilgi edinmek zorundaydım

Seyahat programı

Bir Şah’a ne hediye edilebilir?

Davetli hükümdarların naraya ihtiyacı yoktur

Ah, o protokol yok mu…

İnekler…

Ev sahiplerimizi nasıl kafese koyarlar?

Bir İmparatoriçe için tehlikeli bir zevk

Güç durumlar

Bir İmparatoriçenin bir davete erken gelmesi tahtı sarsabilir

Nutuk faslı

Kadınlar azınlıkta…

Harem…

Harem’in lafı bile beni korkuturdu

Eski bir hikâye hâlâ yaşıyor

Kadın hiçbir yerde Doğu'daki kadar Sevilmez

Evlenmek ve ticaret

Çarşı esnafına parmak ısırtacak bir pazarlık

İran'da boşanma

Bugün boşanmalar erkek için yıkımdır

Kadınlar Doğu'da pahalıya malolur!

36 çocuklu baba

Özel uşağın göreceği iş

Zenginin yapamadığını

Çapkın amcamın başına gelenler

20. yüzyılın ortadan kaldıramadığı bir yasak

İran'da bir genç kız ne zaman koca bulamaz?

Özel hayat

Ah şu gazeteciler yok mu?

En yakın dostundan şüphe edeceksin

Gülümseme zorunluluğu etrafımdaki çember gittikçe daralıyordu

Hangi kadın saçları bozukken resminin çekilmesini ister?

Gazeteciler beni dünyaya yanlış tanıttılar

Issız bir ada arıyorum:

- **Şah Anlatıyor**

“Bu bölüm, İran Şahı Muhammed Rıza Pehlevî’nin Farah Diba ile evlenmesinden sonra yayınladığı hatıralardan kısaltılarak alınmıştır. İran’la ilgili birçok konu, Şah’ın hayatındaki kadınlar, Süreyya ile evlenmesi, boşanması ve sonra Farah Diba ile evliliği bu bölümü meydana getirmektedir” (Süreyya, 2007, s. 283).

Kadınlar
Babam
Babam, önceleri okuma- yazma bilmezdi
Para yerine tuğla, kiremit
İran tugayını Ruslar idare ediyordu
Babam Tahran’a yürüyor
Atatürk’ün verdiği örnek
7 Yaşında veliaht oldum
Tahran’da doğdum
Askerî ilkokul
İsviçre’ye gidiyorum
Rekorlar, şampiyonluklar
İsviçre’den Tahran’a
Haberim olmadan beni Fevziye ile nişanladılar
Çifte nikâh
Düğün
Göreve başladım
Musaddık’ı affettirdim
Fevziye’den boşandım
Savaş yılları
İran işgal altında
Babam çekilince tahta çıktım
İşgal kuvvetlerinin baskıları
Churchill, Roosevelt ve Stalin Tahran’da
1950’de Süreyya ile evlendim
Süreyya’nın ailesi ve çocukluğu
Süreyya üç dil öğrenmişti
Güzel nişanlımın hastalığı ve düğünümüz
Musaddık sahnede

Başbakan Razmara öldürüldü
Musaddık Başbakan
Mesele Birleşmiş Milletler'de
Musaddık'ın bir telgrafı
Süreyya bana örnek oldu
Süreyya saadeti düşünüyordu
Hayatımdaki dört mucizevî olay
Süreyya ile seyahatlerimiz
Süreyya'nın ev kadınlığı
Süreyya'nın sosyal faaliyeti
Kadınların nüfuzu
Çok kadınla evlenenler
Cariyeler ve kontratlı cariyeler
Peçe'nin yasak edilişi
Türkiye'den sonra ikinci
Çocuğumuz olmayınca, Süreyya'dan boşandım
Beni Farah'la kızım evlendirdi
Farah'ın çocukluğu ve genç kızlığı
Farah'la tanışmamız
Farah beni iki kere reddetti
Oğlumuz oldu

- Sonsöz (Başka biri yazmış, adı yazmıyor)
- Albüm

Örneklerden de görüldüğü üzere kişiler, anılarını kendi içlerinden geldiği gibi belli bir akışta sıralayıp düzenleyerek yazmıştır.

2.1.3.5. Kişinin Kendisini ve Yaşamını Sorgulaması

"İnsanı diğer canlılardan ayıran en özgün özelliği belki de düşünebilme veya düşündüğünü düşünebilme yeteneğidir" (Türkçapar, 2012, s. 37). İnsanın düşünmesiyle birlikte var olan şeyler anlam bulur (Cevizci, 2015, s. 27). Özünde anlamlandırma gereksinimi duyan insan, yaşam içerisinde bu gereksinimini birtakım yollarla gidermeye çabalar. Yazmak da bu çabalardan biridir.

İnsanın düşünebilme yeteneği ve anlamlandırma gereksinimi, beraberinde sorgulamayı getirir. Sorgulama, cevabı/cevapları aranan bir problemle-sorunla başlar. Kişi o sorunun ne olduğunu, nereden kaynaklandığını, ne tür sonuçlar doğurduğunu, sorunla nasıl baş edeceğini, sorunu nasıl tanımlayacağını ve o soruna dair şüpheyle merakını nasıl gidereceğini pek çok açıdan düşünmeye devam eder. Kişinin sorgulama süreci o konuyu zihninde anlamlandırıp sorgulanan konuya dair bir hüküm vermesiyle de son bulur.

İnsan varoluşu üzerinde sorumluluk sahibi olan bir varlıktır. Yaşamında birtakım seçimler yapar ve bu seçimlerin sonuçlarına katlanmak ve bedelini ödemek zorunda kalır. Bu durumun bilincinde olan insanlar, seçimleri arasında en doğrusunu bulabilmek için kendilerini ve yaşamlarını sorgulama gereksinimini diğer insanlara nazaran daha yoğun olarak duyumsar. Asırlar önce Sokrates, gereği gibi sorgulanmayan hayatın yaşanmaya değer olmadığını söylemişti (Cevizci, 2015, s. 2).

Anılarını yazarken kişi, bir bakıma kendisini ve yaşamını sorgular. Kim olduğunu, seçimlerini, kararlarını, ödediği bedelleri, neler yaşadığını, başka türlü yaşasaydı nasıl olacağını vb. düşünüp kendisini ve yaşamını anlamlandırmaya, kendi vicdanında kendisine hüküm vererek aklanmaya çalışır.

Mîna Urgan'ın şu sözlerinde, anılarını yazarken çocuk sevgisi ile ilişkili olarak evlilik yaşamını sorguladığı görülmektedir:

"Yasalar izin verseydi ya da mutlu bir evlilik yapsaydım, en azından beş çocuğum olurdu" (Urgan, 2012, s. 33).

Nilgün Belgün, anılarını yazarken babasının karşı çıkmasına rağmen konservatuvar sınavına girişindeki kararlılığını, ilk aşkını ve ilk eş seçimini sorgulamıştır ve şu çıkarımlarda bulunmuştur:

> "Bu arada ilk eşim Abdullah Şahin'le tanıştım. Benim tiyatro sevgim, Abdullah'ın da konservatuvarda okuması, anlaştığımız bir oyunculuk dünyası, maalesef beni sözlümden ayırıp Abdullah'ı tercih etmeme neden oldu. Çünkü aynı dünyanın insanıydık. Onda benim tiyatroya olan aşkımı, sevgimi ve karşılıklarını buluyordum. Başka bir dünyaydı girdiğim dünya. Benim evde yaşadığım dünyayla, konservatuvarda yaşadığım dünya hiç birbirine benzemiyordu. Konservatuvarda yıllarım çok farklıydı. Diyebilirim ki hayatımda belki de en mutlu olduğum yıllardı o yıllar" (Belgün, 2010, ss. 28-29).

İlhan'la Evlilik adlı bölümde ise Nilgün Belgün'ün, İlhan Gencer'le olan evliliğini sorguladığı görülmektedir. Onu tanımak için zaman harcadığını, ilk evliliğindeki hataları yapmadığını dile getirerek yaşamındaki en büyük hatanın İlhan Gencer'in işini bırakma istediğini kabul etmesi olduğunu ifade etmiştir:

> "İstediği tek şey benim işimi bırakmamdı. Bu benim hayatta yaptığım bence en önemli hata oldu. Ben İlhan'a olan sevgimden, ona duyduğum güven duygusundan, bu evliliğe inandığımdan, çok sevdiğim, hakikaten her şeyi feda edebileceğim mesleği İlhan için bırakmaya karar verdim. Şimdi bile düşündükçe bunu nasıl yaptığıma, oyunculuktan nasıl vazgeçebildiğime inanamıyorum" (Belgün, 2010, s. 51).

İpek Ongun'un anılarında yer alan yaşamına dair sorgulamalardan birinin göstergesi, Cevat babasına doğum günü sürprizi hazırlama kararını verip uygulamasından duyduğu memnuniyeti dile getirdiği şu sözleridir:

> "Bunu izleyen yıllarda okulu bitirdim, evlendim, çocuklarım oldu, dış ülkelerde bulundum ama babamın doğum gününü mutlaka kutladık. Uzaktaysak telefonla, kartlarımızla; yanındaysak armağanlarımızla. Bu kutlamalara torunları da katılınca doğum günlerinde aldığı kartların ve armağanların sayısı artıyordu. Torunlarının armağanları ne kadar çocuksu ya da saçma olursa olsun, o paketleri büyük bir ciddiyetle açar, çok beğenmiş numarası yapar, sonra onları kucağına alır, öperdi. Kartları da saklar, arada sırada çıkarıp tekrar tekrar okuturdu bizlere. Hele de yakın dostları geldiğinde.
>
> Babamı kaybedeli yirmi beş yıl oldu. Ve şimdi ben geriye dönüp baktığımda, "İyi ki babama onca mutluluk veren o günü düşünebilmişim," diyorum.
>
> İyi ki… İyi ki" (Ongun, 2017, s. 130).

Aynı zamanda İpek Ongun, çocukları ile yaşanmışlıklarına dair sorgulamalarının neticesindeki hükümlerini şöyle dile getirmiştir:

"Ve gerçekten de çocuklarımızı pahalı nesnelere boğmadık ama eğitimleri için elimizden gelenin en iyisini yaptık" (Ongun, 2017, s.223).

"Ah, o kızlarımın "benim bebeklerim" olduğu yıllar ne çabuk geçmişti. Nilgün'ün ilkokul, Defne'nin bebeklik yılları. İyi ki hep yanlarında olabilmiş, o günlerin tadını çıkarabilmiştim" (Ongun, 2017, s. 317).

Prenses Süreyya'nın anılarını yazarken kendisine ve yaşamına dair bazı sorgulamaları şu alıntılarda görülmektedir:

“1947 başında İsviçre’ye gittik. Annemle babam Zürih’in Wollishofen kesiminde, Ziegel caddesinde bir daire tuttular; beni de, Fransızca öğrenmem için Montreaux’daki La Printaniere okuluna yatılı olarak verdiler. 1948 sonbaharına kadar orada okudum. Daha sonra Les Roseaux okuluna geçtim” (Süreyya, 2007, s. 41).

“O günler hayatımın en mutlu günleri olarak kalmıştır” (Süreyya, 2007, s. 41).

“Benden ayrılmak istemiyor muydu? Yerine tâyin edeceği veliaht için gerçekten saray kurulunun tasvibini mi almaya çalışıyordu? Yoksa, bunların hepsini sırf görünüşü kurtarmak için mi yapıyor, beni memleketten uzaklaştırmak mı istiyordu?

Bunların hiçbirine kesin bir cevap veremem. Yalnız, şunu biliyorum: İran’a tekrar dönebileceğimi umarak gitmemi sağladı, bu umudun da son ana kadar devam etmesine çalıştı.

1858 yılının 13 Şubat’ında evlenmemizin hemen hemen yedinci yıldönümünde Tahran’dan ayrıldım. Havaalanına, beni uğurlamaya Şah da bakanları da geldiler. Muhafız Alayı âdet olan selâm törenini yaptı. Bundan sonra birbirimizi bir daha göremeyeceğimizi Muhammed Rıza ile benden başka kimse tahmin bile etmiyordu” (Süreyya, 2019, ss. 218-219).

“Artık hayatımın unutulmaz bir devresi başlıyordu. Bunu sonradan anladım; o günleri daima büyük bir heyecanla andım. Amerika seyahatimiz ancak bir başlangıçtı. Ondan sonra gelen iki yıl içinde, daha birçok seyahat yaptık. Böylece, dünyanın hemen yarısını gezip gördüm” (Süreyya, 2007, s. 169).

“Kraliçe Kalabilirdim

Bugün hâlâ İran İmparatoriçesi olarak da kalabilirdim. Bu, memleketin bazı geleneklerine başımı eğip bana verilen rolü kabul etseydim olurdu ancak. Benim durumumda olan birçok kadın Şah’ın ikinci bir kadın almasına razı olur, böylelikle mevkiini kaybetmek yerine, hayatının sonuna kadar bedbaht kalmayı tercih ederdi.

Bu akıbete düşmekten beni, aldığım Avrupa terbiyesi kurtarmıştır. Bir kadının mevkii hakkında ülkedeki kadınlardan farklı düşünürüm; aşk ve evlilik hakkındaki görüşlerim de çok farklıdır. Bence evlilik, ikisi de ayrı birer şahsiyet olan bir erkekle bir kadının hayatlarını birleştirmesidir.

Bu görüşlerim beni üzüntülere sürüklemedi değil, yine de bunu elle tutulur bir kazanç sayıyorum. Tahran sarayında, devlet siyasetinin menfaatleri uğruna kurban gitmiş zavallı bir mahlûk olmaktansa, hür yaşayan modern bir İranlı kadın olmayı tercih ederim” (Süreyya, 2007, s. 25).

2.1.3.6. Kişinin Kendisiyle Yüzleşmesi

TDK Türkçe Sözlük'te (2011) yüzleşmek "Bir olayı ileri sürenle, inkâr eden kimseler yüz yüze gelerek sözlerini tekrarlamak; yüz yüze gelmek; farkına varmak ve iyice anlamak" (s. 2635) anlamlarına gelmektedir.

Kişinin belli bir olay veya deneyimi ile ilgili olarak düşünmesi/ konuşması ve bu konu hakkındaki duygularını dışa vurması (Pennebaker, 2009, s. 12) olarak tanımlanan yüzleşme, kişinin kendisini âdeta ruhunun aynası karşısında çırılçıplak görmesine benzetilebilir.

Psikolojik danışma ortamında terapötik koşullardan birisi olan yüzleştirme, "danışanın ideal benliğiyle gerçek benliği ve/veya sözel anlatımıyla davranışı arasındaki çatışmalarını, tutarsızlıklarını, çelişkilerini ortaya koyma süreci olarak tanımlanabilir" (Acar, 2010, s. 85). Tüm bunlar esasında psikolojik danışma sürecinde danışanın kendisini daha iyi anlaması; duygularını, düşüncelerini, davranışının altında yatan nedenleri, genel bir deyişle kendisini olduğu gibi görüp kabul etmesi yolunda atılan bir adım niteliğindedir. Kişinin kendisiyle yüzleşmesinin ruhunda gerilim oluşturan birtakım savunmaları ortadan kaldırarak onun içsel olarak rahatlamasına yardım ettiği söylenebilir.

Anı yazma sürecinin kişinin kendisi ile yaşamını değerlendirip tüm bunlara dair duygularını ve düşüncelerini fark ederek kendisine dair birtakım itiraflarda bulunmasına ve hatta kendisiyle yüzleşmesine olanak sağladığı düşünülmektedir. Anı yazma süreci, ruhsal açıdan, sağlıklı bir kişinin ruhunun aynasında kendi kendisine bakmasına, kendisiyle yüzleşmesine benzetilebilir. Elbette burada kişinin kendisiyle ne düzeyde yüzleşeceğine dair bir yorum yapmanın doğru olmadığına inanılmaktadır.

Anılarını yazarken kendisini ve yaşamını anlamlandırmaya çabalayan kişi, kim olduğunu, kim olmak istediğini, yaşanmışlıklarına dair aslında neler hissedip düşündüğünü, yaşamın gerçekleri karşısındaki durumunu sorgular. Kendi gerçekliğini anlatarak anlamaya ve anlamlandırmaya çabalar. Kendisiyle yüzleşme yolunda adımlar atar.

Mîna Urgan'ın anılarında kendi cinselliğine dair dile getirdiği "İhtiyarlığın bundan çok daha büyük bir nimeti cinsel devreden çıkmaktır" (Urgan, 2012, s. 52) sözünün beraberinde şu söylediklerinde iç dünyasındaki çelişki ve bu çelişkiyi tutarlı hale getirme ve anlamlandırma çabası sezilmektedir:

> "Gerçi cinselliğin kıvılcımları, yetmiş yaşında da seksen yaşında da her zaman kalır insanın içinde. Ne var ki, bu kıvılcımları bir yangına dönüştürmenin sonu felâket olur. İşte bu yüzden, biraz önce dediğim gibi, cinselliği vaktinde şiddetiyle yaşamak, sonra da bu devreden çıkmak akıllıca bir davranıştır. Gelgelelim devreden çıkmak hiç de kolay değildir. Hattâ yaşamın en güç dönemlerinden biridir" (Urgan, 2012, s. 53).

> "Ama insanların hiçbir zaman yitirmediği bu türden bir cinselliğin, sizi artık aşk tutkusunun, dibinde alevler yanan uçurumlarına sürüklemeyeceğini bildiğiniz için gençliğinizin acılarını da mutluluklarını da biraz hüzünlü bir huzurla anarsınız" (Urgan, 2012, s. 53).

Seksen iki yaşında anılarını yazmaya başlayan Mîna Urgan, içinde bulunduğu gelişim dönemi olan yaşlılığın zorluğuna dair düşüncelerine de anılarında yer vermiştir. Ayrıca yaşlılıkla birlikte eski haline kıyasla azalan enerjisiyle ve üretkenliğiyle yüzleşmeye çalıştığını şu satır aralarında belli etmiştir:

> "İhtiyarlar çeviri yapabilirler konusuna değinirken gene uzun bir parantez açtım. Çeviri yapmak çok oyalayabilir yaşlıları. Ama bana kalırsa, onların gene evlerinde oturarak fazla yorulmadan yapabilecekleri en güzel iş anılarını yazmaktır. Bunları yayınlamak umudu olmasa bile bir köşede duran o kâğıtlar günün birinde ışığa çıkabilir. Ve bu arada o ihtiyarlar kendi kendisiyle hesaplaşmıştır hiç olmazsa" (Urgan, 2012, s. 88).

Aynı zamanda Mîna Urgan'ın, yukarıdaki satırlarda yüzleşmeye çalıştığı hususları, anılarını yazarak telafi etmeye çalıştığı düşünülmektedir.

Yaşlılık döneminde olan İpek Ongun'un da anılarındaki şu sözlerinde Mîna Urgan gibi yaşlılığıyla yüzleşmeye çalıştığı görülmektedir:

> "Yaş yetmişe gelip dayanmıştı.
>
> Aman Tanrım, diye düşünüyordum, bunca yıl ne zaman geçti. Hani ailenin teyzeleri, yengeleri vardır, yaşını başını almış. Oturdukları yerde iki yana sallanarak, "Yıllar nasıl da geçti," der, sonra da içlerini çekerek, "Bir gün gibi kızım, bir gün gibi," diye eklerler.
>
> İşte ben de artık o noktadaydım.
>
> Gerçekten de yıllar bir gün gibi gelip geçmişti. Bir yandan yetmiş yaşına gelmiş olma gerçeğini hazmetmeye çalışıyor, bir yandan da geriye

dönüp baktığımda güzel ailemi ve yaptığım işleri düşünüp şükürler olsun, hayatım boşa geçmedi, diyerek kendimi teselli ediyordum" (Ongun, 2017, s. 375).

Aslında çocuğu olmadığı için Rıza Şah'tan boşanmak zorunda kalan Prenses Süreyya'nın yaşadıklarıyla ilgili duygularını ve düşüncelerini dışa vurduğu şu satırların, kendisinin bahsettiği yaşanmışlığıyla yüzleştiğinin bir göstergesi olduğuna inanılmaktadır:

"1959 sonbaharının sonlarına doğru, Şah yakında Farah Diba ile evleneceğini resmen ilân etti. Bu haberi duyunca, kendisinin iyiliğini isteyen herkes gibi ben de sevindim. Daha sonra, Farah Diba bir erkek çocuk dünyaya getirince şah için bunun ne büyük bir anlam taşıdığını herkesten iyi ben biliyordum. Şah bu veliahdı yirmi yıldan beri bekliyordu, yaptığım fedakârlık boşa gitmemişti. Bütün bu olup bitenleri şimdi, geriye bakıp gözden geçirince o durumda verilebileceğim tek kararın bu olduğunu düşünüyordum. Karar benim için yeni ufuklar açtı" (Süreyya, 2007, s. 229).

2.1.3.7. Kişinin Yarım Kalmışlıklarını Keşfetmesi ve Kendisi ile Yaşamını Olduğu gibi Kabul Etmesi

Anı yazma sürecinde kendisine ve yaşamına doğru keşif yolculuğuna çıkan kişi; birtakım sorgulamalar yaparken pişmanlıklarını, içine dert olan şeyleri, yarım kalmışlıklarını fark etme ile kendisini ve yaşamını olduğu gibi, koşulsuz bir şekilde kabul etme olanağı bulur.

Mîna Urgan, anı yazma sürecinde yaşamı boyunca en büyük pişmanlığının sigara alışkanlığı olduğunu şu şekilde dile getirmiştir:

"Yaşamım boyunca birçok yanılgıya düştüm. Bana çok acı çektiren yanlışlar yaptım. Hiçbirinden pişman değilim; çünkü yapılması gereken yanlışlardı bunlar. O yanlışları ancak yaptıktan sonra onlardan kurtulabilirdim. Ama sigaraya alışmama çok pişmanım. Çünkü sigara bir keyif değil kötü bir alışkanlıktır sadece. Sigara, paket bile taşımadan, güzel bir manzara karşısında ya da iyi bir yemekten sonra kahvelerini içerken coşup "ver bana bir sigara" diyenler için bir keyiftir ancak. Tıpkı ara sıra bir iki kadeh içen adama alkol bir keyif olduğu gibi. Ama o adam sabahın köründe içki içmeye başlar ve bütün gün boyunca içerse, alkol bir keyif olmaktan çıkar, insanı mahveden bir bağımlılığa dönüşür" (Urgan, 2012, s. 47).

Aynı zamanda Mîna Urgan, yarım kalmışlığının şiir olduğunu ifade etmiştir:

"Ömrümde tek istediğim şey şair olmaktı. Çocukluğumda şiirler yazdım. Sonra, sürekli olarak, kendi dilimde de yabancı dillerde de büyük şairleri okudum. İyi şiirin ne olduğunu gerçekten öğrendiğim için, on altı on

yedi yaşıma gelince, şiirlerimin metelik etmediğini anladım. "Bende iş yok" dedim kendi kendime. Devam edeceğime, daha iyi şiirler yazmaya uğraşacağıma, vazgeçtim" (Urgan, 2012, ss. 56-57).

Anılarını yazarken Mîna Urgan, şiir yazmayı neden yarım bıraktığını anlamlandırmaya çabalamıştır:

"Bu vazgeçiş bir yenilgiydi. Dünyanın en güç sanatı olan şiir yaratmak uğraşından, şiir yazarken çekilen acılardan bir kaçıştı" (Urgan, 2012, s. 57).

Mîna Urgan'ın bilinçdışı bir yönelimle bu dünyadan göçmeden bu yarım kalmışlığını tamamlamaya çalıştığı şu satırlarından anlaşılmaktadır:

"Derken, iki yıl önce seksenime varınca, durup dururken, geceleri uykuyla uyanıklık arasında, yaşamla ölüm arasında, gene şiirler yazmaya başladığımın farkına vardım. Bunların bir kısmını sabah uyanınca unuttum. Bir kısmını anımsayıp kâğıda geçirdim. Sonra şiir yazmam ansızın başladığı gibi ansızın bitiverdi iki üç yıl içinde. İşin garip yanı şu ki, ömrümü şiir incelemekle, şiir yorumlamakla, şiir değerlendirmekle geçiren ben, bu yazdıklarımın bir şeye benzeyip benzemediğini hiç düşünmedim. Anlaşılan, kendi kendime karşı fazla müşkülpesent olmamayı öğrenmiştim ihtiyarlığımda" (Urgan, 2012, s. 57).

Nilgün Belgün'ün de anılarını yazma sürecinde yarım kalmışlıklarını keşfedip kendisini ve yaşamını olduğu gibi kabul ettiği görülmektedir:

"Ve kendimi çok önemli, huzurlu, mutlu hissediyordum. Mutluluk kelimesinin insan hayatında her zaman olmadığını, kendini arada bir gösterip kaybolduğunu ve o anları yaşarken mutlaka değerini bilmek gerektiğini, daha sonraları çok daha iyi anlıyorsunuz. Çünkü ilk zamanlar o yoğunluk, o karmaşa içerisinde, size sunulan mutlu anların değeri pek bilinmiyor. Ama yıllar geçince, keşke onların değerini bilseydim, keşke daha sindire sindire yaşasaydım, diye düşünüyorsunuz. Bu keşkeler benim hayatımda çok fazla yok. Çünkü ben her zaman yaşadıklarımın değerini bilerek yaşadım" (Belgün, 2010, s. 99).

"Ne yaşarsanız yaşayın, kimlerle birlikte olursanız olun; kendi içinizde ve özünüzde yalnızsınız. İnsan yalnızlığıyla mutlaka barışık ve arkadaş yaşamalı diye düşünüyorum. Zamanla, bu yaşadıklarınızdan sonra, daha hoş görülü olduğunuzu görüyorsunuz. Zamanla, daha insanları olduğu gibi kabul etmeyi, süreç içinde kendi yerine koyabilmeyi öğreniyorsunuz. Bence yaşadıklarımızı unutmuyoruz. Onları, sadece –kafamızda belli raflar var- o raflarda saklıyoruz. Gerektiği zaman, o raftan hangisini hatırlamak istiyorsak onu çekiyoruz ve o anımızı, o yaşamımızı hatırlıyoruz. Belki, kıssalardan hisse alıyoruz. Belki, onu yaşadığımız için, iyi ki yaşamışım deyip, mutlu olup rafa kaldırıyoruz. Belki de, yaşamasaydım diyoruz. Ki benim "keşke"lerim, hiç olmadığı kadar az; belki de hiç yok diyebilirim.

> Keşke diyecek hiçbir şeyi yaşamadım hayatımda. Her şeyi bilerek, isteyerek ve görerek yaşadım. Hiçbir ilişkiden, yaptığım hiçbir işten pişmanlık duymadım. Beni mutlu edecek anıları hiç ertelemedim. Hepsini, teker teker, hiç kimseyi dinlemeden, hiç kimsenin fikirlerine aldırmadan; kendi kurallarım, kendi doğrularımla –sonunda bedelini ödemek üzere- yaşadım. Bu beni mutlu ediyor. Bunu iyi ki yaptım diye düşünüyorum şimdi" (Belgün, ss. 151-152).

İpek Ongun, anılarında eşinin kariyeriyle ilgili olarak içine dert olan yarım kalmışlığını şöyle paylaşmıştır:

> "Alp için gerçekten üzülmüşümdür, hâlâ da üzülürüm. Değerli bir bilim adamıdır. Düşünün ki Amerika'nın en ünlü üniversitelerinden, California Üniversitesinden, teklif geliyor, her istediği yapılıyor, yeter ki gitsin, onlarla çalışsın diye.
>
> Keşke ülkesine asıl mesleğinde faydalı olabilseydi.
>
> Keşke Hacettepe Üniversitesi ona vaat ettiklerini yerine getirebilseydi, o da o laboratuvarda Türk gençlerini yetiştirebilseydi.
>
> Ya da keşke bugünkü imkânlar o zamanlar olabilseydi.
>
> Keşke… Keşke" (Ongun, 2017, s. 251).

İpek Ongun, babası izin vermediği için üniversite okuyamadığını anı kitabında yazmıştır. Ancak babası, torununun Galatasaray Lisesi'nden mezun olduktan sonra Amerika'da okuma fikrine sıcak baktığını dile getirmiştir:

"İlk ayrılık Nilgün'ün İstanbul'a okumaya gitmesiyle başlamıştı. Şimdiyse önümüzde ciddi bir ayrılık vardı. Galatasaray'dan mezun olmuştu, Amerika'da okuması söz konusuydu" (Ongun, 2017, s. 317).

İpek Ongun da babasına zamanında kendisinin üniversite okumasına neden izin vermediğini, babasına suçunun ne olduğunu sormuş ve babası da zamanın değiştiğini söylemiştir. İpek Ongun, yaşanmışlıklarını değerlendirmesi neticesinde bu durumu kabullendiğini şu satırlarda ifade etmiştir:

> "Canım babam, o, o zamanlar için kendince en iyisini düşünmüştü. Gülümsedim ona. Öyle çok emeği vardı ki üzerimde. Hangimiz her zaman doğru kararlar alabiliyoruz ki. İçinde yaşadığımız koşullara bakıp ona göre bir şeyler yapıyoruz. Geleceğin ne getireceğini kestiremeden, bilemeden" (Ongun, 2017, s. 319).

Prenses Süreyya'nın, anılarını yazma sürecinde geçirdiği sancılı yaşanmışlıklarına rağmen yaşamını olduğu gibi kabullendiği görülmektedir:

> "Geçmiş ve Geleceğe Toplu Bir Bakış
>
> Hâtıralarımı yazarken, içimde bir ferahlık duydum, geçmiş yıllarımın karşısına geçmiş, onları uzaktan seyrediyordum sanki. Böylece, birçok şey bana daha açık görünmeye başlamıştı.
>
> Şimdi, geçmiş hayatım önümde sayfaları açık bir kitap gibi duruyor. Bu kitap çok güzel anlarla olduğu gibi, çok sıkıntılı anlarla da dolu. Ama, o kötü anları da yaşamış olduğum için memnunum. Hayatımın bu sıkıntılı yılları benim olgunlaşmama yardım etti desem mübalağa etmiş olmam.
>
> Şimdi eskisinden daha iyi anlıyorum ki (çağımızda birçok kimse de bunu bilir) hayatın dış şartları durmadan değiştiği gibi bu değişmelerle bizde de bir "büyüme", bir "gelişme" olur. Mevsimler geçtikçe büyüyen ve gelişen bir ağaç gibi. Ben geleceğe; getireceği şeyler ne olursa olsun güven ve umutla bakıyorum" (Süreyya, 2007, s. 247).

2.1.3.8. Kişinin Anıları Neticesinde Yaşam Dersleri Çıkarması

Genel itibariyle davranışta meydana gelen kalıcı izli değişiklikler anlamına gelen öğrenme (Tan, 2008, s. 346) kendiliğinden ve yönlendirilmiş olmak üzere iki şekilde gerçekleşmektedir. Kişinin kendi kendine gerçekleştirdiği bir davranış veya yaşantı neticesinde meydana gelen öğrenmeler kendiliğinden öğrenme, öğrenen haricinde öğreten bir kişi ya da araç olduğu hâllerdeki öğrenmeler ise yönlendirilmiş öğrenmedir. (Tan, 2008, s. 6). Hayatın olağan akışındaki yaşanmışlıklarla birlikte kişiler, kendiliğinden birtakım şeyler öğrenir. Kişi bu öğrendiklerini bazen tecrübe, deneyim veya yaşam dersi olarak adlandırır. Anı yazma sürecinin kişinin yaşam dersleri çıkarıp somutlaştırmasına katkıda bulunacağına inanılmaktadır.

Eğitim, okul öncesinde, okul yaşamında ve sonrasında başka bir deyişle yaşam boyu devam eden bir süreçtir. Bu süreç, kişinin yaşam boyu edindiği tecrübelerin bütününü kapsar (Tan, 2008, s. 3).

Bilindiği üzere en etkili öğrenme, yaparak ve yaşayarak öğrenmedir. Kişinin yaşanmışlıkları neticesinde birtakım tecrübeler edinmesi de yaparak yaşayarak öğrenme türüne girer.

Grupla psikolojik danışmada geçmişe odakta en mühim husus asıl maksadın kişinin bugüne, şimdiye getirilmesidir. Çünkü geçmiş yaşantılar, kişinin şimdiki

yaşamında gerçekleşen uyumu devam ettirmek ve kişinin gelecekteki gelişimini isteklendirmek için kullanıldığında değerli olur (Çakır, 2012, s. 55). Anı yazarken kişinin yaşanmışlıklarından dersler çıkarması ve çıkardığı derslerin bugün ile gelecekteki gelişimine katkı sağlaması geçmiş yaşantılarını değerli kılmaktadır.

Bu çalışma kapsamında incelenen anılarda kişilerin yaşanmışlıklarını değerlendirip onlardan çıkardıkları dersleri yazı ile ifade ederek somutlaştırdıkları görülmüştür.

Mîna Urgan yaşanmışlıklarından hareketle kendisine göre gerçek anlamda en yoğun sevginin ne olduğunu şöyle dile getirmiştir:

"Bence yüzde yüz sevgi, sevgilerin en katıksızı, bir annenin ya da anne durumunda bir kadının bir bebeğe duyduğu sevgidir (…) Mustafa, dört beş aylıkken, sabahlar kuş gibi şakıdı. Odada yüzlerce kuş vardı sanki. Her sabah sevinç içinde uyanırdım" (Urgan, 2012, s. 34).

Mîna Urgan, oğlu ile ilişkisini değerlendirerek ebeveynlerin çocuklarıyla aralarındaki bağda gerginlik olduğunu ve çocukların suçu hep anne ile babada bulduğunu şöyle ifade etmiştir:

"Annelerle babaların çocuklarıyla ilişkileri düpedüz mutsuz olmasa bile, bir hayli gergindir genellikle. Sert de olsanız ya da benim gibi fazlasıyla yumuşak da olsanız, kabahat hep sizdedir" (Urgan, 2012, s. 36).

Aynı zamanda Mîna Urgan'ın anı kitabında genel itibariyle insan ilişkilerine dair de şu yaşam derslerini çıkardığı görülmektedir:

> "İnsanlar, şaşırtıcı, hem de çok şaşırtıcıdırlar. Yakından tanıdığınız, bencil ve aptal sandığınız bir kişi günün birinde, öyle güzel bir şey yapar, öyle duyarlı, öyle derin bir söz söyler afallayıp kalırsınız. Bunun tam tersi de olur ne yazık ki. Duyarlı ve zeki sandıklarınız, aklın alamayacağı kötülükler yapabilir size" (Urgan, 2012, s. 78).

"Uzun süren dostluk kurmak, uzun süren mutlu aşk kurmak kadar güçtür" (Urgan, 2012, s. 81).

Nilgün Belgün de yaşanmışlıklarından kadın erkek ilişkilerine dair öğrendiği şu yaşam derslerini paylaşmıştır:

"Cahil cesaretiyle yapılan işler her zaman çok kolaydır. Ama bilinçlendikçe daha zorlaşır her şey. Evlilikler de dâhil buna bence." (Belgün, 2010, s. 48).

Ona göre tüm bunlar, yaşam içerisinde kendiliğinden gerçekleşen öğrenmelerdir:

> "Zaman zaman bana gerçeği içimdeki ses gösterdi hayatımda. O zaman anladım ki başkaları için değil kendiniz için bir şeyler yapmak lazım; kendinizi mutlu etmek için; çünkü sonuçta mutsuz olan siz oluyorsunuz ve siz mutsuz olduğunuz zaman da kimseyi mutlu edemiyorsunuz" (Belgün, 2010, s. 58).

> "Kadın erkek ilişkilerinde annelerimizin öğüdü gibi algıladığımız saygı gerçekten çok önemli, saygı duymadığınız bir insana duyduğunuz sevgi, maalesef kısa süreli oluyor ve olması gerekenden daha çabuk bitiyor. Derinliği olmayan insanlarla kurduğunuz dostluk, arkadaşlık, sevgililik vb. gibi her türlü ilişki biraz yavan oluyor bence. Her neyse nerden çıktı şimdi bu felsefe dersi bilmiyorum. Sanki biraz kırılmışlıklarımdan ve bunları sizlerle paylaşma isteğimden zannediyorum" (Belgün, 2010, ss. 68-69).

> "Benim ilişkilerimde- ki anne, baba ve çocuklarım da dâhildir buna- samimiyet ve sevgi olmadan hiçbir şey olamıyor. Yani ille de sevgi, ille de sevgi… Kendimi daha güvende hissediyorum sevdiklerimle birlikte olduğum zaman. Maneviyatım hep baskın çıkmıştır maddiyata. Sevmediğim hiçbir işi sadece para kazanmak için yapmadım şimdiye kadar. Eğer bir işe inandıysam ve sevdiysem, para kazanmasam da yaparım, yeter ki ruhen tatmin olayım. Bugünkü hayat şartlarında- kendime aldığım küpeler hariç- hiçbir zaman sanatçı olmanın şımarıklığını yaşamadım. Yıllar yılı kıt kanaat yaşadım, ama sevdiğim, uğruna hiçbir fedakârlıktan kaçınmadığım tiyatrom vardı hayatımda" (Belgün, 2010, s. 69).

> "Yaşanmışlıkta hata da vardır, günah da vardır, sevap da vardır, sevinç de vardır, acı da vardır, mutluluk, mutsuzluk da vardır. Bunlar hep iç içedir. Zaten hayat da budur" (Belgün, 2010, s. 100).

Nilgün Belgün anı kitabının *Samimiyet* bölümünde samimiyete verdiği değeri şu şekilde dile getirmiştir:

> "Bence gerçek sevgide en önemli şey samimiyet. İnsanların duygularının samimi olması önemli. Yaşadıklarımdan yola çıkarak edindiğim en önemli şey samimi duyguları kaybetmemem oldu. İçimdeki o samimi, o saf duygularımı hiç yitirmedim" (Belgün, 2010, s. 117).

> "Bir de hayatta en zor şeyin insan tanımak olduğunu gördüm. Bu, arkadaşlıkta da ilişkilerde de söz konusu. Ben hep tanıdığımı zannettiğim insanların günün birinde ne kadar farklı kişiler olduğunu görürüm. Bazen inandığınız insana bir model yaratıyorsunuz kafanızda, o modeli ona giydiriyorsunuz ve onu öyle görüyorsunuz. Aslında, gün geliyor gerçek

kimliğini, gerçek kişiliğini görebiliyorsunuz. Her zaman insan tanımanın çok zor olduğunu düşünmüşümdür" (Belgün, 2010, s. 123).

Nilgün Belgün anı kitabının *Ve kadın kadına: "Menopoz"* adlı bölümünde, Türkiye'nin çeşitli illerinde Türk kadınını bilinçlendirmek çabalarına destek verdiğinden, bu amaçla tıp doktorlarıyla toplantılar yaptığından bahsetmiş ve yaşamından çıkardığı dersleri paylaşmıştır:

> "Menopoz dönemlerinde kadınların ruh sağlıkları da çok önemli. Sabahları uyanıp da aynaya baktığınızda, kendinizle ve hayatla barışık bir kadın gördüğünüz zaman, güne daha keyifli başlıyorsunuz. Yaşam çok güzel, zaman çok kısıtlı. Onun için, bu kısıtlı zamanın keyfini çıkarıp sizi mutlu edecek anları yaşayın. O anları asla ertelemeyin. Önce siz mutlu olun ki çevreniz de mutlu olsun. Her şey sizin elinizde; başkalarının değil. Tabii ki üzüleceksiniz, sıkılacaksınız, sevineceksiniz, ağlayacaksınız, sonra tekrar güleceksiniz; hayat da budur zaten" (Belgün, 2010, ss. 143-144).

Nilgün Belgün, yaşanmışlıklarını anlamlandırmasının ardından herkese şu satırlarda teşekkür etmiştir:

> "Hepinize teşekkür ediyorum.
>
> İyi ki vardınız.
>
> İyi ki yaşattınız.
>
> İyi ki sevdiniz.
>
> İyi ki üzdünüz.
>
> İyi ki aldattınız.
>
> İyi ki gittiniz" (Belgün, 2010, s. 153).

İpek Ongun'un anı kitabında yaşanmışlıklarından çıkardığı dersleri içerdiği belirlenen alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

> "Bu, yatılılığın daha sonraki yıllarıydı, eğlenceli, neşeli. İlk yıllarıysa mutsuz mu mutsuz.
>
> Aristo, çocukların gerçek anlamda mutlu olamayacağını söyler. Çünkü, gerçek mutluluk için daha uzun bir yaşam gerektiğini öne sürer. Şöyle bir durup düşününce, ne kadar doğru.
>
> Yatılılığımın ilk yılları.
>
> Nasıl da acı doluydum.

Nasıl da yalnızdım.

Aslında tüm çocukluğum boyu yalnızdım, kardeşim yoktu.

İki tür yalnızlık var hayatta.

Yalnız başına olmak başka, yalnızlık çekmek başka.

Yalnız başına olmak beni hiç rahatsız etmezdi. Tam tersine, yalnızlığım beni ben yaptı diyebilirim.

Daha güçlü olmayı öğretti.

Kendi kendime yetmeyi, okumayı, düşünmeyi, sürekli bir şeyler üretmeyi, yazmayı… öğretti" (Ongun, 2017, s. 89).

"Tek çocuksun, dayanışma içine girecek kardeşin yok.

Boşanmış aile çocuğusun; dolayısıyla öz ailesince ana baba sevgisiyle şımartılmış bir çocuk değilsin.

Ailenin prensesi hiç değilsin.

Annen için elbette öylesin ama bunu bile saklaman gerek.

Neden mi?

Daha henüz alışamadığın, annenin yeni eşinin sinirine dokunmamak için.

Aklına estiğinde, anneni ulu orta öpemezsin, bunu yeni eşi yokken yaparsın. Bu ayrıntıları annen sana söylemez. Onun zaten içi titriyordur sen kırılır üzülür müsün diye.

Ama sen, henüz çocuk olduğun hâlde, kimse seni uyarmadığı hâlde "bilirsin."

Duyumsarsın.

Çocuk anlamaz derler ama pek çok şey söylenmese de, çocuk bilir.

Hisseder.

Evdeki mutsuzluğu da hisseder, gerginliği de. Giderek insanların duygusal ritmini, temposunu duyumsamayı öğrenirsin. Hem de kendi kendine.

Ne zaman sessizce yok olmak gerektiğini, ne zaman ortaya çıkıp kibar gülücüklerle, terbiyeli terbiyeli, sohbete katılmak gerektiğini "bilirsin."

Antenlerin vardır sanki. Kendi kendine gelişmiş antenler.

Bütün bunlar çok çabuk büyümeni, olgunlaşmanı sağlar" (Ongun, 2017, s. 103).

"Ve ilginçtir, ironiktir hatta ama sana hayatta bir artı kazandırır.

Gelişmiş gözlem gücüdür bu.

Kişilere ve olaylara dair derin bir anlayış, bir sezinleme kazandırır.

İnsanları daha çabuk okursun.

Nerede susup nerede konuşman gerektiğini öğrenmişsindir. Hem de hiç kimse sama bunu özel olarak öğretmediği hâlde.

Ve dahası…

Bu bir yazar olarak yazı hayatından ivme kazandırır. Çünkü, insanlara bakarken onları "görürsün". Konuştuklarında, gerçek anlamda dinler ve onları duyarsın". Anlatmak istediklerini "anlarsın".

Boşanmış aile çocuğunun önünde iki yol vardır. Ya travmanın altında ezilip her kişisel hatayı, her kişisel başarısızlığı, çünkü ben boşanmış bir ailenin çocuğuyum," veya "Çünkü babam bizi terk etmişti," türü söylemlerin arkasına saklanıp ömür boyu nefret ve eziklik duyguları içinde yalpalamak; daha da kötüsü, gerçek anlamda kişisel hata ya da başarısızlıklarıyla yüzleşememek. Bir başka deyişle, bir türlü "büyüyememek".

Ya da bu gerçeği ve yaşadıklarını, o yaşlarda olmasa da, daha sonra, artık bir erişkin olduğunda bir artıya dönüştürerek yaşamına katkıda bulunmak.

İnsanları ve yaşadıklarını daha iyi "anlayan" biri olmak gibi" (Ongun, 2017, s. 104).

"Hayat böyle bir şey.

Bir yanda hüzün, bir yanda sevinç.

Bir hayat sönerken, bir diğeri parlamaya başlıyor." (Ongun, 2017, s. 327).

"Bir iyi huyum var da o da şükretmeyi bilmemdir. Hayatın üzüntüleri, dertleri elbette var. Dahası hastalık var, ölüm var. Bütün bunları herkes gibi bizler de yaşamadık mı? Hem de nasıl.

Ama ben üzücü olaylar yerine hayatımızdaki güzelliklere odaklanmayı yeğliyorum. Onları anmayı seviyorum. Ailemle, dostlarımla yaşadığım ballı sohbetler, geziler, bol bol güldüğümüz pek çok olay. Sonrasında bunları tekrar anmak ve yeniden yaşıyormuşçasına gülmek…

Sabahın mis kokan ilk kahvesi, balkondaki rengârenk çiçeklere gözün devirdiği an, tertemiz bir ev, hoş bir sofra düzenlemesi,

"Annemle başka bir bağ vardı aramızda. Belki de hayat yolunda pek çok değişkenin içinden el ele çıkmamızdı bunun nedeni. Herkes onun güzelliğine hayrandı, Güzel Aliye, diye anılırdı. Benim hayranlığımsa, aklına ve iyi huyunaydı. Bir tek kez bile kaba davrandığını görmedim.

Gücüne hayrandım, o dönemde eşinden ayrılmak, bu tür bir başkaldırıyı yapabilmek, hatta toplumu karşısına alabilmek büyük bir cesaretti. O, bunu başarmıştı" (Ongun, 2017, s. 359).

"Defne'nin yazarlığına dönersek… Her işte bir hayır vardır derler ya, kızı için şirketteki işini bırakmasa, bu yanını hiç bilmeyecek ve yazar olarak ortaya çıkamayacaktı.

İşte bu tür olayları da kitaplarımda kullandım ve okurlarıma dedim ki:

Demek ki neymiş, bir şey olmayınca çok da üzülmemek gerekmiş.

Çünkü… Her işte bir hayır varmış.

Bu da böyle bir kıssadan hisseymiş.

Gençler için" (Ongun, 2017, s. 374).

Prenses Süreyya, *Sürgündeki Prenses* adlı anı kitabında yaşanmışlıklarından çıkardığı dersleri şu satırlarda dile getirmiştir:

"Felâketimi Fırsat Bilenler

Mesela, daha boşandıktan birkaç gün sonra Bermuda'ya giderken haber aldım; İran'dayken en yakınlarım, en iyi dostlarım saydığım birçok kimse, Şah'a kızlarını, yeğenlerini vermek için teşebbüse geçmişler. Bunlar, benim felâketimden faydalanmaya kalkan, sarayda nüfuzlarını arttırmak için bunu kaçırılmaz bir fırsat bilen kimselerdi.

Bu benim için hem büyük bir hayal kırıklığı hem de unutulmaz bir ders oldu. İlk kez olarak görüyordum ki yedi yıl boyunca, beni, sözde ne kadar sevdiklerini gösterebilmek için ne yapacaklarını bilemeyen kimselerin bazı gizli maksatları varmış; yaptıkları ve söyledikleri hep gösterişten ibaretmiş" (Süreyya, 2007, s. 228).

"Ayrıca, çok mutlu bir çocukluk geçirdim.

Bu mutlu günlerin değerini sonradan daha iyi anladım. Bence, mutlu geçen bir çocukluk ileride insana büyük bir kuvvet kaynağı olur. Bu dönem hiçbir vakit kaybolmaz; hayatınız ne kadar zor şartlar içinde geçerse geçsin, bu kaynaktan her zaman kuvvet alabilirsiniz" (Süreyya, 2007, s. 40).

Tozlu Altın Kafes adlı ilk anı kitabına dair kendisiyle yapılan röportajda Nazlı Eray "Yaşadıklarınız iç dünyanıza dair ne öğretti?" sorusuna şu yanıtı vermiştir:

> "Çok sabırlı olduğumu; mağdur olduğum halde bunu uzun yıllar sonra anladığımı öğrendim. Bana psikolojik şiddet kullanıldığı halde tepki vermemiş olduğumu gördüm. Bir erkeğin hayatını karmakarışık edebilecek güçte olduğumu anladım. Bütün bunlar bu geçmiş evlilikten bana kalanlar, beni bana öğretenler. Yaşamam gereken şeyleri yaşadım. Bir film gibi hatırlarım o yılları." (Eray, 2011, Milliyet Gazetesi).

2.1.3.9. Kişinin Değiştirmek İsteyip İstemediklerini Fark Etmesi

Yaşanmışlıklar kişiyi değiştirip dönüştürebilmektedir. Bu değişim olumlu veya olumsuz; istemli veya istemsiz olabilmektedir. Edinilen ve öğrenilen yaşam dersleri kişinin kendisini değişmesi yönünde güdüleyebilmektedir. Kişinin değerlendirdiği yaşanmışlıkları; hangi kişisel özelliklerinin, bakış açısının mutsuzlukla sonuçlandığını idrak edip nasıl bir değişim gerçekleştirirse yaşam içerisinde kendisini daha iyi hissedeceğini gösterebilmektir. Anı yazmanın kişinin değişme cesareti edinmesine ve ne yönde/yönlerde değişmesinin kendisine iyi geleceğini anlamasına yardım edeceğine inanılmaktadır.

Başlı başına anı yazma sürecinin, kişiyi değiştirip dönüştürdüğü düşünülmektedir. Çünkü pek çok açıdan, anılarını yazmadan önceki kişi ile anılarını yazdıktan sonraki aynı değildir. Aynı zamanda anı yazarken kendisi ile yaşamını gözden geçiren ve sorgulayan kişi, içinde saklı kalan arzularını, hayallerini, isteklerini, güçlü ve zayıf yanlarını keşfetme olanağı bulabilmektedir. Tüm bunları keşfetmesinin kişinin kendisine ve yaşamına dair değiştirmek istediklerini imkânları dâhilinde değiştirme adımlarının neler olduğunun izini sürmesine yardım edeceğine inanılmaktadır. Bununla birlikte kişinin geçmişinde başardıklarını anımsayarak da değiştirmek istediklerini değiştirme cesareti duyabileceği düşünülmektedir.

Bazen de anı yazma sürecinde kişi, değişmemesini istediği özelliklerinin bir kez daha altını çizer. Değiştirmek istemediklerinin neler olduğunu fark eder. Nilgün Belgün'ün *Aşk ve Komedi* adlı anı kitabından alınan şu satırlar bu duruma örnek teşkil etmektedir:

> "Hayat hızla değişiyor. Ama değerleri altüst ederek değişiyor. Siz de değişin, ama içinizdeki kadını asla değiştirmeyin. Asla onu büyütmeyin. Bırakın o kalsın. O masum saflığı hiç bozulmasın. Onu büyütmeden yaşattıkça, göreceksiniz, daha hayatı sever olacaksınız, daha kendinizi seveceksiniz. Birbirinize seni seviyorum deyin. Sadece eşinize, sevgilinize değil, etrafınızdaki herkese; kendinize, köpeğinize, arkadaşlarınıza, ilişkiniz bulunan herkese bu sihirli kelimeyi söyleyin. Bu kelimenin pozitif enerji

> verdiğini biliyorum. Bu öyle büyülü bir kelime ki bu pozitif enerji yayıldıkça size de geri dönecektir. Rastlantıda rastlantı yoktur sözüne sonuna kadar katılıyorum. Her karşılaşmanın bir sebebi olduğuna inanıyorum. Hayatta hiçbir şeyin sebepsiz olmadığına inanıyorum. Ben, içimdeki kadını hiç büyütmedim, büyütmeye de hiç niyetim yok. Siz de büyütmeyin bırakın çocuk kalsın. Saflığı ve duyguları kirlenmesin" (Belgün, 2010, s. 153).

Günümüzde pek çok kişi, yetişkin maskesini gönlüne yapıştırarak içindeki çocuğu yok saymaktadır. Nilgün Belgün, anılarında içindeki kadını hiç büyütmemesinden duyduğu memnuniyeti anlatarak okurlarına içlerindeki çocuğu asla büyütmemelerini salık vermiştir.

2.1.3.10. Kişinin Yeni Yaşam Hedefleri Oluşturması

TDK Türkçe Sözlük'te (2011) "Nişan alınacak yer, nişangâh; yapılması tasarlanan iş, amaç; varılacak yer, ulaşılacak son nokta" (1078) anlamlarına gelen hedefin kişide var olması ona umut verir. Daha yapılacak şeylerin varlığı, kişiye yaşamakta olduğunu ve âdeta sonsuza değin yaşayacağını duyumsatır. Yaşamdaki hedefler kişiden kişiye değişmektedir. Ulaşılan hedefler beraberinde yenilerini getirebilmektedir:

> "Ruh sağlığı konusunda insanın her şeyden önce dengeye ya da psikolojideki deyişle "homoestasis"e, yani, gerilimsiz bir duruma ihtiyaç duyduğunu varsaymanın, tehlikeli bir sonuçlandırma olduğunu düşünüyorum. İnsanın gerçekte ihtiyaç duyduğu şey, gerilimsiz bir durum değil, daha çok, uğruna çaba göstermeye değer bir hedef, özgürce seçilen bir amaç için uğraşmak ve mücadele etmektir. İhtiyaç duyduğu şey, her ne pahasına olursa olsun gerilimi boşaltmak değil onun tarafından yerine getirilmeyi bekleyen potansiyel bir anlamın çağrısıdır" (Frankl, 2019, s. 119).

Anı yazarken iç dünyasına doğru yolculuğa çıkan kişi, kendisi ile birlikte yaşamını genel olarak değerlendirirken bir taraftan yaşamdaki hedeflerine ulaşıp ulaşmadığını sorgulamakta ve yeni yaşam hedefleri oluşturma olanağı bulabilmektedir.

Mîna Urgan, *Bir Dinozoron Anıları* adlı anı kitabının son sözünde daha anlatacaklarının olduğuna dair hedefini şöyle dile getirmişir:

"Bu dinozorun anlatmak istediği daha başka şeyler de var. Ömrü vefa ederse, fazla uzun yaşamanın ayıbına katlanabilirse, bakarsınız onları da yazar günün

birinde. Yani bu son söz, gerçekten bir son söz değildir belki de" (Urgan, 2012, s. 321).

İpek Ongun, *Anlat Anneanne* adlı anı kitabının sonunda, anılarını yazmasının neticesinde birtakım değerlendirmelerde bulunmuştur:

> "Şu yazdıklarıma baktım da çoğunlukla iyiyi, güzeli, eğlenceliyi anlatmışım. Herkesin hayata bakışı farklıdır. Benim de hayata bakışım böyle. İyiye, güzele, umuda odaklanmak. Beni üzen, yoran, olumsuz kişi ve olaylardan sessizce uzaklaşıyor, bir süre sonra yok sayıyor, hayatımdan çıkarıyorum. Ve paketleyip adeta zihnimin en uzak köşesine kaldırıyorum.
>
> Hayat çok değerli ve kısa.
>
> Olumsuz kişi ve olayları eşelemekle zaman kaybetmeye değmez, diye düşünüyor, beni mutlu eden kişi ve yaşanmışlıklara yöneliyorum.
>
> Bu da benim düşüncem.
>
> Bu da benim seçimim.
>
> Şanslıyım ki çok iyi dostlarım var.
>
> Ailem, eşim, kızlarım, damatlarım, torunlarım açısından da şanslıyım, şükürler olsun, bana güzel duygular yaşatıp kâh güldüren kâh yüreğime dokunan anılar armağan ettiler.
>
> Japonların pek beğendiğim bir duası var: "Tanrım bana uzun ve sağlıklı bir ömür, kısa ve acısız bir ölüm ver" (Ongun, 2017, s. 453).

İpek Ongun, bu genel değerlendirmesinin ardından yaşamındaki hedeflerini şu şekilde sıralamıştır:

> "Ben bu duayı kendime göre uyarlayarak şöyle diyorum: "Tanrım bana geri kalan günlerimde sağlıklı bir ömür, kısa ve acısız bir ölüm ver."
>
> Ama bu dua, hayallerimin ve yapmak istediklerimin sonu geldi anlamına gelmiyor, hem de hiç gelmiyor. Yaşam bizlere verilmiş çok özel bir armağan, onu sonuna dek en güzel biçimde yaşamalıyız diye düşünüyorum.
>
> Daha, sevdiklerimizle yaşanacak pek çok güzel gün var.
>
> Daha gidilecek pek çok ilginç yer var, yaşımıza ve gücümüze uygun.
>
> Daha okunacak kitaplar, yazılacak yazılar, gidilecek imza günleri var.
>
> Daha yapılacak pek çok hayır işi var, her zamanki gibi, gizlice.

> Ve… Bir gün tempomuz yavaşladığında alınacak bir kedi ya da köpek yavrusu var, evimize neşe katacak.
>
> Ve bütün istekleri doğrularcasına, enerjisine herkesin hayran olduğu, 90'larına merdiven dayamış Betül Mardin'den, gelini Ayşe Arman'la yaptığı röportajdan bir cümle, daha yapmak istediklerine dair.
>
> "89'um ve hayat doluyum çok şükür."
>
> İşte budur" (Ongun, 2017, s. 454).

Kişinin anılarını bütün bir halde yazmasının, yayınlamasının, okurlara ulaşmasının bile başlı başına birer hedef olduğunu söylemek mümkündür.

2.1.4. Anı Yazmanın Ruh Sağlığına Katkıları

Hem düşünme hem hissetme hem de davranma açısından insanın sağlıklılık durumunu içeren akıl ve ruh sağlığı (Çakar, 2018, s. 22); "kişinin var olan gücünü verimli bir şekilde kullanması ve çevresine etkin uyum sağlaması durumudur" (Bakırcıoğlu, 2007, s. 3). Kişi bunu başarabilmek için kendisine dair olumlu ve sağlıklı bir tutum geliştirmeli, kendisini benimseyip saygın bir kişi olarak görebilmeli ve var olan gücünü etkin bir şekilde kullanabilmelidir (Bakırcıoğlu, 2007, s. 3). Tüm bunların gerçekleşebilmesi için kişinin kendisini bilmesinin, kendisini tanıma yolunda epey mesafe kat etmesinin ve kendisi ile yaşamını anlamlandırmasının önemi yadsınamaz.

> "Bir kişinin ruhsal olarak sağlıklı kabul edilebilmesi için farklı öğelerin bir arada bulunması gerekmektedir. Ruh sağlığına işaret eden insan kapasiteleri, toplumla uyumlu ilişkiler kurabilme yetisinin olması, kendi şartları ve koşulları içerisinde başarılı olması, yaşamdaki sıkıntı ve streslere tahammül gücü gösterebilmesi, sosyal çevreye uyum sağlayabilmesi, güç durumlarda ümidi kaybetmeyerek mücadele için gerekli moral ve motivasyona sahip olabilmesi, bilişsel yeteneklerini kullanabilmesi, kendi duygularını ifade edebilmesi, genel öz saygısının pozitif olması ve tutarlı bir kendilik duygusunun olmasını kapsar. Kişinin bu kapasiteleri birleşerek bütünüyle ruh sağlığını oluşturur" (Sayar ve Dinç, 2014, s. 161).

Kendisini tanıyan kişi güçlü ve zayıf özelliklerinin neler olduğunu, ilgilerini, yeteneklerini bilir; çeşitli uyaranlara nasıl tepkiler vereceğini öngörebilir; davranışlarının altında yatan nedenlere dair fikir edinebilir, kendisini bir yere kadar analiz edebilir; kendini olduğu gibi kabullenebilir, yaşanmışlıkları neticesinde dersler çıkarabilir; kendisine gerçekçi yaşam hedefleri belirleyerek bunlara ulaşma yolunda çaba harcayabilir; kendisini ve yaşamını anlamlandırma çabasında olabilir; kişiler

arası ilişkilerindeki beklentilerinin neler olduğunu bilerek seçici davranabilir ve bu bakımdan sınırlarını çizebilir; kişiler arası ilişkilerinde empati düzeyi yüksek olabilir; içsel olarak nasıl mutlu olacağına dair fikir edinebilir ve de her daim kendisini öğrenmeye dair bilinçli bir istek duyabilir. Esasen tüm bunlar kişinin ruhsal açıdan sağlıklı olmasına katkı sağlayan niteliklerdir. Tüm bu nitelikler aynı zamanda kişinin kendisini iyi hissetmesine ve de yaşamından doyum sağlamasına yardım eder.

Geçtan'a (1995) göre, normalliğin ana kriterlerinden biri, kişinin kendini iyi hissedebilmesidir. Bu durum sadece yaşamın devam ettirilmesini değil kişinin dünya içinde kendine mahsus bir yer edinebilmesini ve yaşamından tatmin olabilmesini de içerir (s. 6). Kişinin kendisini bilmesi varlığını dünyada konumlandırmasının ön koşuludur.

> "Maslow ve Mattermann" ruhsal yönden sağlıklı ve normal bir kimsenin kriterlerini şöyle belirtirler.
>
> 1. Yeterli emniyet ve güvenlik duygusunun bulunması,
> 2. Kendini değerlendirme veya içgörünün makul ölçüde bulunması,
> 3. Realite ile temasın iyi bir biçimde sürdürülmesi,
> 4. Gerçekçi yaşam hedeflerinin bulunması,
> 5. Kişiliğin sabit ve entegre halde bulunması,
> 6. Yaşantılardan ders alma yeteneğinin bulunması,
> 7. Yeterli spontanitenin bulunması,
> 8. Uygun heyecanların duyulması,
> 9. Bir grubun isteklerini yerine getirebilme veya grup faaliyetlerine katılabilme,
> 10. Yeterli fakat abartılmamış bedensel arzuların bulunması ve bunların kabul edilebilir bir biçimde tatmin edilmesi." (alıntılayan, Erkul, 1996, ss. 38-39); (aktaran, Çifter, tarih yok)

Kişi anı yazma sürecinde yaşamının sorumluluğunu üstlenir, kendisini ve yaşamını gözden geçirir, kendisi ve yaşamı üzerine düşünür, kendisini ve yaşamını belli bir akışta sıralayıp düzenler, kendisini ve yaşamını sorgular, kendisiyle yüzleşir, yarım kalmışlıklarını keşfeder ve kendisi ile yaşamını olduğu gibi kabul etme olanağı

bulur, anıları neticesinde yaşam dersleri çıkarır, değiştirmek isteyip istemediklerini fark eder ve yaşam hedefleri oluşturur. Tüm bunlar kişinin kendisini tanımasına, bilmesine, öğrenmesine, anlamasına ve anlamlandırmasına; başka bir deyişle kişinin ruhunu yapılandırmasına katkıda bulunur. Anı yazma sürecinde kişi kendisini ve yaşanmışlıklarını değerlendirir, yaşanmışlıklarından dersler çıkarır, duygularını ve düşüncelerini dışa vurur, kavrayış gücüne güç katar, içgörü kazanır veya içgörüsünü geliştirir, duygusal yönden olgunlaşma imkânı bulur. Görüldüğü üzere anı yazma süreci kişinin ruh sağlığına bu açılardan katkı sağlayacak niteliktedir.

Bu çalışmada ruh sağlığı ile ilişkili olarak anı yazmak kendini tanımak, kendini gerçekleştirmek, psikososyal gelişim evreleri, travmatik yaşantılar, kayıplar ve yas süreci ile rahatlamak boyutlarıyla ele alınacaktır.

2.1.4.1. Anı Yazmak ve Kendini Tanımak

Kişi kendisi dışında kalan nesnelerden ziyade kendi yapısını, tabiatını ve özünü tarif etmeye, açıklamaya, tanımlamaya ve anlamaya çabalar (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 5). Kişinin kendisini keşfetme ve tanıma süreci, ufuk çizgisine doğru yol almaya benzetilebilir. Kişi kendisini keşfettikçe bulunduğu yerden itibaren yol kat etse de ufuk çizgine varması tam anlamıyla mümkün olmaz. Bu yolun bir sonu olmasa da kişinin yolculuk esnasında attığı her adımda ufuk çizgisine doğru aldığı mesafe bir önceki ve de ilk adımına kıyasla daha fazladır. Kişinin kendisini keşfetme ve tanıma süreci de sonu olmayan bir sürekliliği arz eder. Kişi, yaşam içerisinde kendi kişisel, fiziksel, ruhsal vb. özelliklerine dair farkında olarak veya olmayarak birtakım şeyler öğrenmeye devam eder. Elbette kişiye özgü bazı özellikler, bu öğrenmenin derinliğini ve boyutunu kişiden kişiye göre farklı kılar. Kişinin kendisine dair öğrendiklerinden en işlevsel olanların ve de ruhsal tatmin uyandıranların bilinç düzeyi yüksek hâldekiler olduğunu söylemek mümkündür. Kişinin anlamlandırma gereksinimi ile meydana gelen kendini keşfetme ve tanıma çabası, bilinç düzeyi yüksek bir hâlde eyleme dönüştüğünde öğrenilenler ile edinilenler kişi tarafından daha kolay içselleştirilebilir. Kurmaca nitelikte olan veya olmayan biçimde yazmak da bilinçli veya bilinçdışı bir yönelimle eyleme dönüşen bu çabalardandır. Ancak kişinin anılarını yazması, belki de diğer yazma biçimlerine nazaran onun bilinç düzeyinin daha yüksek olarak kendisini keşfetme ve tanıma çabasıdır. Çünkü kişi anılarını yazma sürecinde kalemini kendisini ve yaşamını

yazmak için oynatır. Kendisine ve yaşamına dair birtakım değerlendirmelerde bulunur. Yaşanmışlıklarını yorumlayarak kendisini ve yaşamını anlamlandırmaya çalışır. Anılarını yazarken bir taraftan da kendisinin ve çevresinin nazarında kim olduğu üzerine düşünür; özünde kim olduğunu, neler yaşadığını; yaşadıklarına dair duygularını, düşüncelerini, davranışlarını anlamaya uğraşır; yaşamına dair değerlendirmelerinden henüz bilmediği kişilik özelliklerine dair birtakım çıkarımlarda bulunur. Aslında kişi bir bakıma yeni keşfetmeye başladığı kendisiyle tanışır; yaşanmışlıklarına uzaktan bakar ve onları yaşadığı zamandan bağımsız olarak farklı bir bakış açısıyla ele alarak neyi, neden yaptığını kişilik özellikleri ile ilişkilendirmeye çalışarak daha önce farkında olmadığı şeyleri öğrenir. Kendisini mutsuz eden yaşanmışlıklarına dair daha farklı nasıl düşünüp davransaydı neler hissederdi vb. soruların cevabını içinde arar. Tüm bunları yaparken kişi kendisini yeniden tanımlar. Esasen kişinin tüm bunları yapması kendisini değiştirip dönüştürücü ve hatta iyi hissettiren bir etkiye sahiptir. Nitekim psikolojik danışma ve psikoterapi sürecinde danışanlardan kendilerine ilişkin daha kapsamlı izahlarda bulunmalarını istemek, danışanın kendisini keşfetmesini kolay bir hâle getirmenin ve onlara değişim hususunda yardım etmenin bir yoludur (Meier ve Davis, 2009, s. 33). Kişi kendisini tanıdıkça olumlu olacak nitelikte değişme imkânı bulabilmektedir.

Kendini keşif, danışanların kendilerine dair konuşurken gerçekleşen farkındalığı ve benlik kavramını ayrıntılı olarak açıklayabilmek ve derinleştirebilmek manasındadır. Kendini keşif, kişinin değişim için neleri yapması gerektiği hakkında bilgiler verir ve bu durum terapötik etkilerde bulunabilir. Danışanlar hangi davranışların istedikleri neticeleri oluşturacağını fark eder etmez daha hızlı değişmektedir (alıntılayan, Meier ve Davis, 2009, s. 27); (aktaran, Butcher ve Koss, 1978, Crits ve Christoph, 1992).

Elbette psikolojik danışma ve psikoterapi süreci ruh sağlığı alanında çalışan profesyonel kişiler tarafından yapılandırılır ve yürütülür. Danışanları tedavi etmek ve psikolojik destek sağlamak da söz konusudur. Amaç/amaçlar, kişinin mevcut durumu ile ilgili olarak belirlenmekle birlikte sadece danışanın kendisini keşfetmesinden ibaret değildir. Burada vurgulanmak istenen asıl husus, ruhsal açıdan sağlıklı bir kişinin anı yazma sürecinde kendisini keşfetmesi ve tanıması ile birlikte değişip dönüşmesidir.

Yaşam içerisinde kişinin pek çok açıdan bilinçsiz de olsa değişimi ile dönüşümü kaçınılmazdır ve bu durum ömür boyu devam eder. En basitiyle, kişinin yaş alması, yaşanmışlıkları vb. bu değişimi ve dönüşümü gerçekleştiren etkenlerdendir. Ancak bu değişimin ve dönüşümün her zaman olumlu olduğunu söylemek çok doğru olmaz. Kişinin bilinçli bir şekilde değişip dönüşmesinin ve bunu idrak edip içselleştirmesinin kişiyi geliştirdiğine ve ona iyi geldiğine inanılmaktadır.

Kişi kendisini ve yaşamını anlamlandırabilmek için aklını ve gönlünü kendisine çevirir, kendisiyle iletişime geçer.

Felsefenin ilk safhalarından beri kişinin kendi varoluşunu düşünce boyutunda anlamlandırma teşebbüslerine girişmesi, sadece kişinin kendisine bakışının bir başka yansımasıdır (Cemal, 2012, s. 47). Kişi kendisini ve yaşamını anlamlandırarak varlığını dünya üzerinde konumlandırma çabasıyla beraber değişir ve dönüşür. Kişi her daim içinde bulunduğu âlemi kendisiyle ilişkili olarak değerlendirip incelemiş ve bu gayretleri daima kendine kâinatta yer edinme gayretine paralel bir yolu takip etmiştir (Cemal, 2012, 47). Kişinin kendisini tanıma çabası gibi varlığını anlamlandırma çabası da neredeyse bir ömür boyu devam eder ve beraberinde süreklilik arz eden kişinin değişimi ile dönüşümü gerçekleşir.

Kendini keşfetme ve tanıma çabasında kişi; kim olduğunu, kişisel özellikleriyle bedensel özelliklerini, hayallerini, beklentilerini, yaşam içerisindeki yerini, olaylar karşısında nasıl hareket ettiğini, duygularını, düşüncelerini vb. çok geniş bir yelpazede sorgular ve tüm bunlara ilişkin birtakım değerlendirmelerde bulunur.

Esasen kendini tanıma çabası başkalarının tesirinde kalmadan, yalnız kendi iç âlemimizden gelen kendimizle alakalı duygu, düşünce, algılama ve değerlendirmelerimizin bütününün birbiriyle etkileşiminden meydana gelen nihai algıdır (Cüceloğlu, 2015, s. 250). Başka bir deyişle kendimizi nasıl gördüğümüzün bütününün açıklaması" (Cüceloğlu, 2015, s. 250) olan öz benliğimizle ve temel itibariyle "Önemli özelliklerimiz nelerdir? Nelerde iyiyiz? Nelerde zayıfız? Hangi tür durumları tercih ederiz?" (Taylor, Peplau ve Sears, 2012; s. 105). Kendimiz hakkındaki inançlarımızın bütünü (Taylor, Peplau ve Sears, 2012, s. 137); Kişinin

benliğine yüklediği özellikler üzerindeki düşünceleriyle ve bilgileri" (Bee ve Boyd, 2009, s. 546) anlamlarını karşılayan benlik kavramı ile iç içedir.

Kişi anılarını yazma sürecinde kendisini tanımaya ve keşfetmeye çalışır. İçine dönerek kim olduğunu, güçlü ve güçsüz yanlarını, yaşadığı olaylara ilişkin verdiği tepkileri, düşünce ve duyguları, nelerle mutlu olduğunu, kendisini mutsuz eden şeyleri, ilgilerini, yeteneklerini, bedensel ve kişilik özelliklerini, nasıl bir yaşamın kendisini tatmin edeceğini, hayallerini, pişmanlıklarını vb. inceler.

Kendini tanıyan kişi güçlü ve zayıf yanlarını, olanaklarını, yeteneklerini, fırsatlarını ve tehlikeleri gerçekçi bir şekilde değerlendirir. Kişinin kendini gözlemlemesi ve gerçekçi analiz edebilmesi bir beceridir, yetenek değildir. Bu becerinin öğrenilmesi ve geliştirilmesi gerekir (Tarhan, tarih yok, s. 11). Anı yazma sürecinin kişinin kendisini tanımasını, keşfetmesini sağlamasının yanı sıra kendisini gözlemleme ve analiz etme becerisini geliştiren bir ortam olduğuna inanılmaktadır.

Kişinin kendisine ilişkin inançları ve düşünceleri, kendine güveninin ana unsurudur (Zara, 2011, s. 56). Kişinin benlik kavramı hakkında yaptığı değerlendirme kendine saygı olarak adlandırılır (Taylor, Peplau ve Sears, 2012, s. 137). Kişinin kendisine saygısı kendine güveni ile paraleldir.

Kişinin kendine güveni, kendi düşüncelerine, duygularına, sahip olduğu her şeye ve onlarla yapabileceklerine itikadı, kendisi için isabetli kararlar verebilmesi ve yaşamındaki değişikliklere etkili tepkilerde bulunabilmesini sağlar. Ayrıca, kişinin tecrübelerini doğru bir şekilde analiz edebilmesi, yaşadığı olayları müspet ve gerçekçi bir bakış açısıyla görebilmesinin de önünü açar. Kişinin kendine güveni, kendisi hakkındaki fikirlerini (espiriliyim, duyarlıyım), bu fikirlerinin sebebiyet verdiği duyguları (çaresizlik, umut, keyif) ve bu duygu ve düşüncelerin anlatımı olan davranışları (girişkenlik, çekingenlik, dirençli olma) kapsar (Zara, 2011, s. 56).

Anıları yazma sürecinde de kişi yaşadıkları ile kendisi arasına mesafe koyarak yaşamını öncekinden başka bir bakış açısıyla değerlendirir. Nilgün Belgün'ün kendisi ile yapılan söyleşide dile getirdiği şu sözler bu durumu vurgulamaktadır:

"İnsanın hayatını kaleme alması ilginç bir deneyim. Olup bitenlere uzaktan bakabiliyorsun. Bütün olayları sen yaşamışsın ama aynı zamanda başka birinin yaşadıkları gibi görüyorsun. Geçip gitmiş her şey çünkü" (Börekçi, 2012, s. 267).

Yazmak başlı başına kendini keşif yolculuğudur. Bu durumu, Türk Edebiyatı günümüz yazarlarından olan İnci Aral şu sözleri ile ifade etmiştir:

> "Her yazma deneyimi öncelikle kendi karanlığını keşfetme yolculuğuyla başlar. Yola çıkarken insan hayatının o noktasından olabildiğince uzaklara, geri dönülmez bir yerlere doğru gitmek isteği duyar ve bütün riskleri göze alarak umut ve delilikten oluşan yeni bir yere, yazının evrenine taşınır. Bu bir kaçış da sayılabilir ama gerçeğin yadsınması anlamına gelmez, çünkü ciddi ve köktenci bir eylemdir. Dünyaya düşsel de olsa istediği biçimi verme özlemiyle filizlenir ve son noktada hayalleri sanata dönüştürmeyi amaçlar" (Aral, 2011, ss. 19-20).

16. yüzyılda yaşayan Fransız yazar Montaigne, *Kendimizi Anlatmak* adlı denemesinde kendisini öğrenmek için yazdığını şöyle dile getirmiştir:

> "Plinius'un dediği gibi, herkes kendisi için bir derstir; elverir ki insan kendini yakından görmesini bilsin. Benim yaptığım, bildiklerimi söylemek değil kendimi öğrenmektir; başkasına değil kendime ders veriyorum. Ama bunları başkalarına da anlatmakla kötü bir iş yapmıyorum: bana yararı olan bu işin belki başkasına da yararı olabilir. Zaten benim bir şeye dokunduğum yok. Yalnız kendimle uğraşıyorum; delilik ediyorsam bundan zarar görecek başkası değil benim; çünkü bu öyle bir delilik ki bende başlayıp bende bitiyor, hiçbir kötülüğe yol açmıyor. Eskilerden yalnız iki üçünün bu işi denediğini söylerler; ama onların yalnız adlarını bildiğimiz için benim yaptığımın tıpkısını yapıp yapmadığını söyleyemeyiz. Ruhumuzun ele avuca sığmayan akışını gözlemek, onun karanlık derinliklerine kadar inmek, türlü hallerindeki bunca incelikleri ayırt edip yazmak sanıldığından çok daha zahmetli bir iştir. Sonra bir taraftan bu işin o kadar başka, o kadar garip bir zevki de var ki insanı dünya işlerinden çekip alıyor. Birkaç senedir düşüncelerimin kendimden başka amacı yok; yalnız kendimi sorguya çekiyor ve inceliyorum.
>
> Başka bir şeyi incelediğim de oluyor ama onu da hemen kendime çekiyor, daha doğrusu kendime mal ediyorum; daha az faydası olan öteki bilimlerde olduğu gibi bu bilimde öğrendiklerimi başkalarına bildiriyorsam, bunda hiçbir kötülük görmüyorum. Şunu da söyleyeyim ki öğrendiklerimle hiç de yetinmiyorum. İnsanın kendini anlatmasından daha zor ve daha yararlı hiçbir şey yoktur. Üstelik, meydana çıkmak için insanın süslenmesi, kendine çekidüzen vermesi gerekiyor. Ben durmadan kendimi düzenliyorum, çünkü durmadan anlatıyorum." (Montaigne, 2016, ss. 5-6).

Bu satırlarda Montaigne kendisini öğrenmek, kendini tanımak, keşfetmek, anlamak ve anlamlandırmak için yazdığını açıklamıştır.

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî de 13. yüzyılda yazmanın kendisini öğrenmesini sağladığını şöyle ifade etmiştir:

"Okumayı öğrendim. Kendime yazıyı öğrettim sonra… Ve bir süre sonra yazı, kendimi öğretti bana" (Tarhan, Gümüşel ve Sayım, 2013, s. 50).

Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin söylediği gibi yazma davranışının kişinin kendisini kendisine öğrettiği bir öğrenme ortamı oluşturduğuna inanılmaktadır.

Özellikle edebî anılar, yazarlarının gelişimi ile kişiliğinin göstergesi olan en kıymetli belgedir (Karaalioğlu, tarih yok, s. 383). Nitekim "edebî anılar onların yaşanmışlıklarının parçaları olduğu gibi, kişiliklerini, psikolojik âlemlerini aksettiren değerli belgelerdir" (Oğuzkan, 2005, s. 292). Bu bakımdan kişinin anılarını yazmasının kendisini kendisine öğretmesine katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

O hâlde edebî türler içinde anı, kişinin kendisini keşfedip tanımasına, öğrenmesine, bilmesine ve anlamlandırmasına olanak sağlayan bir türdür.

Bu çalışma bağlamında incelenen anı kitaplarında kişilerin kendilerini tanımalarına ve keşfetmelerine dönük alıntılara aşağıda yer verilmiştir:

Mîna Urgan'dan:

"Herkesin bir kompleksi vardır. Bende de ses kompleksi var. Sesim fazla kalın diye hep üzülürüm. Telefonda "beyefendi" dediklerinde fena halde bozulurum" (Urgan, 2012, s. 139).

"Çocukluğumdan beri tek değişmeyen yanım kitap okumamdır. Okumak bir çeşit gereksinimdir bende. Günde hiç olmazsa iki üç saat okumayınca, afyondan kesilmiş bir bağımlıya döner, bir "yoksunluk nöbeti" geçiririm" (Urgan, 2012, 146).

"Az ömrüm kaldığı için, kitapları seçerek, çok özenle seçerek okuyorum artık. Kısıtlı vaktimi yeni ama değersiz bir kitaba harcayacağıma, daha önce kaç kez okuduğum ve sevdiğim kitapları yeniden okumayı yeğ tutuyorum" (Urgan, 2012, s. 146).

Nilgün Belgün'den:

"Yeniden mesleğime dönmüş, kendi ayaklarımın üstünde durup para kazanmanın ve yaşam mücadelesinin içine girmiştim. Bütün bunlar beni gerçekten çok mutlu ediyordu. Oturduğum yerde, hiçbir şey üretmeden, bir eş tarafından bakılarak hayatımı idame ettirmek… Bunun benim istediğim bir yaşam biçimi olmadığını anladım. Ben istediğim işi yapmalıydım, savaşmalıydım, mücadele vermeliydim. Onurumdan hiç kaybetmeden, kendimden ödün vermeden, ayaklarımın üzerinde dimdik durmalıydım. Bu bendim" (Belgün, 2010, s. 60).

"Bu arada biraz da "şöhret" kelimesi ile ilgili takıntılarım var. Onunla ilgili bir şeyler anlatmak istiyorum. Benim için şöhret hep anlaşılabilmek, takdir edilmekle eşdeğer bir kelimedir. Hiçbir zaman şan, şöhret gibi böyle lüzumsuz pırıltılara yenik düşmedim. Aldanmadım da böyle şeylere. Bunların peşinde olmadım, peşinde koşmadım. Sadece sevilmek, takdir edilmek, harcadığınız emeğin karşılığını görmektir benim için şöhret olmak. Önemli olan sizin yaptığınız işi iyi yapmanız, başarılı olmanızdır. Beğenilmektir, takdir edilmektir, saygı duyulmaktır. Lüzumsuz pırıltılara kapılmamak, insanın ruh sağlığı açısından çok faydalı oluyor diye düşünüyorum. Ben dünyada kiracı olduğumuza inananlardanım. Üzerimizdeki her şeyin kiralık olduğuna inananlardanım. Bir gün kiramızı ödeyemeyeceğimiz zaman, buradan da gideceğimize inanıyorum. Onun için dürüst kiracı olun ve zamanında kiranızı ödeyin" (Belgün, 2010, s. 100).

Nilgün Belgün hayatına dair kendisi ile yapılan *Hayat Sen Benimsin* adlı söyleşi kitabında anılarını anlatmasıyla birlikte kendisine dair farkına vardığı bir hususu şöyle ifade etmiştir:

"Bunları konuşmak rahatsız ediyor mu sizi?

Sorman iyi geliyor aslında, insan hem unuttuklarını hatırlıyor, hem de bazı şeyleri daha iyi görüyor. Demek ki beni baştan çıkaracak olan şey, şefkat ve ihtimammış. Çocukluğumda eksik kalmış şeylere vuruluyormuşum. Çünkü hâlâ babasından göremediği ilgiyi birlikte olduğu erkeklerde arayan küçük bir kız çocuğuymuşum" (Belgün, 2012, s. 158).

Anıları yazarak anlatmanın bu ve benzeri işleve sahip olduğuna inanılmaktadır.

İpek Ongun'dan;

"Ve o sınıfta, o yatakhanede, o okulda, o kalabalıkta kendimi çok ama çok yalnız hissederdim. Kalabalık içinde yalnızlık çekmek; işte bu da benim güçsüz yanımdı" (Ongun, 2017, s. 92).

"Ve bir kızım olursa, asla ve asla yatılı okula vermeyeceğim diye sözler verirdim kendime" (Ongun, 2017, s. 92).

"Birçok değişikliğin yaşandığı o yıllara bakınca.

Duygu dünyam gece ve gündüz gibiydi.

Sessiz ve çekingen bir çocuktum.

Anneme çok düşkündüm.

Sevgi pınarımdı o benim. İhtiyacım olan sevgiyi ondan bol bol alıyordum. Zaten bütün bu yaşananlara karşın yara almamış olmamı annemin bana verdiği o sağlam ve sağlıklı sevgiye borçluydum.

Hayatımda her daim güvenebileceğim kişinin o olduğunun farkındaydım.

Ortam değişiyordu, birlikte yaşadığımız kişiler değişiyordu.

Önce babamla Atina'daki hayatımız. Pek az şey hatırlıyorum o dönemden.

Sonra Ankara. Altı yaşındaydım. Bahçelievler'deki ev, İncedayı'dan da az anılar ve ölüm.

Derken İstanbul. Tarabya'daki ev ve Cevat babam.

Bir tek değişmeyen annemdi.

Onun benim elimi tutan eli, hem de sımsıkı tutan eli.

Böylesi yepyeni bir ortamda ise sevilmeyi ve kabul görmeyi kazanman gerektiğinin farkına varırsın" (Ongun, 2017, s. 102).

Prenses Süreyya'dan;

"Sırası gelmişken şunu söyleyeyim ki hoş bir arkadaş çevresi içinde eğlenmekten büyük bir zevk duyarım" (Süreyya, 2007, s. 234).

"Gençlik ve neşe hep beni çeker. On yedi yaşımdan yirmi beş yaşıma kadar (İmparatoriçe olarak geçirdiğim yıllar içinde) çok sıkı kaideler altında yaşadığımı unutmamak gerek" (Süreyya, 2007, s. 234).

"Her kadın gibi ben de bir erkekte bulunmasını gerekli gördüğüm bazı özellikleri sayabilirim elbet. Meselâ cesaret. Fakat, gayet iyi bilirim: Öyle olur ki bir kadın, kendisine has cesaret şeklini henüz bulamamış bir erkekle evlenmiştir ya da evlendiği adam cesaretini bir süre için kaybetmiştir; o zaman bir de bakarsınız ki kadın kocasını asıl bu yüzden sevmiştir. Çünkü

kocasının kendisi için ne değerli bir varlık olduğunu anlamıştır" (Süreyya, 2007, s. 238).

"Bir Erkekte Dürüstlük Şart

Bir erkekte aranan bütün öteki özellikler de böyledir. Bu özelliklerin varlığından çok yokluğu fark yaratır. Yalnız, birkaç özellik vardır ki bir erkekte bulunması şarttır. Bunlar olmadıkça arada sağlıklı bir ilişki kurulamaz. Bu özellikleri tek kelimeyle özetleyebiliriz: Dürüstlük" (Süreyya, 2007, s. 239).

"Özet olarak diyebilirim ki bir erkek herhangi bir yapıda olabilir, yeter ki aylak olmasın. Bir şart daha ileri süreceğim ki bu eskiden beri bütün kadınların önem verdiği noktalardan biridir. Erkeğin karşısındaki insanı gerçekten sevmesi gerekir" (Süreyya, 2007, s. 239).

"Üzerime düşen ya da isteyerek aldığım ödevler ve görevler arasında, benden en çok gayret isteyenlerin hayır işleri olduğunu çok geçmeden anladım. Bana en çok zevk veren işler de bunlardı. Bu gibi toplumsal konularda ve diğer yardım kurumlarında yaptığım çalışmaları ileride uzun uzun anlatacağım. Şimdilik şu kadarını söylemeliyim ki, bunlar bana asıl ödevlerimmiş gibi geliyor, böylece yaşadığımı ve milletime faydalı olduğumu hissederek derin bir sevinç duyuyordum" (Süreyya, 2007, ss. 78-79).

"İnsan vardır, gelişimini öğretmenine borçludur, bir başkası bir arkadaşına ya da örnek aldığı birine… Benimki öyle olmadı; çocukluk günlerinde hayatımda önemli rol oynayan insanlar yalnızca annemle babam olmuştur" (Süreyya, 2007, s. 25).

"Yaradılış olarak çok ayrıdırlar. Aslında annem, yaradılıştan sıcakkanlı ve heyecanlı bir kadındır; yakınlık ve sevgi duyduğu kimseler için daima fedakârlık yapmaya hazırdır. Çabuk coşar, bir kimsede umduğu bir şeyi bulamayınca hemen kırılır.

Babam daha anlayışlıdır. Hayatı, siyah ve beyaz gibi, iki renk üzerine görme huyu yoktur onda. Bir zorlukla karşılaşınca derhal makul bir çözüm yolu bulur.

İkisinin karışımıyım diyebilirim kendim için" (Süreyya, 2007, ss. 25-26).

Görüldüğü üzere anılarını yazan kişi kendisini birtakım özellikleriyle birlikte tanımladıkça ve düşüncelerini kâğıt üzerinde somutlaştırdıkça bir şeyleri anlamlandırdığını daha kolay idrak edip ve içselleştirmektedir.

Özetle, kişinin içinde bulunduğu tüm yaşanmışlıklarını ruhunun süzgecinden geçirerek yazdığı anıların kişinin kendisini tanımasına, öğrenmesine, bilmesine,

anlamasına, kendisini ve yaşamını anlamlandırmasına; ruhunu yapılandırmasına katkı sağlayacağı söylenebilir.

2.1.4.2. Anı Yazmak ve Kendini Gerçekleştirmek

*Kendini Gerçekleştirme Kuramı*nın kurucusu Abraham Maslow, insanların birtakım ihtiyaçlara sahip olduğunu söylemiş ve bu doğrultuda fizyolojik ihtiyaçlar, güvenlik ihtiyaçları, ait olma ve sevgi, saygı ve kendini gerçekleştirme ihtiyacı (İnanç ve Yerlikaya, 2009, ss. 314-317) ndan oluşan ihtiyaçlar hiyerarşisini oluşturmuştur.

İhtiyaçlar hiyerarşisinin en üst düzeyinde yer alan kendini gerçekleştirme, kişinin kendisine mahsus doğuştan getirdiği potansiyelini ve kapasitesini keşfederek yaşama geçirmesini kapsar (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 317). Maslow, insanların kişilik gelişimi bakımından bulunduğundan daha iyi bir potansiyele ulaşma bakımından yaradılıştan bir eğilimle doğduğuna inanmış ve kişinin en son hedefinin kendisini gerçekleştirmesi olduğunu, bunun da en temel ihtiyaçtan en üst ihtiyaca doğru gidildikçe olabileceğini dile getirmiştir (Çakar, 2018, ss. 47-48). Ancak Maslow kişinin alt düzeydeki ihtiyaçlarını karşılasa bile kendisini hoşnutsuzluk ve rahatsızlık içinde bulacağını, bu hislerin üstesinden gelmesi için 'uygun olduğu şey' olması için çaba göstermesi gerektiğini de eklemiştir. (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 317). Alt düzeydeki ihtiyaçlarını karşılayan kişi kendisine hayattan ne isteğini, hayatının nereye doğru gittiğini ve neyi başarmak istediğini sorar (Burger, 2006, s. 435). Yanıtları kişiden kişiye göre değişen bu soruların cevabını bulmak için yapılması gereken, kişinin gizilgüçleri istikametinde ilerlemesidir (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 318). Aslında bu soruların cevabını arayış kişinin uygun olduğu şeyin ne olduğunu bulma çabasıdır. Maslow'a göre burada kişiyi güdüleyen güç, kendini gerçekleştirme ihtiyacıdır (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 317).

Anılarını yazma sürecinde kişi, kendisini ve yaşamını değerlendirirken bu soruları içeren sorgulamayı da yapar. Kim olduğunu, nasıl bir hayat yaşadığını, yaşadığı hayattan mutlu olup olmadığını, nelerin kendisini mutlu veya mutsuz ettiğini, daha farklı nasıl olsaydı yaşam doyumunun yüksek olacağını anlamaya çalışır.

Anılarını yazma sürecinde kişi özüne doğru keşif yolcuğuna çıkarken bir taraftan da varlığını anlamlandırmaya çalışır. Kişi, anlamlandırma çabasında kendisinin henüz farkında olmadığı yanlarını keşfeder; yüzleşmekten kaçındığı konularla yüzleşme ortamı bulur, yaşanmışlıklarını değerlendirerek aldığı kararları, yaptığı seçimleri, neyi neden yaptığını vb. sorgular. Kişi anılarını yazarken aslında kim olduğunu bulmaya çalışır. Nasıl bir hayat yaşadığını değerlendirirken özü ile ilişkili olarak nasıl bir hayat yaşaması gerektiğini tahayyül etmeye çalışır.

Anılarını yazarken kişi, bir taraftan da potansiyelinin ne olduğunu algılamaya çabalar. Kendisini ve yaşamını etraflıca değerlendirirken kendini gerçekleştirip gerçekleştirmediğini de idrak etmeye başlar.

Maslow'a göre kendini gerçekleştirme gençlik yıllarında görülmez. Gençler, yaşama hazırlanır. Eğitim alma, kimlik geliştirme, eş ve iş bulma konularına odaklanır (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 37). Anılarını yazan kişilerin yaşamlarının bu meselelerini halletmiş olması ve alt düzey ihtiyaçlarını büyük ölçüde karşılaması dikkat çeken bir husustur. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda anılarını yazan kişileri güdüleyen şeylerden birisinin kendini gerçekleştirme güdüsü olduğu söylenebilir.

Maslow'a göre insanların çok azı, kendini gerçekleştirme basamağına ulaşabilmektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 318).

Maslow'a göre kişi özüne sadakat göstermeli ve olabileceği her şeyi olmalıdır. Kendisiyle barışık bir şekilde yaşamayı isteyen müzisyenler müzik, ressamlar resim yapmalı ve şairler şiir yazmalıdır (İnanç ve Yerlikaya, s. 2009, s. 37). Bunların öncesinde kişinin olabileceği şeyin ne olduğunu keşfetmesi gerekmektedir. Kişinin ne olduğunu keşfetmesine yardım eden anı yazma sürecinin özellikle *Bütünlüğe Karşı Umutsuzluk* psikososyal dönemine gelmeden, hatta çok daha erken dönemlerde başlamasının kişinin içsel rehberliğiyle birlikte kendini gerçekleştirmesi için eyleme geçmesine daha çok olanak vereceğine inanılmaktadır.

2.1.4.3. Anı Yazmak ve Psikososyal Gelişim Evreleri

Âdeta birbiri içinde eriyip bütünleşen yaşanmışlıklardan oluşan anıların yazılması; bir bakıma kişinin bilinçdışında veya bilincinde var olan

yaşanmışlıklarının geriye bakılarak kişi tarafından değerlendirmeye tabi tutularak onların kâğıt düzleminde somutlaştırılmasıdır.

Anıların; çoğunlukla yaşanmışlıkların kişinin içinde demlendiği bir sürecin ardından yaşanılandan bağımsız bir zamanda ve başka gelişim döneminde yazıldığı görülmektedir. Örneğin; bu çalışma bağlamında incelenen anılardan *Bir Dinozorun Anıları* Mîna Urgan tarafından, Erik Erikson'un *Psikososyal Gelişim Kuramı*na göre *Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk* döneminde, seksen iki yaşında kaleme alınmaya başlanmıştır:

"Anılarımı yazmaya başlarken seksen iki yaşına bastım" (Urgan, 2012, s. 9).

İpek Ongun'un da anılarını Mîna Urgan'la aynı gelişim döneminde yazdığı anlaşılmaktadır.

Son psikososyal gelişim aşaması olan *Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk dönemi* kişinin yaşamının finalidir. Bu olgunluk adı da verilen dönemde kişi, geriye doğru bakarak kendisini ve yaşamını gözden geçirir; varoluşunun anlamını, yaptığı seçimleri, başarılarını ve başarısızlıklarını değerlendirir. Değerlendirdiklerine dair içinde oluşan genel mutluluk duygusu beraberinde kişinin benlik bütünlüğünü duyumsamasını sağlar. Bu durumun aksi ise umutsuzluktur. Kişinin içinde yaşamını boşa harcadığı ve yaptıklarından başka şeyleri yapması gerektiği duygusunu oluşturur (Aytar, 2013, s. 103). Ancak bu dönemdeki kişiler, artık gençlerin sahip olduğu zamandan, seçeneklerden ve fırsatlardan mahrum olduklarının farkına varırlar. Yaşamları geçip giden kişilerden her şeyi yaptıklarından daha farklı yapmış olmayı isteyenler kaçınılmaz olarak umutsuzluğa düşerler (Burger, 2006, s. 170). Ancak Frankl'a (2019) göre, "Yaşlıların gelecekte hiçbir fırsatı, olasılığı olmadığı doğrudur. Ama onlar, bundan daha fazlasına sahiptirler. Gelecekteki olasılıklar yerine, geçmişin gerçeklikleri –gerçekleştirdikleri potansiyeller, buldukları anlamlar, değerler- var ve hiç kimse ve hiçbir şey bu değerleri geçmişten koparamaz" (ss. 162-163).

Özü itibariyle bu dönemdeki kişilerin kendisinin ve yaşamının genel muhasebesini yaptığı anlaşılmaktadır. O hâlde, İpek Ongun'un ve Mîna Urgan'ın *Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk* döneminde anılarını yazarak kendilerinin ve yaşamlarının genel muhasebesini yaptığını söylemek yanlış olmaz.

Kişinin kendi benliğini onaylamasıyla birlikte duyumsadığı mutluluk ile kendinden memnuniyet duyma durumu olan benlik saygısı, kişinin ne olduğu ile ne olmak istediği arasındaki farka dair duygularını açığa çıkarır (Çakar, 2018, s. 444). Kişinin bu dönemde kendisi ile yaşamı üzerinde yaptığı genel muhasebe neticesindeki umutsuzluk; yaşlılığın getirdiği biyolojik, psikolojik, sosyal, ekonomik vb. değişimlerle de birleşince benlik saygısında belirgin bir düşüş gerçekleşmektedir. Şayet kişi, yaşamının genel muhasebesi neticesinde benlik bütünlüğü duyuyorsa yaşlılıkla birlikte azalması beklenen benlik saygısının korunması mümkün olur.

Esasen anılarını yazarken kişinin kendisine ve yaşamına ait hissettikleriyle birlikte kendisiyle ve yaşamıyla bütünleşerek kendiyle uzlaşma yolunda adımlar attığına inanılmaktadır. Çünkü anılarını yazarken kişinin kendisiyle ve yaşamıyla uzlaşmaya başladığı, yaptığı seçimlerden memnuniyet duyduklarını da gözden geçirdiği ve memnuniyet duymadığı yaşanmışlıklarından aldığı derslerin kendisine olan katkıları üzerinde düşündüğü de görülebilmektedir. Köknel'e (2004) göre, "Düşlem (hayal kurma), (fantazya) adını alan, imgelem biçiminde, gerçeklere uymayan ya da doyum olanağı bulmayan amaçlar, beklentiler, istekler düş yoluyla doyuma kavuşur" (s. 80). Bu sebeple "Yaşlılıkta geriye dönük olarak çalışan düşlem düzeni insanı güzel anıların renkli dünyasına götürüp yalnızlığın karanlığında kaybolmaktan kurtarır" (Köknel, 2004, s. 80). Mîna Urgan'ın da ifade ettiği gibi kişinin yaşlılıkta karşılaştığı zorluklardan birisi yalnızlık olabilmektedir:

"Uzun yaşamanın felâketi sevdiklerinizin ölümünü görmekse, bir başka felâketi de yalnızlıktır" (Urgan, 2012, s. 66).

Kişinin içsel bütünlüğünü idrak etmesi, diğerlerinden ayrı olduğunu, bir başka deyişle annesinden ayrılmış olduğunu, annesinin bir devamı olmadığının ayırdına varmasıyla gerçekleşir (Parman, 2009, s. 102). Sözün özü, kişinin bebekliğinde annesinden ayrışmasıyla beraber kendilik duygusu oluşmaya başlar ve böylelikle kişi içsel bütünlüğünü algılar.

Yaşlılıkta kişi âdeta başa rücu ederek bütünlük duygusu ile yaşam döngüsünü tamamlamaya çalışır. Kişinin kendi hayatını yazması da doğası gereği yazdıklarıyla sembolik olarak bütünleşmesini sağlar. Hele ki bu anlatılar kişinin yaşanmışlıklarıysa… "Söz konusu hikâyenin anlatılmasıyla hasta –geçici olarak-

bütünlüğünü kazanabilir ya da en azından hikâyenin kendi kadar bir bütünlüğe kavuşabilir. Geçmişin yazıyı andırmasına karşılık, psikanaliz bu yazının daima yeni, ideal bir konuşma yoluyla canlandırılmasıdır" (Brooks, 2014, s. 27). Burada Brooks, geçmişin yazıyı andırdığını ve psikanalizin de bu yazının daima yeni ve ideal konuşma yoluyla canlandırılmasıyla gerçekleştiğini; psikanaliz uygulanan kişilerin söz konusu olan şeye dair anlattıkları kadar geçici olarak bütünlüğe kavuşturduğunu söylemiştir. Anıları yazmak ise kişinin nice hikâyesinin, yaşanmışlıklarının bir bütün hâlinde bir arada bulunduğu bir edebî türdür. Yazılanların kâğıt üzerinde kalıcı olarak somutlaşması söz konusudur. Buradan hareketle kişinin anılarını yazmasının kişinin kendisiyle ve yaşamıyla bütünleşmesine yardım ederek kişide içsel bütünlük duygusunun oluşmasında işlevsel bir rol oynayacağı söylenebilir.

Bütün bu anlatılanlar göz önünde bulundurulduğunda, yaşlılık sürecinde entelektüel ve psikolojik olarak anılarını yazabilecek hâlde olan kişilerin anılarını yazmaya teşvik edilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Çünkü bu dönemde yazılan anıların kişinin benliği ile bütünleşmesine, yalnızlık duygusu ile baş etmesine ve varoluşunu anlamlandırmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Buna ilave olarak daha sonrası için kişinin seçtiği anılarından bir kitap oluşturmasının, onu gelecek kuşaklarına, yarınlarına aktarmasının üretkenlik duygusu ile kendisini işe yarar hissetmesine ve anlamlı bir iz bırakarak yarınlara kalmasına, sonsuza dek var olacağını duyumsamasına katkıda bulunacağı söylenebilir.

İpek Ongun ile Mîna Urgan'ın kendilerinin ve yaşamlarının muhasebesini yaptığı *Anlat Anneanne ve Bir Dinozorun Anıları* adlı anı kitaplarının incelenmesi sonucunda kendilerinin benlik bütünlüğü duygusu içerisinde olduğu kanısına varılmıştır.

1953 tarihinde doğan *ve Aşk ve Komedi* adlı anı kitabını ilk kez 2003 yayımlayan Nilgün Belgün'ün anıları incelendiğinde *Üretkenliğe Karşı Durgunluk* psikososyal döneminde kaleme alındığı kanaatine varılmıştır. Genç yetişkinliğin bitmesinden altmışlı yaşlara kadar süren (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 173) bu dönemde kişi; çocuk, düşünce ve ürün gibi şeyleri yaratma gereksinimi duyar (Aytar, 2013, s. 103). Bilim ile sanat alanındaki ürünler de üreticilik kapsamındadır. Kişinin bu dönemde içinde yaşadığı üretkenlik ve durgunluk karmaşasını çözümleme yollarından birisi de yaratma gereksinimini gidermeye dönük eylemleridir. Ayrıca

üretkenlik kavramı gelecek kuşağın oluşturulup onlara rehberlik edilmesini de içermektedir (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 173).

Orta yetişkinlik evresindeki kişiler, kendilerinde oluşan fiziksel ve biyolojik gerileyişin ayırdındadırlar. Bu durum onlarda yaşamlarının sonuna doğru yaklaştıklarını hissetmelerine neden olmakta ve onlarda stres meydana getirmektedir. Bu kişiler, bundan böyle yaşamlarının ortasına geldiklerinin ve gelecek yaşlanma evresine her geçen gün daha çok yaklaştıklarının farkındadırlar. Bu yüzden bu evredeki kişiler yaşamlarını yeniden gözden geçirerek öncelikleri ve değerleriyle alakalı değerlendirmelerde bulunmaktadır. Zira bu evrede eksikliğini hissettikleri hedeflerin gerçekleştirilmesi bakımından son şanslarıdır. Orta yetişkinlik evresi, birtakım menfi değişimlerin yaşanmasına karşın kişilerin yaşamını yönlendirecek yeni durumları araştırıp sorgulamasına müsaade etmektedir (Çakar, 2018, s. 374).

Orta yetişkinlik döneminde kişiler yaşlılıkta olduğu gibi yaşamlarını gözden geçirip değerlendirmeye başlar ve bulundukları zamana değin nasıl bir yaşam yaşadıklarını, evlilik, iş vb. seçimlerini, yaşam içerisindeki hedefleri üzerinde düşünürler. Levinson'a (1977) göre geçmişle geleceğin arasında olan kişi değerlendirdiklerine dair doyumlarını, hedeflerine ne düzeyde ulaştığını sorgular (Çakar, 2018, s. 382). Kişi, geçmişe dönük yaptığı değerlendirmenin neticesinden memnuniyet duymazsa mutsuz olur (Çakar, 2018, s. 383). Ancak orta yetişkinlikteki kişinin yolunda gitmeyen şeylerin bazılarını değiştirebilecek zamanı vardır.

Jung'a göre, 35-40 yaşlarında başlayıp yaşlılık dönemine kadar süren orta yaşın gelişimsel ödevi bütün bir kişilik oluşturmaktır. Olgunluğun gelişimsel ödevi ve ana hedeflerinden birisi kişiliğin bilinçli ve bilinçdışı yönleri arasında ilişkiler kurarak bütünleşmiş bir kişilik oluşturmaktır (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 78).

Nilgün Belgün'ün anıları incelendiğinde *Üretkenliğe Karşı Durgunluk* dönemindeki nitelikte geçmişini değerlendirdiği ve birtakım sonuçlara vardığı görülmüştür. Bu dönemde anıların yazılma sürecinin de kişinin kendisini ve yaşamını gelecekte nasıl bir yol alacağı düzleminde sorguladığı düşünülmektedir. Aynı zamanda *Üretkenliğe Karşı Durgunluk* döneminde yazılan anıların kişinin üretkenlik duygusunun oluşmasına katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Yaşanmışlıkları biriken ve *Sürgündeki Prenses* adlı anı kitabından anlaşıldığı üzere yaşayacak pek çok şeyi kalmadığı izlenimi uyandıran 1932 doğumlu "Prenses Süreyya'nın 1961'de yazmaya başladığı hatıraları, dönemin en ünlü gazete ve dergilerinde yayınlanmış" (http://www.kaknus.com.tr/urun/surgundeki-prenses-sureyya/ Erişim tarihi: 07 Şubat, 2019). Yirmi dokuz yaşındayken anılarını yazmıştır. Yaşadığı kuşak, sosyokültürel yapı ve incelenen anı kitabı göz önünde bulundurulduğunda Prenses Süreyya'nın anılarını yazarken ruhsal olarak *Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık* ile *Üretkenliğe Karşı Durgunluk* psikososyal gelişim dönemleri arasında geçiş aşamasında olduğu kanısına varılmıştır.

Prenses Süreyya'nın *Yakınlığa Karşı Yalıtılmış* döneminden ziyade ağırlıklı olarak *Üretkenliğe Karşı Durgunluk* döneminin özelliklerini gösterdiği anlaşılmıştır.

Bu gelişim döneminde "Kendi kimliğini başka birilerinin kimliği ile birleştirmek isteği, insanı yakın ilişkiler kurmaya götürür" (Aytar, 2013, s. 103). Prenses Süreyya anılarında Rıza Şah'tan boşanmak zorunda kalmasına ve bu boşanmanın getirdiği zorluklara yer vermiştir.

Genç-yetişkin, uzun süren ve yoğunluklu yakın ilişkiler kuramazsa, zamanla kendisine döner ve kendini soyutlanmış hisseder (Aytar, 2013, s. 103). Bu gelişim ödevinin yalıtılmışlıkla sonuçlandığı anlaşılan Prenses Süreyya'nın anılarında yalnızlık duygusunun hâkim olduğu görülmektedir. Rıza Şah'tan boşandıktan sonra birtakım sebeplerle duygusal yakınlıklar kurmadığı anlaşılmıştır.

Yakınlık kuramının karşıtı olan yalıtılmışlıkta kişi, kimliğini kaybedeceği korkusuyla yakın ilişkiler kurmaktan uzak durabilir veya kimliğini edinemediğinden bu konuda başarılı olamayabilir. Bu durum da yalıtılmışlık ve yalnızlık duygusuna sebebiyet verir (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 172). Bu evrede yakınlık kuramayan kişiler duygusal soyutlanma ile başbaşa kalır (Burger, 2006, s. 167)

Ancak Prenses Süreyya'nın Nilgün Belgün gibi yaşamını *Üretkenlik ve Durgunluk* dönemindeki nitelikte değerlendirdiği söylenebilir. Gelişim dönemleri arasındaki geçiş süreçlerinde anıların yazılmasının kişinin kimim, neredeyim nereye gidiyorum vb. varoluşsal sorular üzerinde düşünüp kendisini ve yaşamını gözden geçirerek birtakım kararlar almasına yardımcı olacağına inanılmaktadır.

Ergenlik dönemindeki psikososyal gelişim özellikleri ve anı yazmak ile ilişkisine çalışmanın *2.2.3.1. Anı Yazmanın Öğrencilerin Ruh Sağlığına Katkıları* başlığı altında ele alınacaktır.

Anıları yazmak, bir bakıma kişinin kendisini ve yaşamını anlama, anlamlandırma çabasıdır. Kişinin varlığının özünü, kim olduğunu, varoluşunu, yaşamını sorgulaması ve kimliğini, benliğini, ruhunu, gerçekliğini yapılandırma uğraşıdır ve kişinin varoluşunu anlamlandırma çabası ömrü boyunca devam eder.

2.1.4.4. Travmatik Yaşantılarda Anı Yazmak

Yaşam içerisinde birtakım olaylar ve durumlar kişinin ruhunda yara açar. Bu olayların ve durumların ne olduğu ile şiddeti kişiden kişiye değişkenlik gösterir. Zara (2011) travmatik olayların karakteristik özelliklerinin şunlar olduğunu söylemiştir:

"1. İnsanın fiziksel bütünlüğünü tehdit eder.

2. İnsanın yaşamını tehdit eder.

3. İnsanın dünyaya ve insanlara karşı olan inançlarını tehdit eder.

4. İnsanın sevdiklerini tehdit eder" (ss. 91-92).

Travmatik yaşantılar, çoğunlukla kişinin ruhsal bütünlüğünü sarsar ve kişiyi ruhsal olarak dağılma tehlikesiyle karşı karşıya bırakır. Ölüm, hastalık, ayrılık, iflas, vb. gibi yaşamı sekteye uğratan yaşantılarda sarsılan ruhsal dengeyi sağlama çabasının bir tezahürü olarak kişide yazma süreci devreye girebilir.

> "Bir yıkım ya da yabancılaşma anında bildiğimiz her şey anlaşılmaz, inandığımız değerler güvenilmez, önemsemediklerimiz önemli hale geliverir. Böyle anlarda sarsılır, verili hayat üzerine düşünmeye, genel doğrulardan kuşku duymaya başlarız. Yazma isteği böyle anlarda yoğunlaşır. Çünkü yazmanın itici gücü sorular ve sorunlardır. Hayatın anlam ya da anlamsızlığı; bizim kim olduğumuz; geçmiş, şimdi ve gelecek arasındaki geçişlilik gibi sayısız, dolaysız sorudan doğar yazarak sorgulama bilinci" (Aral, 2011, s. 19).

Bu çalışma bağlamında incelenen anı kitaplarında, kişilerin anılarını yazma sürecinde kendilerini ve yaşamlarını gözden geçirirken travmatik yaşantılarını da bu sürece kattığı anlaşılmıştır.

Markham'a (1998) göre, duygusal travmalar derin veya yüzeysel olabilir. Yalnızca bir kez gerçekleşmiş veya sık sık yinelenmiş olabilir. Travmaya maruz kalan kişide anında hissedilir bir etki bırakabilir veya etkileri epey bir zaman boyu gizlenebilir (s. 11)

Mîna Urgan, *Bir Dinozorun Anıları* adlı anı kitabında çocukluk çağı travmatik yaşantısını şöyle dile getirmiştir:

> "İşin tuhafı, Kadıköy'deki Notre Dame de Sion'da geçirdiğim günleri hatırlayacak yaşta olduğum halde, o altı ayı hiç anımsayamam. Kadıköy'deki Notre Dame de Sion deyince, kafamda bir boşluk oluyor sanki. Bu boşluğun nedenini, çok daha sonraları aynı okulda ve aşağı yukarı aynı yıllarda öğrenci olan Nimet Arzık'ın anılarını okuyunca anladım. Rahibeler, sözde öğrencilerin iyiliği için, tüyler ürpertici yöntemler uyguluyorlarmış. Bir tek örneği "don temizliği teftişi" örneğini vermekle yetineceğim: Küçük kızlar, yan yana diziliyor. Hepsi donlarını çıkarıyor ve rahibeler birer birer inceliyorlar bu donları. Donu yeterince temiz olmayan, arkadaşlarının önünce cezalandırılarak aşağılanıyor. Bu don teftişine ben de dokuz yaşındayken katılmak zorunda kalmıştım büyük bir olasılıkla. Kafamdaki boşluk belki de bu yüzden. Benliğimi koruma mekanizması harekete geçti; o okulla ilgili her şeyi unutmak istedim, unuttum da" (Urgan, 2012, ss. 145-146).

Wirginia M. Satir boşanmanın kişinin yaşamının tüm alanlarına tesir eden metaforik bir ameliyat (Fisher, 1998, s. 1) olduğunu söyler. Boşanmak çoğu kişinin üzerinde travmatik etkileri olan bir yaşantı niteliğindedir.

Çoğu kişiye göre boşanma yarım kalmış bir deneyimdir ve bu kişilerin yaşamını sürdürebilmesi için dağılan parçaları tekrar bir araya getirmesi gerekecektir. Bu süreç boyunca çoğunlukla, kişi çaresizlik duygusuna kapılır, hayal kırıklığı yaşar, intikam alma, karşılıkta bulunma isteğine ve ümitsizliğe sürüklenir. Boşanan kişilerin yaşamla ilişkili yepyeni bir adaptasyon geliştirmesi icap edecektir (Fisher, 1998, s. 1).

Nilgün Belgün *Aşk ve Komedi* adlı anı kitabında ilk eşinden boşanmasının ardından yaşadıklarını şu şekilde anlatmıştır:

> "Bu arada kocamdan ayrıldıktan sonra, tek kişi çıktığım eve iki kişi olarak geri dönmüştüm. Çünkü dünya tatlısı bebeğim, Oylum vardı kucağımda. Ben çalıştığım için zaten annem bakıyordu ona. Annem, babam, ben ve kızım Oylum, birlikte yaşamaya başladık. Bu arada, babam bana gösterememiş olduğu ilgi ve sevgiyi fazlasıyla Oylum'a gösteriyordu. Demek ki gençken farkına varamadığı çocuk sevgisini, olgun çağda keşfetmişti" (Belgün, 2010, s. 46).

Nilgün Belgün'ün anı kitabından alınan şu alıntılarda boşanma neticesinde parçaları bir araya getirme ve yaşama uyum sağlama çabalarının izleri görülmektedir:

> "Tabii ben yine çalışma hayatıma devam ediyordum. Yine annem kızımla ilgileniyordu. Bir yandan çalışıyordum, bir yandan annelik, bir yandan babalık yapıyor sanıyordum kendimi. Zor geçen günlerdi bunlar. Çünkü o evde tek başınızayken bir anda ailenizin istememesine rağmen, karşı koymasına rağmen, bir evlilik yapıyorsunuz, başkaldırıyorsunuz ve o evliliğin hüsranla bitmesi sonucu boynunuzu büküp geriye yine o eve dönüyorsunuz. O zamanlar tabii ki çok üzüldüğüm, zor anlar yaşadığım günlerdi. Boynum bükük, başım önümde; geri geldiğim için, o evliliği yürütemediğim için, büyüklerim haklı çıktığı için, baştan yanlış dedikleri olayın ben doğrudur diye kimseyi dinlemeden bir de üstelik çocuk sahibi olup geri dönmek zorunda kaldığım için, tabii ki zordu. Her ne kadar aileniz sizi bağrına basıyorsa da kendi içinizde bir eziklik ve burukluk hissediyorsunuz. Zaten yaşça çok genç olduğum için bütün bunları sırtlamak, bir de çocuğu üstlenmek, bütün bu sorumlulukları almak zor geliyor açıkçası. Tabii bu arada annemi asla unutmamam gerekir. Hayatımın her döneminde bana destek çıkmıştır annem. Boşuna dememişler "cennet annelerin ayağı altındadır" diye… Gerçekten annelerin yerini hiçbir şey tutmuyor" (Belgün, 2010, ss. 46-47).

> "Çok güzel giden ilişkimizde, bir gün Atilla evlenme teklif etti. Hatta, bu evlenme teklifi sabah kahvaltısında oldu. Büyük bir heyecanla hiç düşünmeden kabul ettim tabii. 4 yıl boyunca birlikte yaşadığım, her şeyinden emin olduğum ve bundan sonraki hayatımı onunla paylaşacağıma inandığım, benim için çok doğru bir insandı Atilla. Onunla her şey çok güzeldi... Evet, onunla yaşlanmak istiyordum" (Belgün, 2010, s. 102).

Nilgün Belgün anı kitabının *Vazgeçemediğim Büyükada* adlı bölümünde kendisi için travmatik bir yaşantı olan aldatılmasını açıkça anlattıktan sonra iç dünyasını şöyle dışa vurmuştur:

"Bir kere çok güvendiğim, ömür boyu birlikte yaşlanmayı düşündüğüm insan beni arkadan vurmuştu. Diğeri aynı gruptan, grup içinde tanıdığım, her gece konuştuğum ve dost bildiğim bir kadındı" (Belgün, 2010, s. 105).

> "Gerçekten çok acı çektiğim bir andı. O anı hiç hatırlamak istemiyorum.
>
> Evet, aldatılmıştım...
>
> Oysa ben hayatımda hiç kimseyi aldatmadım. Eğer bir şey bittiyse, açık açık, gözlerinin içine bakarak söyledim ve çekip gittim. Tabii biraz cesaret, biraz da dürüstlük isteyen bir davranış biçimi bu" (Belgün, 2010, s. 105).

Kişinin aldatılması ilişkide telafisi kolay olmayan travmalardandır. Kişinin ilişkiye olan bağlılığını, karşısındaki kişiye olan güvenini ve karşı cinsle diğer insanlara karşı güvenini ve en mühimi de kendisine olan güvenini paramparça eden bir davranış ve süreçtir (Topkara, tarih yok, s. 324). Nilgün Belgün de aldatılmasıyla birlikte o zamanlar sevdiği ve inandığı kişiye olan güvenini yitirişini ve ondan vazgeçişini şöyle anlatmıştır:

> "Güvenim sarsılmış, bütün değerlerim altüst olmuştu. Hani neredeydi değer verdiğim, dostluk, arkadaşlık, aşk ve inandığım erkek? Gözümde çok küçülmüştü. Sıra dışı sandığım adamın sıradan olduğunu görmüştüm.
>
> Ve ben, bütün bu duyguları yaşadıktan sonra, bu aşktan vazgeçtim.
>
> Yara almış bir aşkı, her şeye rağmen devam ettirmenin yanlış olduğunu düşündüm. Vazgeçmenin kazanç olduğuna karar verdim. Vazgeçmenin o andaki bedeli yalnızlıktı. Ben buna razı oldum. Aşkın büyüsü artık bozulmuştu. Aynı davranışlar ileride yine tekrarlanacaktı. Bunu o zaman da görür gibiydim. Sezgilerim beni hiç yanıltmadı. Ve kocamın "biraz daha sabret" yalvarışlarına aldırmadan boşandım. Zaman geçince bunun kayıp değil kazanç olduğunu gördüm" (Belgün, 2010, s. 106).

Topkara'ya (2013) göre aldatma meydana çıktığı an itibariyle aldatılmışlık kişinin beynine bir ur gibi saplanır. Bu durum kişiyi zihnen ve duygusal olarak etkilemiş, derinden bağlı olduğu bir yakınını kaybetmekle eşittir (s. 324). Esasen, o bilinen düşlemdeki sevilen ölmüştür. Nilgün Belgün, aldatılmasının ardından eşini affetmeyişini ve anılarını yazarken bu konu üzerinde düşünerek geçmişte aldığı bu kararı isabetli bulduğunu şöyle ifade etmiştir:

> "Ben yaşadığımız her şeyin bedeli olduğuna inanıyorum. İyi veya kötü bir bedeli var mutlaka ve bu bedel bir şekilde ödeniyor. Ben bu bedeli yalnızlığımla ödedim. Yalnız kaldım. Daha sonra bundan hiçbir zaman pişmanlık duymadım. Çünkü sevgi ve saygının yara aldıktan sonra tekrar eskisi gibi olacağına asla inanmıyorum. Bu tarz affetmelerde, ileride tekrar aynı şekilde, aynı hataların yapılacağına inanıyorum" (Belgün, 2010, s. 107).

İpek Ongun, *Anlat Anneanne* adlı kitabında kendisi için travmatik bir yaşantı niteliğinde olan babasının kendisini üniversiteye göndermemesi hadisesine şöyle yer vermiştir:

> "Benim hayallerime gelince, aslında ben Paris'te Sorbonne'de okumak istiyordum. Kendimi siyah dik yakalı kazak giymiş, elinde Gitane sigarası, Simone de Beauvoir'le Sartre'ın devam ettiği kafelerde hayal ediyordum. Sorbonne'a yazdım, üstelik olumlu cevap da geldi.

Amma… Babam ke-sin-lik-le olmaz, dedi" (Ongun, 2017, s. 174).

"Ve ben yine odama çıkıp ağladım" (Ongun, 2017, s. 175).

Prenses Süreyya kendisi hakkında yapılan asılsız haberlerin ruhundaki travmatik etkilerini *Sürgündeki Prenses* adlı anı kitabındaki şu satırlara yansıtmıştır:

> "Bütün bu ardı arkası kesilmeyen yalanlar denizi içinde ne acılar çektiğimi, benim durumuma düşmemiş bir insan asla anlayamaz.
>
> Başlangıçta duyduğum o panik, korku ve ürperti hissi geçmiş, şimdi onun yerine derin bir çaresizlik hissi gelmişti. Kendimden kuşkulanmaya başladım. Kimdim ben? Şu insanlar yüzünden gerçek benliğimi bulamayacak mıydım? Ömrümün sonuna kadar insanların zihninde bir put olarak mı kalacaktım?" (Süreyya, 2007, s. 19).

Anı yazmanın travmatik yaşantılardan kaçınmaktan kurtulmaya doğru bir adım atma işlevi gösterdiğine, onlarla yüzleşmeyi kolaylaştırdığına, kişinin ruhunda açılan yaraları sarmasına ve içsel bütünlüğünü sağlamasına yardım ettiğine inanılmaktadır.

2.1.4.5. Kayıplarda ve Yas Sürecinde Anı Yazmak

Doğumlar kadar ölümler de birer yaşam gerçeğidir. Kişi istemese de ömrü boyunca en az bir kere sevdiği birini kaybederek bu karşı konulmaz ve ötelenemez gerçek ile yüzleşmektedir. Bu gerçek ile baş başa kalmak, kişiden kişiye değişmekle birlikte kişinin canını yakıp ruhunu âdeta oluk oluk kanatan bir hadisedir.

Nasio'ya (2007) göre ruhsal acıya sebep olan asıl şey kaybedilen sevilenin fiziksel olarak yok olması değil onun düşleminin biçiminin yitimiyle meydana gelen içsel kargaşadır (s. 73).

Kayıp denilince ilk akla gelen sevilenin ölümle yitimi olsa da kayıplar bununla sınırlı değildir. Ayrılık neticesinde zayi olan eş veya sevgili, geride bırakılan yaş; iflasla değişen yaşam biçimi, göçle ırak kalınan vatan vb. de kişinin ruhsal kaybı olabilmekte ve kişinin kaybının ardından vücuda gelen yas sürecini başlatabilmektedir.

Nasio'ya (2007) göre, yaşanan acının esas nedeni sevilen kişinin varlığının kaybedilmesi bir başka deyişle düşlem binasını ayakta tutan platformların birinin yok

olması değil bu binanın tamamiyle çökmesidir. Burada kayıp tetikleyen bir sebeptir (s. 73).

Yas sürecinde kişide yoğun olarak yaşanan kaygı, keder ve üzüntü vb. yas tepkileri ortaya çıkar (Zara, 2011, s. 74). Bu tepkiler kişinin âdeta kendisinden bir parçanın öldüğü hissiyatına kapılarak yaşamının anlamsız olduğunu sıkça düşünmesine sebebiyet verir. Yas sürecinde kişi pek çok zaman yaşamının boş ve yetersiz olduğu hislerini yaşar. (Zara, 2011, s. 74). Başka bir deyişle kişinin içinde kaybedilenin boşluğunun yarattığı bir kasırga kopar. Kişi, kendi dışında akıp giden zamanla ve yaşamla olan bağını istemsiz bir hâletiruhiyede neredeyse tamamen gevşetir.

Kişinin yaşamını normal ve sağlıklı bir şekilde sürdürebilmesi için yasını tutup yas sürecini tamamlaması gerekir. Söz konusu yas tutması sürecinin nihayetinde kişi yaşadığı kaybı hayatının bir parçası hâline getirip onunla yaşamayı öğrenir. Yas tutmak demek kaybedileni unutup sevmemek manasına gelmemekte, yalnızca kaybı ve onunla alakalı duyguları kabullenerek onlarla başa çıkabilmeyi ve yaşamını onlarla birlikte devam ettirmeyi öğrenmek manasına gelir (Zara, 2011, s. 74).

Anı yazmanın da kayıplara verilen bir yas tepkisi olabildiğine ve yas sürecini sağlıklı bir şekilde tamamlamaya yardım ettiğine inanılmaktır. Böyle bir durumda kaybın ardından anı yazmanın bir yas tutma şekli olduğu düşünülmektedir. Çünkü kayba ilişkin anılar yazılırken kişi yitirdiğine dair duygularını, düşüncelerini dışa vurma, tüm bunları paylaşma, kaybının hatırasını yaşatarak onu kâğıt üzerinde somut olarak var edip ölümsüzleştirme ve kaybıyla yüzleşip bu gerçekle yaşamayı öğrenme ortamı oluşturmaktadır.

“Sevilen birinin ölümünden sonra yas tutma tepkileri ve yas süreciyle ilgili kişisel yaşantı ve deneyimin genel olarak aşağıda belirtildiği gibi yaşandığı gözlemlense de bu aşamalar yer değiştirebilir, bazen bazı aşamalar yaşanmayabilir.

> Aşama 1. *Şok ve uyuşma*: Kaybın olduğu/öğrenildiği ilk zamanlarda yaşanır.
>
> Aşama 2. *İnanmama ve inkâr:* Kişi ölümü/kayıp gerçeğini bir süre reddederek hiçbir şey olmamış gibi davranabilir. Bu tepkiler kişinin kaybını öğrendiği gün ve sonrası durumla kısa bir süre başa çıkmasına yardımcı olur.

Aşama 3. *Arzu etme:* Kaybedilen kişinin geri dönmesi arzu edilir ve beklenir. Yalnızlık ve öfke gibi duygular bu sürecin önemli bir parçasıdır. Yaşanılan öfkenin en büyük sebeplerinden biri kişinin kendisini "neden ben" diye sorgulamasına bağlı olarak gelişir. Ancak bu öfke çevredekiler tarafından kişisel olarak algılanmamalı, bir çeşit duruma uyum çabası olarak nitelendirilmelidir.

Aşama 4. *Çaresizlik:* Kayıp gerçeğinin kabullenilmesi ve sonuçlarının anlaşılmasıyla hissedilen çaresizlik yas tutma sürecinin önemli bir parçasıdır. Bu aşamada hissedilen kaygı sonucunda iş hayatında ve sosyal ilişkilerde güçlükler yaşanabilir.

Aşama 5. *Kabullenme ve hayatı düzenleme:* Bu dönemde ölüm/kayıp gerçeği artık kabullenilmiştir. Yas tepkilerinin çeşitliliği ve yoğunluğunda azalmalar görülebilir. Normal yaşam fonksiyonları düzenlenir ve yeni ilişkiler ve projeler için yatırım yapılır" (Zara, 2011, ss. 79-80).

Yas sürecinde, başka bir deyişle yoğun itkisel çalkanmalar yaşandığı kayıplarda, kişinin beni kaybolan diğerinin imgesinin küçük bir kısmına, parçalanan imgeye, duygulanımdan taşacak duruma gelmiş olan imge parçasına aktardığı enerjinin tamamına odaklanarak viran olan düşlemin bütünlüğünü kurtarma girişimlerinde bulunur (Nasio, 2007, s. 74). Kayba dair anı yazmanın da yıkılan düşlemin bütünlüğü kurtarma çabası olduğuna inanılmaktadır. Bu duruma bir örnek olarak Halid Ziya Uşaklıgil'in Tiran'da intihar ederek yaşamını yitiren oğlu Vedat'a dair anılarını yazması verilebilir. *Bir Acı Hikâye* adını verdiği kitapta bu anılarını birleştiren Halid Ziya Uşaklıgil'in *Yazıları Okuyacak Olanlara Birkaç Söz* başlığı altında dile getirdikleri anılarını yazarak oğlunun yasını tutuşunu gözler önüne sermektedir.

"Bu yazıları görecek olanlar eğer onu yazanın daha evvel başka yazılarını görmüş iseler, onları unutmamalıdırlar. Bunlarda edebiyat yapmak, sanat göstermek isteyen bir adamın kalemi değil yalnız türlü emeklerle vücuda gelmiş sevgili yavrusunun bir zulme kurban gittiğine yanan, ömrünün son yıllarını gözyaşlarıyla ah ve enîn ile (inlemeyle) sürükleyen mahkur (kahrolmuş) bir babanın ateşlerle dolu kalbi vardır.

Bunları niçin yazdım? Sadece bir sebeple: Onu doğduğu günden toprağa gömüldüğü saate kadar yaşatmak, onun hayaliyle, günlerin, yılların teakubu (birbirini izleyerek geçişinin) ardından giderek imkân dairesinde kendisiyle beraber bulunmak için… Vedat'a yakın olanlar da aile halkı da istedikçe bunlara bir göz atarlar ve ağlarlar. Ben ağlaya ağlaya yazdım, fakat başkalarını ağlatacak sânialardan kaçındım, Kalemi her türlü tesir kaygılarından âzâde (özgür), serbest bıraktım. Bu ispat eder ki bu yazılar neşredilmeye mahsus olarak (yayımlanmak üzere) yazılmış değildi. Bunlar belki aile evrakı arasında kalsaydı daha iyi olurdu; fakat bana temin etmek

(güven vermek) isteyenler oldu ki bütün babalar ve analar böyle bir facianın etrafında toplanıp sıkı bağlarla birbirine sokulan aile efradı (bireyler) kabîlindendir ve bunun içindir ki onun hikâyesi yalnız bir mahdud (sınırlı) dairenin değil herkesin malıdır.

Buna kandım ve onun için eseri neşre karar verdim, yalnız temenni ederim (dilerim) ki onu görecek olanlar işte bu satırlarla izah edilen maksat ve amili (amaç ve nedeni) unutmasınlar" (Uşaklıgil, 2012, ss. 15-16).

Halid Ziya Uşaklıgil anılarında Vedat'ın küçüklüğünden yaşamının sonuna kadar olan zaman dilimini, Vedat'ın iş hayatını, seyahatlerini, hastalıklarını, karakterinin belirgin özelliklerini, Vedat'ın ölümüne dair sorgulamalarını, pişmanlıklarını, içine dert olan yaşantıları yazmıştır.

Bu başlık altında Halid Ziya Uşaklıgil'in âdeta oğlu Vedat'a ilişkin *Bir Acı Hikâye'*deki anılarını yazarak yas tutuşuna dair kesitler sunulacaktır.

Küçüklüğünde Vedat rahatsızlanır ve babası bir doktor çağırır, Halid Ziya Uşaklıgil yıllar sonra o muayene anında içine dert olanları şu şekilde anlatmıştır:

"Petrol bulaşık parmaklarıyla tutarak iskemlenin üzerinde ayakta bekleyen çocuğun burnuna, yarı karanlık içinde sapladı. Buna saplamak tâbirinden başka bir kelime bulamam. İşte o zaman, ancak o dakikada, o vakte kadar hiç sesi çıkmayan çocuk sızladı. İnce ve ta içinden gelen bir sızlayışla: i, i, i, i… diyen bir şikâyetle… Ağlamadı, çekilmedi, yalnız tek bir telin üzerinde kayan bir keman yayından çıkan enîne (inlemeye) benzer bir şikâyet" (Uşaklıgil, 2012, ss. 23-24).

"O hiç ses çıkarmıyordu, fakat kulaklarımda, yalnız kulaklarımda değil ta ruhumun ta içinde hep o "i, i, i, i…" diye sızlayışı vardı. Şimdi şu satırları yazarken gene o sesi işitiyorum" (Uşaklıgil, 2012, s. 24).

Halid Ziya Uşaklıgil, Münih'teki eğitim hayatı dönemindeki Vadat'ı anlatırken o zamanları yeniden yaşadığını şöyle dile getirmiştir:

"Ah! Bedbaht yavrum! Seni gene şu dakikada o halinde, sonra ne kadar değişken türlü türlü hallerinle, ümitlerinden fütûrlara (ümitsizliklere), emellerinden yeislere (arzulardan kederlere) geçen çeşit çeşit hallerinle nasıl görüyorum!" (Uşaklıgil, 2012, s. 51).

Halid Ziya Uşaklıgil, oğluna dair en derin duygularını dışa vururken, anılarını yazarken, onları yeniden yaşayarak yitirdiği yavrusuyla hasret gidermeye çalışmıştır:

> "Bütün bu seyahati o zaman yazılmış olan uzun mektuplarda anlatmıştım. Burada şu satırları seyahati anlatmak için değil ancak hatıralar arasından yavrucuğumu tekrar görebilmek için yazıyorum, onu merak ile tecessüs ile doymak bilmeyen bir iştiha ile bilhassa her görülen şeyden ve yerden en büyük mikyasda (ölçüde) ders alan cevval ve seri (hareketli ve hızlı) bir zekâ ile dolu güzel kara gözleriyle gene görüyorum" (Uşaklıgil, 2012, s. 53).

Halid Ziya Uşaklıgil'in anılarını yazarken yer yer içsel muhasebe yaptığı ve pişmanlıklarını dile getirdiği şu alıntılarda apaçık görülmektedir:

> "Şu geçmiş yılların hatıralarına ric'at edildikçe (dönüldükçe) duyulan acılar kızgın burgu zulmüyle kalbime saplanıyor ve bunların arasından yer yer, şurada burada uyanan muazehe (eleştiri) sesi yükselerek beni levm ediyor (paylıyor): Ne için, çocuğuna bir küçük ârâm (soluklanma), biraz çocukluğuna doymak fırsatı vermedin? Acelen ne idi? Bu didinme, bu uğraşma, her müşkülün karşısına dikilerek bir tesviye (düzeltme) çaresi bulmak için vukuat ile bu cenkleşme (olaylarla bu savaşma) neye yarayacaktı? Dünyanın türlü ıstıraplarla, şartlarla dolu bir hengâmında (çağında), sürükleye sürükleye yavrunu götürmek istediğin yer nihayet Tiran makteli (ölüm yeri olan Tiran mıydı)? Onu hep babalık gururunu feda ederek kendi elinle oraya götürmek için seni sevk eden meş'um tâli'e (yönelten uğursuz talihe) karşı ne için irkilip isyan etmedin? Ve bu itâbımın (azarlamamın) karşısında bedbaht oğlumun bütün ağırlığıyla tabutu omuzlarımın üzerine yükleniyor ve onun altında ezilerek, bir kütle halinde, işte şimdi yine bu satırlarımın üzerine kapanarak kıvranıyorum" (Uşaklıgil, 2012, ss. 60-61).

> "Edebiyattan sonra onun merakını, tecessüsünü diğer derslerden ziyade cezbeden (çeken) kimya idi. Onu bu mesleğe sevk etmek (yönlendirmek) bir kimya mühendisi yapmak ne kadar doğru olacaktı? Ah, nasıl oldu da bu fikri takip etmedim (düşünceyi sürdürmedim). Bütün arzularımı kendi tarafıma imale eden (çeken) diğer bir meslek var: Umur-ı Maliye ve İktisadiye mütehassısı (ekonomi ve maliye uzmanı) olmak…" (Uşaklıgil, 2012, s. 64).

> "Vedaları yaptık, çantaları hazırladık, ben bankaya giderek hesaplarını tetkik (kontrol) ettim, İsviçre'de muhtemel ikamet müddetine (süresine) göre para havale ettirdim. Ne için mevcudu almadım (tamamını çekmedim)? Nasıl bir gaflet neticesiyle (aymazlıkla) bu hamakati (aptallığı) yaptım? Bunu hâlâ anlayamıyorum. Her ne ise bunu burada anlatmaya lüzum yok" (Uşaklıgil, 2012, s. 98).

> "Asıl bugün beni utandıran değil derin bir hicran duyusuyla müteellim eden (hüzünlendiren) Vedatçığa karşı o gece kullanılan sert tekdir lisanı oldu. Bunu niçin yaptım, neden ilk infial (kızma) hamlesini zapt etmek kuvvetini bulamadım diye bugün kendimi haşlıyorum" (Uşaklıgil, 2012, s. 116).

Halid Ziya Uşaklıgil, içsel muhasebesi neticesinde çıkardığı yaşam dersini diğer babalarla şöyle paylaşmıştır:

> "Tekdir (azarlama) hususunda her zaman onun haysiyetini kırmayacak mutedil (ılımlı) bir lisan kullanmaya ihtiyaç hissederdim fakat o gece sekiz on kelime ile yapılan tekdir öyle acı, öyle sert oldu ki çocuk koltuğun üstüne adeta yığıldı; onu o halde bırakarak fırladım, misafirlerimin yanına koştum. Artık onlar ne düşündüler, bunu bilmek istemiyorum; o gecenin hatırası bugün bende ne acı bir tesir yapıyor, yalnız onu biliyorum. Bütün babalara tavsiye ediyorum: Çocuklarına karşı sonradan kendilerine azap doğuracak olan bir harekette bulunmasınlar" (Uşaklıgil, 2012, s. 118).

Halid Ziya Uşakligil'in *Bir Acı Hikâye* adlı anı kitabında yas evrelerinin özelliklerinin kendini gösterdiği düşünülmektedir. Şu satırlarda Halid Ziya Uşaklıgil'in başka türlü olsaydı Vedat'ın ölmeyeceğine dair düşüncelerle boğuştuğu yas sürecinin pazarlık evresinin izleri görülmektedir:

> "Ah! Ne olurdu, hep böyle mânialar (engeller) çıkmış olsaydı ve o da şimdi belki, hariciye kadar parlak bir mesleğe değil herhalde hayatta olsaydı" (Uşaklıgil, 2012, s. 145).

> "Kim düşünebilirdi ki ikameti Vedat için bir tefeyyüz ve terakki (ilerleme ve yükselme) zemini olacağına bütün kısa ömrünü fasıla ve âram vermeden (ara vermeden ve dinlenmeden) zehirleyerek bir mesaib menbaı (müsibetler kaynağı) olacaktır" (Uşaklıgil, 2012, s. 175).

Şu satırlarda ise Halid Ziya Uşaklıgil'in oğlunun intiharını sorgulayıp anlamlandırmaya çalıştığı görülmektedir:

> "İşte uzun bir zamandan beri, facianın vukundan (gerçekleştirilmesinden) itibaren, bir dakika geçmiyor ki zihnimin içinden ateşten bir çivi gibi ıstırap vererek, yakıp kavurarak saplanan sualin (sorunun) cevabını araştırmayayım: Nasıl oldu da istikbal ona türlü vaatlerle muntazır iken (beklerken), hayatta elinin altında pek az gence nasip olabilen çeşit çeşit güzide saadet esbabı (seçkin mutluluk nedenleri) mevcut iken evet, nasıl oldu da beş dakika içinde, zapt olunamayan (tutulamayan) bir buhrana (bunalıma) mâğlup oldu?
>
> Hep o suale cevap verebilmek için mutlaka bunun esbab-ı evveliyesi (ilk nedenleri), müessirat-ı istihzariyesi (hazırlayıcı etkenleri) vardı diyorum ve daima dibi bulunmayan bir girdabın içinde yuvarlana yuvarlana, döne döne uçurumun karanlıklarına dalarak zihnimin perişan hamleleri, hatıraların kasırgalarını takip ederek muammanın miftahını (anahtarını) araştırıyor. Bu hatıraları şu satırlarla telhis (kısaca ifade etmek) ve tespit etmek istiyorum" (Uşaklıgil, 2012, ss. 157-158).

Halid Ziya Uşaklıgil, Vedat'ın Tiran'a dönüp intihar etmeden önceki görüşlerini tahayyül etmiş ve içinde birtakım soruların cevabını şöyle aramıştır:

> "Vedat İstanbul'a uğrayarak, birdenbire kahır âleminden sürur (sevinç) dünyasına çıkmışçasına, henüz küçük bir çocuk iken nasıl ciddiyetinin arasından çılgınca bir şetaret fışkırır idiyse yine öyle, gülerek, şakalaşarak mukadderatına (alın yazısına) doğru yola çıktı. Yalnız bir hali gözümün önünde gitmiyor: Biz onu Yeşilköy mevkiinden teşyi ediyorduk (uğurluyorduk). Katar burada ancak bir dakika tevakkuf ettiğinden (durduğundan) onun arabadan çıkmasına, bizimle öpüşmesine vakit yoktu. O pencerede biz rıhtımda sâkit (sakin bir halde) vedalaşırken onun kara gözleri sabit bir nazarla annesine dikildi ve birden sis içinde örtüldü. Öyle mahzun, öyle nevmîd (ümitsiz), öyle matemdar (yaslı) bir bakış ki işte şimdi yine onu, o bakışı ile görüyorum ve gözlerimin yaşını zor zapt ediyorum: Acaba o bakışın manası, sebebi ne idi? Anasını uzaklarda iken kaybetmek ihtimalini mi düşünüyordu, yoksa kendisine muntazır olan akıbetin kable'l vuku bir hissi (kendisini bekleyen sonu önceden bir his) mi ruhunu sarmıştı?" (Uşaklıgil, 2012, ss. 171-172).

Sevdiğini kaybeden kişiler yas sürecinde çoğunlukla onun bir yerden çıkıp geleceğini ümit eder. Halid Ziya Uşaklıgil'in kaleme aldığı şu satırlarda da bu durum söz konusudur:

> "Bugün hâlâ, onun güzel siması (yüzünü), kara gözleri, beyaz dişlerini gösteren tatlı tebessümü, Kartaltepe kabrinin derinliklerinde ebediyen sönmüş iken, ben ne zaman penceremden bahçemin kapısına baksam, Vedat geliyor. Vedat kapının önünde başını kaldırıyor ve biçare (çaresiz) babasını gene o tebessümü ile selâmlıyor zannediyorum. Onun bu hayali hiçbir zaman gözlerimden silinmeyecek" (Uşaklıgil, 2012, s. 205).

Yas evreleri birbiri içine geçer. İnişli çıkışlı bir seyir halinde sürebilir. Kişi zaman zaman sevdiğinin ölümüne ilişkin suçluluk duymakla birlikte zaman zaman sevdiğini öldüğü için suçlar. Aslında bu durum yas sürecinin tabiatı gereğidir. Halid Ziya Uşaklıgil, anılarını yazarken oğlunun ölümüne mâni olabileceğine dair birtakım sorgulamalar yapmıştır:

> "Ah! Yavrum, sen Yeşilköy'de teşebbüsün (girişimin) mesut neticesini haber alıp da sevincinden gözyaşlarını salıverirken tahmin edebilir miydin ki bu müjdenin akıbeti (sonucu) hayatına musallat olan meş'um (dadanan uğursuz) talihin en büyük musibeti olacaktır. Bunu ben de tahmin etmedim. Etmeli mi idim? Etmem mümkün mü idi? Mukadderatın cereyanına hâil (kaderin akışına engel) olacak tedbirler alınabilir mi idi?" (Uşaklıgil, 2012, s. 217).

Halid Ziya Uşaklıgil, anılarını yazarken yaptığı sorgulamalarla birlikte oğluna seslenmiş ve ona şöyle bir serzenişte bulunmuştur:

> "Ah! Bedbaht çocuğum, sen ki hayatta eline geçen fırsatların hiçbirinden istifade edemedin (yararlanamadın), o kadar özene bezene vücuda

gelmesine rağmen hizmet ettiğin bu nefes alınacak noktayı da bizlere acı bir hediye olarak bırakıp aramızdan gitmeli miydin?" (Uşaklıgil, 2012, s. 249).

Şu satırlarda Halid Ziya Uşaklıgil'in oğlunun mektuplarından yola çıkarak onun intiharını anlamlandırmaya çalıştığı görülmektedir:

"Kim derdi ki kader asıl onları bana yazan ve daima: "canım babacığım:" hitabıyla başlayan yavrumu elimden alacak da ondan eser olarak birtakım resimlerle bu yazılar kalacaktı? Bu son mektubu henüz cevap vermeye vakit kalmadığı için, diğer nasılsa evrak arasına sıkışmış mektuplar ile beraber, bugün mahfuz duruyor (korunuyor). Bu mektubunda birkaç havadisten, ezcümle (kısaca) bayram münasebetiyle verilecek bir ziyafetten bahsettikten sonra sabır ve tahammül tavsiyeme karşı yalnız şu cümle ile mukabele ediyordu: "Bana sabır ve tahammül tavsiye ediyorsunuz. Bütün gençliğime sabır ve tahammülden başka bir şeye müracaat edemedim. Buna daha ne kadar zaman devam etmeli? Kendimde pek çok şeyler yapmak için kudret görürken hep yıllar geçiyor ve pek geç kalıyorum" (Uşaklıgil, 2012, s. 274).

Vedat'ı ölümünden evvel rüyasında gören Halid Ziya Uşaklıgil, anılarını yazarken gördüğü rüyayı anlamlandırmaya, vedalaşamadığı oğluyla yarım kalan bu vedalaşmayı tamamlamaya çalışmıştır:

"Demek, bana rüyada görünen ve kendisini öptüren bedbaht çocuk kendisinden daha bedbaht olan ihtiyar babasına vedaya gelmişti" (Uşaklıgil, 2012, s. 279).

Halid Ziya Uşaklıgil, oğlunun intihar ettiğini öğrendiği anı şu şekilde yazmıştır:

"Bu ilk saatten sonra ne yaptım, nasıl yaşadım, hatta yaşıyor mu idim, bunu bugün tahattur etmek (hatırlamak), tasvire kalkışmak mümkün değildir. O saatlerin cereyanı (geçişi) esnasında da ne yaptığıma, hususuyla (özellikle) ne yapabileceğime vâkıf değildim. Hakikatin bir ucu Ankara'da bir ucu Tiran'da idi, hangisine müracaat edilebilir, hangisinden bir haber, beni nasıl olursa olsun şüpheden kurtaracak bir söz gelmesine intizar etmek (beklemek) mümkün olurdu? Birinden ötekine çırpındım durdum, telgraflar, telefonlar… Efsûs (yazık)! Bunlar ebkem (dilsiz) kalıyor, yahut ibham (belirsizlik) içinde boğuluyordu. Yalnız ebkem ve mübhem (kapalı) kalmayan bir hakikat vardı ki bir bürkândan (yanardağdan) kopmuş bir kaya parçası gibi mevcudiyetimi (varlığımı) yararak ta ciğergâhıma (gönlüme) iniyor ve orada beni kavuruyordu. Oğlumu, sevgilimi, Vedat'ımı kaybetmiştim, yahut kaybetmek üzere idim. Ne için? Nasıl? Kaderin bu müthiş darbesine, o güne kadar yetmiş yıllık ömrümü ne için yaşamış olduğumdan pişman edecek bu kahrına neden müstahak olmuştum (layık olmuştum)? Bunu kendi kendime bir yandan soruyor, bir yandan çırpınarak, sağa sola saldırarak bana ne olursa olsun

hakikati söyleyecek bir cesur dost arıyordum; perişan, şuraya buraya başvururken önüme geçenin yakasına yapışarak tanımadıklarımdan medet umarak:

_Allah için, bana söyleyin, biliyorum ki büyük bir musibete (belaya) uğradım, fakat nedir? Bunun sebebi, nevi (türü) nasıl bir şeydir, bunu bana söyleyin, demek istiyordum" (Uşaklıgil, 2012, ss. 280-281).

"…Bir kere sıhhati temin edilince emredersiniz; her sözünüz başımla beraber, diyordu. Başka bir şeyler de mırıldandı, galiba… Fakat bu, beni orada yığılmaya kifayet edecek (yetecek) kadar belagati hâizdi (açıklığa sahipti). Demek oğlumun hayatı tehlikede idi, fakat kurtarılmaya çalışılıyordu. Sıhhati temin edilince ne emredecektim ne söyleyecektim ki vekilin başı ile beraber olsun?" (Uşaklıgil, 2012, s. 281).

"Bu tabir ki, aynen kulaklarımdadır, bana hem gülünç hem türlü manalarla dolu görünüyordu fakat ne gülmeye ne gizlenen manaları tahlil etmeye kuvvet vardı. O acı rüya ile otomobil kazası arasında kendiliğinden bir irtibat hâsıl oluyordu (bağlantı ortaya çıkıyordu) fakat vekilin son sözleriyle bu kaza arasında iplikleri bulamıyordum; perişan, sersem, muhakemesine, iradesine hâkim olmayan bir mecnun halinde bekliyordum, bu şek (tereddüt) ve şüphe saatleri içinde tutuşup yanarak beklemekten başka bir çare bulamıyordum. Bu beklemek ne kadar sürdü? Belki yirmi dört saat, belki daha ziyade… Bu bekleyişin içinde yalnız bir hakikate vâkıftım: O saatlerde dünyanın en bedbaht bir babası idim. Ne için? Nasıl? Bunu elbette öğrenecektim; fakat o intizar ve şüphe saatlerinde tam bir izmihlal (yıkılmışlık) içinde hep rüyamın Vedat'ını arayarak, hep onu ruhumun olanca iştiyak hamlesiyle deraguş ederek (kucaklayarak), uzun uzun koklaya koklaya öperek, hayatta hiç âdet olmayan bir şeyi yaparak, çenesini yalayarak, sonra ne için, bunun manası ne idi? Çenesini ısırarak onunla bir veda muanakası (kucaklaşması) yaptığımı görüyordum" (Uşaklıgil, 2012, ss. 281-282).

Halid Ziya Uşaklıgil, oğlunun nasıl intihar ettiğini kahrolan kalbinin acısıyla şöyle dile getirmiştir:

"Artık çilesini dolduran çocuk bu darbe üzerine mevcudiyetini istila eden azîm bir kahır (bütün varlığını kaplayan büyük bir üzüntü), siyah bir yeis içinde meş'um talihinin (bir ümitsizlik içinde kötü talihinin) hayatını berbat eden kasırgalarından sıyrılmak, nihayet bir istirahat (dinlenme) imkânını bulmak tedbirini (çaresini arıyordu). Anvers şehbenderinin yaptığını tatbik etmekten (uygulamaktan) başka bir tedbir bulamayarak çok miktarda uyku ilacı almış ve bu suretle hayatın kendisine vefa göstermeyen zulmüne son vermek istemişti" (Uşaklıgil, 2012, s. 284).

Oğlunun intiharının ardındaki çaresiz bekleyişini ve oğlunun ölüm haberini alışını şu şekilde ifade etmiştir:

"Nihayet bir haber daha geldi. Bütün ümitleri kıran bir haber: Tababetin bütün mesaisine (tıbbın bütün çalışmasına) rağmen meş'um

neticenin (uğursuz sonucun) önüne geçilemeyeceğini bildiriyordu" (Uşaklıgil, 2012, s. 285).

"Bana gelen bundan ibaret idi; asıl netice, asıl facianın son darbesi başka yoldan geldi" (Uşaklıgil, 2012, s. 285).

"Birdenbire Yunus Nadi ile Hakkı Halid bize geldiler. Öyle bir halde ki niçin geldiklerini, ne söyleyeceklerini keşfetmek için düşünmek lazım değildi. Bana gelen haberin tamamı Tiran'dan Yunus Nadi'ye gelmişti. Bana gelen bir nevi mukaddeme, bir istihzar idi (bir tür giriş, bir hazırlıktı); asıl netice doğruca Yunus Nadi'ye geliyordu. O bütün metanetine (dayanıklılığına), hayata nice tecrübelerinden mütevellit (doğan) kuvvete güvenemeyerek başlı başına bu müthiş vazifeyi üzerine alamamış, ailenin pek dostu ve Vedat'ın bir baba kadar müşfik muhibbi olan (şefkatli dostu) Hakkı Halid'i de bilemiyorum nasıl yanına alarak bana gelmişlerdi. Onları görünce hemen anladım ve bugün hâlâ şaşıyorum, o dakikaya kadar beni kıvrandıran yeislerin, heyecanların yerine büyük bir sükûn ve itidal ile (durgunluk ve ölçülülükle) galiba en evvel ben söze başlayarak:

-Netice diye sordum.

-Evet, dediler, yahut buna da kuvvet bulamayarak başlarını eğdiler. Dilleri döndü mü? Bir şeyler söyleyebildiler mi? Bunu bilmiyorum" (Uşaklıgil, 2012, ss. 285-286).

Bir Acı Hikâye adlı anı kitabının incelenmesi neticesinde, Halid Ziya Uşaklıgil'in anılarını en ince teferruatlarıyla kaleme aldığı; yazarın yoğun olarak keder, acı, pişmanlık duygularının yazdıklarına sızdığı ve anı kitabında yas sürecinin evrelerinin izleri görülmüştür. Eserin bütünlüğüyle birlikte yazarın, yas sürecinin kabullenme evresine geçtiği kanısına varılmıştır.

Kayıptan Sonra Yaşam adlı teorik kitabının önsözünde Vamık Volkan, bu kitabını yazışı sırasında yaşamının bazı yönlerinin yasını yeniden tuttuğunu ve neticede insan tabiatına dair derin bir anlayış geliştirdiğini şu sözleri ile ifade etmiştir:

"Bu kitabı yazmak, beni dayımın hatırasını tazelemeye ve böylece yaşamımın bazı yönlerinin yasını yeniden tutmaya zorladı. Beni, kayıp karşısındaki incinebilir yanlarımın ve savunmalarımın hesabını bir kez daha yapmaya yöneltti ve insan doğasına ilişkin anlayışımı derinleştirdi. Tüm bunlar, kaybın büyüme için bir araç olabileceği konusundaki düşüncemi pekiştirdi. Öyle umuyorum ki bu kitabı okuyunca yas ve kederin dinamikleriyle ilgili anlayışınız artacak ve insan ruhunun kayıp karşısındaki esnekliğini siz de benim gibi yaşayacaksınız" (Volkan ve Zintl, 2020, s. 14).

Çalışmaya ilişkin olarak incelenen anı kitaplarında kişilerin yaşamlarını gözden geçirirken kayıplarına da yer verdikleri görülmüştür.

İpek Ongun'un *Anlat Anneanne* adlı anı kitabında, anneannesinin, babasının ve annesinin kaybını dile getirmiştir. Anneannesinin kaybını duygularıyla birlikte şu şekilde dışa vurmuştur:

> "O yıllarda yaşadığımız bir acı, bir de tatlı olay vardı. Acı olanı, o renkli kişiliğiyle hepimizi etkilemiş olan anneannemizi, Kadoş'umuzu kaybetmiştik. Anneannemin hayatımdaki yeri öylesine özeldi ki aylarca bu acıyı üzerimden atamamıştım. Beni teselli eden tek olay, onun torun çocuğunu, yani Nilgün'le Defne'yi görmüş, sevmiş, gezdirmiş olmasıydı.
>
> Bu üzüntünün ardından gelen güzel olaysa, hepimizin yüzünün gülmesini sağlamıştı. Çünkü teyzemin kızı, benim sevgili Defne'm, hayatının aşkı Muhtar Kent'le evlenmişti" (Ongun, 2017, s. 296).

İpek Ongun babasının ölümünü ise şöyle anlatmıştır:

> "O ara babam hastalandı, o da Nusret babam gibi kanserdi. Doktor teşhisi bana söylediğinde, o an göğsüme güçlü bir yumruk yemiş gibi hissettiğimi anımsıyorum. Farkında olmadan gözyaşları akıvermişti. Ama bir an evvel kendimi toparlayıp bir şey yokmuş gibi dışarıya çıkmam gerekiyordu. Babamdan bu gerçeği sonuna dek sakladık, çünkü yapılacak bir şey kalmamıştı. Annem tabii ki hastalığını biliyordu.
>
> O kış sürekli Mersin- İstanbul arasında gidip geldim. Hem anneme hem babama destek olmaya çalışıyordum. Alp de bana büyük bir destekti, her anlamda. Çok çok zor bir kıştı" (Ongun, 2017, s. 325).
>
> "Aynı yıllarda babam Nusret Erden'i kaybettik" (Ongun, 2017, s. 324).

İpek Ongun, annesi vefat ettiği sırada yanında olamadığı için duyduğu pişmanlığı hâlen yaşadığını şu şekilde dile getirmiştir:

> "Çok iyi yoğun bakım hemşiresi bakıyordu anneme çünkü özel bakım isteyen bir hastaydı. Yaz böyle geçti. Aralık ayında Alp'le Mersin'e gidip oradaki işlerimize ve eve bakıp yılbaşı için dönmek üzere ayrıldık. Vardığımızın ertesi günü haber geldi. Annemi sabaha karşı kaybetmiştik.
>
> Kahroldum! Kahroldum!
>
> Ölürken yanında olmalıydım.
>
> Elini tutuyor olmalıydım.
>
> Onca yıl geçti, hâlâ bunu düşünmediğim gün yok" (Ongun, 2017, s. 361).

Prenses Süreyya'nın *Sürgündeki Prenses* adlı kitabındaki şu alıntılarda boşanmasının ardından kaybı olan rolünü, boşanmasının evvelindeki kendisinin yitimini ve yaşamının anlamını kaybedişini dile getirdiği anlaşılmaktadır:

> "Şah'la evlendiğimde onsekiz yaşındaydım; hayatımın bağımsızlığa, kendine güvenmeye doğru giden akışı birdenbire kesintiye uğradı. Birçok bakımdan yarı çocuk kaldım. Sonradan herkes kendi dünyasına dönünce de, bundan dolayı, türlü güçlüklerle karşılaştım.
>
> Birdenbire kendimi son derece faydasız bir insan gibi hissettim. Tahran'dayken kendime göre bazı görevlerim vardı, toplum yararına birçok iş gördüm ki bunlardan dolayı bugün de göğsüm kabarıyor. Boşandıktan sonra ise birdenbire korkunç bir boşlukla karşılaştım" (Süreyya, 2007, ss. 10-11).

"Boşandıktan sonra, bir köşeye çekilmek ve herkesten uzak yaşamak istedim. Kalabalığa karışmaya hiç niyetim yoktu; sadece en yakın ve güvendiğim arkadaşlarımla görüşmek istiyordum" (Süreyya, 2007, s. 12).

Prenses Süreyya, boşanmasının ardından Rıza Şah'ın yasını tuttuğunu da şöyle ifade etmiştir:

"Samimiyetle söyleyebilirim ki o sırada kendimi kocası ölüp de dul kalmış bir kadın gibi görüyordum. Sevdiğim adamın yasını tutuyordum. Evet, o benim için ölmüş gibiydi" (Süreyya, 2007, s. 14).

Görüldüğü üzere anı yazarken değinilen kayıplar, kayba ilişkin duygularla ve düşüncelerle birlikte anlatılmıştır. Kayba ilişkin duyguları ve düşünceleri dışa vurmak hem kayıpla baş etmenin hem de yas sürecini sağlıklı bir şekilde tamamlamanın bir gereğidir. Kayba ilişkin anıların yazılmasının ve kayıplara anılarda yer verilmesinin bu gereği yerine getirmeye katkıda bulunduğuna inanılmaktadır.

Volkan ve Zintl'e (2020) göre, çoğunlukla yas tutmakla ilgili olarak kişiler onun ölüm veya boşanma benzeri büyük kayıplara bir cevap olduğunu düşünme eğilimindedir. Ancak yas tutma, herhangi bir kayıp veya değişime verilen ruhsal bir cevap, kişinin iç dünyasıyla gerçeklik arasındaki uyumu sağlayabilmek için gerçekleştirdiği bir uzlaşımdır. Kayıplara karşılık olarak keder duyma, yineleyen bir şekilde kişinin yaşadığı bir hadisedir (Volkan ve Zintl, 2020, s. 10).

Kişinin anılarını yazmasının bir bakıma onun geçmişinin yasını tutması olduğuna inanılmaktadır.

Nitekim kişiler bir şeyleri kolaylıkla bırakamaz, onlardan kolaylıkla vazgeçemezler. Güçlüklerle dolu bir hayat, lüks ve rahat bir hayatla yer değiştirince dahi, kişi geridekinin yasını tutar (Volkan ve Zintl, 2020, s. 9). Bu durumun geçmişe karışan zaman için de geçerli olduğu düşünülmektedir.

2.1.4.6. Anı Yazmak ve Rahatlamak

TDK Türkçe Sözlük'te (2011) "Üzüntü, sıkıntı, tedirginlik veren bir durum ortadan kalkmak veya azalmak, rahata kavuşmak; sakinleşmek" (ss. 1960-1961) olarak tanımlanan rahatlamanın gerçekleşebilmesi için, kişinin ruhunda rahatsızlık yaratan gerilimin azalması veya kaybolması; kişinin içsel olarak dengeli hâle gelmesi gerekir.

Her kişinin ruhunda içsel gerilime sebep olan etkenlerin ve bu gerilimin şiddetiyle rahatsızlık boyutunun kişiden kişiye değiştiği söylenebilir. Ancak kişinin kendisini ifade edememesi, kendisi olamaması, kendisini baskılaması, kendisini tanıyamaması, içsel karmaşalarının farkına varamaması ve onları çözümleyememesi, engellenmişlik hissetmesi, bedensel-ruhsal gereksinimlerinin giderilmemesi, yaşanmışlıklarının yükünü içinde taşıması vb. gibi içsel huzursuzluğunu doğuran etkenlerin kişinin ruhundaki gerilimin kaynağı olduğu düşünülmektedir.

İçsel gerilimin kişinin ruhunun dengelenmesi için kişiye bir çağrı olduğuna ve kişide rahatlama gereksinimi uyandırdığına inanılmaktadır. Kişi, ruhsal olarak dengede kalabilmek için bilinçli bir çaba göstermediği takdirde, kişinin ruhsal enerjisinin bilinçdışı bir şekilde bu karmaşayla başa çıkmak için verimsizce harcandığı düşünülmektedir.

Nitekim duygular enerjiye sahiptir ve asıl duygular bastırılsa da bunların oluşturduğu duygusal enerji asla kişiden gitmez (Capacchione, 2011, s. 64). Böylesi bir durumda ruhsal enerjinin sağlıksız bir şekilde asıl duyguları bastırmaya aktarıldığı söylenebilir. Bu durumda kişinin duygularını olduğu gibi yaşayıp ifade edememesi ruhsal gerilim yaratır.

Duyguları tamamıyla yaşamak kişiye hem içgörü sağlar hem de kişiyi rahatlatır (alıntılayan, Meier ve Davis, 2009, s. 21); (aktaran, Teyber, 2000). Bütünüyle yaşanamayan duygular ise yok olmaz.

Capacchione'ye (2011) göre, kişinin derinliklerine gömülen öfke, pek çok kez kişinin vücudunda gizlenir; baş ağrısı, yüksek tansiyon, kalp hastalığı, kanser veya öfkeyle ilişkilendirilen başka hastalıklar, kişinin içinde gizlenen öfkenin yansımasıdır (s. 82). Bütünüyle yaşanamayan ve dışa vurulamayan tüm duygular sağlıksız da olsa bir ifade yolunu bulur. Çünkü "Ruh kendini ifade edemezse beden ağlar" (Akboy ve İkiz, 2007, s. 237).

Kişi anı yazma sürecinde kendisini kendisine anlatırken içgörü kazanmaya başlar.

Yalom'a (2012) göre, tek bir kavram anlatmayan içgörü, net bir şekilde tanımlanmaya uygun değildir. Yalom, genel manada içgörüyü "içte olanı görme" olarak tarif etmeyi tercih ettiğini söyler. Ona göre bu kavram, berraklaşmayı, açıklamayı, serbestleştirmeyi kapsayan bir süreçtir ve içgörü kişinin kendisi hakkında (davranışları, güdülenim sistemi veya bilinçdışı hakkında) bir şeyler keşfettiğinde meydana gelir (s. 73).

Kişi anı yazma sürecinde bir taraftan kendisini keşfederken, içgörü kazanırken bir taraftan da kendisini olduğu gibi ifade eder. Bu durumun da başlı başına kişinin rahatsızlık veren içsel gerilimini azaltarak veya yok ederek rahatlama sağladığı söylenebilir.

Anı yazma sürecinde kişi geçmişini yeniden yaşar, yaşanmışlıklarına dair duygularını hisseder ve yaşamı üzerine düşünür. Bir bakıma içini de döker. Kendisini keşfederken henüz farkında olmadığı içsel karmaşalarının bilincine varma olanağı yakalar. Ayrıca kendisinde içsel gerilim uyandıran sebepleri belirleyip onları nasıl ortadan kaldıracağına dair düşünerek onları çözümleme fırsatı bulur. Tüm bunlarla birlikte kişi, yaşamını ve kendisini değerlendirmenin, yarım kalmışlıklarını keşfedip içinde dağınık olan yaşanmışlıklarını düzene koymanın ve anlamlandırma yolunda attığı adımların getirdiği rahatlamayı duyumsar. Buna ilave olarak da kişi, yaşamının kontrolünü yazı üzerinde sembolik olarak ele almanın azalttığı gerginliği duyumsayarak rahatlama imkânı elde eder.

Özü itibariyle sebebi her ne olursa olsun anıları yazmanın kişinin içsel gerilimini azaltıp veya yok edip kişiyi rahatlattığı düşünülmektedir.

Prenses Süreyya anılarını yazma sürecinde rahatladığını şu şekilde dile getirmiştir:

"Hâtıralarımı yazarken, içimde bir ferahlık duydum" (Süreyya, 247, s. 247).

Prenses Süreyya gibi Emel Sayın bir söyleşisinde anılarını yazma gereksinimi duyduğunu ve anılarını yazarsa rahatlayacağına dair inancını şu sözleri ile ifade etmiştir:

> "Beş yıldır notlar alıyorum. Bir yerden sonra insan paylaşmak istiyor. Çünkü hayatta en zor şeylerden biri; yanlış tanınmak, yanlış anlaşılmaktır. Hayatımda bazı konular o kadar yanlış aksettirildi ki kendimi ifade edemedim. Bunlar içimde ukdedir. En azından onları anlatarak, önce kendimi rahatlatmak istiyorum. İnanılamayacak hikâyeler var. Hiç kimsenin bilmediği, ummadığı şeyler de var benim hayatımda. Sevenlerime karşı bir borç gibi hissediyorum bu kitabı" (Sayın, 2011, Sabah Gazetesi).

Çünkü kendisini ifade edememek içinde bir ukdedir. Kendisini ifade edemediği için yanlış anlaşılmıştır. Emel Sayın'a göre kendisini yazarak anlatmak rahatlamasının yoludur.

Erendiz Atasü, bir söyleşisinde kendisini tam olarak ifade etmenin kişiyi rahatlattığını şöyle anlatmıştır:

> "Yazmanın, edebiyat yaratımının verdiği bir doyum, rahatlama var. Yine de aynı zamanda çok ıstıraplı bir süreç de var. İki taraflı. Hem gerçekten doyum verebiliyor hem de çok bunalıma sokabiliyor insanı. Çünkü üzüntü verici şeyler var. Bir de kendinizi yeterince ifade edip edememe sıkıntınız var. Yani kendinizi yeterince ifade edemediğinizi, yazdığınızın, düşündüğünüz ve hissettiğiniz yanında yetersiz kaldığını görünce esas bunalıma giriyor insan. Bir de birbirine benzer bir sürü şey yazmanın da çok bir anlamı yok. Yeni bir şey ortaya koyabilmek lazım" (Atasü, 2014, Habertürk Gazetesi).

Anı yazmak da kişinin kendisini doğrudan ifade edebildiği bir ortam sunar. Bu bakımdan da anı yazmanın kişiyi rahatlatan bir eylem olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Anı kitaplarından birincisi olan *Tozlu Altın Kafes*'e dair kendisi ile yapılan röportajda Nazlı Eray, kendisine yöneltilen "Büyük sıkıntıların yaratıcılığı tetiklediği

söylenir. Katılıyor musunuz?" (Eray, Milliyet Gazetesi, 2011) sorusuna verdiği cevapta anılarını yazarken rahatladığını söylemiştir:

"Yaratma gücüm artmıştı. Kendimi kâğıt üstünde rahatlatıyordum" (Eray, 2011, Milliyet Gazetesi).

2.2. YAZMA EĞİTİMİNDEKİ ROLÜ BAĞLAMINDA ANI

Yazma Eğitimindeki Rolü Bağlamında Anı başlığı altında yazma becerisi, yazma eğitiminin amaçlarına ulaşmada bir edebî tür olarak anının rolü, anı yazmanın Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarına ulaşmada katkıları, yaşam boyu öğrenme sürecinde anı yazmak ve anı yazma yöntemi önerileri ele alınacaktır.

2.2.1. Yazma Becerisi

Yazmak, söz veya düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak, yazıya dökmek, yazar olarak görev yapmak; yazı ile bildirmek, haber vermek; bir bilim veya edebiyat eseri oluşturmak (Türk Dil Kurumu Türkçe Sözlük, 2005, s. 2156) ve yanı sıra "Yazmak gözümüzün önünden geçen bir görüntüyü, ruh halini, ışığı, yüzü yakalama, hayal gücümüzle yeniden kurarak anlatabilme, sesleri ayrıştırma, soyutlayabilme becerisidir" (Aral, 2011, s. 33). Aynı zamanda "Yazmak, duyduklarımızı, düşündüklerimizi, tasarladıklarımızı, görüp yaşadıklarımızı yazı ile aktarmak" anlamına gelmektedir. Yapılan tanımlarda farklı yönleri vurgulanan yazma eyleminin bütün farklı tanımlardaki ortak noktası bir iletişim etkinliği olmasıdır (Göktürk, 2006, s. 43). Özü itibariyle yazma eyleminin hem kişinin kendisiyle hem de başkalarıyla iletişim kurma yolu olduğuna inanılmaktadır. Çünkü yazmak, kişinin kendi iç sesine kulak vererek içinde olup bitenleri dinlemesini sağlayan bir işleve de sahiptir.

Kişi bilinçdışında olup bitenleri ana diliyle birlikte bilinçöncesine ve hatta bilincine getirebilmektedir. Aynı zamanda kişi, içinde olup bitenleri sözcüklere dönüştürerek ifade ettiğinde iç âlemini somutlaştırmaktır. Böylece kişi kendisine dair bir izlenim edinebilme olanağı yakalamaktadır. Gerek konuşma ile gerekse yazma ile bu süreç gerçekleşebilmektedir. Ancak bu süreci yazarak gerçekleştirmenin konuşmaya nazaran kişinin kendisine dair daha engin bir içgörü sağlayacağına inanılmaktadır.

Dört temel dil becerisinin en gelişkini olan yazma becerisi, düşünmek ile birbirine girifttir. Nitekim kişi dil ile düşünür ve hatta kendisini ana diliyle beraber yeniden inşa eder.

Konuşma gibi bir gereksinim olan yazmak kişisel, toplumsal ve uğraşısal sebeplerle bir zorunluluk olarak ortaya çıkar (Yörük, 1998, s. 4). Yazmak, kişinin kendisini anlamlandırmasının yanı sıra başkalarıyla iletişim kurmasının ve onlarla olan iletişim sürecinde var olduğunu duyumsamasının yollarından birisidir. Bu yüzden "Belli toplumda yaşayan insan, duygularını; düşüncelerini, tasarı ve izlenimlerini yakın çevresinin yanı sıra uzaktakilere de ulaştırmak ister. Bu nedenle, eşe dosta mektuplar yazarız; bir dergi ya da gazetede anılar, makaleler, şiirler… yayınlarız" (Yörük, 1998, s. 4). O hâlde yazmak, hem kişinin doğrudan kendisiyle hem de kendisi dışındaki kişilerle olmak üzere iki boyutu kapsayan bir iletişim biçimidir.

Yazmayı sadece iletişime indirgemenin doğru bir yaklaşım olmadığı düşünülmektedir. Çünkü yazmak, iletişimi kapsayan ancak işlevi bununla sınırlı olmayan bir beceridir. Her şeyin ötesinde yazmak, kişinin anlamladırma gereksinimini giderme yollarından birisidir. Nitekim kişi varoluşunu anlamlandırma gereksinimi duyan bir varlıktır. Bunun içindir ki kendisini bulmaya ve bilmeye çabalar. Düşünmeyle paralel olan yazma becerisinin gelişmesinin kişinin anlamlandırma gereksinimini gidermesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Çünkü yazma becerisinin gelişmesinin hem kişinin zihinsel becerilerinin gelişmesine katkı sağladığı hem de duygusal ve sezgisel kavrayış gücüne güç kattığı düşünülmektedir.

Türkçe öğretiminin amaçlarının esasını teşkil eden husus, dört temel dil becerisinin geliştirilmesidir. Hangi sınıf düzeyinde olursa olsun yazma eğitiminin özündeki amaç da yazma becerisinin geliştirilmesidir.

Anı yazmanın yazma becerisi ile ilişkisi, kapsamlı olarak *Yazma Eğitimin Amaçlarına Ulaşma Bağlamında Bir Edebî Tür Olan Anının Rolü* başlığı altında ele alınacaktır.

2.2.2. Yazma Eğitiminin Amaçlarına Ulaşmada Anının Rolü

"İnsanların duygu, düşünce ve isteklerini anlatmak, birbirleriyle iletişim kurmak amacıyla kullandıkları sesli ya da yazılı göstergeler dizgesine dil denir" (Bilgin, 2006, s. 1). Bunun yanı sıra "Dil, insanlar arasında anlaşmayı sağlayan tabiî bir vasıta, kendine mahsus kanunları olan ve ancak bu kanunlar çerçevesinde gelişen canlı bir varlık, temeli bilinmeyen zamanlarda atılmış bir gizli antlaşmalar sistemi, seslerden örülmüş içtimaî bir müessesedir" (Ergin, 2007, s. 3). Esasen dil de bir insan gibidir. Onu âdeta bir insanı tanımaya çalışır gibi tanımak, anlamak ve öğrenmek gerekir. İşte tüm bunlar dil eğitimi ve öğretimi yoluyla gerçekleşir.

"Ana dili kişinin kendisiyle, çevresiyle iletişim kurmasını; çevresinde olup bitenleri, gördüklerini, duyduklarını, dinlediklerini anlamlandırmasını; önceden edindikleriyle yeni öğrendiklerini değerlendirebilmesini, yorumlayabilmesini; duygu ve düşünceleriyle kendisini ifade edebilmesini sağlar. Kişinin benliğini ve kimlik duygusunu kazanması da ana dili eğitimine bağlıdır" (Yıldız, 2008, s. v). Nitekim "İnsan, dilini kullanabildiği ölçüde insandır" (Bilgin, 2006, s. 1). Kişinin dilini hakkını vererek kullanabilmesi de dil eğitimi ve öğretimi ile mümkündür.

Türkçe öğretiminin amacı özü itibariyle anlatma becerilerinden konuşma, yazma ile anlama becerilerinden okuma ve dinlemeden oluşan dört temel dil becerisinin geliştirilmesidir. Türkçe Dersi Öğretim Programı'nda (2019) Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın özel amaçları maddeleştirerek şöyle sıralanmıştır:

"Türkçe Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin;

- Dinleme/izleme, konuşma, okuma ve yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması,
- Okuduğu, dinlediği/ izlediğinden hareketle, söz varlığını zenginleştirerek dil zevki ve bilincine ulaşmalarının;
- Duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması,
- Okuma, yazma sevgisi ve alışkanlığı kazanmalarının sağlanması,

- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması,
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi,
- Basılı materyaller ile çoklu medya kaynaklarından bilgiye erişme, bilgiyi düzenleme, sorgulama, kullanma ve üretme becerilerinin geliştirilmesi,
- Okuduklarını anlayarak eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmelerinin ve sorgulamalarının sağlanması,
- Millî, manevi, ahlaki, tarihî, kültürel, sosyal değerlere önem vermelerinin sağlanması, millî duygu ve düşüncelerinin güçlendirilmesi,
- Türk ve dünya kültür ve sanatına ait eserler aracılığıyla estetik ve sanatsal değerleri fark etmelerinin ve benimsemelerinin sağlanması amaçlanmıştır" (MEB, 2019, s. 8).

Bir edebî tür olarak anının, daha doğru bir ifadeyle anı yazma çalışmalarının Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (2019) özel amaçlarından aşağıda yer verilenlere ulaşmayı doğrudan gerçekleştirecek niteliğe sahip olduğu düşünülmektedir:

Öğrencilerin;

- Yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması;
- Duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması; yazma sevgisi ve alışkanlığı kazanmalarının sağlanması;
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması;
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi.

Yazma eğitimi ve öğretiminin amacı özü itibariyle yazma becerisinin geliştirilmesidir. "Yazma öğretimi, öğrencilerin kendilerini, duygularını, düşüncelerini, isteklerini, hayallerini ifade etmelerini sağlamak için onları cesaret ve

zevk eşliğinde geçmiş birikimlerinden faydalanarak bir adım daha ileri seviyede yazabilir duruma getirmelidir" (Yıldız, 2008, s. 212).

Öğrencilere anılarını yazdırmanın onların;

- Kendilerini, duygularını, düşüncelerini, hayallerini ifade etmelerine,
- Geçmiş birikimlerinden faydalanarak zevkle yazmalarına olanak sağlayacağına,
- İçlerinde yazma cesareti uyandıracağına,
- Sadece duygu ve düşüncelerini değil, yaşanmışlıklarını, başlarından geçen olumlu ve olumsuz birtakım olayların dışa vurumunu sağlayacağına inanılmaktadır. İşte bu yönüyle de bir dışa vurum vasıtası niteliğindedir.

İşte öğrenciler anılarını yazarken yaşadığı olayı veya durumu kendi algısı çerçevesinde yorumlayarak anlatacaktır. Bir başka deyişle, yaşadığı olaya veya duruma ilişkin duygularını, düşüncelerini ve ifade etmek istediği hayallerini, beklentilerini de anlatma gereksinimi duyuyorlarsa dışa vuracaklardır.

Yazmaya dair ilgi duyan pek çok kişi beyaz bir sayfa karşısında ne yazacağını bilememekte, birkaç cümleden sonra tıkanmakta ve ne yazık ki yazma cesaretini yitirebilmekte; uzun vadede yazma becerisini geliştirmekten kendilerini mahrum bırakabilmektedir. Öğrencilere anılarını yazdırmanın onların içinde biriktirdiği malzemeyle, bildiği bir konuyu anlatmanın verdiği akıcılığı sağlayacağına ve onları yazma konusunda cesaretlendireceğine inanılmaktadır. Buna ilaveten hem kendilerini ifade edebilmenin hem de yazabiliyor olmanın verdiği başarma ve tatmin duygusuyla yazmaktan keyif duymalarına imkân hazırlanacaktır. Böylelikle Türkçe Öğretimi'nin (2019) özel amaçlarından "Duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması; yazma sevgisi ve alışkanlığı kazanmalarının sağlanması" (MEB, 2019, s. 8)'nın gerçekleştirileceğine inanılmaktadır.

Öğretmen tarafından doğru bir yönlendirme ile öğrencilerin anılarını yazması, tükenmeyen konusu itibariyle onların yazma becerisini geliştirmeleri için sürekli yapabileceği ve hatta alışkanlık edinebileceği yazma egzersizi yerine geçebilme potansiyeline sahiptir.

Kişinin yazabilmesi için söyleyecek sözü olması yeterlidir (May, 2013, s.xii). İnsan doğası düşünüldüğünde hemen hemen herkesin en başta söyleyecek sözü, kendi hayatı, duyguları, düşünceleri ve hayalleridir. Zira herkesin içinde anlatma gereksinimi vardır. Kimi yazıyla kimi konuşmayla kimi resimle, dansla vb. yollarla bu gereksinimi gidermeye çabalamaktadır. Ancak yazarak anlatmak çoğu kişinin yaşamının vazgeçilmezidir. Her ne kadar teknoloji ile birlikte yazılan mecralar değişse de yazarak anlatmak bakidir. 2021 yılı için örnek vermek gerekirse, sosyal medyayı, bilgisayar oyunlarını hayatının bir parçası hâline getiren öğrenciler; whatsappta, twitterda, facebookta, instagramda, bloglarda, bilgisayar oyunlarında gerek mesajlaşarak gerekse paylaşımlar yaparak yani yazarak iletişim kurmaktadır. Bu da yazı vasıtasıyla anlatma gereksiniminin bir ifade biçimi olarak hayatın bir parçası olmaya devam ettiğini göstermektedir. Bu bakımdan bile yazarak anlatmanın bir gereksinim olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Anı yazarken öğrencilerin yazacağı konu, mekân, zaman, kompozisyon gibi hikâyeleştirme unsurları hafızasında mevcuttur. Edebî bir tür olarak anının, bu bakımdan yazarak anlatma becerisini geliştirmeye hizmet ettiğini söylemek yanlış olmaz. İşte edebî bir tür olarak anının bu özelliği, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (2019) özel amaçlarından "Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesine" (MEB, 2019, s. 8) doğrudan hizmet etmektedir.

"İnsanlara, duygu ve düşüncelerini, yaşadıklarını, düşleyip tasarladıklarını yazıyla anlatma becerilerini kazandırma eylemi" (Özdemir ve Binyazar, 2018, s. 9). olan "Yazı sanatına ilgi, peşinen bu gerilim, merak ve geliştirilebilir yaratma arzusunu ifade ediyor. Ne ki hiçbir yazma yeteneği işlenmeden ortaya çıkmaz. İster kendi çabasıyla ister belli bir eğitim alarak olsun, insan sahip olduğu cevheri işlemek, yontup parlatmak zorundadır" (Aral, 2011, s. 33). Yazma cevherini işlemenin, başka bir deyişle yazma becerisini geliştirmenin en etkili yolu yazmaktır. Çünkü "Tüm beceriler gibi yazma becerisi de ancak uygulanarak kazanılır. Doğuştan gelen yeteneklerin kaybedilmemesi için üzerinde çalışılmalı ve geliştirilmelidir" (Yıldız, 2008, s. 204). Öğrencilere anılarının yazdırılması, onların içindeki yazma cevherini yontup parlatma ortamı oluşacağına inanılmaktadır.

Ayrıca, içinde yazma cevheri taşıyan öğrencileri tespit etmek için anı yazma çalışmalarının faydalı olacağı düşünülmektedir. “Yazmak pratik yaptıkça kolaylaşan bir eylem olmakla birlikte, daha iyi yazma arzusu muhtemelen doğuştan gelen bir özellik” (May, 2013, s. xi). Bir başka ifadeyle, öğrencilerin içindeki yazma gizilgücünü ortaya çıkarmada anı yazma çalışmaları tür olarak bir alternatif olabilecektir.

Türk Çocuk Edebiyatı yazarlarından Aytül Akal’a Yazıyla Terapi kitabı için yöneltilen “Neden Yazıyorsunuz (Yazma İhtiyacı Duymanızı Sağlayan Etkenler Neler?)” sorusuna cevabı, öğretmenin öğrencisinin gizilgücünü keşfedip onu yüreklendirmesine bir örnek teşkil etmektedir:

> “Yazma ihtiyacı bende içten gelen bir tutkuydu (hâlâ öyle). Daha ilkokul üçüncü sınıftayken kendi kendime yazmaya başlamıştım. Ödev yapmazdım, ders çalışmazdım ama Türkçe kitabımızın “Metin Üzerinde Sorular” bölümündeki soruların yalnızca en sonuncusunu yapardım. Metinle bağlantılı bir kompozisyon yazmamız istenen soruydu. O soruyu kimse yapmazdı, ödeve dâhil değildi çünkü, ben ise sadece ona yanıt verirdim.
>
> Tembeldim, derslerle hiç ilgim yoktu, alacağım notları da hiç umursamazdım, sadece o sorunun peşinde kendi öykülerimi yazmak isterdim. Öğretmenim bunu fark ettiğinde yazdıklarımı yüksek sesle okumamı istedi, beni yüreklendirdi. Tüm eğitim hayatım boyunca hep yazdım… Yazarak var olduğumu, ben olduğumu hissettim” (Yaz, 2017, ss. 196-107).

Kişi yaşadığı müddetçe anılar edinir, bu bakımdan kişinin anıları bir yazı malzemesi olarak tükenmez. “Anılar, duygu ve düşüncelerimizi anlatırken yeri geldikçe araç (malzeme) olarak kullanılabileceği gibi, anlatımı canlı ve ilginç bir düzeye getirebilir” (Yörük, 1998, s. 138). Öğrencilerin yaşına, sosyokültürel yapısına, ilgi alanlarına, bireysel farklılıklarına uygun olarak gerçekleştirilecek anı yazma çalışmalarının onların yazma alışkanlığı kazanmasına katkıda bulunacağı düşünülmektedir. Çünkü anı yazmak, asıl konusu kişinin kendisi ve yaşamı olduğu için ömür boyu sürebilecek türde yazma becerisini geliştirme etkinliğidir. Bu açıdan anı, yazma alışkanlığı kazandırmaya ve sürdürmeye elverişli bir edebî türdür.

Yazma becerisinin geliştirilmesi için öğrencilerde öncelikle yazma sevgisi ve ilgisi uyandırılması gerektiğine inanılmaktadır. Bunu yaparken öğrencilerin içinde bulunduğu psikososyal gelişim dönemi, sosyokültürel vb. birtakım etkenler de göz önünde bulundurulmalıdır. "Bireylerin etkili yazma becerilerine sahip olmaları için öncelikle yazmayı sevmeleri, yazabileceklerine dair bir inançları olması gerekir" (Göçer, 2018, s. xi). Öğrencilere anılarının yazdırılmasının onların yazmayı sevmesine katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Çünkü anıda yazma konusu öğrencilerin ta kendisi ve onların yaşanmışlıklarıdır. Nitekim öğrencilerin anı yazmaları için gereken malzeme kendilerinde mevcuttur.

Yazma becerisinin geliştirilmesi için öğrencilerde yazmaya dair içsel motivasyon uyandırmanın da oldukça önemli olduğu düşünülmektedir. Bir edebî tür olarak anının bu hususta oldukça işlevsel olduğuna inanılmaktadır. Özellikle kendilerine "Ben Kimim?" sorusunu yönelten ve soyut düşünme becerileri gelişmeye başlayan ergenlik dönemindeki öğrencilerin, kendilerini anlamaya ve anlamlandırmaya dair hâlihazırda var olan içsel motivasyonlarının, doğrudan kendileriyle ilgili olan anı yazma çalışmalarına yansıyacağını söylemek yanlış olmaz.

İçinde bulundukları gelişim dönemi ile ilgili olarak duygularını yoğun bir şekilde yaşayan ve onları paylaşma ihtiyacı duyan ergenlik dönemindeki öğrenciler, bir taraftan da aktif olarak düşünmeye başlar. Anı yazma çalışmaları onların hem duygu ve düşüncelerini hem de bir konudaki görüşlerini ifade etme ortamını oluşturur. Ergenlik dönemindeki öğrenciler, anı yazma sürecinde bir taraftan soyut düşünme becerilerini geliştirme ve eğitme olanağı elde eder. Buraya kadar anlatılanlardan hareketle anı yazmanın öğrencilerin yazma merakı, alışkanlığı ve sevgisi duymasına olanak veren bir edebi tür olduğunu söylemek mümkündür.

Öğrencilerin yazma becerisinde yetkin ve başarılı olabilmesi için bilgi birikimine ve kültürel zenginliğe sahip olması; yaşam tecrübesinin olması, Türkçeyi etkin ve doğru bir şekilde kullanabilmesi, yazma hususunda teknik açıdan bilgili olması, değişik bakış açılarından bakarak sebep-sonuç ilişkisi kurup analiz, sentez ve değerlendirme yapabilmesi, değişik olayları ve düşünceleri birtakım kıstaslar doğrultusunda ayıklayabilmesi, sınıflandırabilmesi gerekir (Göçer, 2010, s. 182). Çalışmanın *Anı Yazarak Ruhu Yapılandırmak* kısmının alt başlıklarında açıklandığı üzere anı yazma sürecinde, kişi, kendisine değişik bakış açılarından bakabilmekte ve

kendisi ile yaşamına dair sebep-sonuç ilişkisi kurup analiz, sentez ve değerlendirme yapabilmekte; değişik olayları ve düşünceleri birtakım ölçütler doğrultusunda ayıklayıp sınıflandırabilmektedir. Bu bakımdan öğrencilere anılarının yazdırılması onların yazma becerisinde yetkin ve başarılı olabilmesine katkı sağlayıcı bir niteliğe sahiptir.

Tüm bu anlatılanlara ilaveten anıları yazmanın, farklı edebî türlerde kurmaca metinlerin yazılmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Çünkü anılar, doğrudan hafıza ile hafıza da yaratıcılıkla ilgilidir:

> "Hafıza yaratıcılığın anasıdır. Bu, düşünmeye değer bir mittir. Ne de olsa kişinin önemli deneyimleri, çarpıcı görüntüleri, mühim olayları saklayıp sonradan üzerinde düşündüğü yer orasıdır. Bu önemli deneyimler hafızamızda birleşerek bir mit oluşturur ve bize bir hikâye anlatır. "Sabah ola hayrola" deriz ve sabahleyin uyandığımızda sanki tanrıların bir lütfu gibi yeni bir kavrayışa ulaştığımızı görürüz. Kim öyle olmadığını iddia edebilir ki? Mnemosyne ya da 'hafıza' yeni keşifler yapmak, şiirler yazmak, unutulmaz kitaplar ve zamana meydan okuyan tablolar ortaya koymak için kullandığımız tüm o malzemeyi bir araya getiren tanrıçadır" (May, 2016, ss. 83-84).

Özdemir ve Binyazar'a (2018) göre, "Yazıya dökülen bir düşünce, duygu, düş ve tasarım kalıcılık kazanır; bunları geleceğe taşır yazı; daha doğrusu dünü bugüne, bugünü yarına bağlar. İnsanlığın belleğini oluşturur böylece. Düşünceyi, duyguyu besler, geliştirir, bunların kuşaktan kuşağa iletilmesini sağlar. Bu yolla yeni yeni düşüncelerin doğmasına olanak hazırlar" (s. 9)

Murat Gülsoy'un şu satırları da durumu destekler niteliktedir:

> "Yazma ve yaratma sürecini ayrıntılarıyla tartışmadan önce, kendi yazma deneyimlerimi paylaşmanın yerinde olacağını düşünüyorum. Yaklaşık otuz yıldır yazıyorum. Gittikçe artan bir yoğunlukta. Dolayısıyla zaman içinde başka birine dönüştüm: her gün, hemen her saat yazmayı düşünen, yazının içinde yaşayan birine... Yazma anlarım da çoğalarak (kimi zaman yaşama anlarımdan çalarak) büyüdü ve hayatımı kapladı.
>
> Her yazarın bir çalışma yöntemi vardır, buna kuşku yok. Benimkine gelince... Amacım her zaman kurmaca metinler yazmaktır. Ancak yazma sürecimin büyük bir bölümünü bu kurmaca metinler değil onlar için aldığım notlar oluşturur. Defterler ve bilgisayarlar iki ayrı yazma ortamıdır benim için. Dolayısıyla ikili bir yazı hayatım olduğunu söyleyebilirim.
>
> Kendimi bildim bileli defter tutuyorum. İlk başlarda zorlanıyordum. Eskiden bu defterlere daha çok mutsuz olduğumda yazıyordum. Bu yüzden de o defterler kısa bir süre içinde bir yazı defterinden bir tür günlüğe

> dönüşüyordu. Sonradan açıp okuduğumda beni utandıran kararlar, tahliller ve karanlık düşünceler buluyordum sayfalarında. Sonradan açıp okuduğumda beni utandıran kararlar, tahliller ve karanlık düşünceler buluyordum sayfalarında. Bir zaman geldi ve karar verdim: Defterlerimin kişisel günlüklere dönüşmesine izin vermeyecektim. O zamanlar ne kadar da naifmişim, ne kadar acınası şeyler hissetmişim, ne kadar kendimi hırpalamışım diyeceğim cümlelerle dolmamalıydı bu defterler. Son on yıldır bu kararıma sadık kaldığımı söyleyebilirim. Bundan sonradır ki defterlerim ileride gerçekten de yazabileceğim öykülerin, romanların taslaklarıyla dolmaya başladı" (Gülsoy, 2016, ss. 41-42).

Burada gerçek yaşamdan, gerçeklikten kurmacaya geçiş söz konusudur. Yaşamdaki meselelerin üstesinden gelme sürecinin ötesinde kişinin yaratıcılığının ortaya çıktığı ve bu doğrultuda üretkenliğinin başladığı söylenebilir. Öğrencilere anı yazma çalışmaları yaptırılmasının kurmaca metinlerin yazılmasına geçişte bir basamak olarak katkı sağlayacağını söylemek mümkündür. Bunun yanı sıra onların yazı malzemesi biriktirmesine de imkân vereceğine inanılmaktadır.

Anı yazma; bir gereksinim, kompozisyonu güçlendirici bir şahit, duygu ve düşünceleri bezemeye yardım eden bir işleve sahiptir. Günlük yaşamın akisleri, gözlemleri, duyguları, düşünceleri bir anı defterine vakit geçmeden kaydedilirse oldukça yararlı hâle gelir (Karaalioğlu, tarih yok, s. 383).

Tüm bu anlatılanlarla birlikte anı yazmak, öğretim ilkelerinden bireye görelik, hayata yakınlık, yakından uzağa, aktiflik ve aşamalılık ile yakından ilişkili olması bakımından yazma eğitiminin amaçlarına ulaşmada işlevsel bir role sahiptir. Bu ilkelerin anı yazmakla ilişkisine kısaca değinmek gerekirse; bireye görelik ilkesine göre, "Günümüzde bireyin eğitim sisteminde merkeze alındığı bir süreçte öğretimin odaklanacağı ana yapı bireyin kendisi olmalıdır" (Akay, 2016, s. 31). Bir edebî tür olarak anının merkezinde öğrencinin ta kendisi bulunmaktadır.

Hayata yakınlık ilkesine göre, "Öğrenmeyi anlamlı kılan önemli faktörlerden birisi de öğrenilenlerin hayatta uygulanabilmesi başka bir deyişle de yaşama transfer edilebilmesidir" (Akay, 2016, s. 31). Anı yazma çalışmaları öğrencilerin yaşamının derse, dersin de yaşama katılmasını sağlar.

Yakından uzağa ilkesine göre "Öğretim sürecinde yürütülen öğretim etkinliklerinin, sunulan ders içeriğinin mümkün olduğunca bireyin yakın çevresinden başlayıp uzak çevresine doğru yapılması beklenir" (Akay, 2016, s. 32). Anı yazma

çalışmalarının konusu öğrencinin kendisi ve yaşamıdır. Yazma becerisinin geliştirilmesi için bir edebî tür olarak anı, bu ilke için oldukça işlevseldir.

Aktiflik ilkesine göre "Yapılandırmacı yaklaşım ve aktif öğrenme, öğrencinin pasif, öğretmenin aktif olduğu sınıflar yerine öğrencinin aktif olduğu, öğretmenlerin ise öğrencilerin aktif olabileceği ortamları geliştirdiği, öğrenmenin kolaylaştığı ve öğrencinin içindeki öğrenme arzusunun ateşlendiği sınıflar talep etmektedir" (Akay, 2016, s. 32). Anı yazma çalışmalarında öğrenciler aktiftir. Bu süreçte öğrenciler, yaparak ve yaşayarak hem yazmayı hem de kendilerini öğrenmektedir.

"Öğretimin en çok bilinen ve belki de en çok uygulanan ilkeleri somuttan soyuta, kolaydan zora, bilinenden bilinmeyene vb. aşamalılık gösteren ilkelerdir. Bu nedenle bu ilke genel olarak aşamalılık ilkesi olarak adlandırılabilir" (Akay, 2016, s. 30). Anı yazma çalışmaları söz konusu aşamalılığı sağlamaya imkân verir.

Anı yazmak yapılandırmacı (oluşturmacı) yaklaşıma göre eğitimin ve öğretimin gerçekleşmesine oldukça elverişlidir; neredeyse birebir örtüşmektedir. Anı yazma çalışmalarının yapılandırmacılıkla ilişkisi *Anı Yazarak Ruhu Yapılandırmak* başlığı altında etraflıca açıklanmıştır. Tekrara düşmemek için bu başlık altında yer verilmeyecektir.

Anı yazma çalışmaları ile öğrenciler kendileri ve yaşanmışlıkları ile ilgili olarak düşünme, kendilerini ifade etme, kendilerini keşfetme ve düşüncelerini ifade etme olanağı bulur. Bunlarla birlikte anı yazma çalışmaları öğrencilerin kendini gerçekleştirme yolunda ilerlemesine ve Murat Gülsoy'un (2016) dile getirdiği gibi olgunlaşmasına katkı sağlayıcı nitelikte olduğuna inanılmaktadır:

"Ben yazıyla uğraşmanın insanı olgunlaştıran ve dönüştüren bir süreç olduğuna inananlardanım" (s. 18).

Özet itibariyle edebî bir tür olarak anı, daha doğru bir ifadeyle anı yazma çalışmalarının, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (2019) özel amaçlarından öğrencilerin;

- Yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Türkçeyi, konuşma ve yazma kurallarına uygun olarak bilinçli, doğru ve özenli kullanmalarının sağlanması;

- Duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması; yazma sevgisi ve alışkanlığı kazanmalarının sağlanması;
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması;
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi (MEB, s. 8) amaçlarını gerçekleştirmeye hizmet ettiğini söylemek mümkündür.

  Aynı zamanda anı yazma çalışmaları,
- Öğretim ilkelerinden bireye görelik, hayata yakınlık, yakından uzağa, aktiflik ve aşamalılık ile yakından ilişkili olması bakımından yazma eğitiminin amaçlarına ulaşmada işlevsel bir role sahiptir.
- Yapılandırmacı (oluşturmacı) yaklaşıma göre eğitimin ve öğretimin gerçekleştirilmesine elverişlidir.
- Öğrencilerin farklı türlerde kurmaca metinler yazmalarına basamak niteliğindedir.
- Öğrencilerin içindeki yazma cevherini keşfetmeyi kolaylaştırmaktadır.

2.2.3. Anı Yazmanın Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarına Ulaşmada Katkıları

1739 sayılı Türk Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan Türk Millî Eğitimin Genel Amaçlarının ikinci ve üçüncü maddesi şunlardır:

1. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;

2. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak" (MEB, 2006, s. 1).

Türk Millî Eğitim Temel Kanunu'nda yer alan bu amaçlara ulaşmada bir ön koşul kişinin kendisini tanımasıdır. Daha doğru bir ifadeyle kişinin kendisini tanıma yolunda epey mesafe kat etmesi ve her daim kendisini tanıma çabası içerisinde olmasıdır.

Kendisini tanıyan ve tanıma yolunda olan kişi, kendini nasıl gerçekleştireceğine dair fikir sahibidir ve bu doğrultuda yaşamında seçimler yapıp isabetli kararlar verebilir. Böyle bir kişi ilgi, istidat ve kabiliyetlerini keşfeder, nasıl mutlu olacağına dair farkındalık edinir ve kendi olabilmek için yeteneklerini geliştirmeye çabalayarak kendini gerçekleştirebileceği şekilde meslek seçmeye yönelir. Kişinin kendisini tanıması ve gerçekleştirmesi topluma da tezahür eder. Nitekim toplumun yapı taşı kişilerdir, bir başka deyişle toplum kişilerden oluşur.

Kendisini tanıma yolundaki kişi kendisine, yaşamına ve varoluşuna dair zihinsel bir çaba içerisindedir. Varoluşuna dair sorumluluk içeren bu çaba kişiyi daha duyarlı ve kavrayış gücünü ise her geçen gün daha keskin bir hâle getirir. Kendisini anlamaya ve kendisi ile yaşamını, varoluşunu anlamlandırmaya çalışan kişinin empati düzeyinin yükseldiğine inanılmaktadır. Bunun da kişinin içinde bulunduğu topluma ve insanlığa dair farklı bakış açıları kazanarak bu doğrultuda sorumluluk içerisinde olmasını sağlayacağı düşünülmektedir.

Kendi içinde mutlu olan kişinin gözlerindeki ışık etrafını da aydınlatır. Böyle bir kişi yapıcı, yaratıcı ve verimli bir kişi olabilecek gücü ve cesareti kendisinde bulur.

"Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere sahip" olmak ruh sağlığı ile yakından ilişkilidir. Kişinin içsel bütünlüğünde bir ahenk hâlinde olması, kendi özünü tanıması ve içsel gerçekliğindeki değerlerin bilincine varıp onları yaşamında düstur edinmesi, duygularını ve düşüncelerini dışa vurarak içsel gerilimini azaltması kişinin güçlü ve sağlam bir kişilik geliştirmesine yardım eder. İç âleminde mutlu, kendisiyle barışık olan kişiler beraberinde sağlıklı bir toplumu getirir.

Kişinin anılarını yazmasının Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarından ikincisine ve üçüncüsüne ulaşmada şu boyutları ile katkı sağlayacağı düşünülmektedir:

Anılarını yazan kişi öncelikle yaşamının sorumluluğunu üstlenir. Anı yazma sürecindeki kişi yaşamını ve kendisini gözden geçirir, kendisi ve yaşamı üzerine düşünür, yaşamını belli bir akışta sıralayıp düzenler. Tüm bunlarla birlikte kendisini ve yaşamını sorgular, yarım kalmışlıklarını keşfeder ve kendisi ile yaşamını olduğu gibi kabul eder, anıları neticesinde yaşam dersleri çıkarır, değiştirmek isteyip istemediklerini fark eder ve onları değiştirme cesareti duyabilir, yaşam hedefleri oluşturur. Tüm bunlar kişinin ruhunun yapılandırılmasına katkı sağlayan niteliklerdir. Hatta bu katkı Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarından ikincisinde ve üçüncüsünde yetiştirilmesi hedeflenen kişi istikametindedir.

Çalışmanın birinci bölümünde kapsamlı olarak değerlendirildiği üzere anıları yazmak kişinin kendisini tanımasına, kendini gerçekleştirmesine, travmatik yaşantılarıyla baş etmesine, yas sürecini yaşamasına ve rahatlamasına katkıda bulunmaktadır. Tüm bunlar kişinin ruh sağlığını korumasına, başka bir deyişle kişinin zihin, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı olmasına yardım eden etkenlerdir. Kişinin içinde ruhsal olarak yaşadığı birtakım sıkıntılar bedenine sirayet ederek ifade ortamı bulabilmektedir. Anılarını yazan kişi bir taraftan içini dökerek gerilimle baş edebilmektedir. Buradan hareketle anı yazmanın kişinin ruh sağlığını korumasına olan katkısının beden sağlığına da yansıdığını söylemek mümkündür.

Öğrencilerin içinde bulunduğu psikososyal gelişim evresi göz önünde bulundurularak yapılacak anı yazma çalışmaları ile onların kendisini tanıma ve kendini gerçekleştirme yolunda katkıda bulunulabilir. Doğru meslek seçimi de öncelikle kişinin kendisini etraflıca tanımasını ve kavrayış gücünün gelişkin olmasını gerektirir. Bu boyutlarıyla anı yazmanın öğrencilerin meslek seçimine faydalı olacağı düşünülmektedir.

Görüldüğü üzere kişinin anılarını yazması Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarından ikincisinde ve üçüncüsünde yer alan insan tipini yetiştirmeye, ana hatları ile kişinin kendisini tanımasına, kendini gerçekleştirmesine; meslek seçimine, duyarlı, empatik düzeyi yüksek, sorumluluk sahibi, sağlam ve güçlü bir karaktere sahip olmasına katkı sağlayıcı niteliktedir.

2.2.3.1. Anı Yazmanın Öğrencilerin Ruh Sağlığına Katkıları

Öğrencilere anı yazma çalışmalarının yapılmasının onların ruh sağlığına katkılarının genel itibariyle kimlik oluşumu sürecinde kendilerini tanımaları, gerçekleştirmeleri, duygu ve düşüncelerini dışa vurmaları, kendilerini ifade etmeleri, rahatlamaları; travmatik yaşantılarını, kayıplarını dışa vurmaları ve ertelenmiş yaslarını yaşamaları ile ruhlarını yapılandırmaları olduğunu söylemek mümkündür.

Türk Millî Eğitimi'nin Genel Amaçlarından ikinci ve üçüncüsünde yer verilen kişisel özelliklerin oluşması için kişinin varoluşunu anlamlandırması veya varoluşunu anlamlandırma yolunda olması bir ön koşuldur. Çünkü anılarını yazmak, bir bakıma kişinin kendisini ve yaşamını anlama, anlamlandırma çabasıdır. Kişinin varlığının özünü, kim olduğunu, varoluşunu, yaşamını sorgulama ve kimliğini, benliğini, ruhunu, gerçekliğini yapılandırma uğraşıdır.

Modern toplumlarda çoğu kişi gittikçe daha fazla anlam yoksunluğu yaşamaktadır. Bu yoksunluk onların yaşamlarının her boyutunda olmakla birlikte, çoğunlukla kendi yaşamlarını anlamlandırmalarında görülmektedir (Seçkin ve Hasanoğlu, 2017, s. 72).

Kişinin varoluşunu anlamlandırabilmesi için kendisini, yaşanmışlıklarını bilinç boyutu ile sorgulaması, değerlendirmesi ve bunlara dair yorumlar yapabilmesi gerekir. Bu da zihinsel sürecin devreye girmesini gerektirir. "Anlam bulmak için düşünmek gerekir; bir şeyler yanlış gittiğinde ne olduğunu, gücünü toparladığında doğrusunu yapabilmek için elinden neler geleceğini sorgulamak, hayatı yeniden kurgulamak gibi" (Seçkin ve Hasanoğlu, 2017, s. 72).

Düşünmek ve düşünme üzerine düşünebilmeyi geliştirmek için zihnin küçük yaşlardan itibaren eğitilmesi gerektiğine inanılmaktadır. Dört temel dil becerisinin son aşaması olan yazmak, aynı zamanda düşünmek ve hatta düşünme üzerine düşünmektir. Çalışma kapsamında incelenen eserlerde görüldüğü üzere anı, kişinin kendisini, yaşamını ve varoluşunu anlamlandırma yolunda bilişsel ve üstbilişsel sürecinin aktif olmasına olanak veren bir edebî türdür.

> ""Nasıl yaşamak istiyoruz? "Neyi başarmak istiyoruz?" önemli varoluş sorularıdır. İş, aşk, kültürel faaliyetler, yaşam tarzı ve gelir düzeyi

hayatı nasıl geçirdiğimizi belirler. Bir amaç ve anlam olmadığında bu değerleri korumak için bir neden kalmaz. Gelecekle ilgili hedef koymamak, plan yapmamak, amaçsız olmak ve değer bilmemek boşlukta sallanmaya yani hayata tutunamamaya yol açar. Bu kişiler rüzgâr nereden eserse oraya sürüklenir" (Seçkin ve Hasanoğlu, 2017, s. 72).

Kişinin kendisini ve varoluşunu anlamlandırması ona zorluklara karşı koyabilmek için güç ve cesaret verir (Seçkin ve Hasanoğlu, 2017, s. 72). Başka bir deyişle kişiyi psikolojik olarak güçlü kılar ve onun karşılaşacağı zorluklar karşısındaki ruhsal dayanıklılığını kuvvetlendirir. Bu bakımdan kişinin anılarını yazarak kendisini ve varoluşunu anlamlandırma çabası içerisinde olması, birtakım ruhsal sorunlara karşı önleyicilik de sağlanabilir.

Edebiyat ve sanat, çocukların farklı bakış açıları kazanarak esneklik ve toparlanabilme kuvvetine katkı sağlar. Ayrıca edebiyat ve sanat onları anlamsızlığa karşı korur (Seçkin ve Hasanoğlu, 2017, s. 78). Anılarını yazan öğrencilerin kendilerini ve varoluşlarını anlamlandırma yolunda adımlar attığı düşünülmektedir. Öğrenciler, geçmiş yaşantılarını anı yoluyla anlatırken ve yazdıklarını okurken hem yaşadığı olaylara ve o olaylara ilişkin duygu ve düşüncelerine hem de kendilerine ikinci bir gözle bakma imkânı bulabilecektir:

"Yaratıcı ifade, olaylara değişik açılardan bakmamıza ve sorunlara farklı şekilde yaklaşmamıza yol açar. Kendini farklı şekillerde rahat ifade edebilen insanlar hayata ve olaylara çok geniş bir şekilde bakarlar" (Seçkin ve Hasanoğlu, 2017, s. 79).

Çalışmada incelenen eserlerden yola çıkarak kişinin anı yazma sürecinde;

- Yaşamının sorumluluğunu üstlendiği,
- Kendisini ve yaşamını gözden geçirdiği,
- Kendisi ve yaşamı üzerine düşündüğü,
- Kendisini ve yaşamını belli bir akışta sıralayıp düzenlediği,
- Kendisini ve yaşamını sorguladığı,
- Kendisiyle yüzleştiği,
- Yarım kalmışlıklarını keşfettiği,
- Kendisi ile yaşamını olduğu gibi kabul etme olanağı bulduğu,

- Anıları neticesinde yaşam dersleri çıkardığı,
- Değiştirmek isteyip istemediklerini fark ettiği,
- Yaşam hedefleri oluşturduğu tespit edilmiştir.

İşte tüm bunlar oluşurken kişinin bilişsel ve hatta üstbilişsel süreci aktiftir. Bu bakımdan anı yazmanın, öğrencilerin zihninin; kendisini tanımak, öğrenmek, bilmek, varoluşunu anlamlandırmak ve ruhunu yapılandırmak üzere okul sıralarında eğitilmeye başlamasına olanak verecek nitelikte olduğu düşünülmektedir.

Öğrencilere anı yazma çalışmalarının yapılmasının onların;

- Kendilerini ve yaşamlarını gözden geçirmelerine,
- Kendileri ve yaşamları üzerine düşünme boyutunda bilinç kazanmalarına,
- Yaşadığı olayı, durumu ve kendilerini sorgulamalarına,
- Zaman zaman kendileriyle yüzleşmelerine,
- Yarım kalmışlıklarını keşfetme olanağı yakalamalarına,
- Kendilerini travmatize eden yaşantılarını dışa vurmalarına,
- Kayıplarını ve ertelenmiş yas süreçlerini yaşamalarına,
- Geçmişlerinden yola çıkarak kendileriyle ilgili farkındalıklar edinmelerine ve gelecek hedefleri belirlemelerine imkân vereceğine inanılmaktadır.

İnsanlar kendilerine özgü tepkilerle yaşadıklarını anlatırlar. Bu tepkilerden birisi de yazmaktır. Hatta ruhsal bütünlüğü tehdit eden yaşantılardan sonra insan, bilinçdışı bir yönelimle ruh sağlığını koruyabilmek için yazarak anlatma gereksinimi duyabilmektedir. Çünkü insan yazarak düşüncelerini fark edebilmekte, onları düzenleyebilmekte, kendi içindeki dengeleri kurmakta, içsel gücünü verimli bir şekilde kullanmakta, böylelikle de ruh sağlığını koruyabilmekte ve yaşamda varlığını konumlandırabilmektedir.

Eksikliği duyulan, giderilmediği zaman hoşnutsuzluk ve huzursuzluk yaratan, ruhsal dengeyi sarsmaya başlayıp ruhsal bütünlükte gittikçe bir tehdit potansiyeli oluşturmaya başlayan ihtiyaç; giderildiğinde kişiye haz veren, onu güdüleyen ve davranışlarına yön veren bir kavram olarak tanımlanabilir. Giderilmediğinde ise, ruhsal bağışıklık sistemini zayıflattığını, zorlayıcı yaşantılara dayanma eğilimini düşürdüğü, farklı suretlere bürünerek ruhsal bir gerginlik yarattığını söylemek

mümkündür. Hâl böyle olunca da kişinin yaşamından aldığı haz azalmakta ve anlamlandırılamayan bir huzursuzluğun onun yaşamının kontrolünü eline geçirdiğini söylemek yanlış olmaz.

Bazı kişilerde pek çok ruhsal ihtiyaç, kendisini yazma güdüsü hâlinde hissettirerek giderilmenin yollarını arar. Başka bir deyişle yazma gereksinimi ile yer değiştirir. Yazmak, kişiyi bilişsel, duygusal, ruhsal, kişisel, sosyal, sanatsal bağlamlarda geliştirerek kişinin ruhsal bağışıklık sistemini güçlendirmekte, travmatik yaşantılarla baş ederek onların üstesinden gelmesini kolaylaştırmakta ve aynı zamanda şu faydaları beraberinde getirmektedir.

- Rahalatmakta, hafifletmekte,
- İyileştirmekte,
- Kişinin kendisinin en iyi dostu olmasını sağlamakta, dertlerini azaltmakta,
- Kişinin beyninin sağ ve sol loblarının eşgüdüm hâlinde çalışmasını sağlamakta,
- Kişinin yaratıcılık kapasitesini geliştirmekte,
- Kişinin kendisine ağır gelen duygu ve düşüncelerini keşfetmesini ve onların olumsuz etkisini ortadan kaldırmasına yardım etmekte,
- Kişinin kendisini yalnız hissetmemesini sağlamakta,
- Kişinin kendisini ve insanları daha iyi anlayıp tanımasını sağlamakta,
- Kişinin kendisini her geçen gün keşfetmesini ve kendisiyle başbaşayken mutlu ve huzurlu olmasını sağlamakta,
- Kişinin özgüvenli olmasına katkıda bulunmakta,
- Kişinin çok boyutlu düşünmesini sağlamakta,
- Kişinin kendi duygularını tanımasını ve onları kontrol etmesini sağlamakta,
- Kişinin hafızasını güçlendirmekte,
- Kişiyi sakinleştirmekte,
- Kişinin stresle ve acıyla baş etmesini sağlamakta,
- Kişiyi sosyalleştirmekte,
- Kişiyi daha zeki ve duyarlı hâle getirmekte,
- Kişinin plan yapma ve yaptığı plana sadık kalma becerilerini, iradesini güçlendirmekte,
- Kişinin yaşamdan keyif almasına yardım etmekte,

- Kişinin kendisine ve insanlara faydalı olmasını sağlamakta,
- Kişinin beynini daha iyi kullanmasını sağlamakta,
- Kişinin yaşamı fark ederek dolu dolu yaşamasını sağlamakta,
- Kişinin farkındalık bilincini geliştirmekte,
- Kişinin hayattan ne istediğini, bunun için ne yapması gerektiğini keşfetmesini sağlamakta,
- Kişinin derslerinde daha başarılı olmasını sağlamakta,
- Kişi, yaşadıklarını kayıt altına alarak kendi destanını yazmış olur. Onları yarınlarıyla paylaşma olanağı yakalar,
- Kişinin, sorun çözme becerilerini güçlendirmiş olur,
- Kişinin duygu ve düşünceleri tutarlı hâle gelir,
- Kişinin sorun çözme becerileri güçlenir.
- Kişinin duyguları ve düşünceleri tutarlı hâle gelir.
- Kişinin aklı ve gönlü uyumlu hâle gelir (Yaz, 2017, ss. 61-63).

Yazma türü olarak anıyı seçen öğrenciler için de bu faydaları kazanmanın elbette söz konusu olduğunu söylemek mümkündür.

Öğrenciler anılarını yazarken esasen kendilerini yazmakta ve keşfetmekte, kendi deneyimlerini paylaşarak kendilerini öğrenmekte, kâğıt üzerinde kendilerinden bazı parçaları somutlaştırmaktadır. Bu da onların kendileri ile yaşanmışlıkları üzerinde yazarak düşünürken kendilerini tanımalarını ve hatta uzun vadede bilmelerini sağlayacak niteliktedir:

> "Kendini bilmeye pratik ahlak açısından daha basit bir biçimde bakıldığında ise o, bireyin iç gözlem, nefis muhasebesi ve özeleştiri gibi yöntemlerle kendi şahsi karakter özelliklerini tanıması ve bilmesidir. Bu da bireyin, ruh dünyasının güçlü ve zayıf yönlerinin farkında olması, duygu ve düşüncelerine ait iyi ve kötü yanlarını tanıması, arzu ve isteklerinin uygun olan ve olmayanlarını ayırt edebilmesi, iradesinin güçlü ve zayıf durumlardan haberdar olması, kendi içine ve eylemlerine bir bütün olarak bakabilip doğru bir benlik algısına sahip olabilmesi anlamına gelir" (Yaran, 2019, s. 197).

Öğrencilere anılarını yazdırmak, onların kendilerini bilmesine hizmet eden ve söz konusu kişisel özellere sahip olmalarını sağlayacak süreçleri içermektedir.

Ergenlik dönemindeki öğrencilere anı yazma çalışmalarının yaptırılmasının uygun olduğu düşünülmektedir. Çünkü "Çocukta iç gözlem yeteneği gelişmemiştir. Kendi duygularını düşüncelerini incelemez, tartıp değerlendirmez. Kendi gözüyle bakma yeteneği çok zayıftır" (Yörükoğlu, 1987, s. 91). Ancak "Gençlik çağı benlik kavramının öne geçtiği çağdır. Genç, çocukluğunda dışa dönük antenlerini kendi içine çevirmeye başlar. Duygularını inceler, bedenini inceler, nasıl bir kişi olduğu, ne olmak istediği konusunda kafa yormaya başlar. Bunlar benlik arayışının belirtileridir" (Yörükoğlu, 1987, ss. 90-91).

Özellikle, kimlik oluşumu sürecinde olan ergenlik dönemindeki öğrenciler için anı yazma çalışmalarının, onların kendilerini tanımaları ve bu doğrultuda meslek seçimi ile kendilerini gerçekleştirebilecekleri istikamete yönelmeleri vb. konularda doğru kararlar alabilmeleri yönünde faydalı olacağına inanılmaktadır: "Kendini bilmek, kişiyi doğru kararlar almaya sevk eder. Zira kendini zaman zaman sorgulayıp, kişisel özelliklerini analiz edip, tarafsızca değerlendirmeler yapıp kendisini tanır hale gelmeyen bireyler, karar alırken sık sık yanılırlar" (Yaran, 2019, s. 198). Zira anı yazarken kişi, kendisini sorgulamaktadır. "Kendini bilmenin ve tanımanın yolu, sık sık iç gözlem yapmak, davranış ve eylemlerinden sonra dönüp onlar üzerinde düşünmek ve bunları açık yüreklilik ve tarafsızlıkla özeleştirel bir biçimde yapmaktır" (Yaran, 2019, s. 198). Anı yazmanın başlıbaşına iç gözlem olduğunu söylemek yanlış olmaz.

Anılarını yazarken iç gözlem yapan öğrenciler, bir taraftan da geçmişten dersler çıkarmaktadır. Bunu yaparken ise çoğunlukla kendisine ikinci bir göz olarak bakmakta, kendinde hatalarını fark etmekte ve onları düzeltme yoluna gitme ortamı bulmaktadır:

"Gerek bireyler, gerek aileler ve toplumlar, gerekse medeniyet ve insanlık adına konuşulanlar, zaman zaman dönüp kendi içinde bulundukları yapılar adına özeleştiri yapabilmeli, böylece geçmişte yapılan hatalardan ders alıp kurtularak geleceğe daha kusursuz ve emin adımlarla ilerleyebilmelidirler" (Yaran, 2019, s. 198). Bir taraftan geleceğini inşa etmekte olan ergenlik dönemindeki öğrencilerin anılarını yazmasının, hedefler belirlerken daha isabetli kararlar vermesine katkıda bulunacağı düşünülmektedir.

Erik Erikson'un Psikososyal Kuramına göre *Kimlik Kazanmaya Karşı Rol Karmaşası* dönemine denk gelen ergenlikteki kişilerde soyut düşünme becerileri gelişmeye başlar. Bu gelişim döneminde kimlik edinilmeye çalışılır. Cinsiyet rolü, meslek seçimi ve toplumsal rol olmak üzere kimlik duygusunun üç ana unsuru bulunmaktadır (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 170). Bu dönemde genç kızlar ve erkekler kendilerine "Ben Kimim?" sorusunu yöneltirler ve bu soruya başarılı bir şekilde cevap verebilirlerse kimlik duyguları gelişir (Burger, 2006, s. 167). Ergenlik döneminde kişi "Ben kimim?" sorusuyla birlikte kendisine "Ne olmak istiyorum?", "Nasıl davranmalıyım?", "Hangi yaşama biçimi doğru?" gibi sorular sorar ve bunların cevabını arar. Kişinin bu sorulara verdiği cevaplar istikametinde dünya görüşü, iyilik ve doğruluk anlayışı, dinî inancı ve değerleri şekillenmeye başlar (Kulaksızoğlu, 2001, s. 113). Aynı zamanda gencin kendi kişiliğini anlamaya çabalaması, olaylara karşı duruşunu idrak etmesine, kendi kendisini incelemesine, gerektiği zaman kendisini eleştirebilmesine, kendisini başkalarının bakış açısıyla değerlendirebilmesine, iyi ve kötü yönlerinin ayırdına varıp daha iyi olmasını sağlar (Kulaksızoğlu, 2001, s. 248). Bu dönemde kişinin kendisini ve amaçlarını tanıma çabaları da kimlik duygusunu geliştirir (Aytar, 2013, s. 102).

Carl Gustave Jung'a göre yaşam boyu gelişimin dört basamağının ikincisi olan gençlikte kişinin ruhsal yapısı kendi karakterini meydana getirmeye başlar (İnanç ve Yerlikaya, 2009, s. 78). Benlik kavramının şekillendiği, bireyleşme çabalarının en üst noktaya ulaştığı ergenlik dönemi belki de kişinin yaşamının en zorlu dönemecidir (Geldard, K ve Geldard, D, 2017, s. xi). Çünkü bu dönemdeki en mühim değişim "kimlik krizi" veya "kimlik karışıklığı" olarak adlandırılan değişimdir (Kulaksızoğlu, 2001, s. 32).

Esasen ergenlik dönemi soyut düşüncenin tam anlamıyla gelişmediği aksine gelişmekte olduğu ve çok fazla yaşanmışlıkların birikmediği bir evredir. Kişi bu dönemde kendisini tanımaya, içinde bulunduğu değişimi kavramaya, kendisini anlamaya ve kimlik edinmeye çalışır. Burada diğer gelişim dönemlerindeki gibi içinde bulunulan çağ, sosyokültürel, ekonomik koşullarla ve bireysel farklılıklarla birlikte ergenlik döneminin de bitişinin, geçişinin ne zaman olduğunu kesin olarak söyleyerek net sınırlar çizmenin doğru bir yaklaşım olmadığı düşünülmektedir.

Ergenlik döneminde soyut düşünme becerileri gelişmekte olduğundan ve kişinin yaşanmışlıkları henüz birikip demlenmediğinden bu dönemde anı yazmakla ilgili olarak birkaç hususa değinmekte fayda bulunmaktadır. Ergenlik dönemindeki kişilere kendilerini tanımaları, öğrenmeleri, bilmeleri; kimlik edinme sürecinde yol kat etmelerine, kendileri ile başbaşa kalarak iletişim kurmalarına, kavrayış gücüne güç katmalarına, duyarlı olmalarına ve yoğun olarak yaşadıkları duyguları dışa vurmalarına katkı sağlaması maksadıyla anı yazma çalışmaları yaptırılabilir.

Buluğdan itibaren ergenin duygularının yoğunluğu artar. Ergen; üzüntü, sevinç, öfke, korku benzeri duygularını ifade ederken söz konusu yoğunluk dikkat çeker. Bu artan yoğun duygular ve coşku hâli ergenin duygularını dışa vurma ve onları ifade etme gereksinimini ortaya çıkartır. Negatif duygular el, kol hareketleri, yüz ifadesi ve bağırma benzeri sözlü ve sözsüz ifadelerle dışa vurulurken coşku ve karşı cinse karşı olan duygular şiir veya öykü yazma, hatıra defteri tutma vasıtasıyla kâğıda dökülür (Kulaksızoğlu, 2001, s. 67).

Adnan Kulaksızoğlu'na (2001) göre yazma ilgisi, ergenlik döneminde görülen ortak ilgilerdendir:

"Hatıra defteri tutma, şiir veya hikâye yazma gibi ergenlikte başlayan uğraşlar daha çok artan duygusal coşkunluğun dışa vurulma biçimleridir. Duyguların sözlü olarak ifade edilmesinin güç olduğu durumlarda yazmak, ergen için bir boşalma yoludur." (s. 162)

Aynı zamanda ergenlik döneminde günlük ve şiir yazılmasının, serbest olarak duygu ve düşüncelerin dışa vurulmasının ilerleyen zamanlarda anılarını yazmayı kolaylaştıracağına, kişiye yazma sevgisi ve alışkanlığı kazandıracağına; kişinin kendini tanımasına yardım edeceğine inanılmaktadır. Anılar da dâhil olmak üzere ergenlik döneminde kişinin bütün bu yazdıklarının geçmişiyle geleceği arasında kişisel ve ruhsal gelişiminin izlerini taşıyan bir köprü, Yankı Yazgan'ın da kendisiyle ergenlik üzerine yapılan söyleşide dile getirdiği gibi bir devamlılık çizgisi oluşturacağı düşünülmektedir:

"Gençler bugün yaşadıkları ile gelecekleri arasındaki bir devamlılık çizgisini oluşturabildikleri ölçüde hayatları anlam kazanıyor. Ergenlik bir tren istasyonu gibi görülebilir: Ya geçmişten geleceğe uzanılan bir istasyon ya da ıssız bir çölün

ortasında geliş ve gidiş bağlantı noktaları olmayan bir tren istasyonu. Geçmiş ve gelecek arasında bağlantı kurduğunuz ölçüde varsınızdır. Aksi takdirde, ıssız çölün ortasındaki istasyona benzersiniz" (Ünsal, 2009, s. 27).

Unutulmamalıdır ki çocuklar değer verdiği kişilerin acı veren davranışlarını hatırlarında tutarlar. Çocuğun iç dünyasını harap eden, onu ezen sözler ve davranışlar pek çok kez büyüklerin gözüne çarpmaz. Ancak çocuğun hafızası böylesi anıları muhafaza eder. Çocuğa acı veren olaylar, onun içinde bulunduğu ortamda sıkça yineleniyorsa, hafızası bu olayları bizzatihi bir araya getirerek bir çeşit anılar yapısı inşa eder (Cüceloğlu, 2015, s. 93).

Ergenlik döneminde anı yazmanın kişinin iç sesini dinlemesine, kendisini ifade etmesine, duyguları ile düşüncelerini dışa vurmasına, kim olduğunu sorgulamasına, kimliğini oluşturma yolunda sağlam adımlar atmasına ve soyut düşünme becerisinin gelişmesine katkıda bulunacağına inanılmaktadır. Aynı zamanda kişiye duyarlılık ve anlayış gücü kazandıracağı düşünülmektedir.

Bunlara ilaveten, anı yazma sürecinde kişi,

- Kendisini ve yaşanmışlıklarını değerlendirir,
- Yaşanmışlıklarından dersler çıkarır,
- Duygularını ve düşüncelerini dışa vurarak kavrayış gücüne güç katar,
- İçgörü kazanır veya içgörüsünü geliştirir,
- Duygusal yönden olgunlaşma imkânı bulur.

Anı yazma çalışmalarının öğrencilerin ruh sağlığını korumalarına pek çok açıdan katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

Ergenlik dönemindeki kişiler, gelişimlerinde biyolojik, bilişsel, psikolojik, sosyal, ahlaki ve ruhsal zorluklar yaşamaktadır (Geldard K. ve Geldard D., 2017, s. 4). Bununla birlikte ergenlik dönemindeki öğrenciler aile ve eğitim ortamı, değişen ilişkiler, cinsellikle ilgili konulara maruz kalma, sosyo-ekonomik konulardaki çevresel streslerle karşı karşıya kalmaktadırlar (Geldard K. ve Geldard D., 2017, s. 29). Bu zorluklar gencin iç dünyasına ruhsal gerilim ve engellenmişlik duygusu ile sirayet edebilmektedir.

“İnsanın içindeki gerilimler, ona engellenmişlik duygusunu hissettirir. İnsan, engellenmişlik duygusunu ortadan kaldırmak için harekete geçer. Bunun her insana göre değişen çeşitli yolları vardır. Bu yollardan birisi de “yazmak”tır” (Yaz, 2014, s. 65). Ergenlik dönemindeki öğrenciler, içinde bulundukları gelişim süreci sebebiyle hormonal değişiklikler, aile ve toplum baskısı vb. konularda birtakım engellenmişlik duygusu yaşamaktadır. Kimi öğrenciler, bu duygularını bastırmakta ve içine kapanmakta; kimi öğrenciler de şiddet davranışları sergilemekte, risk alacak davranışlarla engellenmişlik duygularını ortadan kaldırmaya çalışmakta; kimi öğrenciler ise suça sürüklenmekte, kimileri ise bağımlılık yapan maddelere karşı savunmasız hâle gelmektedir. Engellenmişlik duygularını bastıran ve sağlıklı yollarla ifade etmeyen öğrenciler uzun vadede psikolojik ve hatta bedensel hastalıklara yakalanmaktadır. Yazmak, öğrencilerin engellenmişlik hislerini ortadan kaldırmaya ve böylelikle de onların rahatlamalarına dönük sağlıklı bir ifade yoludur.

“Şarkı söylemek, dans etmek, çizmek, boyamak, yazmak, müzik yapmak gibi sanatsal faaliyetler aynı zamanda keyifli bir rahatlama yoludur” (Seçkin ve Hasanoğlu, 2017, s. 78).

Kulaksızoğlu’na (2011) göre insanların ruh sağlığını koruması için öfke, kızgınlık, sevinç vb. müspet ve menfi duygularını içine atmaması ve onları uygun bir dille ifade etmeleri gerekmektedir. (s. 246) “Özellikle zor dönemlerden geçen çocuklarda sanatla uğraşmak, ayakta kalmalarına yardım eder. Sanat ruhlarını hafifletir. Kolay dile getiremedikleri şeyleri çocuklar, şarkı söyleyerek resim yaparak veya yazarak ifade edebilirler” (Seçkin ve Hasanoğlu, 2017, s. 79).

Öğrencilere anılarını yazdırmanın onların olumlu ve olumsuz duygularını sağlıklı bir yolla ifade edebilecekleri güvenli ortam sağlamak olduğu düşünülmektedir. Öğrenciler anılarını yazarken, yaşadıkları olayları, o olaylara ilişkin duygularını ve düşüncelerini; aile, okul, arkadaş ve öğretmen ilişkilerini zaman zaman dışa vurabilme imkânı bulacaktır. Bu sayede hem rahatlayacaklar hem de öğretmen ve aile; öğrencinin iç dünyası hakkında bilgi sahibi olacak, onu daha iyi tanıyacak ve öğrencinin psikolojik desteğe ihtiyacı olup olmadığını tespit ederek bu konuda gerekli yönlendirmeleri yapma olanağı yakalayabilecektir.

Nitekim kişiyi tanımanın kişinin kendisini tanıması veya başkalarının kişiyi tanıma çabaları olmak üzere iki boyutu bulunmaktadır (Özgüven, 2011, s. 1) Bir edebî tür olarak anıdan bu işleve dönük olarak hem öğrenci hem ebeveynler hem de öğretmenler yararlanabilir. Öğrencinin ebeveynleri çocuklarının yazdığı anıları okuyarak onları daha iyi tanıyabilir. Yaşamındaki hangi olaylara değer verdiğini, o olayları nasıl algılayıp yorumladığını, duygularını, düşüncelerini, hayallerini, iletişim kurduğu kişileri… Arkadaşlık ilişkilerini, öğretmeniyle ilişkilerini… Öğrencinin iç dünyasını daha iyi tanıyarak onunla sağlıklı ilişkiler kurabilir. Kötü arkadaş çevresi, suça sürüklenme, birtakım bağımlılıklar konusunda önleyici olunabilir. Nitekim, Halid Ziya Uşaklıgil'in oğlu Vedat'a küçük yaşlardan itibaren anı yazma alışkanlığı kazandırılsaydı, babası onu anlatmak zorunda kalmazdı. Oğlu hakkında birinci ağızdan bilgi edinebilir, belki de anıları ailesi tarafından bilinçli ya da bilinçsiz olarak okunma yoluyla Vedat'ın hazin sonu engellenebilirdi. Birileri tarafından Hitler'in anılarında ileride yapabileceklerinin çözümlenmesi yapılarak ileride çıkacak olan Dünya Savaşı'nın önlenmesi gibi bir sonuç elde edilebilirdi. Ayrıca ebeveynler veya öğretmenler öğrencilerin anılarını okuyarak şiddete ve istismara maruz kalan çocukları tespit edilebilir.

"Birçok insan yazmayı sever. Anı defterleri, şarkı sözleri ve şiir yazmayı sevdiklerinden günlük tutmayı da ilginç, aşina oldukları ve haz aldıkları bir etkinlik olarak görürler. Danışmanlık açısından bu çok yararlı olabilir çünkü gençlerin yazdıkları günlüklerin onların kişisel ve özel bilgilerini ifade etme imkânı tanıdığı tespit edilmiştir (alıntılayan, Geldard K. ve Geldard D., 2017, ss. 189); (aktaran, Rotenberg, 1995) Edebî bir tür olarak anı için de aynı durumun söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Görüldüğü üzere edebî bir tür olarak anı bu bakımdan ailenin ve öğretmenin öğrenciyi tanımasına olanak verir.

Ailenin ve öğretmenin öğrenciyi anılarından yola çıkarak tanımak için ayrıca şu hususları göz önünde bulundurmaları gerektiğine inanılmaktadır:

- Ne yazmış?
- Nasıl yazmış?
- Kullandığı dil ve üslûp nasıl?
- Sürekli olarak neleri tekrar etmiş?
- Konu bağlamında nelerden hiç bahsetmemiş?

- Yazdıklarının duygu tonu ne?
- Yazdıklarının uzunluk ve kısalığı nasıl?

Öğrencilere anılarını yazdırmanın bazı öğrenciler açısından iyileştirici tesiriyle onların ruh sağlığına katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

"…yaşadığımız üzücü olaylar hakkında yazmanın psikolojik, hatta bedensel sağlık açısından yararları vardır. Bu gözlemler, bir grup insanın "itiraf" etmesini ve bu şekilde sağlıklarına kavuştuklarını görmemize dayanıyordu" (Pennebaker, 2009, s. 35). Bununla birlikte, "Yazmak, depresyonu tedavi etme ve stresi azaltmada etkili bir yoldur. Sıkıntılar yazıya döküldüğünde baş etmek daha kolay görünür. Geçmişteki sarsıcı olayları kâğıda aktararak yeniden yaşamak, bu olayların üzerinizdeki etkilerini azaltabilir ve onları daha az hatırlamamızı sağlayabilir" (May, 2011, s. 8).

Özellikle ergenlik dönemindeki öğrencilerin sınav, arkadaş gruplarında onay görme, beğenilme vb. belirsizlik yaratan konularda kaygı yaşadıkları bilinmektedir. "Yazmak, hayatınızın kontrolünü elinize almanın yollarından biridir. Terapi, yazar olmanın en önemli motivasyonu değil elbette. Ama kaygıyı kendinizden uzak tutmanın etkili yollarından biri olduğu da kesin. Hatta diyebilirim ki düzenli yazarsanız iskemleden kalkmaya bile ihtiyaç duymadan kendinizi daha güzel ve daha iyi hissedebilirsiniz. Yazmak işte böyle güçlü bir büyüdür" (May, 2011, s. 8). Öğrencilerin psikolojik ihtiyacına göre geçmiş başarılarına, beğenildiklerini ve sevildiklerini hissettikleri zamanlara ilişkin olarak yazdırılacak anıların onların kaygı düzeylerini azaltacağına ve kaygılarıyla baş etmelerine yardımcı olacağına inanılmaktadır.

Öğrenciler anılarını yazarken bazen de onları üzen olaylarla ilgili duygu ve düşüncelerini ifade ederek içlerini dökme gereksinimi duyacaklardır. Çünkü anı, doğrudan kişinin geçmiş yaşantılarını anlattığı bir edebî türdür. Bu bakımdan anının, yazmanın iyileştirici etkisini gerçekleştirmek için işlevsel olduğu düşünülmektedir.

Yazmak kişinin en derin duygularını ve düşüncelerini iç huzuruyla dışa vurma cesareti duyduğu bir dost sohbetine benzemektedir. Her daim kişinin yanında olan, sırrını tutan, yargılamayan, anlayan, rahatlatan ve kişinin tüm kalbiyle güvenirliğinden emin olduğu türden bir dostluktur. Öğrencilere anı yazma

alışkanlığının kazandırılmasının öncelikle kendi kendileriyle dost olarak kendi varlıklarını kabullenip onaylayacaklarına inanılmaktadır.

Öğrencilere anılarını yazdırmak alternatif sırdaş kazandırma yoludur.

Öğrencilere anı yazma çalışmaları yaptırılınca onların sosyalleşmesine de dolaylı olarak katkıda bulunulmuş olur. Çünkü "Yazmak, insan doğasına uygun, yararlı, kişiyi sosyalleştiren, maliyetsiz ve zahmetsiz bir uğraştır. Doğamıza uygundur; çünkü bizi insan yapan şey, hayatımıza anlam katma arzusudur. Yararlıdır; çünkü çevremizdeki dünyayı anlamaya çalışmak, onu değiştirmeye başlamanın ilk adımıdır" (May, 2013, s. xvi). Aynı zamanda öğrenciler anılarını yazarken ailesiyle, arkadaşlarıyla bir başka deyişle kendisi dışındaki kişilerle ilişkili olarak da düşünmeye başlayacaktır. Onları da daha iyi anlatabilmek için dikkatini onlara verecektir.

Sözü edildiği üzere insan, yaradılışı gereği kendisini ifade etme ihtiyacı duymaktadır. Bunun için farklı anlatım yolları denemektedir. "Fakat dijital bir dünyada bile giderek daha çok insan kendini en eski, en yalın yöntemle ifade etmek istiyor. Öykü anlatmak istiyor. Kendi öyküsünü veya uydurduğu yeni öyküleri. Bizler başkalarını sevindirmek, eğlendirmek, avutmak ve hatta dehşete düşürmek için varlığımızın sözcüklere dönüşmesini istiyoruz" (May, 2011, s. 3). Kişinin anıları esasen onun kendi öyküsüdür. Öğrencilere anılarının yazdırılmasının onların yaradılışından gelen kendisini, kendi öyküsünü anlatma gereksinimini gidermesini sağlayarak da ruh sağlığına katkıda bulunacağına inanılmaktadır.

2.2.4. Yaşam Boyu Öğrenme Sürecinde Anı Yazmak

Kişinin varoluşunu anlamlandırma çabası ömrünün sonuna dek sürer. Kişi, varoluşunu anlamlandırma gereksinimini gidermek için başta kendisini öğrenmeye çalışır. Kim olduğunu, bu hayatta var olma amacını, yaşamını her daim sorgulayarak anlam arar. Kendisini bulmaya, tanımaya, anlamaya, içsel gerçekliğine ulaşmaya çalışır. Tüm bunları yaparken yüzünü özüne çevirir. Kişinin kendisine dair öğrendiği her şey onun ruhunun yapılandırılmasına katkıda bulunur.

Yaşanmışlıklarıyla birlikte değişen ve dönüşen kişinin kendisini tam olarak öğrenmesi mümkün olmaz. Elbette kişinin kendisine dair her öğrendiği şey ufkunu

açar, kendiliğine dair bilgi birikimini çoğaltır ancak tüm bunlar yaşam boyu son bulmaz. Bunun içindir ki bu çalışmada incelendiği üzere Mîna Urgan seksen iki yaşında ve İpek Ongun da anılarını yaşlılığında yazmıştır. İleri yaşlarda anılarını kaleme alan Mîna Urgan ve İpek Ongun, anı yazma sürecinde yaşamlarından dersler çıkarmış, birtakım sorgulamalarda bulunarak yaşanmışlıklarını anlamlandırmaya çalışmıştır.

Bu çalışmada *Anı Yazmak ve Psikososyal Gelişim Evreleri* başlığı altında yer verilen örnekler anı yazmanın kişinin orta yaş ve yaşlılık sürecinde bile gereksinim hâline dönüştüğünü göstermiştir. Bu demektir ki kişinin anılarını yazması yaşam boyu gerçekleşme olasılığı taşır. Özellikle bu bakımdan kişinin anılarını yazması yaşam boyu öğrenme süreciyle yakından ilişkilidir.

Kişinin kişilik, sosyal ve meslekî sahalarda gelişimini hedefleyen, ömür boyunca süren, çok geniş bir kavram olan yaşam boyu eğitim, yalnızca okullarda edinilen bilgi ve becerilerden ibaret değildir. Bu yüzden yaşam boyu öğrenme becerileri okullarda kazanılan bilgi ve becerilerle sınırlandırılamaz (Erdamar, 2010, s. 214). Ancak okullarda öğrencilerin gizilgüçlerinin ortaya çıkarılması ve bazı becerilerin kazandırılıp geliştirilmesi sağlanabilir. Özellikle yazma becerisinin geliştirilmesi istikametinde okul sıralarında öğrencilerin içinde yazma sevgisi oluşturularak onların yazma alışkanlığı edinmeleri ve edindikleri üzerine inşa edecekleri bir yazma temeli oluşturulabilir.

Öğrencilere anılarını yazma alışkanlığı kazandırılması hususunda bir edebî tür olarak anı, ömür boyu anlatmayı gerekli kılmaya elverişlidir. Konusu hiç bitmez. Öğrenci yaşadığı müddetçe devam eder. Öğrencinin yaşam boyu yazmasını sağlamak için okul sıralarında yazmaya cesaretlendirilmesi büyük bir önem arz eder.

Türkçe derslerinde öğretmenlerin teşviğiyle öğrencilere hem serbest olarak hem çocukluk, altıncı sınıf gibi, hem de kronolojik zaman dilimlerine göre sınırlandırılmış konu başlıkları verilerek yaptırılacak olan anı yazma çalışmalarının, öğrencilerin yazma becerisini yaşam boyunca sürdürmesi için bir alt yapı hazırlayacağı düşünülmektedir.

Yaşam boyu öğrenmenin süreklilik, yaratıcılık ve kendi kendine öğrenme olmak üzere üç öğesi bulunmaktadır (Erdamar, 2010, s. 217). Bu üç öğe anı yazma sürecinin tabiatında mevcuttur:

- İlk olarak anı yazmak süreklilik arz eder.

  Bir edebî tür olarak anı; yaşam boyunca konusu çeşitlenir, zenginleşir ve güncele uyarlanabilir. Hatta kâğıt kalem gibi araçlara ilaveten dijital mecrada da yazılabilir. Özellikle blog, instagram, facebook vb. ortamlarda birtakım çağrışım uyandıran görsellerle beraber anı yazma çalışmaları yapılabilir. Böylelikle sanal anı defterleri oluşturulabilir. Öğrencilerin sanal mecraya büyük bir ilgi duyduğu göz önünde bulundurulduğunda yazma aracı olarak bilgisayar ve telefon kullanılabilir.
- İkinci olarak kişi anılarını yazarken gerek içsel sorularına cevap ararken gerekse anılarını metin türü olarak vücuda getirirken yaratıcılığını kullanır. Bununla da kalmaz anılardan hareketle kurmaca metinlere geçiş sağlayabilir. Öğrencilerin anılarını yazma alışkanlığı edinmesi, hâlihazırda yazı malzemesi biriktirmesine imkân verir. Kurmaca metinleri oluşturmasına bir basamak işlevini görebilir.
- Üçüncü olarak anılarını yazarken kişi yaparak ve yaşayarak kendi kendine öğrenme ortamı bulur. Anılarını yazarken kişi kendisini, kendi kendine öğrenir ve kendi kendine öğrenme becerisini geliştirir. Öğrenciler zaman zaman yazdığı anıları okudukça kendi kendilerini daha iyi tanıma fırsatı elde edecektir. Çünkü öğrencilerin anılarını okuması kendilerine ikinci bir gözle bakma imkânı sunacaktır. Bu da kendilerine dair fark edemedikleri hususları görmelerine yardım edecektir.

  Marcel Proust'un şu tespitinin kişinin kendi yazdığı anılarını okurken de geçerli olduğu düşünülmektedir: "Aslında her okur, okuduğu esnada kendi kendinin okurudur. Yazarın eseri okura sunduğu bir görme aygıtına benzer; okurun o kitap olmasa kendinde belki fark edemeyeceği şeyleri görmesini sağlar" (Yaz, 2021, s. 9).

  Aynı zamanda okul sıralarında anılarını yazmaya başlayan öğrenciler, yetişkin olduklarında ruhsal ve kişisel gelişimlerinin kayıtlarını tutmuş olacaktır. Yazdığı yaşta hangi olayları ve durumları önemsediğini, aile ve arkadaş ilişkilerini, hayallerini, hedeflerini, duygularını, düşüncelerini,

kendileri için anlamını yitirenleri muhakeme etmek için bir kaynağa sahip olacaklardır. Hatta günü gelecek belki de hayatta olmayan sevdiklerine ilişkin yazdığı anılarda onlarla hasret gidermeye çalışacak, onları kâğıt üzerinde ölümsüzleştirecektir. Öğrenci, gelecekte topluma mâl olan bir değer olacaksa toplum açısından çocukluğundan itibaren zaman zaman yazdığı anıları topluma fayda sağlayacaktır.

Özet olarak edebî bir tür olarak anı, yazma becerisinin yaşam boyu öğrenme sürecinde geliştirilmesine olanak vermektedir.

Nitekim yaşam boyu öğrenmenin en önemli unsurlarından biri, kendi kendine öğrenme becerisini meydana getirmiş kişilerdir (Erdamar, 2010, s. 218).

2.2.5. Anı Yazma Yöntemi Üzerine Öneriler

Bu çalışma kapsamında incelenen anı kitaplarında değinilen konu alanları ve yazarlarının içsel süreçleri ortak olsa da her bir anı yazarının kendine özgü bir anlatım yolu izlediği görülmüştür. Her anı kitabının içeriği, yazarının içinden nasıl geldiyse öyle yazdığını göstermektedir.

Anılarını yazan kişilerin üslubunun da kendine özgü olduğu görülmüştür. Esasen bu özgünlük durumu, anı yazmanın kişisel bir varoluş ortamı olduğunu gözler önüne sermektedir. Bu durum anılarını yazma sürecindeki kişilerin anı yazarken kendisi olabildiği şeklinde yorumlanabilir.

Elbette anı yazma sürecinde birtakım ortak ve birbirine benzer süreçler söz konusudur. Bunlardan belki de en önemlisi anı yazmanın kişinin ruhunun yapılandırılmasına katkı sağlamasıdır. Bu da anı yazarken aşağı yukarı ortak veya benzer olan şu süreçlerle gerçekleşmektedir:

- Kişinin yaşamının sorumluluğunu üstlenmesi,
- Kişinin yaşamını ve kendisini gözden geçirmesi,
- Kişinin kendisi ve yaşamı üzerine düşünmesi,
- Kişinin kendisini ve yaşamını belli bir akışta sıralayıp düzenlemesi,
- Kişinin kendisini ve yaşamını sorgulaması,
- Kişinin kendisiyle yüzleşmesi,

- Kişinin yarım kalmışlıklarını keşfetmesi ve kendisi ile yaşamını olduğu gibi kabul etmesi,
- Kişinin anıları neticesinde yaşam dersleri çıkarması,
- Kişinin değiştirmek isteyip istemediklerini keşfetmesi,
- Kişinin yeni yaşam hedefleri oluşturması,

Çalışma kapsamında incelenen anılarda kişinin yaşamını ve kendisini gözden geçirirken birtakım konular belirlediği bulgulanmıştır. Bu konuların çoğunun, bu çalışma kapsamında ele alınan anı kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Sıralamanın ise anı yazarlarına özgü olduğu tespit edilmiştir. O konu alanları şunlardır:

- Doğum
- Adın Hikâyesi
- Çocukluk Süreci
- Anne, Baba, Kardeşler ve Akrabalar
- Çocuklar ve Torunlar
- Sosyal Çevre
- Eğitim Süreci
- Meslek- Kariyer
- Aşk
- Evlilik- Boşanma
- Sağlık
- Kayıplar
- Travmatik Yaşantılar

Anılarını yazan kişilerin yaşamını kendine özgü bir akışta sıralayıp düzenlediği belirlenmiştir. Kimi anı yazarları bazı anılarını en ince ayrıntılarına değin bölüm adı verip yazmış kimi de onları genel bölümlere ayırmıştır. Burada dikkat çeken husus, anıların içeriğinin düzenlenmesindeki kişiye özgünlüktür.

Çalışma kapsamında incelenen anı kitaplarında kişilerin anılarını genel itibariyle öyküleyici ve betimleyici anlatımla, sanatsal öykülemeyle yazdığı görülmüştür.

Bilgin'e (2006) göre, öyküleme bir olay dizisini anlatmaktır (s. 549). Betimleme ise kişinin âdeta sözcüklerle resim çizerek bir şeyi muhayyilelerde canlandıracak şekilde anlatmasıdır (Bilgin, 2006, s. 551). Sanatsal öykülemede ise okuyucuyu olay içinde yaşatarak onun yaşantısını zenginleştirme gayesi bulunur. Bu sebeple sanatsal öykülemede olaylar, canlı bir akışla ve etkileyici bir üslupla ele alınır. Tüm bunlar betimleyici bir anlatımla gerçekleştirilir (Bilgin, 2006, s. 549). Anılarını yazan kişilerin öyküleyici ve betimleyici anlatımı bilinçli olarak seçtiğini söylemenin büyük bir yanılgı olacağına inanılmaktadır. Çünkü bir edebî tür olarak anının tabiatı bu iki anlatımı gerektirir ve kişiyi de tabiatına döndürerek onun öyküleyici ve betimleyici bir şekilde anlatmasını sağlar.

Kişi anılarını yazarken âdeta yaşanmışlıklarından hikâyeler yazar. Yaşamın olağan akışındaymış gibi başına gelenleri öyküleyerek anlatır. Bunları, yazarken aktif olan düşünce süreciyle daha etkili ve zengin bir biçimde ifade eder.

Görüldüğü üzere anı yazma yöntemleri kişiye özgüdür. Ancak her kişinin özgünlüğü içinde bir düzen oluşturmasını teşvik edecek şekilde birtakım anı yazma çalışmaları yaptırılabilir.

Anılar yazılmadan önce kişilere hangi yaşanmışlıklarını ele almak istediğiyle ilgili bir içerik planlaması hazırlatılabilir. Bununla ilgili olarak bir liste yazmaları istenebilir. Örneğin, doğum, çocukluk süreci vs. Kişi, yaşamının şimdiye değin olan zamanına kadar değil de belli bir konudaki yaşanmışlıklarına dair anılarını yazmak isteyebilir. Örneğin; lise yılları, yaz tatili vb. kişiye yazacağını belirlediği ana konu altında olası anlatacaklarının listesi yaptırılabilir. Özdemir ve Binyazar'ın (2018) yazma eylemi aşamalarının ikinci aşamasında olduğu gibi:

> "Yazmak eylemi, birbirine dayalı, birbirini tümleyen aşamalardan oluşur. İlk aşama "yazma gereksinimi"dir. Bizi yazmaya yönlendiren etken nedir? Bu sorudan çıkarız yola. İkinci aşamada yazıyı oluşturan öğeleri belirler, söyleyeceklerimizi saptarız; saptadıklarımızı belli bir düzene kor, yazının çatısını kurgularız. Üçüncüsü, kurguladığımız çatıyı, oluşturduğumuz düşünsel düzeni, yazılaştırma, anlatma aşamasıdır. Dördüncü aşamaysa, anlatımımızı güzel kılmak için onu düzeltme, bir tür yeniden yazma aşamasıdır" (Özdemir ve Binyazar, 2018, s. 10).

Ardından üçüncü aşamaya, yazmaya geçilebilir. Anlatılacaklar bitince yazma aşamasının ardından düzeltme, başka bir deyişle de yeniden yazma aşaması

gerçekleştirilebilir. Bu durum anı kitabının bütünlüğündeki kompozisyonun sağlanmasına da yardımcı olur. Bunlarla birlikte şu hususlara da dikkat edilmelidir:

Anı yazılırken, hafızada saklı olan hareket planına göre sıralanmalı, sade ve içten bir dil kullanılarak bilgiler, duygular, düşünceler doğru ve açık anlatılmalı ve yapaylıktan imtina edinilmeli (Karaalioğlu, tarih yok, s. 383).

Elbette anı yazma sürecinde belli aralıklarla yazılacak şekilde bir disiplinin kişinin yazma becerisini geliştirmeye ve yazma alışkanlığı kazanmasına katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Süreklilik arz eden anı yazma çalışmaları yazar olmak isteyen kişinin yazma alıştırması yerine de geçer. Anılarını yazmaya koyulan kişiler King'in (2007) bu konudaki şu önerilerini dolaylı olarak gerçekleştirmiş olur:

"Bir yazar olmak istiyorsanız, her şeyden önce yapmanız gereken iki şey var: Çok okuyun ve çok yazın. Bildiğim bu iki yoldan kaçınmanın, kestirmeden gitmenin imkânı yok" (s. 149).

Anı yazmaya başlarken yalnızca anıların yazılacağı bir defter edinilebilir. Gülsoy'un (2016) şu satırları anı yazma süreci için de geçerli olduğu düşünülmektedir:

> "Yazmaya başlamanın en güzel yolu bir defter tutmaktır. Bir defter ve kalem ve tabii yalnızlık. Bir üçüncüsü, yazdıklarınızı kimsenin okumayacağına iyice inanmanız. Ancak insanın içinde hep kuşku olacaktır. Deftere güzel ve değerli şeyler yazamama korkusu kimi zaman insanın yaratıcılığını kilitler. Bunu da iki defter ile başarabilirsiniz! Asıl yayımlatacaklarınızı, insanlara okuyacağınız metinleri ikinci deftere ve aklınıza gelen diğer her şeyi dilediğiniz gibi birinci deftere yazacağınıza kendinizi inandırmanız yeterli olacaktır. Benim için "ikinci defter" bilgisayarımdır. Artık birçoğunuz için bu böyle olacaktır, bundan eminim" (s. 28).

Köknel (2004) "O Sole Mio" adlı şarkıyı dinlediğinde güzel duygularını anımsadığını dile getirmiştir:

"Gençlikte, erişkinlikte, orta yaşta, yaşlılıkta, dünyanın her köşesinde bu şarkıyı mırıldanan ya da mırıldandığını duyan insanlar ya aşk, neşe, sevinç, sevgi, umut gibi bütün güzel duygularını içeren canlı, renkli sıcak coşkular yaşamışlar ya da yaşanmış bu tür duyguları coşkuyla anımsamışlardır" (s. 23).

Anı yazarken de müzik, fotoğraf, nesne, film, eşya, koku vb. yaşanmışlıklara dair çağrışım uyandıran unsurlardan yararlanılabilir. Örneğin, çocukluk anıları yazılırken oyuncaklar, fotoğraflar, mekânlar, şarkılar, kokular geçmişin yeniden canlandırılmasına yardım edebilir.

Öğrencilere anı yazmakla ilgili ev ödevi verilip sınıfta okumaları sağlanabilir. Bu ödev onların sosyalleşmesine de katkıda bulunur. Bu çalışma ile aynı zamanda sınıfta herkesin bir anısını yazması sağlanabilir. Meselâ; "Akrabalarınızı da dâhil ederek, aile üyelerinden birinden size daha önce anlatılmamış bir aile hikâyesi anlatmasını isteyin. Anlatacakları şeyin doğruluğundan emin olmaları gerekmiyor, uzak geçmişten bir aile efsanesi de olabilir. Kâğıda yazın ve daha sonra çalışmak için çekmeceye kaldırın" (May, 2013, s. 8). Öğrencilerden ise çekmecelerine kaldırmak yerine anı olarak yazması istenebilir.

Ortaokul'da Türkçe derslerinde, lisede ise Edebiyat derslerinde öğrencilere arkadaşlarıyla anıları anlattıkları yıllıklar hazırlayabilir. Ders öğretmeni tarafından yönetilen bu yıllıklar öğrencilere hem matbu kâğıt, hem de blog, instagram vb. mecralarda hazırlatılabilir.

BÖLÜM III: YÖNTEM

Çalışmanın bu bölümünde araştırmanın modeli, evren ve örneklem, veri toplama araçları ile verilerin çözümlenmesine yer verilecektir.

3.1. ARAŞTIRMANIN MODELİ

Ruhun Yapılandırılmasında Katkı Sağlayıcı Bir Edebî Tür: Anı ve Yazma Eğitiminde Rolü adlı çalışmanın modeli nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesidir. Bu yöntem, araştırılması amaçlanan olgu veya olaylara dair bilgi içeren yazılı materyallerin analizini kapsar (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 187).

Doküman incelemesinin güçlü yönlerinden olan bireysellik ve özgünlük, bu çalışma kapsamında yapılan anıların analizi için en uygun yöntemin doküman incelemesi olduğu fikrini desteklemektedir:

Gözlem yönteminde olduğu gibi doküman incelemesi kişiye mahsus davranış ve duyguların araştırmacının tayin ettiği zamanda kayıt altına alınması yerine, oluştuğu anda ve kişinin kendisi tarafından özgün bir biçimde kaydedilmesi esasına dayanır. Anı defteri tutan kişinin konuyla ilgili anlık duygularını ve düşüncelerini istediği zamanda ve ortamda yazması buna örnek olarak verilebilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s.191).

Doküman incelemesinde şayet araştırmacının elinde kuramlardan hareket ederek başlangıçta oluşturabileceği kategoriler ya da alt problemler yoksa, kategoriler analizin devam eden merhalelerinde araştırmacı tarafından açığa çıkartılabilir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 198). Bu hususta belirtildiğine benzer bir şekilde bu çalışmada anı yazarak ruhu yapılandırmak başlığının alt başlıkları analiz sürecinde ortaya çıkarılmıştır:

- Kişinin Yaşamının Sorumluluğunu Üstlenmesi
- Kişinin Yaşamını ve Kendisini Gözden Geçirmesi (Doğum; Adın Hikâyesi; Çocukluk Süreci; Anne, Baba, Kardeşler ve Akrabalar; Çocuklar ve Torunlar; Sosyal Çevre; Eğitim Süreci; Meslek-Kariyer; Aşk; Evlilik-Boşanma; Sağlık; Kayıplar; Travmatik Yaşantılar)

- Kişinin Kendisi ve Yaşamı Üzerine Düşünmesi
- Kişinin Yaşamını Belli Bir Akışta Sıraya Koyması
- Kişinin Kendisini ve Yaşamını Sorgulaması
- Kişinin Kendisiyle Yüzleşmesi
- Kişinin Yarım Kalmışlıklarını Keşfetmesi ve Kendisi ile Yaşamını Olduğu gibi Kabul Etmesi
- Kişinin Anıları Neticesinde Yaşam Dersleri Çıkarması
- Kişinin Değiştirmek İsteyip İstemediklerini Keşfetmesi
- Kişinin Yaşam Hedefleri Oluşturması

Doküman incelemesinde araştırmacı, araştırmasına başlamadan evvel, alandaki kuramlardan hareket ederek ya da kendi oluşturduğu kategorilerle çalışmaya adım atabilir. Böylesi bir durumda, kategoriler veya temalar, gerçekleştirilecek doküman analizinin de esas kategorileri olacaktır. Başarılı bir şekilde tanımlanmış amaçlar ya da alt problemlere dayandırılarak oluşturulan kategorilerin, bir başkasını kapsamayacak biçimde ve birbirlerinden bağımsız olmasına özen gösterilmelidir (Yıldırım ve Şimşek, 2011, s. 198).

Bu çalışmanın diğer başlıkları ise başka bir deyişle araştırmanın amacını yansıtan kategoriler, çalışmanın amacına ve alt problemlerine dayalı olarak geliştirilmiştir.

3.2. EVREN VE ÖRNEKLEM/ ÇALIŞMA GRUBU

Bu çalışmanın evrenini kişinin doğduğu andan itibaren yazmaya başladığı zamana değin olan anıları bir bütün hâlinde yazdığı anı kitapları; örneklemini ise Mîna Urgan'ın *Bir Dinozorun Anıları*, İpek Ongun'un *Anlat Anneaane*, Nilgün Belgün'ün *Aşk ve Komedi*, Prenses Süreyya'nın *Sürgündeki Prenses*, Halid Ziya Uşaklıgil'in *Bir Acı Hikâye* adlı anı kitapları oluşturmuştur. Araştırmanın örneklemi, Türk edebiyatı ile ünlü kişilerin yazdıkları anılardan seçkisiz olmayan örnekleme yöntemlerinden olan amaçsal-ölçüt örnekleme yoluyla elde edilmiştir. Bu çalışma kapsamında incelenen Mîna Urgan'ın *Bir Dinozorun Anıları*, İpek Ongun'un *Anlat Anneanne*, Nilgün Belgün'ün *Aşk ve Komedi*, Prenses Süreyya'nın *Sürgündeki Prenses* adlı dört anı kitaplarının ölçütü, yazarlarının anılarını yazmaya başladıkları

yaşa değin olan anılarını, başka bir deyişle yaşamlarının neredeyse bütününü kapsayan anıları yazmış olmasıdır.

Halid Ziya Uşaklıgil'in Tiran'da intihar eden oğlu Vedat'ın ölümünden sonra *Bir Acı Hikâye* adını verdiği kitaba dönüştürerek yayınladığı anıları kayıplarda ve yas sürecinde anı yazmak ile ilgili olup bu çalışma kapsamında incelenmiştir. Konu ile ilgili olarak bu eser, amaçsal-ölçüt örnekleme yoluyla seçilmiştir.

3.3. VERİ TOPLAMA ARAÇLARI

Çalışmada toplanan veriler konu kapsamında incelenen anı kitaplarından elde edilmiştir. Bu bağlamda incelenen anı kitapları şunlardır: Mîna Urgan'ın *Bir Dinozorun Anıları*, İpek *Ongun'un Anlat Anneanne*, Nilgün Belgün'ün *Aşk ve Komedi*, Prenses Süreyya'nın *Sürgündeki Prenses*, Halid Ziya Uşaklıgil'in *Bir Acı Hikâye* adlı anı kitabı.

3.4. VERİLERİN ÇÖZÜMLENMESİ

Nitel bir araştırma olan bu çalışmada elde edilen veriler doküman incelemesi yoluyla çözümlenmiş ve yorumlanmıştır.

BÖLÜM IV: BULGULAR

Yazıdan önce insanların, mağara duvarlarına resimler çizerek paylaştığı yaşanmışlıklarının; lahitlere mermerden yontarak tasvir ettiği yaşanmışlıklarının, sözlü gelenekteki şarkıların, destanların, maddi ve manevi miras bırakma eyleminin anı türünü günümüze değin biçimlendirdiği kanısına varılmıştır.

Anı türünün ortaya çıktığı ve geliştiği dönemlerdeki toplumsal, teknolojik, coğrafi, kültürel yapı ile o dönemlerde yaşayan kişilerin maneviyatının ve psikolojisinin 20. ve 21. yy'daki kişilerinkiyle birebir aynı olmaması, bir edebî tür olarak anıya da yansımıştır. Konu ile ilgili olarak yapılan çalışma neticesinde bir edebî tür olarak anının ilk örneklerinden bu yana değiştiği, dönüştüğü, çeşitlendiği; günümüzde ise ağırlıklı olarak toplumsal ve tarihi gayelerden ziyade birtakım kişisel gereksinimlerle kaleme alındığı görülmüştür.

Çalışmadan hareketle kişinin anı yazma gereksinimini oluşturan asıl etkenin kişinin anlamlandırma ve sonsuzluğa uzanma arzusu olduğu anlaşılmıştır. Bunlara bağlı olarak anı yazma gereksinimini oluşturan etkenlerin şunlar olduğu kanısına varılmıştır:

Kişinin;

- Kendisini ve yaşamını, bütünüyle de var oluşunu anlamlandırma gereksinimi,
- Anlatma, anlaşılma ve anlamlandırma gereksinimi,
- Kendisini ve yaşamını sorgulaması, yargılaması, anlamlandırmaya çabalaması,
- Kendisini ve yaşamını gözden geçirme gereksinimi,
- Kendisiyle ve yaşamıyla yüzleşme gereksinimi,
- Kendisini tanımaya, bilmeye, öğrenmeye çalışması,
- Merak duygusu,
- Tecrübelerini, yaşanmışlıklarından çıkardığı dersleri paylaşma ihtiyacı,
- Mutlu anlarını yeniden yaşama ve sevdiklerini hatırında/hatırlarda yaşatma arzusu,
- Kendisini ve/veya sevdiklerini ölümsüzleştirerek sonsuzlukta var etme isteği,

- Yaşanmışlıklarını sindirip içselleştirme çabası,
- Yas tutması,
- Kendisini topluma karşı savunma gereksinimi,
- Var olma arzusu,
- İçinde çözemediği yaşanmışlıklarının yarattığı gerilimden kurtulma çabası,
- Yaşanmışlıklarından anlam çıkararak kendisini yeniden tanımlama gereksinimi.

İncelenen anı kitaplarında, anı yazarken kişinin;

- Yaşamının sorumluluğunu üstlendiği,
- Yaşamını ve kendisini gözden geçirdiği,
- Kendisi ve yaşamı üzerine düşündüğü,
- Kendisini ve yaşamını sorguladığı,
- Yarım kalmışlıklarını keşfettiği ve kendisi ile yaşamını olduğu gibi kabul ettiği,
- Anıları neticesinde yaşam dersleri çıkardığı görülmüştür.
- Aynı zamanda kişinin değiştirmek veya değiştirmemek istediklerinin neler olduğunu fark ettiği,
- Yaşamına dair hedefler belirlediği anlaşılmıştır.

Bu süreçler, kişinin ruhunun yapılandırmasına katkıda bulunan niteliktedir. Kişinin anılarını yazmasının da bu boyutları ile kişinin ruhunun yapılandırılmasına katkı sağladığı sonucuna varılmıştır.

Çalışmada anı yazmak ruh sağlığı ile ilişkili olduğu düşünülen boyutlarıyla birlikte şu başlıklarda ele alınmıştır:

- Anı Yazmak ve Kendini Tanımak
- Anı Yazmak ve Kendini Gerçekleştirmek
- Anı Yazmak ve Psikososyal Gelişim Evreleri
- Travmatik Yaşantılarda Anı Yazmak
- Kayıplarda ve Yas Sürecinde Anı Yazmak
- Anı Yazmak ve Rahatlamak

Kendisine ve yaşamına dair birtakım değerlendirmelerde bulunduğu anı yazma sürecinde kişi, kendisini ve yaşanmışlıklarını yorumlayarak kendisi ile yaşamını anlamlandırmaya çalışmaktadır. Kişinin içinde bulunduğu tüm yaşanmışlıklarını ruhunun süzgecinden geçirerek yazdığı anılar; kişinin kendisini tanımasına, öğrenmesine, bilmesine, anlamasına, kendisini ve yaşamını anlamlandırmasına katkı sağlamaktadır.

Çalışmadan hareketle edebî türler içinde anının;

- Kişinin kendisini keşfedip tanımasına,
- Öğrenmesine,
- Bilmesine,
- Anlamlandırmasına,
- Kendisini yeniden tanımlamasına olanak sağlayan bir edebî tür olduğunu söylemek mümkündür.

Anı yazma sürecinde kişinin nasıl bir hayat yaşadığını değerlendirirken özü ile ilişkili olarak;

- Nasıl bir hayat yaşaması gerektiğini tahayyül etmeye çalıştığı, kendisinin henüz farkında olmadığı yanlarını keşfettiği,
- Yüzleşmekten kaçındığı konularla yüzleşme ortamı bulduğu,
- Yaşanmışlıklarını değerlendirerek aldığı kararları, yaptığı seçimleri, neyi neden yaptığını vb. sorguladığı görülmüştür.

Anılarını yazarken bir taraftan aslında kim olduğunu bulmaya çalışan kişinin potansiyelini fark ettiğini hatta kendisini ve yaşamını değerlendirirken kendini gerçekleştirip gerçekleştirmediğine dair anlayış gücü kazandığını söylemek mümkündür. Bu bakımdan anı yazmanın kişinin kendisini gerçekleştirmeye katkı sağlayan bir edebî tür olduğu kanısına varılmıştır.

Anıların çoğunlukla yaşanmışlıkların kişinin içinde demlendiği bir sürecin ardından yaşanılandan bağımsız bir zamanda ve yaşanandan başka bir gelişim döneminde yazıldığı görülmüştür. Örneğin; bu çalışma bağlamında incelenen anılardan *Bir Dinozorun Anıları* Mîna Urgan tarafından, Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramına göre *Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk* döneminde, seksen iki

yaşında kaleme alınmaya başlanmıştır. İpek Ongun ile Mîna Urgan'ın kendilerinin ve yaşamlarının muhasebesini yaptığı *Anlat Anneanne* ve Bir *Dinozorun Anıları* adlı anı kitaplarının incelenmesi sonucunda kendilerinin benlik bütünlüğü duygusu içerisinde olduğu fikrine ulaşılmıştır.

1953 tarihinde doğan ve Aşk ve Komedi adlı anı kitabını ilk kez 2003'te yayımlayan Nilgün Belgün'ün anıları incelendiğinde onları *Üretkenliğe Karşı Durgunluk* psikososyal döneminde kaleme alındığı kanaatine varılmıştır. Nilgün Belgün'ün anıları incelendiğinde *Üretkenliğe Karşı Durgunluk* dönemindeki nitelikte geçmişini değerlendirdiği ve birtakım sonuçlara vardığı görülmüştür. Bu dönemde anıların yazılma sürecinde kişinin kendisini ve yaşamını gelecekte nasıl bir yol alacağı düzleminde sorguladığı anlaşılmıştır.

Sürgündeki Prenses adlı anı kitabında yaşayacak çok şeyi kalmadığı izlenimi uyandıran 1932 doğumlu Prenses Süreyya'nın anılarını yirmi dokuz yaşında yazmaya başladığı anlaşılmıştır. Yaşadığı kuşak, sosyokültürel yapı ve incelenen anı kitabı göz önünde bulundurulduğunda Prenses Süreyya'nın anılarını yazarken ruhsal olarak *Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık ile Üretkenliğe Karşı Durgunluk* psikososyal gelişim dönemleri arasında geçiş aşamasında olduğu kanısına varılmış; ağırlıklı olarak *Üretkenliğe Karşı Durgunluk* döneminin özelliklerini gösterdiği anlaşılmıştır.

Anı yazma sürecinde kişi bir taraftan kendini keşfedip içgörü kazanırken bir taraftan da kendisini olduğu gibi ifade etme olanağı bulmaktadır. Bu bağlamda değerlendirme yapıldığında anı yazmanın kişiyi rahatlattığı görülmüştür.

Anılarını yazan kişilerin kayıplarına yer verdiği görülmüştür. Kayıplarına eşlik eden duygularını ve fikirlerini de anılarında paylaştıkları anlaşılmıştır.

Halid Ziya Uşaklıgil, oğlu Vedat'ın vefatının ardından *Bir Acı Hikâye* adlı anı kitabını yazmıştır. Bu da yas sürecinde anı yazıldığını göstermektedir. Halid Ziya Uşaklıgil'in, oğlunun kaybına ilişkin anılarını yazarken duygularını ve düşüncelerini dışa vurduğu, kaybının hatırasını yaşattığı, onu kâğıt üzerinde somut olarak var edip ölümsüzleştirdiği dolayısıyla da vefatıyla yüzleştiği tespit edilmiştir.

Bir Acı Hikâye adlı anı kitabının incelenmesi neticesinde, Halid Ziya Uşaklıgil'in anılarını en ince ayrıntılarıyla kaleme aldığı; yazarın yoğun olarak keder,

acı, pişmanlık duygularının yazdıklarına sızdığı ve yas sürecinin evrelerinin izleri görülmüştür. Eserin bütünlüğüyle birlikte yazarın, yas sürecinin kabullenme evresine geçtiği kanısına varılmıştır.

Halid Ziya Uşaklıgil, anılarında Vedat'ın küçüklüğünden yaşamının sonuna kadar olan zaman dilimini, onun iş hayatını, seyahatlerini, hastalıklarını, karakterinin belirgin özelliklerini ve Vedat'ın ölümüne dair kendi sorgulamalarını, pişmanlıklarını, içine dert olan yaşantıları yazmıştır. Halid Ziya Uşaklıgil'in anılarını yazarken yer yer içsel muhasebe yaptığı, oğlunun intiharını anlamlandırmaya çalıştığı ve pişmanlıklarını dile getirdiği görülmüştür.

Yazma eğitiminin amacı, özü itibariyle yazma becerisinin geliştirilmesidir. Çalışmadan hareketle bir edebî tür olarak anının, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (2019) Özel Amaçlarından aşağıda yer verilenlere ulaşmayı doğrudan gerçekleştirecek niteliğe sahip olduğunu söylemek mümkündür:

Öğrencilerin;

- Yazma becerilerinin geliştirilmesi,
- Duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması; yazma sevgisi ve alışkanlığı kazanmalarının sağlanması;
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması;
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi.

Aynı zamanda bir edebî tür olarak *anı*nın ve anı yazmanın, yazma eğitiminin amacına ulaşmadaki katkılarının şunlar olduğunu söylemek mümkündür:

Öğrencilerin;

- Yazmayı sevmesine,
- Yazmaya ilgi duymasına,
- Yazmaktan zevk almasına,
- Yazmaya dair içsel motivasyon duymasına,
- Yazma alışkanlığı kazanmasına,

- Yazma yeteneğinin gelişmesine,
- Yazma becerisinin gelişmesine,
- Duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanmasına,
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanmasına;
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi.
- Bireysel farklılıklarına uygun yazma çalışmalarının yapılmasına;
- Kurmaca metinler yazmasına katkı sağlamak.

Tüm bu anlatılanlarla birlikte çalışmayla birlikte şu bulgular edinilmiştir:

- Anı yazmak, öğretim ilkelerinden bireye görelik, hayata yakınlık, yakından uzağa, aktiflik ve aşamalılık ile yakından ilişkili olması bakımından yazma eğitiminin amaçlarına ulaşmada işlevsel bir role sahiptir.
- Anı yazma çalışmaları öğrencilerin yaşamının derse, dersin de yaşama katılmasını sağlar.
- Anı yazma çalışmalarının konusu öğrencinin kendisi ve yaşamıdır.
- Yazma becerisinin geliştirilmesi için edebî bir tür olarak anı, yapılandırmacı yaklaşımın hayata yakınlık ilkesiyle örtüşmektedir.
- Öğrenci merkezli eğitim sürecinde, anı yazma çalışmalarında öğrenciler aktiftir.
- Yaparak ve yaşayarak öğrenmektedir. Anı yazma çalışmaları aşamalılığı sağlamaya imkân verir.
- Anı yazmak yapılandırmacı (oluşturmacı) yaklaşıma göre eğitimin ve öğretimin gerçekleşmesine oldukça elverişlidir.
- Anı yazma çalışmaları ile öğrenciler kendileri ve yaşanmışlıkları ile ilgili olarak düşünme, kendilerini ifade etme, kendilerini keşfetme, düşüncelerini ifade etme olanağı bulur.
- Öğrencilerin anılarını yazması, kendini gerçekleştirme yolunda olgunlaşmasına katkı sağlayacak niteliğe sahiptir.

Bir edebî tür olarak anının, Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarından ikincisinde ve üçüncüsünde yer alan insan tipini yetiştirmeye, ana hatları ile kişinin

kendisini tanımasına; kendini gerçekleştirmesine; meslek seçimine; duyarlı, empati düzeyi yüksek, sorumluluk sahibi, sağlam ve güçlü bir karaktere sahip olmasına katkı sağlayacak nitelikte olduğu anlaşılmıştır.

Varoluşunu anlamlandırma çabası ömrünün sonuna dek süren kişi, varoluşunu anlamlandırma gereksinimini gidermek için başta kendini öğrenmeye çalışmaktadır. Bu çalışmada *Anı Yazmak ve Psikososyal Gelişim Evreleri* başlığı altında yer verilen örnekler anı yazmanın kişinin orta yaş ve yaşlılık sürecinde dahi gereksinim haline dönüştüğünü göstermiştir. Bu demektir ki kişinin anılarını yazması yaşam boyu gerçekleşme olasılığı taşır. Özellikle bu bakımdan kişinin anılarını yazmasının yaşam boyu öğrenme süreciyle yakından ilişkili olduğu görülmektedir. Aynı zamanda yaşam boyu öğrenmenin süreklilik, yaratıcılık ve kendi kendine öğrenme olmak üzere üç öğesi bulunmaktadır (Erdamar, 2010, s. 217). Bu üç öğenin anı yazma sürecinin tabiatında mevcut olduğu anlaşılmıştır. İlk olarak anı yazmak süreklilik arz eder. İkinci olarak kişi anılarını yazarken gerek içsel sorularına cevap ararken gerekse anılarını metin türü olarak vücuda getirirken yaratıcılığını kullanır. Üçüncü olarak anılarını yazarken kişi, yaparak ve yaşayarak kendi kendine öğrenme ortamı bulur. Aynı zamanda anılarını yazarken kişi kendisini, kendi kendine öğrenir ve kendi kendine öğrenme becerisini geliştirir.

Bu çalışma kapsamında incelenen anı kitaplarında değinilen konu alanları ve içsel süreçler ortak olsa da her kişinin kendine özgü bir anlatım yolu izlediği görülmüştür. Her anı kitabının içeriği, yazarının içinden nasıl geldiyse öyle yazdığını göstermiştir. Anılarını yazan kişilerin üslubunun da kendine özgü olduğu anlaşılmıştır.

Çalışmadan hareketle anı yazmanın aşağı yukarı ortak veya benzer olan şu süreçlerle gerçekleştiği görülmüştür:

- Kişinin yaşamının sorumluluğunu üstlenmesi,
- Kişinin yaşamını ve kendisini gözden geçirmesi,
- Kişinin kendisi ve yaşamı üzerine düşünmesi,
- Kişinin kendisini ve yaşamını belli bir akışta sıralayıp düzenlemesi,
- Kişinin kendisini ve yaşamını sorgulaması,
- Kişinin kendisiyle yüzleşmesi,

- Kişinin yarım kalmışlıklarını keşfetmesi ve kendisi ile yaşamını olduğu gibi kabul etmesi,
- Kişinin anıları neticesinde yaşam dersleri çıkarması,
- Kişinin değiştirmek isteyip istemediklerini fark etmesi,
- Kişinin yeni yaşam hedefleri oluşturması,

Çalışma kapsamında incelenen anılarda kişinin yaşamını ve kendisini gözden geçirirken birtakım konular belirlediği bulgulanmıştır. Bu konuların çoğunun, bu çalışma kapsamında ele alınan anı kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Sıralamanın ise anı yazarlarına özgü olduğu tespit edilmiştir. O konu alanları ise şunlardır:

- Doğum
- Adın Hikâyesi
- Çocukluk Süreci
- Anne, Baba, Kardeşler ve Akrabalar
- Çocuklar ve Torunlar
- Sosyal Çevre
- Eğitim Süreci
- Meslek- Kariyer
- Aşk
- Evlilik- Boşanma
- Sağlık
- Kayıplar
- Travmatik Yaşantılar

Kişinin yaşamını kendine özgü bir akışta sıralayıp düzenlediği belirlenmiştir. Kimi yazarlar, bazı anılarını en ince ayrıntılarına değin bölüm adı verip yazmış kimisi de genel bölümlere ayırmıştır. Burada dikkat çeken husus, anıların içeriğinin düzenlenmesindeki kişiye özgünlüktür. Buradan hareketle anı yazmanın kişiye kendisi olma fırsatını verdiği çıkarımını yapmak mümkündür.

Tüm bunlarla birlikte kişilerin anılarını genel itibariyle öyküleyici ve betimleyici anlatımla yazdığı tespit edilmiştir.

BÖLÜM V: TARTIŞMA, SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu çalışma özü itibariyle bir edebî tür olarak anıyı yazma eğitiminin amaçlarına ulaşması bakımından değerlendirmeyi amaçlamıştır. Bu amacı gerçekleştirmek doğrultusunda şu sorulara yanıt aranmıştır:

1. Bir edebî tür olarak anı nasıl ortaya çıkmış ve günümüze değin hangi etkenlerle birlikte nasıl şekillenmiştir?
2. Anı yazma gereksinimini oluşturan etkenler nelerdir?
3. Anı yazmanın ruhun yapılandırılmasına katkıları nelerdir?
4. Anı yazmanın ruh sağlığına katkıları nelerdir?
5. Anı yazmanın kendini tanımaya katkısı var mıdır?
6. Anı yazmanın kendini gerçekleştirmeye katkısı var mıdır?
7. Anı yazmanın psikososyal gelişim dönemleriyle nasıl bir ilişkisi vardır?
8. Anılarını yazan kişiler anılarında travmatik yaşantılarına yer vermiş midir?
9. Anılarını yazan kişiler anılarında kayıplarına yer vermiş midir?
10. Yas sürecinde yazılan anı kitabı nasıl ele alınmıştır?
11. Anı yazmanın kişinin rahatlamasına katkısı var mıdır?
12. Anı yazmanın, yazma eğitiminin amaçlarına ulaşmada katkıları nelerdir?
13. Anı yazmanın Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarına ulaşmada katkıları nelerdir?
14. Yaşam boyu öğrenme sürecine anı yazmanın katkıları nelerdir?
15. Anılarını yazan kişiler anılarını nasıl bir yöntemle yazmıştır?

Bulgular bölümünden yola çıkarak çalışmanın problemi ve alt problemleriyle ilgili olarak çıkarılan sonuçlar şunlardır:

- İnsanların yazıdan önce yaşanmışlıklarını mağara duvarlarına resmetmesinin; yaşanmışlıklarını lahitlere mermerden yontarak tasvir etmesinin, sözlü edebiyattaki şarkıların, türkülerin, destanların; maddi ve manevi miras

bırakma eyleminin anı türünü günümüze değin biçimlendirdiği kanısına varılmıştır.

- İçinde bulunulan toplumsal, teknolojik, coğrafi, kültürel yapı ile maneviyat ve psikoloji kişilerin ruhuna ve ruhun aynası olan edebiyata da yansımaktadır. Tüm bunlar bir edebî tür olarak anının ortaya çıktığı ve geliştiği 20. yy. ile 21. yy. birebir aynı değildir. Başka bir deyişle, anı türünün ortaya çıktığı dönemdeki kişilerle, 21. yy. kişiler, aynı değildir. Bu durumda 20. ve 21. yy'daki kişilerin gereksinimlerinin birebir aynı olduğunu düşünmek büyük bir yanılgı olur. Konu ile ilgili olarak yapılan çalışma neticesinde de bir edebî tür olarak anının ilk örneklerinden bu yana değiştiği, dönüştüğü, çeşitlendiği; günümüzde ise ağırlıklı olarak toplumsal ve tarihî gayelerden ziyade birtakım kişisel gereksinimlerle kaleme alındığı anlaşılmıştır. Bu durumun günümüz ve yakın geçmiş için söz konusu olduğunu söylemek mümkündür. Ancak zaman içerisinde anı yazma gereksiniminin, türlerinin ve anı türünün biçimsel özelliklerinin içinde bulunulan çağ, toplum, sosyokültürel yapı, teknoloji vb. ile çeşitleneceği ön görülmektedir.
- Bu çalışmadan hareketle, kişinin anı yazma gereksinimini oluşturan asıl etkenin, kişinin anlamlandırma ve sonsuzluğa uzanma arzusu olduğu anlaşılmış; bunlara bağlı olarak anı yazma gereksinimini oluşturan etkenlerin şunlar olduğu görülmüştür:

  Kişinin;

  - Kendisini ve yaşamını bütünüyle de var oluşunu anlamlandırma gereksinimi,
  - Anlatma, anlaşılma ve anlamlandırma gereksinimi,
  - Kendisini ve yaşamını sorgulaması, yargılaması, anlamlandırmaya çabalaması,
  - Kendisini ve yaşamını gözden geçirme gereksinimi
  - Kendisiyle ve yaşamıyla yüzleşme gereksinimi,
  - Kendisini tanımaya, bilmeye, öğrenmeye çalışması,
  - Merak duygusu,
  - Tecrübelerini, yaşanmışlıklarından çıkardığı dersleri paylaşma ihtiyacı,

- Mutlu anlarını yeniden yaşama ve sevdiklerini hatırında/hatırlarda yaşatma arzusu,
- Kendisini ve/veya sevdiklerini ölümsüzleştirerek sonsuzlukta var etme isteği,
- Yaşanmışlıklarını sindirip içselleştirme çabası,
- Yas tutması,
- Kendisini topluma karşı savunma gereksinimi,
- Var olma arzusu,
- İçinde çözemediği yaşanmışlıklarının yarattığı gerilimden kurtulma çabası,
- Yaşanmışlıklarından anlam çıkararak kendisini yeniden tanımlama gereksinimi.

Çalışmanın doğası gereği gereksinimlere dair her kişi için genelleme yapmanın doğru olmadığına inanılmaktadır. Çalışmanın bütününde her kişinin parmak izi kadar özel olmasının duyduğu gereksinimlere, üslûbuna, ele aldığı konulara ve onları algılayış ile ifade ediş biçimine göre birtakım farklılıklar gösterdiği görülmüştür. Buradan hareketle anı yazmanın kişinin kendisini doğrudan dışa vurabildiği, kendisi olabilme fırsatı yakalayabildiği, kişisel gereksinimleri giderme olanağı bulabildiği, bir ortam olduğu şeklinde yorumlanabilir.

İncelenen anı kitaplarında, anı yazarken kişinin yaşamının sorumluluğunu üstlendiği; yaşamını ve kendisini gözden geçirdiği; kendisi ve yaşamı üzerine düşündüğü; kendisini ve yaşamını sorguladığı; yarım kalmışlıklarını keşfettiği ve kendisi ile yaşamını olduğu gibi kabul ettiği; anıları neticesinde yaşam dersleri çıkardığı ve kişinin değiştirmek isteyip istemediklerinin neler olduğunu fark ettiği; yaşamına dair hedefler belirlediği görülmüştür. Bütün bu süreçler, kişinin ruhunun yapılandırılmasına katkıda bulunan niteliktedir. Buradan hareketle kişinin anılarını yazmasının söz konusu boyutları ile ruhunun yapılandırılmasına katkı sağladığını söylemek mümkündür.

Anı yazmanın kendini tanımak, gerçekleştirmek, psikososyal gelişim evreleri, travmatik yaşantılar, kayıplar ve yas süreci ile rahatlamak boyutlarıyla ruh sağlığıyla da ilişkili olduğu tespit edilmiştir.

Çalışmanın neticesinde ruh sağlığına katkıları ile ilişkili başlıklarda anı yazmaya dair şu tespitlerde bulunulmuştur:

- Kendisine ve yaşamına dair birtakım değerlendirmelerde bulunduğu anı yazma sürecinde kişi, kendisini ve yaşanmışlıklarını yorumlayarak kendisi ile yaşamını anlamlandırmaya çalışmaktadır. Anı yazmak, kişinin kendisini tanımasına, öğrenmesine, bilmesine, anlamasına, kendisini ve yaşamını anlamlandırmasına katkı sağlamaktadır. O hâlde bir edebî tür olarak anı, kişinin kendisini keşfedip tanımasına, öğrenmesine, bilmesine, anlamlandırmasına ve kendisini yeniden tanımlamasına olanak sağlayan bir türdür.
- Anı yazma sürecinde kişi nasıl bir hayat yaşadığını değerlendirirken özü ile ilişkili olarak nasıl bir hayat yaşaması gerektiğini tahayyül etmeye çalışmakta, henüz farkında olmadığı yanlarını keşfetmekte; yüzleşmekten kaçındığı konularla yüzleşme ortamı bulmakta, yaşanmışlıklarını değerlendirerek aldığı kararları, yaptığı seçimleri, neyi neden yaptığını vb. sorgulamaktadır. Kişi anılarını yazarken bir taraftan aslında kim olduğunu bulmaya çalışırken potansiyelini fark etmekte ve kendini gerçekleştirip gerçekleştirmediğine ilişkin anlayış gücü kazanmaktadır. Bu bakımdan anı yazmak, kişinin kendini gerçekleştirmesine katkı sağlamaktadır.
- Anılar çoğunlukla yaşanmışlıkların kişinin içinde demlendiği bir sürecin ardından yazılmaktadır. Bu çalışma bağlamında incelenen anılardan Mîna Urgan'ın *Bir Dinozorun Anıları* ve İpek Ongun'un *Anlat Anneanene* adlı anı kitaplarının Erik Erikson'un Psikososyal Gelişim Kuramına göre *Benlik Bütünlüğüne Karşı Umutsuzluk*'ta kaleme alındığı tespit edilmiştir. Aynı zamanda İpek Ongun ile Mîna Urgan'ın kendilerinin ve yaşamlarının muhasebesini yaptığı *Anlat Anneanne* ve *Bir Dinozorun Anıları* adlı anı kitaplarının incelenmesi sonucunda kendilerinin benlik bütünlüğü duygusu içerisinde olduğu kanısına varılmıştır.
- 1953 tarihinde doğan, Aşk ve Komedi adlı anı kitabını ilk kez 2003 yılında yayımlayan Nilgün Belgün'ün anıları incelendiğinde *Üretkenliğe Karşı Durgunluk* psikososyal döneminde kaleme alındığı kanaatine varılmıştır. Nilgün Belgün'ün anıları incelendiğinde *Üretkenliğe Karşı Durgunluk* dönemindeki nitelikte geçmişini değerlendirdiği ve kendisiyle ve yaşamıyla

ilgili olarak birtakım sonuçlara vardığı görülmüştür. Bu dönemde anıların yazılma sürecinde kişinin kendisini ve yaşamını gelecekte nasıl bir yol alacağı düzleminde sorguladığı anlaşılmıştır.

- 1932 doğumlu Prenses Süreyya'nın *Sürgündeki Prenses* adlı anı kitabını yirmi dokuz yaşında yazmaya başladığı anlaşılmıştır. Yaşadığı kuşak, sosyokültürel yapı ve incelenen anı kitabı göz önünde bulundurulduğunda Prenses Süreyya'nın anılarını yazarken ruhsal olarak *Yakınlığa Karşı Yalıtılmışlık ile Üretkenliğe Karşı Durgunluk* psikososyal gelişim dönemleri arasında geçiş aşamasında olduğu kanısına varılmış; ağırlıklı olarak *Üretkenliğe Karşı Durgunluk* döneminin özelliklerini gösterdiği anlaşılmıştır.
- Anı yazma sürecinde kişi bir taraftan kendisini keşfedip içgörü kazanırken bir taraftan kendisini olduğu gibi ifade etme olanağı bulmaktadır. Bu açıdan değerlendirme yapıldığında anı yazmanın kişiyi rahatlattığı kanısına varılmıştır.
- Anılarını yazan kişilerin anılarında kayıplarına yer verdiği görülmüş; kayıplarına eşlik eden duygularını ve fikirlerini de anılarında paylaştıkları anlaşılmıştır.
- Halid Ziya Uşaklıgil oğlu Vedat'ın vefatının ardından yas sürecinde *Bir Acı Hikâye* adlı anı kitabını yazmıştır. Halid Ziya Uşaklıgil anılarında Vedat'ın küçüklüğünden yaşamının sonuna kadar olan zaman dilimini, onun iş hayatını, seyahatlerini, hastalıklarını, karakterinin belirgin özelliklerini ve Vedat'ın ölümüne dair kendi sorgulamalarını, pişmanlıklarını, içine dert olan yaşantıları yazmıştır. Halid Ziya Uşaklıgil'in anılarını yazarken yer yer içsel muhasebe yaptığı, oğlunun intiharını anlamlandırmaya çalıştığı ve pişmanlıklarını dile getirdiği görülmüştür. Bununla birlikte Halid Ziya Uşaklıgil'in oğlunun kaybına ilişkin anılarını yazarken duygularını ve düşüncelerini dışa vurduğu, kaybının hatırasını yaşattığı, onu kâğıt üzerinde somut olarak var edip ölümsüzleştirdiği ve Vedat'ın vefatıyla yüzleştiği anlaşılmıştır. Aynı zamanda, Halid Ziya Uşaklıgil'in anılarını en ince ayrıntılarıyla kaleme aldığı; yazarın yoğun olarak keder, acı, pişmanlık duygularının yazdıklarına sızdığı ve anılarında yas sürecinin evrelerinin izleri görülmüştür. Eserin bütünüyle değerlendirilmesi neticesinde yazarın, yas sürecinin kabullenme evresine geçtiği kanısına varılmıştır.

- Bir edebî tür olarak anının, Türkçe Dersi Öğretim Programı'nın (2019) Özel Amaçlarından aşağıda yer verilenlere ulaşmayı doğrudan gerçekleştirecek niteliğe sahip olduğu neticesine ulaşılmıştır:

  Öğrencilerin;

  - Yazma becerilerinin geliştirilmesi,
  - Duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanması; yazma sevgisi ve alışkanlığı kazanmalarının sağlanması;
  - Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanması;
  - Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesi.

Çalışmadan hareketle anı yazmanın, yazma eğitiminin amacına ulaşmadaki katkılarının genel itibariyle şunlar olduğu fikrine ulaşılmıştır:

Öğrencilerin;

- Yazmayı sevmesine,
- Yazmaya ilgi duymasına,
- Yazmaktan zevk almasına,
- Yazmaya dair içsel motivasyon duymasına,
- Yazma alışkanlığı kazanmasına,
- Yazma yeteneğinin gelişmesine,
- Yazma becerisinin gelişmesine,
- Duygu, düşünce ve hayal dünyalarını geliştirmelerinin sağlanmasına;
- Duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmelerinin sağlanmasına;
- Bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerilerinin geliştirilmesine;
- Bireysel farklılıklarına uygun yazma çalışmalarının yapılmasına;
- Kurmaca metinler yazmasına katkı sağlamak.

Kişi bir şeyi bildikçe onu daha çok sever ve ona alışmaya başlar. Öğrencilerden daha yazma yolunun en başlarında, içlerinde yazmaya dair kıvılcım

oluşmadan onların ilgi alanlarına çok da hitap etmeyen, onlar için anlamlı olmayan konularda yazmasını istemek; onların yazmayı sevmek bir yana, yazmaya karşı olumsuz duygular beslemesine neden olabilmektedir. Dil gibi her şeyin hızlı tüketildiği çağa doğan ve bu çağda büyüyen çocuklar, gençler her geçen gün kendilerini tam olarak ifade etmekten uzaklaşmaktadır. Kısır kelime dağarcıklarıyla, budanmış sözcüklerle iletişim kurma girişimlerinde bulunmaktadır. Elbette bunun altında yatan en önemli etkenler okuma ve yazma sevgisi ile alışkanlığı duymamalarıdır. Dikkat çeken bir husus ise yediden yetmişe herkesin kendisini öyle ya da böyle anlatmaya çalışma çabasıdır. Kişiler kendilerini günümüzde instagram, facebook, twitter vb. sanal ortamlarda gerek fotoğraflarıyla gerek fotoğraflarının altına yazdıkları "aforizma"larla anlatmaya ve böylelikle de var olmaya çalışmaktadır. Bu durum göz önünde bulundurulduğunda kişilerin kendilerini anlatma, ifade etme ve gösterme isteğiyle merakının hâlen sürdüğünü söylemek yanlış olmaz. O hâlde bu çağın çocukları, gençleri, yetişkinleri ve hatta yaşlıları için anılarını yazmanın, söz konusu kendileri olduğu için onlarda yazma sevgisi ve ilgisi uyandırmaya oldukça elverişli bir tür olduğunu söylemek mümkündür. Aynı zamandan kendisini anlatmaktan zevk alan kişi hâliyle anılarını yazarken yazma zevki duyacak; yaşam boyunca biriken ve katlanarak çoğalan yaşanmışlıklar son nefesine değin kişinin yazma alışkanlığını sürdürmesine olanak verecektir. Anı kitaplarından bazılarının birincisinin ardından yıllar içinde ikincisi vb. devamlarının gelmesi bu duruma bir örnek teşkil etmektedir.

Öğrencilere yazma seviyelerine göre yapılan anı çalışmalarının onların yazmayı sevmelerine, zevk almalarına, alışkanlık edinmelerine katkı sağlayacağına ve kendi seslerini bulabildikleri edebî türlerde yazmalarına bir basamak olacağına inanılmaktadır.

Anı türü doğası gereği kişinin duygularını, düşüncelerini dışa vurduğu; geçmişi anımsamaya çalışırken onu muhayyilesinde canlandırdığı bir edebî türdür. Kişi anılarını yazarken geçmiş, kişinin zihninde, hatırından hareket hâlinde canlanmakta; mekânlar ve zamanlar arasında gidip gelmektedir. Bu durum da kişinin iç âleminde birtakım bağlantıları kurmasına olanak vermekle birlikte onların hayal dünyasını hareketlendirmekte ve geliştirmektedir. Uzun vadede kişi asıl meselelerini dışa vurduktan sonra kurmaca metinler yazması için gerek hayal gücü gerekse yazma

donanımı ile hazır hâle gelmeye başlayacaktır. Hatta kişinin anıları yazı malzemesi olarak kurmaca metinlerin yazılmasında kullanılabilecektir.

Anı yazmanın yazma eğitiminde bireysel farklılıklara uygun yazma çalışmaları için biçilmiş kaftan olduğuna inanılmaktadır. Her kişinin yaşanmışlıkları ve onları algılayışları farklıdır. Anı yazmak bu durumla beraber bireysel farklılıklara uygun yazma çalışmalarına olanak verecektir.

Yazmak bir beceridir ve tüm becerilerde olduğu gibi yazarak gelişir. Bu yönüyle kişinin anılarını yazarken duygu ve düşünceleri ile bir konudaki görüşlerini veya tezini sözlü ve yazılı olarak etkili ve anlaşılır biçimde ifade etmesinin sağlanmasına; kendilik bilgisi göz önünde bulundurulduğunda bilgiyi araştırma, keşfetme, yorumlama ve zihinde yapılandırma becerisini geliştirmesine olanak vereceği söylenebilir.

Tüm bu anlatılanlarla birlikte çalışma neticesinde şu sonuçlara ulaşılmıştır:

- Anı yazmak, öğretim ilkelerinden bireye görelik, hayata yakınlık, yakından uzağa, aktiflik ve aşamalılık ile yakından ilişkili olması bakımından yazma eğitiminin amaçlarına ulaşmada işlevsel bir role sahiptir.
- Anı yazma çalışmaları öğrencilerin yaşamının derse, dersin de yaşama katılmasını sağlar.
- Anı yazma çalışmalarının konusu öğrencinin kendisi ve yaşamıdır.
- Yazma becerisinin geliştirilmesi için edebî bir tür olarak anı, yapılandırmacı yaklaşımın hayata yakınlık ilkesiyle örtüşmektedir.
- Öğrenci merkezli eğitim sürecinde, anı yazma çalışmalarında öğrenciler aktiftir.
- Yaparak ve yaşayarak öğrenmektedir. Anı yazma çalışmaları aşamalılığı sağlamaya imkân verir.
- Anı yazmak yapılandırmacı (oluşturmacı) yaklaşıma göre eğitimin ve öğretimin gerçekleşmesine oldukça elverişlidir.

- Anı yazma çalışmaları ile öğrenciler kendileri ve yaşanmışlıkları ile ilgili olarak düşünme, kendilerini ifade etme, kendilerini tanıma ve keşfetme, düşüncelerini ifade etme olanağı bulur.
- Öğrencilerin anılarını yazması, kendini gerçekleştirme yolunda olgunlaşmasına katkı sağlayacak niteliğe sahiptir.

- Bir edebî tür olarak anının, Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçlarından ikincisinde ve üçüncüsünde yer alan insan tipini yetiştirmeye, ana hatları ile kişinin kendisini tanımasına; kendini gerçekleştirmesine; meslek seçimine; duyarlı, empatik düzeyi yüksek, sorumluluk sahibi, sağlam ve güçlü bir karaktere sahip olmasına katkı sağlayacak nitelikte olduğu anlaşılmıştır.
- Kişinin varoluşunu anlamlandırma çabası, ömrünün sonuna dek sürer ve varoluşunu anlamlandırma gereksinimini gidermek için kişi öncelikle kendisini öğrenmeye çalışır. Bu çalışmada *Anı Yazmak ve Psikososyal Gelişim Evreleri* başlığı altında yer verilen örnekler anı yazmanın kişinin orta yaş ve yaşlılık sürecinde bile gereksinim haline dönüştüğünü gözler önüne sermiştir. Anılarını yazması ihtimalinin yaşam boyu geçerli olduğunu göstermektedir. Bu da kişinin anılarını yazmasının yaşam boyu öğrenme süreciyle yakından ilişkili olduğu anlamına gelmektedir. Yaşam boyu öğrenmenin üç öğesi olan süreklilik, yaratıcılık ve kendi kendine öğrenme anı yazmanın tabiatında mevcuttur. Anı yazmak bu bakımdan da yaşam boyu öğrenme ile ilişkilidir. Bu üç öğeyi anı yazma süreciyle ilişkisi bakımından şöyle açıklamak mümkündür:

  İlk olarak anı yazmak süreklilik arz eder. İkinci olarak kişi anılarını yazma sürecinde gerek içsel sorularına cevap ararken gerekse anılarını metin türü olarak vücuda getirirken yaratıcılığını kullanır. Üçüncü olarak kişi anılarını yazarken yaparak ve yaşayarak kendisini kendi kendine öğrenme ortamı bulurken kendi kendine öğrenme becerisini geliştirir.
- Bu çalışma kapsamında incelenen anı kitaplarında ele alınan konu alanları ve içsel süreçler ortak olsa da her kişinin kendine özgü bir anlatım yolu izlediği belirlenmiştir. Her anı kitabının içeriği, yazarının içinden nasıl geldiyse öyle yazdığını göstermiştir. Anılarını yazan kişilerin üslubunun kendine özgü olduğu anlaşılmıştır.

Çalışmanın neticesinde anı yazmanın aşağı yukarı ortak veya benzer olan şu süreçlerle gerçekleştiği bulgulanmıştır:

- Kişinin yaşamının sorumluluğunu üstlenmesi,
- Kişinin yaşamını ve kendisini gözden geçirmesi,
- Kişinin kendisi ve yaşamı üzerine düşünmesi,
- Kişinin kendisini ve yaşamını belli bir akışta sıralayıp düzenlemesi,
- Kişinin kendisini ve yaşamını sorgulaması,
- Kişinin kendisiyle yüzleşmesi,
- Kişinin yarım kalmışlıklarını keşfetmesi ve kendisi ile yaşamını olduğu gibi kabul etmesi,
- Kişinin anıları neticesinde yaşam dersleri çıkarması,
- Kişinin değiştirmek isteyip istemediklerini fark etmesi,
- Kişinin yeni yaşam hedefleri oluşturması.

Bu süreçler ruhun yapılandırılmasına katkı sağlayıcı mahiyettedir.

- Çalışma kapsamında incelenen anı kitaplarında kişilerin yaşamını ve kendisini gözden geçirirken birtakım konu alanları belirlediği tespit edilmiştir. Bu konu alanlarının çoğunun, çalışma kapsamında ele alınan anı kitaplarında yer aldığı görülmüştür. Konu alanlarının sıralamasının ise anı yazarlarına özgü olduğu anlaşılmıştır. O konu alanları şunlardır:
  - Doğum
  - Adın Hikâyesi
  - Çocukluk Süreci
  - Anne, Baba, Kardeşler ve Akrabalar
  - Çocuklar ve Torunlar
  - Sosyal Çevre
  - Eğitim Süreci
  - Meslek- Kariyer
  - Aşk
  - Evlilik- Boşanma
  - Sağlık
  - Kayıplar

- Travmatik Yaşantılar

- Kişinin yaşamını kendine özgü bir akışta sıralayıp düzenlediği belirlenmiştir. Kimi anı yazarları, bazı anılarını en ince ayrıntılarına değin bölüm adı verip yazmış, kimi genel bölümlere ayırmıştır. Burada dikkat çeken husus anıların içeriğinin düzenlenmesindeki kişiye özgünlüktür.
- Kişilerin anılarını yazarken öyküleyici ve betimleyici anlatımı kullandığı tespit edilmiştir.

Bu çalışma, konusu ile ilgili ulaşılabilen kaynaklarla ve elde edilen verilerle sınırlandırılmıştır. Çalışma neticesinde edebî bir tür olarak anının genel özellikleri yazma eğitimi ile ilişkili olarak değerlendirildiğinde çalışmanın bulgularıyla uyumlu olarak şu önerilerde bulunulabilir:

1) Her kişiye içinde bir düzen oluşturmasını teşvik edecek bir yöntem belirlenerek birtakım anı yazma çalışmaları yaptırılabilir. Buna göre anılar yazılmadan önce kişilere hangi yaşanmışlıklarını ele almak istediğiyle ilgili bir içerik planlaması hazırlatılabilir. Kişilerden içerikle ilgili olarak bir liste yazmaları istenebilir. Örneğin, doğum, çocukluk süreci vs. Kişi, yaşamının şimdiye değin olan zamanına kadar değil de belli bir konudaki yaşanmışlıklarına dair anılarını yazmak isteyebilir. Örneğin; lise yılları, yaz tatili vb. kişiye yazacağını belirlemesine yönelik ana konu altında olası anlatacaklarının listesi yaptırılıp ardından yazmaya geçirilebilir.

Özdemir ve Binyazar'ın (2018) yazma eylemi aşamalarının ikinci aşamasında olduğu gibi:

"Yazmak eylemi, birbirine dayalı, birbirini tümleyen aşamalardan oluşur. İlk aşama "yazma gereksinimi"dir. Bizi yazmaya yönlendiren etken nedir? Bu sorudan çıkarız yola. İkinci aşamada yazıyı oluşturan öğeleri belirler, söyleyeceklerimizi saptarız; saptadıklarımızı belli bir düzene kor, yazının çatısını kurgularız. Üçüncüsü, kurguladığımız çatıyı, oluşturduğumuz düşünsel düzeni, yazılaştırma, anlatma aşamasıdır. Dördüncü aşamaysa, anlatımımızı güzel kılmak için onu düzeltme, bir tür yeniden yazma aşamasıdır" (s. 10).

2) Ardından üçüncü aşamaya, yazmaya geçilebilir. Anlatılacaklar bitince, yazma aşamasının ardından düzeltmeye, başka bir deyişle de yeniden yazma

aşamasına geçilebilir. Bu durum anı kitabının bütünlüğündeki kompozisyonun sağlanmasına da yardımcı olur.

3) Elbette anı yazma sürecinde belli aralıklarla yazılacak şekilde bir disiplin olmasının kişinin yazma becerisini geliştirmeye ve yazma alışkanlığı kazanmasına katkı sağlayacağına inanılmaktadır.

4) Anı yazmaya başlarken yalnızca anıların yazılacağı bir defter edinilebilir ve anı yazarken de müzik, fotoğraf, nesne, film, eşya, koku vb. yaşanmışlıklara dair çağrışım uyandıran unsurlardan yararlanılabilir. Örneğin, çocukluk anıları yazılırken oyuncaklar, fotoğraflar, mekânlar, şarkılar geçmişin yeniden canlandırılmasına yardım edebilir.

5) Yazma becerisinin geliştirilmesi için özellikle öğrencilerin çevrelerinde rol-model kişiler olmalıdır. Bu durum Türkçe dersi için düşünüldüğünde ilk akla gelen öğretmendir. Şiir, öykü, deneme, anı, blog vb. yazan öğretmenlerin öğrencilerin dikkatini çekeceğine inanılmaktadır. Sosyal medyayı yaşamlarının bir parçası haline getiren günümüz öğrencileri, sadece yazı amacıyla açılmış sosyal medya hesabında yazdıklarını paylaşan öğretmenlerini ve akranlarını görünce en azından yazmaya dair merak duyabilir.

6) Blog, instagram gibi mecralarda veya kitap olarak ortaokul ve lise öğrencilerine anılarıyla oluşturulan okul yıllıkları hazırlatılabilir.

7) Özdemir Asaf'ın *Taş Yazı* adlı şiirinde olduğu gibi:

"Anılarından kale yapıp sığınsa bile

Yetmez yalnız başına bir ömür bir kişiye" (Asaf, 2017, s. 11).

Kurmaca nitelikte eser yazma gereksinimini oluşturan etkenlerden birisinin de Özdemir Asaf'ın vurguladığı gibi bir insana, bir ömrün yetmemesidir. Belki de bu yüzden insan farklı kahramanlarla ve yaşamlarla doyuma ulaşmaya çalışmaktadır:

"Sanat, isteklerden doyumu esirgeyen gerçek dünyayla isteklerin gerçekleşebildiği hayal dünya ortasında bir ara belde, ilkel insanların her şeye gücüyeterlik inançlarının adeta varlığını sürdürdüğü bir ülkedir" (Freud, 2006, s. 88).

Anıların yazılmasının kurmaca metinlerin yazılmasına yardım edeceğine inanılmaktır. Bu bakımdan öğrencilerin yazma becerilerinin geliştirilmesi ve

yaşanmışlıklarından malzeme edinmeleri amacıyla da onlara anı yazma çalışmaları yaptırılabilir. Bu türden çalışmaların, ülkenin düşünen, üreten insanlarının, şair ve yazarlarının yetiştirilmesinde katkı sağlayacağı düşünüldüğünde ne derece önem taşıdığı aşikârdır.

8) Öğrencilerin anıları ailenin ve öğretmenin onun iç dünyasını tanımasına olanak sağlayacak niteliktedir. Çünkü anılar çocuğun iç dünyasının bir tezahürüdür.

9) Şiddet gören, istismara uğrayan çocukların tespitinde öğrencilere yazdırılan anıların aileye ve/veya öğretmene yol gösterici olacağı düşünülmektedir. Bu sayede hem çocuklar gereken psikolojik destek için yönlendirilebilir, hem de ilgili makamlara bildirimler yapılarak çocuklar kurtarılabilir. Çocukların anılarındaki ruhsal çözümlemeler ile ilgili olarak okul Psikolojik Danışmanlar'ı ile işbirliği yapılmasının bu konuda faydalı olacağına inanılmaktadır.

10) Özellikle ergenlik dönemindeki öğrenciler aile, toplum, okul vb. konularda birtakım içsel baskılar yaşayabilmektedir. Öğrencilerin bu baskılarla baş edebilmesi için duygularını ve düşüncelerini sağlıklı olarak ifade edebilmesi, içlerini dökebilmesi gerekir. Özellikle risk almaya açık olan ergenlik dönemindeki öğrenciler duygularını ve düşüncelerini sağlıklı yollarla dışa vuramadıklarında suça sürüklenebilmekte, kötü arkadaş edinebilmekte, ruhsal hastalıklara yakalanabilmekte, madde bağımlısı olabilmektedir.

Öğrencilere anı yazdırma çalışmalarının yapılması, onlara kendilerini sağlıklı olarak ifade edebilme alışkanlığı kazandıracak, sınıf içerisinde okunan anıların öğrencilerin birbirleri ile olan sosyal bağlarını kuvvetlendirecek, onların içe dönük kişilik özellikleri geliştirmesinin ve söz konusu olumsuzlukların önüne geçecektir. Bu bakımdan anı yazmak önleyici ruh sağlığı işlevini taşımaktadır.

11) Anı yazma çalışmaları yaptırmanın ergenlik dönemindeki ortaokul ve lise öğrencilerinin kendilerini ve çevrelerini tanımalarına, içgörü geliştirmelerine, kendilerini ifade etmelerine, içlerini dökmelerine, psikolojik sağlamlıklarını güçlendirmelerine, duygu yoğunluklarını dengelenmelerine, rahatlamalarına, kimlik oluşumlarına ve onların kendilerini gerçekleştirme yolunda olmalarına, kendilerine uygun meslek seçimlerine katkı sağlayacağına

inanılmaktadır. Bu yüzden gerek Türkçe ve Edebiyat; gerekse de rehberlik derslerinde öğrencilere anı yazma çalışmaları yaptırılmalı ve öğrenciler bu konuda öğretmenler teşvik edilmeli, cesaretlendirilmelidir.

12) Öğrencilere yaptırılacak anı yazma çalışmalarının, şiddetin önlenmesine ve azaltılmasına katkı sağlayacağına inanılmaktadır. Daha önce de sözü edildiği üzere, öğrenciler kendilerini anılarını yazarak sağlıklı bir şekilde ifade etmiş olacaktır. Bununla birlikte öğrencilere anılarını yazdırmak onların yaşadıkları olayları muhasebe etmelerini sağlayacaktır.

13) Öğrenciler anılarını yazarken bir taraftan iç gözlem yapacak, yaşadığı olaya ve/vaya duruma karşı neler hissettiğini, düşündüğünü, nasıl davrandığını değerlendirecektir. Hatta aradan geçen zaman sonra yazdığı anılarını okuduğunda başka bir gözle kendisine bakacaklardır. Bu durum öğrencilerin zihnini; kendilerini tanıma, düşüncelerini, duygularını ve davranışlarını uzun vadede kontrol eden kişiler olması yönünde eğitecek işleve sahiptir. Öğrencilerin davranışlarını kontrol edebilmesi, okullardaki disiplin olaylarının azalmasına katkıda bulunacaktır.

14) Sınıfta yapılacak anı yazma çalışmalarında psikolojik desteğe ihtiyacı olan öğrenciler fark edilerek onların ilgili sağlık kuruluşlarına yönlendirmeleri yapılabilir.

15) Okul Disiplin Kurulu'na intikal eden olaylarda adı geçen öğrencilerin kazanımı açısından okul Psikolojik Danışmanı ve Türkçe/Edebiyat öğretmeni, öğrencilerin iç dünyalarını, geçmiş yaşantılarını anlamak; duygularını, düşüncelerini sağlıklı bir yolla dışa vurmalarını, içlerini dökmelerini sağlayarak onların olumsuz davranışlarının önüne geçmek için söz konusu öğrencilere anı yazma çalışmaları ile grup rehberliği yapabilir.

Okul sıralarında disiplin kurallarına uymayan öğrencilerin yetişkin olduklarında toplum kurallarına uyma ihtimali düşüktür. Okul sıralarında kazanılmayan, rehabilite edilmeyen öğrenciler, yetişkin olduklarında kanunlara da uymayabilir. Bu durum ülkeye gerek sosyal gerek ekonomik vb. olarak zarar verecek niteliktedir. Okul sıralarında yapılacak anı yazma çalışmalarının önleyiciliği, toplum açısından da faydalı olacaktır.

16) COVİD-19 neticesinde Türkiye'de ve dünyada pek çok öğrenci anne, baba, kardeş, anneanne, babaanne, dede vb. yakınından veya sevdiklerinden kayıplar yaşamıştır. Çalışmada görüldüğü üzere kayıplara ilişkin anı yazmak, kişinin yasını tutma yollarındandır ve bu bakımdan kişinin yas sürecini sağlıklı bir şekilde yaşamasına yardım eder. Pandemide kayıp yaşayan öğrencilere yaptırılacak anı yazma çalışmaları, onların yas süreçlerini sağlıklı bir şekilde yaşamalarını sağlayacaktır. Bu konuda Okul Psikolojik Danışmanı ile işbirliği yapılarak öğrencilerin yas sürecini sağlıklı olarak yaşamasına katkıda bulunulabilir. Kayıp yaşayan öğrenciler bir araya getirilerek onların yaşamını yitiren kişilere ilişkin anılarını birkaç ay gibi sürece yayarak yazma çalışmaları yaptırılabilir. Öğrencilerin anılarını bir bütün hâlinde saklamaları için, bir dosya, kitap vb. bütünlüğünde saklamaları nihai grup hedefi olabilir.

17) COVİD-19 süreci pek çok kişiyi olduğu gibi bazı öğrencileri de olumsuz olarak etkilemiştir. Öğrencilere yaptırılacak anı yazma çalışmalarının onların travmatik yaşantıları ile baş etmelerine ve hatta üstesinden gelmelerine katkıda bulunacağına inanılmaktadır. Öğrencilere pandemi sürecindeki anılarını yazdırmanın onların kaygı düzeylerini azaltacağına ve kendilerine kontrol duygusu kazandıracağını söylemek mümkündür.

KAYNAKLAR

Acar Voltan, N. (2010). *Yeniden terapötik iletişim*. Ankara: Nobel.

Adalı, O. (2016). *Anlamak ve anlatmak.* İstanbul: Pan. (5. Basım)

Ali, S. (2013). *Kürk mantolu Madonna*. İstanbul: Yapı Kredi.

Akay, C. (2016). Öğretim İlke ve Yöntemleri, Yanpar Yelken, T. (Ed). *Öğrenmeyi etkileyen temel faktörler ve genel öğrenme-öğretme ilkeleri (s. 25-42).* Ankara: Anı.

Akbaba, S. (2016). *Öğrenme psikolojisi.* Ankara: Pegem Akademi.

Akboy, R. ve İkiz, E. (2007). *Psikolojik danışmanlıkta çağdaş bir anlayış.* Ankara: Nobel.

Akınoğlu, O. (2008). Öğretim ilke ve yöntemleri, Tan, Ş. (Ed.). *Öğretim kuram ve modelleri (s. 131-179).* Ankara: Pegem Akademi.

Akvardar, Y., Çalak, E., Etaner, U., Hürol, C., Sunat, H., Tükel, R., Üçok, A., Yücel, B. (Yay. Haz.). (2015). *Psikanalitik kurama giriş.* İstanbul: Bağlam.

Aral, İ. (2011). *Yazma büyüsü*. İstanbul: Kırmızı Kedi.

Aral, İ. (2009). *Anlar izler tutkular*. İstanbul: Turkuvaz Kitap.

Asaf, Ö. (2017). *Lavinia.* İstanbul: Yapı Kredi.

Avcı, Ümran. (2014, 27 Ocak). Hayatı anlamak için yazıyorum. Erişim Tarihi: 03 Şubat 2020, https://www.haberturk.com/kultur-sanat/haber/916093-hayati-anlamak-icin-yaziyorum

Ayverdi, İ. (2011). *Misalli büyük Türkçe sözlük*. İstanbul: Kubbealtı.

Bakırcıoğlu, R. (2007). *Ruh sağlığı ve uyum bozuklukları*. Ankara: Anı.

Baltaş, A. ve Baltaş, Z. (1993). *Stres ve başa çıkma yolları*. İstanbul: Remzi.

Başgil, A. F. (2011). *Gençlerle başbaşa.* İstanbul: Kubbealtı.

Beckett, S. (2010). *Godot'yu beklerken* (U. Ün ve T. Günersel, Çev.) İstanbul: Kabalcı.

Bee, H. ve Boyd, D. (2009). *Çocuk gelişim psikolojisi* (O. Gündüz, Çev.) İstanbul: Kaknüs.

Belgün, N. (2010). *Aşk ve komedi*. İstanbul: Goa.

Bilgin, M. (2006). *Anlamdan anlatıma Türkçemiz.* Ankara: Anı.

Börekçi, G. (2012). *Hayat… sen benimsin Nilgün Belgün*. İstanbul: Doğan Kitap.

Brooks, P. (2014). *Psikanaliz ve hikâye anlatıcılığı* (H. Atay ve H. Demir Atay, Çev.) İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi.

Burger, J. M. (2006). *Kişilik* (İ.D. Erguvan Sarıoğlu, Çev.) İstanbul: Kaknüs.

Capacchione, L. (2011). *Sanat terapisiyle iyileşmek* (D. Özen, Çev.) İstanbul: Kaknüs.

Cemal, A. (2012). *Sanat üzerine denemeler.* İstanbul: Can.

Cevizci, A. (2015). *Felsefeye giriş*. Ankara: Nobel Akademik.

Cüceloğlu, D. (2017). *Geliştiren anne-baba*. İstanbul: Remzi.

Cüceloğlu, D. (2016). *İnsan ve davranışı.* İstanbul: Remzi.

Cüceloğlu, D. (2015). *İçimizdeki çocuk*. İstanbul: Remzi.

Çakar, F. (Ed.). (2018). *Yaşam dönemleri ve uyum sorunları*. Ankara: Pegem Akademi.

Çakır, G. (2012). Grupla psikolojik danışma, Demir, A. ve Koydemir, S. (Ed.). *Grupla çeşitleri (s. 50-72).* İstanbul: Pegem Akademi.

Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (2008). Eğitim bilimine giriş, Demirel, Ö. ve Kaya, Z. (Ed.). *Eğitim ile ilgili temel kavramlar (s. 1-22).* Ankara: Pegem Akademi.

Dostoyevski, F. (2007). *Yer altından notlar* (M. Özgül, Çev.) İstanbul: İletişim.

Eray, N. (2011). *Tozlu altın kafes*. İstanbul: Doğan Kitap.

Eray, Nazlı. (2011, 6 Şubat). Metin And ile evliyken psikolojik şiddet gördüm. Erişim Tarihi: 03 Şubat 2020, https://www.milliyet.com.tr/pazar/metin-and-ile-evliyken-psikolojik-siddet-gordum-1348746

Erdamar, G. (2010). Eğitimde Yeni Yönelimler, Demirel, Ö. (Ed.). *Yaşam boyu öğrenme (s. 213-231).* Ankara: Pegem Akademi.

Ergin, M. (2000). *Dede Korkut kitabı.* İstanbul: Boğaziçi.

Ergin, M. (2007). *Türk dil bilgisi*. İstanbul: Bayrak Basım Yayın.

Erkul, V. (1996). *Sanat ve insan*. İstanbul: Timaş.

Exupéry, A.de S. (2017). *Küçük prens* (C. Süreyya ve T. Uyar, Çev.) İstanbul: Can.

Eyüboğlu, B. R. (2018). *Dol karabakır dol.* İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Fisher, B. (1992). *Yeniden toparlanmak* (S. Eren, Çev.) Ankara: HYB.

Flaubert, G. (2011). *Bir delinin anıları* (B. Zeybek, Çev.) İstanbul: Sel.

Frankl, V. E. (2019). *İnsanın anlam arayışı.* İstanbul: Okuyan Us.

Freud, S. (2006). *Psikanaliz üzerine* (K.Şipal, Çev.). İstanbul: Cem.

Geçtan, E. (1995). *İnsan olmak*. İstanbul: Remzi.

Geldard, K. ve Geldard, D. (2017). *Ergenler ve psikolojik danışma*. (M. Pişkin, Çev. Ed.) Ankara: Nobel.

Gezici, İlker. (2011, 14 Ekim). Rahatlamak için kitap yazıyorum. Erişim Tarihi: 03 Şubat 2020, https://www.sabah.com.tr/magazin/2011/11/14/rahatlamak-icin-kitap-yaziyorum

Göçer, A. (2018). *Yazma eğitimi.* Ankara: Pegem Akademi.

Göçer, A. (2010, Yaz). Türkçe öğretiminde yazma eğitimi. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi, 3/12,* 178-195.

Gülensoy, T. (2011). *Barbar Türkler.* Ankara: Akçağ.

Gülsoy, M. (2016). *Büyübozumu: Yaratıcı yazarlık*. İstanbul: Can.

Güngör Artay, A. (2013). Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi, Ulusoy, A. (Ed.). *Toplumsal ve duygusal gelişim (s. 95-126).* Ankara: Anı.

Güven, B. (2008). Öğretim ilke ve yöntemleri, Tan, Ş. (Ed.). *Öğretim ilke ve yöntemleriyle ilgili temel kavramlar (s. 1- 31).* Ankara: Pegem Akademi.

Haviland, W. A. (2002). *Kültürel antropoloji* (H. İnanç, S. Çiftçi, Çev.) İstanbul: Kaknüs.

Hançerlioğlu, O. (2000). *Türk dili sözlüğü*. İstanbul: Remzi.

Hasanoğlu, A. ve Seçkin Ş. (2017). *Çocukta rezilyans.* İstanbul: Remzi.

Karaalioğlu, S. K. (Tarih Yok). *Sözlü/ yazılı kompozisyon konuşmak ve yazmak sanatı*, İstanbul: İnkılâp.

Karakuş, F. (2016). Öğretim ilke ve yöntemleri, Yanpar Yelken, T. (Ed.). *Öğrenme-öğretme yaklaşımları (s. 135-184).* Ankara: Anı.

Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Aksoy, Ö. (2007). *Yazılı ve sözlü anlatım*. Ankara: Anı.

Kaya, N. (2013). *Yazma cesareti*. İstanbul: Ayrıntı.

King, S. (2007). *Yazma sanatı* (P. Öcal, Çev.) İstanbul: Altın Kitaplar.

Köknel, Ö. (2004). *Dolu dolu yaşamak*. İstanbul: Altın Kitaplar.

Kudret, C. (2003). *Örneklerle edebiyat bilgileri cilt II*. İstanbul: İnkılâp.

Kundera, M. (2012). *Gülünesi aşklar* (S. R. Kırkoğlu, Çev.) İstanbul: Can.

Kumanlı Güneş, A. ve Özen, Ö. (2011). Yaşadıkça, Zara, A. (Ed.). *İlişki sorunları ve boşanma (s.11-29).* Ankara: İmge.

Kür, P. (1985). *Küçük oyuncu*. İstanbul: Can.

Kulaksızoğlu, A. (2001). *Ergenlik psikolojisi*. İstanbul: Remzi Kitabevi.

Kulin, A. (2011). *Hayat.* İstanbul: Everest.

Kuzgun, Y. (2009). *Meslek rehberliği ve danışmanlığına giriş.* Ankara: Nobel.

Markham, U. (1998). *Çocukluk çağı travmaları* (M. Sağlam, Çev.) İstanbul: Alfa.

Marquez, G. G. (2005). *Anlatmak için yaşamak* (P. Savaş, Çev.) İstanbul: Can.

May, R. (2016). *Psikoterapist ve mitlere yolculuk* (K. Işık, Çev.) İstanbul: Okuyan Us.

MEB. *2019 Türkçe Dersi (1,2,3,4,5,6,7 ve 8. Sınıflar)* Öğretim Programı. Ankara.

MEB. *2006 Türkçe Dersi (6,7,8. Sınıflar)* Öğretim Programı. Ankara.

Meier, S. T., Davis, S. R. (2009). *Psikolojik danışma temel öğeler* (S. Doğan, Y. Bektaş, E. Özeke Kocabaş, S. Denizli, Çev.) Ankara: Pegem Akademi.

Montaigne (2016). *Denemeler* (S. Eyüboğlu, Çev.) İstanbul: Türkiye İş Bankası.

Mungan, M. (2016). *Aşk için ne yazdıysam.* İstanbul: Metis.

Nasio, J. D. (2007). *Aşk acısı* (H. Bakanlar ve C. Kara, Çev.) İstanbul: İmge.

Oğuzkan, A. (2005). *Örneklerle Türkçe kompozisyon bilgileri*. İstanbul: İnkılâp.

Ongun, İ. (2017). *Anlat anneanne.* İstanbul: Artemis.

Oral, B. (2008). Öğretim ilke ve yöntemleri, Tan, Ş. (Ed.). *Öğretimde verimlilik (345-380).* Pegem Akademi.

Özdemir, E., Binyazar, A. (2018). *Yazmak sanatı*. İstanbul: Fom Kitap.

Özdemir, E. (2010). *Sözlü- yazılı anlatım sanatı*. İstanbul: Remzi.

Özgüven, İ. E. (2011). *Bireyi tanıma teknikleri*. Ankara: Pdrem.

Pamuk, O. (2018). *Masumiyet müzesi*. İstanbul: Yapı Kredi.

Parman, T. (2009). *Psikanalizi yazmak*. İstanbul: Bağlam.

Pennebaker, J. W. (2009) *İçinizi dökün* (F. Köroğlu, Çev.) Ankara: HYB.

Porzig, W. (1985). *Dil denen mucize* (V. Ülkü, Çev.) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı.

Portzamparc, de C., Sollers, P. (2010). *Görmek ve yazmak* (C. İleri, Çev). İstanbul: Yapı Kredi.

Sayar, K., Dinç, M. (2014). *Psikolojiye giriş*. İstanbul: Dem Eğitimi Merkezi.

Selçuk, Z. (2008). *Eğitim psikolojisi*. Ankara: Nobel.

Songar, A. (1986). *Dil ve düşünce*. İstanbul: Gür-ay Matbaası.

Süreyya, P. (2007). *Sürgündeki Prenses Süreyya* (Ş. Rövşev, Çev.) İstanbul: Kaknüs.

Tarhan, N., Gümüşel, O. ve Sayım, A. (2013). *Pozitif psikoloji çoklu zekâ uygulamaları.* İstanbul: Timaş.

Tarhan, N. (Tarih yok). *Genç arkadaşım*. İstanbul: Timaş.

Taylor, S. E, Peplau, L. A. ve Sears, D. O. (2012). *Sosyal psikoloji* (A. Dönmez, Çev.) Ankara: İmge.

Türk Dil Kurumu. (2011). *Türkçe sözlük (11. Baskı)*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

Tezcan, M. (2008). *Kültürel antropoloji*. Ankara: Maya Akademi.

Topkara, M. (tarih yok). *İlişkilerin psikolojisi*. İstanbul: Karma Kitaplar.

Ünsal, D. (2009). *Ergenlikten gençliğe Prof. Dr. Yankı Yazgan*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür.

Urgan, M. (2012). *Bir dinozorun anıları*. İstanbul: Yapı Kredi.

Uşaklıgil, H. Z. (2012). *Bir acı hikâye.* İstanbul: Özgür.

Volkan, D. V. ve Zintl, E. (2020). *Kayıptan sonra yaşam.* Ankara: Pusula.

Winnicott, D. E. (2017). *Oyun ve gerçeklik* (T. Birkan, Çev.) İstanbul: Metis.

Yalom, I. (2012). *Grup psikoterapisinin teori ve pratiği* (A. Tangör ve Ö. Karaçam, Çev.) İstanbul: Kabalcı.

Yaran, C. S., (2019). *Ahlâki erdemler.* Ankara: Diyanet İşleri Başkanlığı.

Yaz, E. (2021). *Ayrılık sancıları*. İstanbul: Truva.

Yaz, E. (2017). *Yazıyla terapi*. İstanbul: Truva.

Yaz, E. (2014). "Yazma Becerisinin Gereksinim Haline Dönüşmesini Sağlayan Etkenler ve Bu Gereksinimin Türk Edebiyatından Örneklerle Değerlendirilmesi". İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul.

Yazgan İnanç, B. ve Yerlikaya, E. E. (2009). *Kişilik kuramları.* Ankara: Pegem Akademi.

Yeşilyaprak, B. (Ed.). (2018). *Meslek rehberlik ve kariyer danışmanlığı kuramdan uygulamaya.* Ankara: Pegem Akademi.

Yıldız, C. (Ed.). (2008). *Türkçe öğretimi*. Ankara: Pegem Akademi.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2011). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri.* Ankara: Seçkin.

Yörük, Y. (1998). *Güzel konuşma/ yazma*. İstanbul: Serhat.

Yûnûs Emre. İlim İlim Bilmektir. Erişim Tarihi: 05 Temmuz 2020 https://www.notaarsivleri.com/NotaMuzik/ilim-ilim-bilmektir-ilim-kendin-bilmektirpdf1548533839.pdf

Yurdakul, B. (2010). Eğitimde Yeni Yönelimler, Demirel, Ö. (Ed.). *Yapılandırmacılık (s. 39-65).* Ankara: Pegem Akademi.

Yurtseven, F. (2011). Yaşadıkça, Zara, A. (Ed). *Kendine güven sorunları (55-90).* Ankara: İmge.

Zara, A. (2011). Yaşadıkça, Zara, A. (Ed). *Kayıplar, yas tepkileri ve yas süreci (s. 73-90).* Ankara: İmge.

ÖZGEÇMİŞ

Adı ve Soyadı: Ezgi YAZ

Doğum Yeri: İstanbul

EĞİTİM BİLGİLERİ:

DOKTORA:

- İstanbul Üniversitesi- Cerrahpaşa, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi, (2021)

  Doktora Tezi:

  Ruhun Yapılandırılmasında Katkı Sağlayıcı Bir Edebi Tür: Anı ve Yazma Eğitiminde Rolü

YÜKSEK LİSANS:

- Üsküdar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Klinik Psikoloji Anabilim Dalı, Klinik Psikoloji, (2015)

  Yüksek Lisans Tezi:

- Yalnızlığın Çocukluk Çağı Travmatik Yaşantılarının Dissosiyatif Yaşantıların Yaratıcılıkla İlişkisinin Değerlendirilmesi

- İstanbul Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Eğitimi, (2014)

  Yüksek Lisans Tezi:

  Yazma Becerisinin Gereksinim Haline Dönüşmesini Sağlayan Etkenler ve Bu Gereksinimin Türk Edebiyatından Örneklerle Değerlendirilmesi

LİSANS:

(ÇİFT ANA DAL)

- İstanbul Üniversitesi, Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi, Eğitim Bilimleri Bölümü, Rehberlik ve Psikolojik Danışmanlık, (2012)

- İstanbul Üniversitesi, Hasan Âli Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı, Türkçe Öğretmenliği, (2012)

ORTAÖĞRETİM:

TRABZON/ Beşikdüzü Anadolu Öğretmen Lisesi (2008)

İLKÖĞRETİM:

Büyükçekmece- Adem Çelik İlköğretim Okulu (2004)

SANAT EĞİTİMİ VE SANATSAL FAALİYETLER:

On yaşında bağlama, on dört yaşında keman çalmaya başlamıştır. Lise hazırlık sınıfında TRT Trabzon Radyosu Türk Sanat Müziği Gençlik Korosu keman sınavını kazanmıştır. Lise öğrenimi süresince TRT Trabzon Radyosu Türk Sanat Müziği Gençlik Korosu'nun çalışmalarında keman ile TRT Trabzon Radyosu Türk Halk Müziği Gençlik Korosu'nun çalışmalarında bağlama ile yer almıştır. Üniversite Lisans öğrenimine devam ederken bir müddet TRT İstanbul Radyosu Türk Sanat Müziği Gençlik Korosu'nda ses elamanı olarak devam etmiştir.

2008 yılında TÜBİTAK Ortaöğretim Öğrencileri Arası Araştırma Projesi Yarışması'na Sosyoloji Dalı'nda, "Müzik Terapi Yöntemiyle Toplumsal Uyumu Arttırarak Gelecek Nesillerin Birbiriyle Uyumunu, İletişimini Arttırıp Çağımızın En Büyük Sorunu Olan Stresin Etkilerini Kontrol Altına Almak, Kaba Kuvveti Böylece Yenmek" adlı projesiyle katılmış; TÜBİTAK tarafından teşekkür mektubu almıştır.

2015- 2017 yılları arasında İstanbul Üniversitesi Devlet Konservatuvarı'nda yarı zamanlı Türk Müziği eğitimini tamamlamıştır.

YAYINLAR VE ESERLER

Yaz, E. (2020). "Paramparça" Şiiri Üzerinde Anlambilimsel ve Göstergebilimsel Bağlamda Bir İnceleme. *The Journal of Academic Social Science, S:109,* Ekim, s. 351-363

Yaz, E. (2017). Travmatik Yaşantıları Bağlamında Âşık Veysel ve Müzikle Terapi. *Art Sanat Dergisi, S: 7,* s. 277-289.

Kocasavaş, Y. ve Yaz, E. (2015). Jack London ve Eserlerinde Alkol Bağımlılığı. *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, S: 215,* Nisan, s. 119-132. cilt 109

HAKEMLİ KONGRE/ SEMPOZYUM BİLDİRİ KİTAPLARINDA YER ALAN YAYINLAR

Yaz, E. (2018). Müziği Okumak ve Yazmak, *Ulusal Öğrenci Merkezli Etkinlik Sempozyumu,* İstanbul, Türkiye, 02 Nisan-04 Nisan 2018 (tam metin)

Yaz, E. (2018). Hipnoz, Müzik ve Yazı- Bilinçdışına Açılan Kapılar, *Klinik Hipnoz Günleri Sempozyumu,* İstanbul, Türkiye, 08-09 Eylül 2018. (Bildirinin özeti internet sitesinde yayınlanmıştır: https://uskudar.edu.tr/getipmer/tr/icerik/8/klinik-hipnoz-gunleri-sempozyumu

DİĞER YAYINLAR

Yaz, E. (2015). Yazarak Anlatmak ve Yazıyla Terapi Üzerine, *Kahverenkli Dergi (Sanat Edebiyat Kültür Dergisi), S:1, Aralık, s. 23.*

Yaz, E. (14 Mart 2018). Yazıyla Terapiye Doğru, http://atolye.kalemkahveklavye.com/2018/03/14/yazmanin-faydalari-yaziyla-terapiye-dogru-ezgi-yaz/

Yaz, E. (5 Nisan 2018). Yazıyla Terapi Bağlamında Günlük Tutmak, Kalemkahveklavye- Yazarlık& Editörlük, http://atolye.kalemkahveklavye.com/2018/04/05/yaziyla-terapi-baglaminda-gunluk-tutmak-ezgi-yaz/

Yaz, E. (18 Ekim 2019). Bir "Yazıyla Terapi" Uygulaması: Sonsuz Bahar, Kalemkahveklavye- Yazarlık& Editörlük, http://atolye.kalemkahveklavye.com/2019/10/18/bir-yaziyla-terapi-uygulamasi-sonsuz-bahar-%c2%b7-ezgi-yaz/

Yaz, E. (13 Kasım 2019). Yazıyla Terapinin Yazma Becerisi ve Yaratıcı Yazma Üzerindeki Etkileri, Kalemkahveklavye- Yazarlık& Editörlük, http://atolye.kalemkahveklavye.com/2019/11/13/yaziyla-terapinin-yazma-becerisi-ve-yaratici-yazma-uzerindeki-etkileri-%c2%b7-ezgi-yaz/

Röportaj:

Yaz, E. (2016). Yazarak Şifalanın, *Pozitif Dergisi, S: 17, s. 48-53.* Röportajı yapan ve yayına hazırlayan Elif Girgin.

KİTAP

Yaz, E. (2021). *Ayrılık sancıları*. İstanbul: Truva.

Yaz, E. (2017). *Yazıyla Terapi.* İstanbul: Truva.

KATKIDA BULUNDUĞU KİTAPLAR

Hasan EFE, Psikohipnoterapi Danışan Öyküleri- Zihin Eğitimi, İstanbul, 2017, Truva Yayınları. (Bu kitabın Önsözünü yazmış ve buradan alıntılara kitabın arka kapağında yer verilmiştir.)

KAZANDIĞI BURSLAR VE ÖDÜLLER

TÜBİTAK Genel Yurtiçi Doktora Bursu (2018- 2021)

TÜBİTAK Genel Yurtiçi Yüksek Lisans Bursu (2012-2015)

MEB Öğretmenlik Bursu (2008-2012)

T.C. Kültür Bakanlığı tarafından 2008 yılında düzenlenen "Nevruz" konulu kompozisyon yarışmasında Trabzon İl Birincisi olmuştur. (Lise öğrencisiyken)

18 Mart Şehitler Günü ve Çanakkale Zaferinin 93. yıldönümü kapsamında Trabzon-Beşikdüzü İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından 2008 yılında düzenlenen "Mektup Yazma" yarışmasında mansiyon ödülü almıştır. (Lise öğrencisiyken)

2002 yılında TATİLYA Eğlence Merkezi tarafından düzenlenen "Ölümünün 64. Yılında Atatürk" konulu kompozisyon yarışmasında İstanbul- Büyükçekmece İlçesi'nde birinci olmuştur. (Büyükçekmece Adem Çelik İlköğretim Okulu'nda beşinci sınıf öğrencisiyken)

YER ALDIĞI PROJE:

2012-2013 Eğitim-Öğretim Yılı'nda Beylikdüzü İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü tarafından gerçekleştirilen "Sorumlu Birey Sorunsuz Toplum" Projesi ekibinde yer almıştır. Şu açıklama ile Beylikdüzü Kaymakamı tarafından 24.04.2013 tarihinde "Başarı Belgesi" verilmiştir:

"Sorumlu Birey Sorunsuz Toplum" Projesi kapsamında öğrenci problemlerinin çözüm ve önerilerinin ilçe raporu haline getirilmesinde gösterdiğiniz gayret ve başarınız sebebiyle tarafınıza Başarı Belgesi verilmesi Kaymakamlığımca uygun görülmüştür."

DİĞER FAALİYETLER:

2-3 Aralık 2017'de Ege Üniversitesi Atatürk Kültür Merkezi'nde gerçekleşen *Naturel Beden Zihin ve Ruh Sağlığı Festivali*'ne Uzman Klinik Psikolog olarak katılmış ve 2 Aralık 2017 tarihinde "Yazıyla Terapi Yoluyla Yaşamınızı Yeniden Yapılandırın" adlı atölye çalışması yapmıştır.

KATILDIĞI KİTAP FUARLARI VE İMZA GÜNLERİ (Yazıyla Terapi)

- Şişli Kitap Fuarı, 1 Nisan 2017 Cumartesi, İmza Günü.
- 9. Kocaeli Kitap Fuarı, 13 Mayıs 2017 Cumartesi, İmza Günü.
- 36. İstanbul TÜYAP Kitap Fuarı, 11 Kasım Pazar Cumartesi, İmza Günü.
- Ege Üniversitesi İzmir Naturel Beden Zihin ve Ruh Sağlığı Festivali, 2 Aralık 2017 Cumartesi, İmza Günü.